

เรียนรู้เพื่อรับใช้สังคม

การวิเคราะห์สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563
AN ANALYSIS OF TAM-AMPHER-CHAN THAI TELEVISION
DOCUMENTARY IN 2020

MENG WEI

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง)
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
พ.ศ. 2564

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

การวิเคราะห์สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563
AN ANALYSIS OF TAM-AMPHER-CHAN THAI TELEVISION
DOCUMENTARY IN 2020

MENG WEI

ได้รับพิจารณาอนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง)
เมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2564

รองศาสตราจารย์ ดร.มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์
ประธานกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

อาจารย์ ดร.จันทร์สุดา ไชยประเสริฐ
อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ ดร.พัชรินทร์ บุรณะกร
กรรมการ

อาจารย์ ดร.พัชรินทร์ บุรณะกร
ประธานหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
(การสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง)

อาจารย์ ดร.จันทร์สุดา ไชยประเสริฐ
กรรมการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิก สุนทรชัย
คณบดีคณะศิลปศาสตร์

การวิเคราะห์สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563

MENG WEI 626049

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: จันทร์สุดา ไชยประเสริฐ, อ.ด.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาและคุณค่าของสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ที่ออกอากาศทางอมรินทร์ทีวี ช่อง 34 จำนวน 38 ตอน และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 นำเสนอเนื้อหาหลากหลาย ได้แก่ 1) วัตถุดิบในการประกอบอาหาร ซึ่งเป็นวัตถุดิบมาจากธรรมชาติและ การเพาะปลูก ทำให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและผลิตผลทางการเกษตรของแต่ละท้องถิ่น 2) การประกอบอาหารท้องถิ่นที่มีความเป็นเอกลักษณ์ อาหารเพื่อสุขภาพ และอาหารที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ ชุมชนรู้จักการประกอบอาหารที่มีรสชาติเฉพาะถิ่น และการบำรุงร่างกายด้วยอาหารพื้นบ้าน 3) วัฒนธรรมและประเพณี วัฒนธรรมการต้อนรับแขกของชุมชนเป็นรูปแบบที่แสดงความเอื้อเฟื้ออาทร เทศกาลประเพณีสามารถรักษาวินัยดั้งเดิมของชุมชน และดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว 4) ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นการนำวัตถุดิบจากธรรมชาติมาสร้างสรรค์อาหารให้น่ารับประทานและเก็บได้นานยิ่งขึ้น

ด้านคุณค่าของสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 พบว่ามีคุณค่าด้านต่าง ๆ คือ 1) การให้ความรู้ ได้แก่ การให้ความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการประกอบอาหารและการใช้อุปกรณ์ ภูมิปัญญาชาวบ้าน วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น และสัตว์กับพืชพันธุ์ 2) การให้ความบันเทิง ผู้ชมสามารถได้รับความสนุกสนานบันเทิงจากคำพูด การแต่งกาย ท่าทาง และความไม่ชำนาญในการตามหาวัตถุดิบของพิธีกร 3) การให้แนวทางในการดำเนินชีวิตมีทั้งการพึ่งพาธรรมชาติ การใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และการใช้ชีวิตด้วยคุณธรรม ผู้ชมสามารถปรับใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต 4) การช่วยส่งเสริมชุมชนท้องถิ่นในด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการค้าขายผลิตภัณฑ์ของชุมชนท้องถิ่น การเชิญชวนให้ผู้ชมเดินทางมาท่องเที่ยวและทำให้ผลิตภัณฑ์ในชุมชนได้เข้าสู่สายตาผู้ชม 5) การเป็นสื่อกลางที่ช่วยเผยแพร่ความเป็นท้องถิ่นทางด้านภาษาท้องถิ่นและรูปแบบการดำรงชีวิตที่มีอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น คุณค่าเหล่านี้ถือเป็นมุมมองที่ปรับใช้ในการดำรงชีวิตได้ อีกทั้งยังเป็นช่องทางที่ดีสำหรับการเผยแพร่เสน่ห์ของชุมชน

คำสำคัญ: อาหารท้องถิ่น การท่องเที่ยว สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน”

AN ANALYSIS OF TAM-AMPHER-CHAN THAI TELEVISION DOCUMENTARY IN 2020

MENG WEI 626049

MASTER OF ARTS (COMMUNICATIVE THAI AS A SECOND LANGUAGE)

THESIS ADVISORY COMMITTEE: IMTHIRA ONKAM, Ph.D.

ABSTRACT

This research aimed to analyze contents and values of Thai television documentary called Tam-Ampher-Chan, thirty-eight episodes, broadcasted in 2020 through Amarin T.V. Channel 34. Research findings were reported as a descriptive analysis.

Regarding contents, four areas were found, as the following. 1) Raw materials of food, from natural or agricultural products, showing the richness of nature and local plants of each location. 2) Local food, presenting identities of communities; healthy food and traditional food, reflecting varieties of wisdom. 3) Greeting culture; local traditions and festivals, showing generosity of communities and conservation of traditional ways of life, which fascinated tourists. 4) Local wisdom of cooking and food preservation, presenting collective wit of each region.

For values of the studied documentary, five aspects were noted, including: 1) Knowledge of cookery, covering cooking techniques; uses of devices; local ways of life; and local animals and plants. 2) Entertainment, presented through dialogues; dressing; gestures; and unfamiliarity of the program host with locations. 3) Ideas of living, relating to making uses of nature; principles of self-sufficiency; and moral ways of life, which audiences could adapt to their daily living. 4) Tourist motivation, bringing sales to community products and visits to all locations. 5) Being the media, spreading localities, dialects; identities; and local ways of life; these values were adjustable for audiences and true charms of communities.

Keywords: local food; tourism; Tam-Ampher-Chan television documentary

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ โดยได้รับความกรุณา ความช่วยเหลือ และการแนะนำ จากอาจารย์ ดร.จันทร์สุดา ไชยประเสริฐ อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้กรุณาให้ความรู้ คำปรึกษา และ คำแนะนำการแก้ไขรายงานการวิจัย รวมทั้งให้กำลังใจ จนวิทยานิพนธ์เสร็จสมบูรณ์ ผู้เขียนจึงขอ กราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ อาจารย์ ดร.พัชรินทร์ บุรณะกร และอาจารย์ ดร.จันทร์สุดา ไชยประเสริฐ คณะกรรมการสอบเค้าโครงวิทยานิพนธ์ และคณะกรรมการสอบ ป้องกันวิทยานิพนธ์ ที่ได้สละเวลาอันมีค่าและให้แนวคิด ข้อเสนอแนะที่ เป็นประโยชน์ในการศึกษา สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ซึ่งส่งผลให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้ถูกต้องมากขึ้น

ขอขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านที่ได้ให้คำแนะนำการปรับแก้ไขข้อมูลและการนำเสนอ ผลการวิจัยให้ถูกต้องสมบูรณ์ตามระเบียบวิธีวิจัยด้านวรรณกรรม

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดามารดาและพี่สาวที่ให้ความรัก ความห่วงใย และกำลังใจแก่ ผู้วิจัยในการมาศึกษาเล่าเรียนในประเทศไทย และขอขอบคุณเพื่อนนักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชา การสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สองทุก ๆ คนที่ได้ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้วิจัย

ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจ หากมีสิ่งใด ผิดพลาดหรือบกพร่องประการใด ผู้วิจัยขออนุมัติด้วยความเต็มใจ และขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

MENG WEI

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
1.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย	5
1.3.1 การวิเคราะห์เนื้อหาในสารคดี	5
1.3.2 การวิเคราะห์คุณค่าของสารคดี	5
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.5 คำนียามศัพท์เฉพาะ	6
1.6 วิธีดำเนินการวิจัย	6
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสื่อโทรทัศน์และรายการโทรทัศน์	8
2.1.1 ความหมายและลักษณะของสื่อโทรทัศน์	8
2.1.2 ความสำคัญของรายการโทรทัศน์	11
2.1.3 รูปแบบและประเภทของรายการโทรทัศน์	16
2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรายการสารคดี	23
2.2.1 ความหมายของรายการสารคดี	24
2.2.2 ลักษณะของรายการสารคดี	26
2.2.3 ประเภทของรายการสารคดี	28
2.2.4 เนื้อหาของรายการสารคดี	32
2.2.5 คุณค่าของรายการสารคดี	34
2.3 ความรู้เกี่ยวกับรายการสารคดีทางโทรทัศน์ “ตามอำเภอใจงาน”	36

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	38
2.4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับรายการสารคดีโทรทัศน์	38
2.4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับสารคดี	41
บทที่ 3 การวิเคราะห์เนื้อหาในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563	
3.1 วัตถุประสงค์ในการประกอบอาหาร	46
3.1.1 วัตถุประสงค์มาจากธรรมชาติ	47
3.1.2 วัตถุประสงค์มาจากการเพาะปลูก	56
3.2 การประกอบอาหารท้องถิ่น	64
3.2.1 อาหารที่มีเอกลักษณ์	64
3.2.2 อาหารเพื่อสุขภาพ	69
3.2.3 อาหารที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ	71
3.3 วัฒนธรรมและประเพณี	73
3.3.1 ประเพณีและเทศกาล	73
3.3.2 การต้อนรับแขก	75
3.4 ภูมิปัญญาชาวบ้าน	76
3.4.1 การใช้สีธรรมชาติ	76
3.4.2 การใช้กลิ่นหอมของสมุนไพร	79
3.4.3 การใช้วัสดุอุปกรณ์	81
3.4.4 การถนอมอาหาร	87
3.4.5 การเพาะปลูกและการเก็บเกี่ยว	89
บทที่ 4 วิเคราะห์คุณค่าของสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563	
4.1 การให้ความรู้	95
4.1.1 เทคนิคการประกอบอาหารและการใช้อุปกรณ์	95
4.1.2 ภูมิปัญญาชาวบ้าน	104
4.1.3 วิธีชีวิตชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ	108
4.1.4 ความรู้เกี่ยวกับสัตว์และพืชพันธุ์	111

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.2 การให้ความบันเทิง	118
4.2.1 ความบันเทิงจากคำพูด	118
4.2.2 ความบันเทิงจากการแต่งกาย	123
4.2.3 ความบันเทิงจากท่าทาง	125
4.2.4 ความบันเทิงจากความไม่ชำนาญของพิธีกรในการตามหาวัตถุลับ	129
4.3 การให้แนวทางในการดำเนินชีวิต	130
4.3.1 การพึ่งพาธรรมชาติ	131
4.3.2 การใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง	133
4.3.3 การดำเนินชีวิตด้วยคุณธรรม	136
4.4 การช่วยส่งเสริมชุมชนท้องถิ่น	137
4.4.1 ส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในชุมชนท้องถิ่น	137
4.4.2 ส่งเสริมการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชนท้องถิ่น	142
4.5 การเป็นสื่อกลางที่ช่วยเผยแพร่ความเป็นท้องถิ่น	145
4.5.1 ความเป็นท้องถิ่นในด้านภาษา	146
4.5.2 ความเป็นท้องถิ่นในด้านรูปแบบการดำรงชีวิต	148
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการวิจัย	155
5.2 อภิปรายผล	158
5.3 ข้อเสนอแนะ	159
บรรณานุกรม	160
ภาคผนวก	
เอกสารรับรองคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย	165
ประวัติผู้เขียน	166

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 หอยแครงนกเขาที่หาได้จากอ่าวพังงา	48
2 บักขี้เฒ่าที่เป็นลูกกลม ๆ	49
3 บักขี้เฒ่าที่ฝ่อออกมา	50
4 ต้นสาครที่ขึ้นตามธรรมชาติ	52
5 หน่อรูปถั่วที่หาได้ในบึงสามร้อยยอด	53
6 ผักแฉะและลูกแฉะ	54
7 ดอกเสี้ยวตามป่าเขา	56
8 ผักเชียงดาปลอดสารพิษที่ชาวบ้านปลูกในสวน	57
9 หวายที่ชาวบ้านปลูกในสวน	59
10 มะขามเทศ	61
11 ต้นมะยงชิด	62
12 ชูพรวายใส่มะเขือ	64
13 ยำดอกเสี้ยว	65
14 ดอกเสี้ยวทอด	66
15 ชาวบ้านใช้ใบโพทะเลทำไข่หอยเม่นอย่าง	67
16 ยำใบเมี่ยง	68
17 ไล่จิ้งจอกเห็ดหอม	68
18 ปากหม้อกะทิสด	69
19 สะเออะแมงเงา	72
20 เทศกาลยอนหอยหลอด	74
21 เมี่ยงที่ห่อเป็นก้อน ๆ อย่างประณีต	75
22 ข้าวเหนียวมูนมะยงชิด	77
23 ขนมแดงไทย	78
24 ขนมแดงไทยที่ใส่ในกระทง	83
25 คบเพลิงที่ใช้จับเวียด	84
26 กระจ่างดินเผาที่ใช้ปลูกกุยช่ายขาว	85
27 ไช้ที่ชาวบ้านทำเองใช้ไปจับกุ้งฝอย	86

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
28 หอยแครงนกเขา	112
29 บักขี้เถ้าใช้ชาหลังกลิ้งลูกบั่ว	113
30 ระยะเวลาการเติบโตของบักขี้เถ้า	114
31 ตัวเวียด	115
32 ตัววาด	115
33 แมงป่องข้าง	116
34 พิธีกรกับชาวบ้านร่วมทำขนม	120
35 พิธีกรใส่ชุดชาวม้ง	124
36 ชุดตัดอ้อย	124
37 ท่าทางของพิธีกรผู้ชายเอาบักขี้เถ้าให้พิธีกรผู้หญิงชิม	126
38 ท่าทางของพิธีกรผู้หญิงหลังจากชิมรสชาติบักขี้เถ้าดิบ	126
39 ท่าทางการอ้าปากของพิธีกร	127
40 พิธีกรป้อนหอยเม่นให้ชาวบ้าน	128
41 ชาวบ้านป้อนหอยเม่นให้พิธีกร	128
42 พิธีกรกับเด็กท้องถิ่นจับหอยวงข้าง	129
43 นักท่องเที่ยวพายเรือชมทิวทัศน์สวยงามที่บ้านบางพัฒนา	138
44 บึงสามร้อยยอดที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	139
45 ดอกเสี้ยวในจังหวัดลำปาง	140

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รายการโทรทัศน์คือสื่อที่เข้าถึงได้ง่าย (Accessibility) มีความรวดเร็ว (Immediacy) และความใกล้ชิด (Intimacy) ในแง่ของการนำเสนอ (Presence) การดูโทรทัศน์อยู่กับบ้านจะสะดวกสบายกว่าและไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย เนื่องจากไม่ต้องนั่งรถไปยังโรงภาพยนตร์ รายการสดสามารถเสนอเหตุการณ์ได้ทันที ทำให้ผู้ชมเกิดความสนใจได้อย่างฉับพลัน และรายการโทรทัศน์สามารถนำภาพไปเสนอให้กับผู้ชมถึงบ้าน สร้างความรู้สึกใกล้ชิดให้กับผู้ชม (อรนุช เลิศจรยารักษ์, 2544 น. 8-9) รายการโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีความหลากหลายทั้งในด้านประเภทและเนื้อหา เช่น รายการโทรทัศน์ "วัฒนธรรมชุปแป้งทอด" เป็นรายการที่นำเสนอเนื้อหาด้านสังคม และการนำคนในสังคมสร้างความคิดหลายมิติ รายการโทรทัศน์ "ทุ่งแสงตะวัน" เป็นรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น รายการ "กินอยู่คือ" เป็นรายการวาไรตี้อาหาร โดยใช้อาหารเป็นสื่อกลางบอกเล่าเรื่องราวชีวิตความเป็นอยู่ ศิลปะ วัฒนธรรม และอาหารของชุมชนพื้นถิ่น เปิดโลกทัศน์ด้วยความรู้อันหลากหลาย รายการ "เดอะวอยซ์ไทยแลนด์" เป็นรายการประกวดร้องเพลง และละคร "ปลายจวัก" เป็นละครที่นำเสนอวัฒนธรรมอาหารไทยที่มีอัตลักษณ์อันวิจิตร และเสน่ห์การทำอาหารของหญิงไทยในสมัยโบราณ ยังสะท้อนวิถีชีวิตในสมัยช่วงรัชกาลที่ 5 ได้เป็นอย่างดี เป็นต้น ดังที่ สมเจตน์ เมฆพ่าย (2552, น. 72-75) กล่าวว่า รายการโทรทัศน์สามารถแบ่งเป็นทั้งหมด 13 ประเภท ได้แก่ 1) ข่าว (News) 2) สารคดี (Documentary) 3) สนทนา (Dialogue) 4) นิตยสาร (Magazine) 5) อภิปราย (Debate) 6) สัมภาษณ์ (Interview) 7) สาธิต ทดลอง (Demonstrate) 8) เกมหรือตอบปัญหา (Game or Quiz) 9) สารบันเทิง (Variety show) 10) เพลงและดนตรี (Song and Music) 11) ละคร (Drama) 12) สารละคร (Docudrama) 13) ถ่ายทอดสด (Live Program)

สารคดีเป็นรายการประเภทหนึ่งในรายการโทรทัศน์ สารคดีโทรทัศน์ถือเป็นสื่อที่มีลักษณะที่มีความเป็นจริงและความน่าเชื่อถือ ดังที่ กุลนารี เสือโรจน์ (2561, น.44) กล่าวว่า รายการสารคดีโทรทัศน์หมายถึง รายการที่นำเสนอข้อมูล ภาพ และเสียงของเหตุการณ์ หรือสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่จริง รายการสารคดีจัดเป็น Non-fiction เช่นเดียวกับรายการประเภทข่าว เนื่องจากเนื้อหาของรายการมีที่มาจากเรื่องจริงและเชื่อถือได้ ไม่ใช่เรื่องที่แต่งขึ้นมา สารคดีที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์มีจำนวนมาก สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังที่ สมสุข หินวิมานและคณะ (2557, น. 101) กล่าวว่า การแบ่งสารคดีทางโทรทัศน์ตามวิธีการนำเสนอแบ่งได้เป็น 4 ประเภท 1) Fly on the Wall เป็นสารคดีที่นำผู้ชมไปเฝ้ามอง หรือสำรวจชีวิตของคน สัตว์ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ 2) Participatory Documentary

สารคดีที่นำผู้ชมไปติดตาม สำรวจชีวิตของคน สัตว์ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยที่มีผู้ดำเนินรายการปรากฏตัวให้เห็น 3) Drama Documentary เป็นสารคดีที่ใช้ผู้แสดงถ่ายทอดเรื่องราว ซึ่งนำมาจากชีวิตหรือเหตุการณ์จริง ลักษณะคล้ายละคร 4) Expository Documentaries สารคดีที่อธิบายข้อเท็จจริงกับผู้ชมแบบตรงไปตรงมา ไม่เน้นความสวยงามของภาพ ผู้ดำเนินรายการจะใช้เสียงบรรยายแบบสั่งการ สารคดีโทรทัศน์ ซึ่งเป็นสื่อกลางที่มีข้อมูลและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม ประกอบเป็นเนื้อหาที่มีความเป็นจริงและความหลากหลายยังสามารถสืบทอดความรู้พร้อมกับความบันเทิง มีทั้งเสียงบรรยายและรูปภาพที่ติดต่อกันเป็นฉากสามารถนำพาผู้ชมไปสัมผัสเรื่องต่าง ๆ ที่อยู่ในรายการอย่างใกล้ชิด และความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมที่อยู่ในรายการสารคดี ทำให้ผู้ชมได้รับแง่คิดที่ดีและมุมมองที่กว้างจากการรับชม

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า สารคดีที่ออกอากาศทางโทรทัศน์มีหลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบต่างมีเนื้อหาที่หลากหลาย เช่น รายการสารคดี “กบนอกกะลา” เป็นรายการที่พาไปเจาะลึกทั้งเรื่องวิทยาศาสตร์ สังคม อดสาหกรรม ธุรกิจ อาชีพ เป็นต้น รายการ “ถึงพริกถึงขิง” เป็นรายการที่พาไปชมแหล่งวัตถุดิบอาหารต่าง ๆ และพาไปแนะนำการแปรรูปอาหารโดยภูมิปัญญาของคนไทยทั่วประเทศ รายการ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” ได้บอกเล่าถึงกระบวนการบริโภคอาหารซึ่งเป็นวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของคนไทยในแต่ละท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ วิถีชีวิตและภูมิปัญญาของท้องถิ่น โดยผ่านอาหารพื้นบ้าน นอกเหนือไปจากรายการสารคดีดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยยังได้เห็นว่า มีสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” เป็นรายการที่น่าสนใจที่ได้ผสมผสานระหว่างการทำอาหารกับการท่องเที่ยวเข้าไว้ด้วยกัน

สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” ได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการตามหาวัตถุดิบและการประกอบอาหารโดยมีพิธีกรทั้งสองคนร่วมกับชาวบ้านท้องถิ่นนั้น ๆ พิธีกรกับชาวบ้านจะพูดคุยกันเพื่อบอกเล่ากระบวนการตามหาวัตถุดิบและการประกอบอาหาร ซึ่งได้แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต ภูมิปัญญา ประเพณี ตลอดจนวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งยังได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นเป็นอย่างดี เนื้อหาที่หลากหลายผสมความบันเทิง ทำให้ผู้ชมได้รับความรู้ ได้เห็นถึงชีวิตชุมชนท้องถิ่นพร้อมกับความสนุกสนาน เช่น ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับประโยชน์พืชผักตามธรรมชาติ ในตอน *ลงเรือตามหา “หน่อรูปฤๅษี”* ได้นำเสนอหน่อรูปฤๅษีเป็นพืชผักตามธรรมชาติที่มีประโยชน์อันหลากหลาย รวมทั้งใบ ต้น และหน่อของรูปฤๅษี ตอน *เข้าสวนเก็บ “ดอกเสี้ยว”* นำเสนอดอกเสี้ยวตามป่าเขาเป็นวัตถุดิบท้องถิ่นที่นำมาบริโภคได้ ตอน *ลงน้ำลุยป่าตามหา “ต้นสาคุ”* นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับต้นสาคุที่ภาคใต้ เป็นต้นที่มีชื่อจำกัดในด้านพื้นที่อาศัย ซึ่งต้นสาคุเป็นต้นไม้เฉพาะถิ่นในภาคใต้ของประเทศไทย เพราะว่ามีเขตล้อมตามธรรมชาติของภาคใต้ มีระบบนิเวศอย่างสมดุล เนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน ในตอน *เข้าสวนเก็บ “ดอกเสี้ยว”* นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมการต้อนรับแขกของชุมชนบ้านป่าเมียง การใช้เมียงที่ใบต้องห่อเป็นก้อน ๆ อย่างประณีต

มาต้อนรับแขก เพื่อแสดงความอบอุ่นใจและอวยชัยขอบรับแขก เนื้อหาเกี่ยวกับประเพณีชุมชน ในตอน *ยอนหอยหลอด* นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับเทศกาลยอนหอยหลอดซึ่งเป็นประเพณีของชุมชน ชาวแล ประเพณีเทศกาลนี้มีสีสันสนุกสนาน และการรักษาความเป็นอยู่ดั้งเดิมของชุมชนอย่าง เต็มที่ เนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน ในตอน *เข้าสวนเก็บลูกเนียง* นำเสนอชาวบ้านถนอม ลูกเนียงด้วยวิธีการเพาะปลูกในทราย เพื่อเก็บไว้กินตลอด ตอน *ตามล่า “หอยท้ายเกาะ”* นำเสนอชาวบ้านใช้น้ำยางที่อยู่ในใบหูกวางมาตรวจสอบแว่นตาก่อนดำน้ำ เป็นต้น ตัวอย่างดังกล่าว ช่างต้นเห็นได้ว่า เนื้อหาในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 มีความหลากหลาย รวมไปถึงทั้งด้านวัตถุดิบ การประกอบอาหาร ประเพณี วัฒนธรรม และท่องเที่ยว

คุณค่าของสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 อยู่ที่ความหลากหลายของเนื้อหา ทำให้ผู้ชมสารคดีได้รับคุณค่ามากมาย เช่น ตอน *ลุยหาวัตถุดิบแหลมคม “หวาย-หน่อเลาะ”* นำเสนอ เรื่องเกี่ยวกับการตรึงรสของวัตถุดิบและเพิ่มความหอมความอุดมสมบูรณ์แก่อาหารที่ประกอบ โดยการเผาหวายและการใส่มะเขือเปราะ ซึ่งเป็นเทคนิคที่ผู้ชมสามารถใช้เป็นประโยชน์ในการประกอบ อาหาร ตอน *เก็บ “มะยงชิด”* นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับชาวบ้านปลูกต้นมะยงชิดที่ไม่ใช้สารเคมี การใช้วิธี ฉีดน้ำ นอกจากได้ล้างศัตรูพืชโดยไม่ทำลายที่ดินแล้ว น้ำที่ลงมายังมีบทบาทรักษาความชื้นของดิน จึงได้ใช้ทรัพยากรน้ำอย่างเต็มที่ ผลไม้ที่ได้จากต้นที่ปลูกถือเป็นผลิตผลการเกษตรปลอดภัย มีผลประโยชน์ต่อผู้บริโภคเป็นอย่างมาก และการปลูกต้นมะยงชิดกับต้นอินทผลัมอย่างสลับกัน การปรับปรุงความแข็งแรงของแสงแดดด้วยร่มเงาของพืช เป็นความรู้ที่การใช้วิถีธรรมชาติช่วยสร้าง สภาพแวดล้อมอย่างสมดุลแก่พืชเศรษฐกิจ ตอน *ลุยหา “หอยวงช้าง”* ได้นำเสนอพิธีกรกับชาวบ้าน เดินทางออกทะเลไปตามหาวัตถุดิบ และพิธีกรกับเด็กในท้องถิ่นได้ร่วมมือกันในตอนการหาหอย การแบ่งหน้าที่ที่การจับหอย ทำให้เห็นถึงความน่ารักของเด็กและพิธีกร เด็กถนัดการจับหอย พิธีกรถนัดส่งเสริมอารมณ์ขัน ผู้ชมจึงได้มีความสุขสนุกสนานระหว่างการรับชม ตอน *ตามล่า “หอยท้ายเกาะ”* ได้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับการตามหาหอยเชิงอนุรักษ์ ชุมชนในท้องถิ่นรักษาวิถีดั้งเดิมในการหาหอย ซึ่งเป็นวิธีที่ตามหาทีละตัวโดยไม่ใช้เครื่องปั๊มลม การกระทำที่สืบทอดมารุ่นต่อรุ่น จนกลายเป็นกฎเกณฑ์ ของชาวบ้านท้องถิ่นนั้น ๆ ทำให้ผู้ชมตระหนักถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติเป็นหน้าที่ของทุกคนในสังคม การรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ จะได้สร้างประโยชน์แก่ตนเองและลูกหลาน ตอน *ลุยสวน “มะพร้าว น้ำหอม”* ได้นำเสนอผลิตภัณฑ์ทางด้านมะพร้าว น้ำหอมในชุมชนท้องถิ่น มีพิธีกรเป็นผู้ลองชิม แล้วแสดงความรู้สึกสำหรับรสชาติมะพร้าว จึงทำให้ผู้ชมได้มีความรู้จักกับผลิตภัณฑ์เป็นอย่างดี จนเกิดความสนใจกับการสั่งซื้อ ตอน *“โฉบปลา” ที่กุดหวาย* ได้นำเสนอชาวบ้านรู้จักพร้อมใจช่วยกัน ในตอนการจับปลา การใช้ความสามัคคีในการดำรงชีวิต จะได้ประสบความสำเร็จได้ดี และทำให้ชุมชน มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ชุมชนท้องถิ่นอยู่ด้วยกันด้วยความรักใคร่ปรองดองกัน ซึ่งทำให้ผู้ชมได้มี ความเข้าใจกับชุมชนท้องถิ่น และได้รู้ว่าจริยธรรมสามารถทำให้สังคมสวยงามมากขึ้น เป็นต้น

ซึ่งการวิจัยจะทำให้เห็นถึงคุณค่าของสารคดีโทรทัศน์ในด้านการให้ความรู้ แง่คิดมุมมองที่สามารถใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของชุมชน และได้มีความเข้าใจกับชุมชนท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังทำให้ผู้ชมเห็นถึงความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรม

เนื้อหาของสารคดีโทรทัศน์ เน้นที่การให้ความรู้ทั่วไป และการปลูกฝังวัฒนธรรมให้กับคนในสังคม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในปัจจุบันนี้ ทำให้สื่อมวลชนต่าง ๆ มีความสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะสารคดีโทรทัศน์ ทำให้มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับรายการสารคดีในมุมมองต่างกัน เช่น การวิจัยของ XU ZHILAN (2561) ในเรื่อง วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นในรายการโทรทัศน์ “ภัตตาคารบ้านทุ่ง” พ.ศ. 2561 ได้วิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาหาร ผลการวิจัยพบว่า อาหารท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม อาหารการกินทำให้เห็นถึงความเชื่อ ประเพณีและความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนไทยในแต่ละภูมิภาค การวิจัยของ สุภาชีณีย์ คำศรีม่วง (2558) ในเรื่อง สัญญะทางวัฒนธรรมอาหารผ่านรายการโทรทัศน์สาระบันเทิงทางอาหาร ได้วิเคราะห์ถึงสัญญะทางวัฒนธรรมอาหารผ่านเนื้อหาและองค์ประกอบของรายการโทรทัศน์สาระบันเทิงทางอาหาร ผลการวิจัยพบว่า สัญญะทางวัฒนธรรมอาหารและองค์ประกอบในการนำเสนอรายการโทรทัศน์สาระบันเทิงทางอาหาร สะท้อนภาพกระบวนการประกอบสร้างความจริงอย่างประณีต จากการใช้ภาพสัญลักษณ์ของท้องถิ่น ด้วยการสร้างความตระหนักถึง วัฒนธรรมการกินแบบดั้งเดิมผ่านเทคนิคสารคดีที่หยิบเนื้อหาและคุณค่าของภาพแทนวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นที่คุ้นเคย และการวิจัยของ ศิวพร เรืองขนาบ (2547) ในเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ รายการทำอาหารทางโทรทัศน์: รายการ “หมึกแดง’ส เวิลด์” ได้วิเคราะห์รูปแบบการนำเสนอ และกลวิธีดำเนินรายการของรายการ “หมึกแดง’ส เวิลด์” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการนำเสนอ รายการ “หมึกแดง’ส เวิลด์” เป็นรายการที่มีโครงสร้างรายการที่แน่นอนและเป็นแบบแผนตายตัว ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ส่วน ได้แก่ การเปิดรายการ เนื้อหารายการ การปิดรายการ และส่วนเชื่อมรายการ จุดเด่นของรูปแบบการนำเสนอรายการที่แตกต่างจากรายการอื่น คือ องค์ประกอบของโครงสร้างรายการเป็นเพียงการวางโครงเรื่องอย่างคร่าว ๆ แต่การใช้เกร็ดความรู้แทรกเข้ามา ตลอดเวลาขณะที่ดำเนินรายการ เป็นต้น แต่ยังไม่มีการวิจัยเกี่ยวกับสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” โดยเฉพาะในด้านเนื้อหาและคุณค่า ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องนี้

ความสำคัญของสารคดีโทรทัศน์ที่เป็นเครื่องมือทันสมัยสำหรับการถ่ายทอดวัฒนธรรม และทำให้ผู้ชมได้รับความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของกลุ่มชนในแต่ละท้องถิ่น และสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” เป็นสารคดีโทรทัศน์ที่นำเสนออาหารพื้นบ้านต่าง ๆ รวมถึงวิถีชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะด้านการให้ความรู้พร้อมความสนุกสนาน ยังได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นอีกด้วย ผู้วิจัยในฐานะชาวต่างชาติที่ศึกษาสาขาการสื่อสารภาษาไทย เป็นภาษาที่สอง จึงสนใจวิเคราะห์เนื้อหาและคุณค่าของสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563

ซึ่งจะได้เข้าใจวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชนชาติไทย และได้สัมผัสความเสน่ห์ของชุมชนท้องถิ่นเป็นอย่างดี

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563
2. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าของสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563

1.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.3.1 การวิเคราะห์เนื้อหาในสารคดี

เนื้อหาที่ปรากฏในสารคดี เป็นเรื่องราวหรือข้อมูลที่เกิดขึ้นจริง ไม่เหมือนกับบันเทิงคดี ซึ่งเป็นเรื่องราวสมมุติ เนื้อหาที่น่าสนใจมีความเป็นจริง ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นใกล้ตัวมนุษย์ เนื้อหาในสารคดีจะได้รับความสนใจและความชื่นชอบจากผู้ชมเป็นอย่างมาก เนื่องจากความหลากหลายของเนื้อหา เช่น วิถีชีวิต ประเพณี ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ เนื้อหาในสารคดี นอกจากให้ความรู้ในหลาย ๆ ด้านระหว่างการรับชม ยังเป็นแรงผลักดันที่ช่วยสร้างความเพลิดเพลินอีกด้วย

1.3.2 การวิเคราะห์คุณค่าของสารคดี

สารคดี เป็นสื่อประเภทหนึ่งที่ทำให้ความรู้และความเพลิดเพลินกับผู้ชม การนำข้อมูลและเรื่องราวที่มีลักษณะความเป็นจริง ทำให้ผู้ชมได้มีโอกาสสัมผัสประเพณี ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งเป็นประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับจากการรับชมสารคดี สารคดีเป็นสื่อกลางที่มีทั้งเสียงนำเสนอของพิธีกรกับผู้ร่วมในรายการและฉากที่อยู่ในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ผู้ชมจึงได้เห็นภาพรวมทั้งเรื่องราวและอารมณ์ความรู้สึก สารคดีที่ดีจะช่วยสร้างมิติมุมมองทั้งลึกซึ้งและกว้างขวางแก่ผู้ชม คุณค่าที่โดดเด่นของสารคดีก็คือ การให้ความรู้และแง่คิดในการดำรงชีวิตของคนทุกวัยในสังคม โดยผ่านความรู้สึกสนุกสนานระหว่างการรับชม

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์เนื้อหาและคุณค่าของสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ซึ่งออกอากาศทุกวันเสาร์ เวลา 12.00 น. อมรินทร์ ทีวี ช่อง 34 ในระยะเวลา ตั้งแต่วันที่ 11 มกราคม ปี พ.ศ. 2563 ถึงวันที่ 26 กันยายน ปี พ.ศ. 2563 รวมทั้งสิ้น 38 ตอน เริ่มต้นแรกวันที่ 11 มกราคม เพราะตอนในวันที่ 4 มกราคม ปี พ.ศ. 2563 เทปแรกของปี พ.ศ. 2563 เป็นเทปพิเศษเบื้องหลัง พาไปย้อนชมความประทับใจตลอดปี รายการแต่ละตอนมีความยาวตอนละประมาณ 20 นาที ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 เป็นเพราะ

สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 เป็นสารคดีโทรทัศน์ล่าสุด เนื้อหาทันสมัย นอกจากนี้แล้ว เนื้อหาที่มีความน่าสนใจ สามารถให้ความรู้และความสนุกสนานพร้อมกัน ได้รับความนิยมของผู้ชม ยังมีผลประโยชน์ต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นสารคดีโทรทัศน์ที่มีคุณค่าที่จะนำมาศึกษา

1.5 คำนิยามศัพท์เฉพาะ

การวิจัยครั้งนี้ มีคำนิยามศัพท์เฉพาะดังนี้

1. เนื้อหาในสารคดี หมายถึง สารระสำคัญที่ปรากฏในเรื่องที่เรียบเรียงขึ้นจากความเป็นจริง รวมถึงวิถีชีวิต ภาษาท้องถิ่น ประเพณีตลอดจนวัฒนธรรม ยังเป็นสิ่งที่มิทั้งรูปธรรมและนามธรรม ที่แสดงออกให้เห็นโดยผ่านสื่อกลางที่มีเสียงและรูปภาพ

2. คุณค่าของสารคดี หมายถึง ประโยชน์และมูลค่าของสารคดี สะท้อนให้เห็นความจริง โดยสาระ รูปภาพและการนำเสนอ การให้ความรู้ต่าง ๆ แก่ผู้ชม ในขณะเดียวกัน ยังทำให้ผู้ชม ได้มีความบันเทิงและความเพลิดเพลินอีกด้วย เป็นเครื่องมือที่ทันสมัยในการสืบทอดวัฒนธรรม

3. สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” หมายถึง สารคดีโทรทัศน์ออกอากาศทางอมรินทร์ ทีวี ช่อง 34 เป็นสารคดีโทรทัศน์ที่ถ่ายทอดวาไรตี้อาหารไทยเชิงท่องเที่ยว และสะท้อนให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนและชุมชนอย่างไทย ตามหาอาหารถิ่นที่บ่งบอกถึงวิถีชีวิต ประเพณี ภูมิปัญญา ตลอดจนวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อทำความเข้าใจกับเมนูพื้นบ้านให้มากยิ่งขึ้น

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิเคราะห์เนื้อหาในสารคดีโทรทัศน์ (Textual Analysis) โดยดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เนื้อหาและคุณค่าของสารคดี เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย

2. ศึกษาและรวบรวมสารคดีที่เป็นสารคดีโทรทัศน์

3. คัดเลือกสารคดีโทรทัศน์ที่มีการผสมผสานระหว่างการประกอบอาหารและการท่องเที่ยว ได้แก่ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563

4. ศึกษาสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” ที่ออกอากาศเมื่อ วันที่ 11 มกราคม ปี พ.ศ. 2563 ถึงวันที่ 26 กันยายน ปี พ.ศ. 2563 รวมทั้งสิ้น 34 ตอน

5. วิเคราะห์เนื้อหาในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563

6. วิเคราะห์คุณค่าของสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563

7. นำเสนอผลการศึกษาวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้รู้และเข้าใจเนื้อหาสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ที่ให้เนื้อเกี่ยวกับอาหารท้องถิ่น ประเพณี ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม
2. ทำให้รู้และเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าของสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 โดยเฉพาะด้านการให้ความรู้การประกอบอาหาร แง่คิดการอนุรักษ์วัตถุดิบและการเพาะปลูกพืชผักปลอดสารพิษ การเป็นสื่อกลางที่สืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น และนำไปใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี
3. ผลการวิจัยนี้จะมีประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจการประกอบอาหาร การท่องเที่ยว และวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่น ทำให้เห็นถึงเอกลักษณ์แห่งชุมชนท้องถิ่น มีความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างอาหาร การกินกับวิถีชีวิตของคนไทย ซึ่งเป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจอาหาร การท่องเที่ยว ประเพณี ภูมิปัญญาตลอดจนวัฒนธรรมไทยที่เป็นเอกลักษณ์

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับสื่อโทรทัศน์ และรายการโทรทัศน์

2.1.1 ความหมายและลักษณะของสื่อโทรทัศน์

2.1.2 ความสำคัญของรายการโทรทัศน์

2.1.3 รูปแบบและประเภทของรายการโทรทัศน์

2.2 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับรายการสารคดี

2.2.1 ความหมายของรายการสารคดี

2.2.2 ลักษณะของรายการสารคดี

2.2.3 ประเภทของรายการสารคดี

2.2.4 เนื้อหาของรายการสารคดี

2.2.5 คุณค่าของรายการสารคดี

2.3 ความรู้เกี่ยวกับสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน”

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับรายการสารคดีโทรทัศน์

2.4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับสารคดี

ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับสื่อโทรทัศน์ และรายการโทรทัศน์

สื่อโทรทัศน์เป็นสื่อประเภทหนึ่งที่น่าสนใจได้ง่ายโดยมีทั้งภาพและเสียง รายการโทรทัศน์ เป็นสื่อมวลชนที่ได้รับความนิยมจากผู้ชม มีนักวิชาการและผู้รู้ได้อธิบายความรู้เกี่ยวกับสื่อโทรทัศน์ และรายการโทรทัศน์ ดังนี้

2.1.1 ความหมายและลักษณะของสื่อโทรทัศน์

ผู้วิจัยได้ค้นหาหนังสือ และเอกสารที่เกี่ยวกับความหมายและลักษณะของสื่อโทรทัศน์ ดังต่อไปนี้

สมสุข หินวิมาน และคณะ (2557, น. 4-9) กล่าวว่า ในฐานะที่เป็นช่องทางการสื่อสารมวลชน สื่อโทรทัศน์มีลักษณะ 9 ประการ ได้แก่

- 1) วัตถุประสงค์ของสื่อวิทยุและโทรทัศน์มีอายุสั้น ๆ
- 2) โทรทัศน์ผลิตโดยองค์กรที่เป็นทางการ (formal organisation)
- 3) โทรทัศน์เป็นช่องทางการสื่อสารที่ผลิตโดยอาศัยเทคนิคด้านสื่อ
- 4) ผู้รับสารของโทรทัศน์มีลักษณะเป็นมวลชน (mass)
- 5) โทรทัศน์เป็นช่องทางการสื่อสารในระดับสาธารณะ (public communication)
- 6) การไหลของข่าวสารทางโทรทัศน์เป็นไปในทิศทางเดียว (one-directional flow)
- 7) โทรทัศน์มีการสื่อสารปฏิกริยาตอบกลับแบบทางอ้อม (indirect feedback)
- 8) โทรทัศน์เป็นสื่อที่มีปัจจัยเรื่องเวลาเป็นตัวกำหนด
- 9) โทรทัศน์มีลักษณะการทำงานที่ต่อเนื่อง/ไม่สิ้นสุด (continual)

อรนุช เลิศจรยารักษ์ (2556, น. 12-13) กล่าวว่า ลักษณะของสื่อโทรทัศน์พอจะสรุปได้ 3 ประการ ดังนี้

1) ความเข้าถึงได้ง่าย (accessibility) การไปดูภาพยนตร์หรือละคร แต่ละครั้งจะต้องแต่งตัว นั่งรถไปยังโรงภาพยนตร์หรือโรงละคร และก็เสียค่าชม ดังนั้นการดูโทรทัศน์อยู่กับบ้านจึงสะดวกสบายกว่าและไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายด้วย

2) ความรวดเร็ว (immediacy) รายการสดได้เปรียบมากที่สุดในเรื่องของความรวดเร็ว คือสามารถเสนอเหตุการณ์ได้ทันที ผู้ชมจะได้เห็นทั้งภาพและเสียงพร้อมกัน ทำให้ผู้ชมเกิดความสนใจได้อย่างฉับพลัน และทำให้มีความรู้สึกร่วมอยู่ในเหตุการณ์นั้นด้วย

3) ความใกล้ชิด (intimacy) ในแง่ของการนำเสนอ (presense) ปรากฏการณ์ที่โทรทัศน์สามารถนำภาพไปเสนอให้กับผู้ชมถึงบ้าน สร้างความรู้สึกใกล้ชิดให้กับผู้ชมเป็นส่วนตัวเป็นครั้งแรก

สุทธิ ชัตติยะ (2555, น. 3-4) กล่าวว่า สื่อวิทยุโทรทัศน์ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “television” นิยมใช้คำย่อว่า “ทีวี” หรือ “โทรทัศน์” เป็นสื่อมวลชนที่สามารถส่งกระจายเสียงและแพร่ภาพไปได้ไกลทั่วทุกพื้นที่ของประเทศ และประชาชนส่วนใหญ่ก็มีเครื่องรับโทรทัศน์เกือบทุกครัวเรือน จึงมีแนวโน้มว่าประชาชนสามารถติดตามหรือเสาะแสวงหาความรู้และสาระที่เป็นประโยชน์ได้จากสื่อโทรทัศน์ และสื่อโทรทัศน์มีลักษณะ 3 ประการ ดังนี้

1) เป็นช่องทาง (channel) ในการเผยแพร่ของแหล่งข้อมูลที่มีศักยภาพในการสื่อสารไปสู่ผู้รับได้รวดเร็ว การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย และพร้อมกันในเวลาเดียวกัน

2) เป็นนวัตกรรม (innovation) ซึ่งเกิดจากการค้นคว้าทางเทคโนโลยีอย่างไม่หยุดนิ่งทั้งในด้านเทคนิคและรูปแบบ เพื่อนำสารไปสู่ผู้รับสารได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดในการทำหน้าที่เป็นสื่อมวลชน

3) เป็นผลผลิต (output) อันเกิดจากการวิจัยและการพัฒนาที่ได้มีการศึกษาอย่างเป็นระบบตามแบบแผนทางหลักวิชาการ จนได้รับการยอมรับว่ามีคุณภาพที่เหมาะสมกับการสื่อสารไปยังมวลชนอย่างมีคุณค่า ทำให้มวลชนมีความเชื่อถือและให้ความไว้วางใจ

พงษ์ วิเศษสังข์ (2552, น. 13-14) กล่าวว่า คุณลักษณะของสื่อโทรทัศน์มีดังนี้

1) เป็นสื่อที่น่าดึงดูดใจ เพราะมีทั้งภาพ เสียงและภาพเคลื่อนไหว ประกอบกันขึ้นด้วยสีสันที่หลากหลาย ดึงดูดความสนใจได้ดี ยิ่งประกอบด้วยเสียงบรรยายของผู้บรรยายมืออาชีพทำให้ผู้รับสารเข้าใจในสิ่งที่เห็นในจอโทรทัศน์ได้ง่ายยิ่งขึ้น (picture tells thousand words)

2) เป็นสื่อที่ทำให้ผู้รับสารเข้าใจได้ง่ายและจดจำได้ดี เนื่องจากมีภาพและเสียง โดยเฉพาะถ้าได้รับสารที่ไม่แปลกหูแปลกตามากเกินไป ไม่ขัดความเชื่อและค่านิยม และผู้รับสารจะจดจำได้ดีขึ้นหากสารนั้นถูกนำเสนอเป็นจำนวนบ่อยครั้ง

3) เป็นสื่อที่โน้มน้าวใจที่ดี เนื่องจากมีภาพเคลื่อนไหวเหมือนจริง พร้อมเสียงประกอบและกราฟิกเพื่อสร้างสารให้เหมือนจริงและน่าเชื่อถือได้มากที่สุด เมื่อผู้รับสารเป้าหมายได้รับสารก็มักคล้อยตาม

4) ให้ประสบการณ์สำเร็จรูป (instant experience) ซึ่งทำให้เป็นสื่อที่น่าสนใจ โดยเฉพาะสำหรับเยาวชน ซึ่งอยู่ในวัยที่ต้องการรับข้อมูลค่อนข้างมาก จึงสามารถเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ จากโทรทัศน์โดยไม่ต้องลงทุนทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพื่อศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ซึ่งบางครั้งอาจค่อนข้างอันตรายที่จะมีประสบการณ์ตรง เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับการระเบิดของภูเขาไฟ การต่อสู้ด้วยอาวุธสงครามหรือการท่องเที่ยวในสถานที่ที่ไม่เหมาะสม

5) เป็นสื่อที่ครอบคลุมพื้นที่ได้กว้างไกล เนื่องจากเสาส่งสัญญาณมีครอบคลุมทั้งประเทศและติดตั้งอยู่ในที่สูง ทำให้ทุกหย่อมหญ้าสามารถรับสัญญาณได้หากมีเครื่องรับที่สมบูรณ์ จึงสะดวกในการรับชม

6) ราคาไม่แพงนัก เนื่องจากการพัฒนาเทคโนโลยีของเครื่องรับก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ราคาของเครื่องรับรุ่นใหม่ๆ เช่น โทรทัศน์จอ LCD จอ Plasma และ จอ LED ก็ลดลงค่อนข้างเร็วเช่นกัน

ศุภางค์ นันตา (2552, น. 26-27) กล่าวว่า รายการโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีลักษณะในประเด็นดังต่อไปนี้

1) ลักษณะด้านความเป็นสื่อมวลชน รายการโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่สามารถเข้าถึงผู้รับสารหลากหลายกลุ่ม และสามารถส่งข่าวสารความบันเทิงไปถึงผู้รับสารแม้ว่าจะอยู่ไกลเพียงใด

2) การเสนอความจริง รายการโทรทัศน์สามารถเสนอความจริงด้วยการรายงาน ภาพข่าว เหตุการณ์ประกอบเสียง เพื่อให้ผู้ชมได้รับทั้งภาพและเสียง

3) ความทันเหตุการณ์ การดำเนินชีวิตในชุมชน สังคมที่มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา รายการโทรทัศน์สามารถเสนอสาระที่ทันสมัยและผู้ชมกำลังสนใจ หากเปรียบเทียบกับหนังสือพิมพ์ นิตยสาร ฯลฯ เนื้อหาที่ให้แก่ผู้รับสารอาจล้ำสมัยไม่ทันต่อเหตุการณ์

4) ลักษณะด้านการโน้มน้าวใจ รายการโทรทัศน์มีอิทธิพลในระดับบุคคลและสังคม ทั้งด้านพฤติกรรม เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ด้วยการโน้มน้าวใจผู้รับสาร

เอกธิตา เสริมทอง (2552, น. 3-4) กล่าวว่า คุณลักษณะของสื่อโทรทัศน์มีดังนี้ 1) เป็นสื่อที่มีความพร้อมในการเป็นตัวกลางระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร 2) เป็นสื่อที่สามารถสร้างการหมุนเวียนของข่าวสารได้ 3) มีเนื้อหารายการหลากหลาย สามารถรองรับกลุ่มเป้าหมายได้ทุกความต้องการ 4) กระบวนการในการรับสื่อโทรทัศน์ไม่ยุ่งยาก ไม่ซับซ้อน ไม่มีข้อผูกมัดผู้รับสารและไม่ต้องอาศัยการเตรียมการก่อนการรับชมสื่อ 5) ด้วยเหตุที่สื่อโทรทัศน์สามารถนำเสนอภาพประกอบเสียงได้ การนำเสนอข่าวสาร ความรู้ ความบันเทิงทางสื่อโทรทัศน์จึงสร้างน่าเชื่อถือให้เกิดแก่ผู้ชมได้ เพราะสามารถยืนยันผ่านภาพเหตุการณ์และเสียงที่มีความสมจริง 6) ความสามารถของสื่อในการสร้างการสื่อสารสองทาง (Two way Communication) ในปัจจุบันสื่อโทรทัศน์พัฒนารูปแบบเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างผู้รับสารกับสื่อ ด้วยการเปิดโอกาสให้ผู้รับสารส่งข้อความหรือความคิดเห็นในรูปตัวอักษร เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ ในรายการ

สุกัญญา สมไพบูลย์ และ ปอรรชัม ยอดเนตร (2550, น. 13-14) กล่าวว่า โทรทัศน์เป็นสื่อ (media) ที่ถ่ายทอดข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ไปสู่ประชาชนจำนวนมากพร้อม ๆ กัน ซึ่งเรียกว่าสื่อมวลชน (mass communication) และนำคนที่ปรากฏตัวในรายการให้ได้ใกล้ชิดกับผู้ชมทางบ้าน โดนำเสนอทั้งภาพ (visual) และเสียง (audio) ในเวลาเดียวกัน ซึ่งภาพนั้นอาจจะเป็นภาพนิ่งหรือภาพเคลื่อนไหว สัญลักษณ์ต่าง ๆ แสง อุปกรณ์ประกอบฉาก ส่วนเสียงก็จะมีทั้งเสียงพูดเสียงธรรมชาติ เสียงเพลง เสียงดนตรี และเสียงประกอบอื่น ๆ เป็นต้น นอกจากนี้ ลักษณะธรรมชาติอื่น ๆ ของสื่อโทรทัศน์ที่สำคัญ คือ การเป็นสื่อรุก (active) นั่นคือแม้อยู่ที่บ้านมีเครื่องรับก็สามารถเปิดรับข่าวสารได้ และสามารถเลือกชมรายการตามผังรายการของช่องต่าง ๆ ได้อย่างสะดวกตามความชอบหรือรสนิยม

ปริรินทร์ นามบุญเรือง (ม.ป.ป., น. 3) กล่าวว่า สื่อถือเป็นสิ่งจำเป็นมากในปัจจุบันนี้ เพราะสื่อเป็นตัวที่แสดงให้เห็นบุคคลอื่นรู้ถึงความรู้สึกนึกคิดของอีกฝ่ายหนึ่งได้ และสื่ออีกชนิดหนึ่งคือสื่อโทรทัศน์ คำว่า “โทรทัศน์” (Television) เป็นคำที่มาจากรากศัพท์ภาษากรีกและลาตินมีความหมายว่า “การเห็นได้ไกล” ซึ่งเป็นการถ่ายภาพชนิดหนึ่ง โทรทัศน์ หมายถึง ระบบการส่งภาพและเสียงไปพร้อม ๆ กันด้วยเครื่องมือ อิเลคทรอนิกส์เพื่อสื่อสารตามเป้าประสงค์ และโทรทัศน์เพื่อการศึกษาจะเน้นรายการที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาโดยเฉพาะทั้งระดับการสอนในชั้นเรียนและระดับการจัดรายการที่สถานีโทรทัศน์ต่างหาก

สรุปได้ว่า สื่อโทรทัศน์เป็นสื่อประเภทหนึ่งที่ได้ถ่ายทอดความรู้และเหตุการณ์ที่มีความสมจริงไม่ว่าเป็นความรู้ทางวิชาการหรือข่าวสารก็ตาม โทรทัศน์เป็นสื่อที่สำคัญสำหรับสังคมในสมัยปัจจุบันนี้

2.1.2 ความสำคัญของรายการโทรทัศน์

รายการโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีความหลากหลายและความทันสมัย สามารถส่งผลกระทบต่อคนในสังคมในหลาย ๆ ด้าน มีนักวิชาการและผู้รู้ได้อธิบายไว้ดังนี้

สุทธิ ชัดติยะ (2555, น. 7-12) กล่าวว่า ปัจจุบันรายการโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่มีบทบาทและมีอิทธิพลสำคัญอย่างมากต่อชีวิตประจำวันของคน รายการโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่มีความสำคัญดังนี้

1) สื่อเสริมสร้างสติปัญญา

1.1) การให้ข้อเท็จจริงแก่ประชาชน ภาพและเสียงที่ปรากฏทางจอโทรทัศน์ทำให้เห็นภาพจากสถานที่จริงซึ่งถือว่าเป็นข้อเท็จจริงที่น่าเชื่อถือ และมีรายการโทรทัศน์หลายรายการที่ประชาชนนิยมติดตามรับชมเหตุการณ์ข้อเท็จจริงโดยเฉพาะรายการเสนอข่าวในตอนเช้า

1.2) การให้ความรู้ตามอัธยาศัย ดำเนินการเพื่อให้ความรู้และยกระดับการศึกษาของประชาชนและที่มีความโดดเด่น การให้การศึกษาดังกล่าวเป็นการยกระดับความรู้คนในสังคมให้เกิดความเท่าเทียมกับเพียงพอที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมได้ อาจจะเป็นการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาเรียนรู้ตามอัธยาศัย

1.3) การแสดงความคิดเห็น หมายถึง การแสดงความคิดเห็นผ่านรายการรวมทั้งการวิเคราะห์วิจารณ์หรือการสัมภาษณ์สดโดยมีการแพร่ภาพหรือกระจายเสียง ในรายการอันจะทำให้ผู้ชมได้รับความรู้ในมุมมองที่หลากหลายจากคนในหลาย ๆ อาชีพซึ่งเป็นการเสริมสร้างวิสัยทัศน์ทัศนคติและกระตุ้นให้เกิดความคิดเชิงวิเคราะห์และวิจารณ์

2) สื่อพัฒนาประเทศ

2.1) การพัฒนาทางการศึกษา การใช้สื่อเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเรียนผ่านสื่อ อีกทั้งเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง การแต่งกาย และการเข้าสังคมอีกด้วย นอกจากนี้ การศึกษาก็ไม่ได้มุ่งเฉพาะการศึกษาที่ต้องปรับวุฒิ แต่อาจเป็นความรู้ทางวิชาชีพ เช่น การเกษตร การประมง วิทยาการคอมพิวเตอร์ ฯลฯ

2.2) การพัฒนาด้านการเมือง การติดตามข่าวสารทางการเมืองของประชาชน นับเป็นความสำคัญที่ช่วยในการตัดสินใจเลือกผู้นำ ยังนับเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการเรียนรู้ การปกครองในระบอบประชาธิปไตย

2.3) การพัฒนาด้านชนบท รายการโทรทัศน์เป็นเครื่องมือสื่อสารชนิดเดียวที่ครองใจคนในชนบทมาตั้งแต่ในอดีต เนื่องจากความสะดวกในการติดตามรายการ ความใกล้ชิดผูกพันเนื้อหา รายการที่มีความเป็นท้องถิ่นและมีส่วนในการพัฒนาชุมชน สุขอนามัย ที่อยู่อาศัย เป็นต้น

2.4) การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม การนำเสนอรายการในลักษณะรายการพูดคุยที่เชิญผู้เชี่ยวชาญที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางเศรษฐกิจและสังคม มาให้ความรู้ ทำให้รายการมีบทบาทด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมโดยการรายงานข่าวสาร ราคาสินค้า หรือนโยบายของภาครัฐบาลในการกระตุ้นสินค้าภาคการเกษตร

3) สื่อในการสื่อสารระหว่างประเทศ

3.1) การรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโลก วิวัฒนาการทางเทคโนโลยีการสื่อสารมีส่วนช่วยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ การรับรู้ ทำให้ประชาชนมีวิสัยทัศน์กว้างขวางอันเนื่องมาจากการรายงานข่าวสารรอบโลก

3.2) การเผยแพร่และแลกเปลี่ยนความรู้และความบันเทิงในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นการถ่ายทอดข่าวสารข้ามวัฒนธรรม (Cross-Culture)

3.3) การพึ่งพาอาศัยระหว่างกันซึ่งมักจะอยู่ในรูปแบบของการรายงานข่าวเกี่ยวกับเหตุการณ์ภัยพิบัติต่าง ๆ อันเกิดจากธรรมชาติ

พงษ์ วิเศษสังข์ (2552, น. 135-137) กล่าวว่า รายการโทรทัศน์ได้รับความสนใจมาตั้งแต่สื่อเริ่มเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และมีความสำคัญต่อผู้รับสารเป็นอย่างมาก ดังต่อไปนี้

1) ความสำคัญทางโฆษณาสินค้า โฆษณาสามารถแสดงสินค้าและสาธิต การใช้งานให้ผู้ชมทำให้มีการโน้มน้าวใจค่อนข้างสูง

2) ความสำคัญทางการเมือง เนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองที่นำเสนอทางสื่อสามารถช่วยส่งเสริมให้ประชาชนมีความสนใจการรณรงค์หาเสียงในการเลือกตั้ง ส่งเสริมให้ประชาชนไปทำการออกเสียงเลือกตั้ง

3) ความสำคัญต่อเด็ก ธรรมชาติของเด็กสนใจสิ่งเคลื่อนไหวและเร้าใจ โดยเฉพาะรายการการ์ตูนซึ่งมีภาพเทคนิคพิเศษ (Special effect) ดังนั้น เนื้อหาที่ปรากฏในการ์ตูนอาจมีส่วนในการก่อให้เกิดความคิดหรือพฤติกรรมเลียนแบบขึ้นได้

4) ความสำคัญด้านบันเทิง รายการที่ให้ความบันเทิงสามารถช่วยผ่อนคลายความเครียดหรือช่วยหลีกเลี่ยงปัญหาที่ต้องขบคิดสักช่วงเวลาหนึ่ง เนื่องจากมีปัจจัยทางสังคมจำนวนมากที่ทำให้สมาชิกเกิดความเครียดและความกดดัน

5) ความสำคัญต่อรสนิยม พฤติกรรมบางประเภทที่ปรากฏต่อสายตาของผู้รับสารอยู่อย่างสม่ำเสมออาจมีอิทธิพลต่อผู้ชมบางกลุ่มให้เกิดรสนิยมในการเลียนแบบ เช่น รสนิยมการออกกำลังกาย และการแต่งกายที่เรียกว่าทันสมัย เป็นต้น

6) ความสำคัญด้านการศึกษา มีทั้งการศึกษาโดยตรงและโดยอ้อม รายการโทรทัศน์สามารถใช้เทคนิคการดึงเข้า (Zoom in) ให้เห็นชัดเจน ผู้ชมที่บ้านสามารถสังเกตและวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ได้รายละเอียดมากขึ้น รายการโทรทัศน์ยังถือเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับคนจำนวนมากสามารถให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ ทางอ้อมอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นความรู้ในลักษณะของ *ประสบการณ์สำเร็จรูป* (Instant experiences) เช่น ได้รับความรู้เกี่ยวกับชีวิตผั่งจากการชมรายการเกี่ยวกับสัตว์ทางโทรทัศน์ หรือเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตคนที่อาศัยอยู่ในทั่วโลกเหนือทั่วโลกได้โดยผ่านจอโทรทัศน์

7) ความสำคัญต่อสังคมกรรม สังคมกรรม (Socialization) หมายถึง การประพடுத்தินให้เหมาะสมกับสังคมที่ตนอาศัยอยู่ในอดีตเด็ก ๆ เรียนรู้การประพடுத்தินที่เหมาะสมจากบิดา มารดา

หรือผู้ใหญ่ในครอบครัว แต่ปัจจุบันเนื่องจากลักษณะของสังคมเปลี่ยนไป ครอบครัวมีลักษณะเล็กลง เป็นครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) มีเพียงบิดา มารดา และลูก เด็ก ๆ จึงต้องเรียนรู้การประพடுத்தัน ในสังคมจากสื่อโทรทัศน์ เมื่อบิดามารดาต้องขวนขวายหารายได้มาจุนเจือครอบครัว

ศุภางค์ นันทา (2552, น. 16-25) กล่าวว่า รายการโทรทัศน์เป็นเครื่องมือสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ผู้รับสารสามารถรับข่าวสารความรู้ และความบันเทิงได้เต็มที่ด้วยการรับชม ดังนั้น รายการโทรทัศน์มีความสำคัญต่อมนุษย์ทั้งในระดับบุคคล ระดับสังคม และระดับโลก 3 ด้าน คือ

1) ความสำคัญของรายการโทรทัศน์ต่อความเป็นยุคสังคมข่าวสาร

โอกาสที่คนเราจะได้รับข่าวสารและความรู้ไม่มีเท่ากัน ดังจะเห็นได้จากความแตกต่าง ด้านความพร้อมทางการศึกษาของประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศที่กำลังพัฒนา ดังนั้น การสื่อสารผ่านสื่อมวลชนจะได้เปิดโอกาสที่การแสวงหาความรู้และข่าวสาร เพื่อที่จะได้ทราบความเคลื่อนไหว เพื่อให้ทันโลกทันเหตุการณ์ รายการโทรทัศน์ในฐานะที่เป็นสื่อมวลชน จึงมีความสำคัญต่อการกำหนดสังคมยุคข้อมูลข่าวสารโดยในลักษณะดังนี้

1.1) การเป็นเครื่องมือเพื่อให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน การติดตามเหตุการณ์สำคัญที่น่าสนใจ รวบรวมเรียบเรียง และนำเสนอแก่ประชาชนเพื่อช่วยให้เกิดความรอบรู้ในด้านต่าง ๆ และการนำเสนอข้อเท็จจริงแก่ประชาชน ด้วยความเที่ยงตรงไม่บิดเบือนหรือเอนเอียงอันก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคมขึ้น

1.2) เครื่องมือในการเสริมสร้างความรู้ การยกระดับการศึกษาและความรู้ของประชาชนให้สูงขึ้น เพื่อที่จะได้นำความรู้ความสามารถมาใช้ประกอบอาชีพ และดำรงชีวิตประจำวันหรือปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้อย่างเหมาะสม

1.3) เครื่องมือในการแสดงความคิดเห็น การทำหน้าที่เปรียบเสมือนเวทีกลางที่จะให้ประชาชนได้แสดงออกซึ่งความคิดเห็น ความต้องการ และอุดมการณ์ที่มีต่อสังคม

1.4) เครื่องมือสร้างความบันเทิง มนุษย์ได้อาศัยความบันเทิง ความเพลิดเพลินจากการรับชมรายการโทรทัศน์ เพื่อให้การดำรงชีวิตมีความสุขสำราญได้พักผ่อนหย่อนใจและช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน

2) ความสำคัญด้านการเป็นสื่อเพื่อพัฒนาประเทศ รายการโทรทัศน์สามารถเข้าถึงผู้รับในถิ่นทุรกันดารได้ เนื่องจากการพัฒนาเทคโนโลยีของโทรทัศน์ รายการโทรทัศน์เป็นกลไกอย่างหนึ่งที่กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับบุคคลและสังคม เช่น การยกระดับคุณภาพชีวิตของคน การส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจน การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย การพัฒนาชนบท การรณรงค์เรื่องสิ่งแวดล้อม เป็นต้น และความสำคัญในการพัฒนาของรายการโทรทัศน์มีดังนี้

2.1) การพัฒนาทางการศึกษา รายการโทรทัศน์สามารถเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับความรู้อย่างทัดเทียมกัน เนื่องจากสามารถเพิ่มประสิทธิภาพทางการศึกษา ทั้งในแง่การเรียนรู้โดยใช้เป็นสื่อการสอนโดยตรง และพัฒนาวิธีการศึกษานอกโรงเรียน หรือการศึกษาทางไกล

2.2) การพัฒนาทางการเมือง รายการโทรทัศน์เป็นสื่อกลางในการเสนอความคิดเห็นของประชาชนต่อรัฐบาล และรัฐบาลก็ใช้เป็นเครื่องมือในการชี้แจงเหตุผลให้ประชาชนเข้าใจในกรณีที่เกิดความเข้าใจผิดขึ้น

2.3) การพัฒนาชนบท ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชนบทห่างไกล มักเสียเปรียบประชาชนที่อาศัยอยู่ในใกล้ตัวเมือง เนื่องจากการดูแลของรัฐบาลยังไม่ทั่วถึง ดังนั้น ข้อมูลข่าวสารทางโทรทัศน์ ไม่ว่าจะเป็นด้านการเกษตร การอนามัย การสาธารณสุข การอาชีพ รวมทั้งการเมืองและเศรษฐกิจด้วย เป็นการเปิดหูเปิดตาช่วยให้ชาวชนบทมีโอกาสพัฒนาได้เท่าเทียมหรือใกล้เคียงกัน

2.4) การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ รายการโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่มีความสำคัญในการนำเสนอความคืบหน้าได้รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ ทั้งยังสามารถแสดงภาพให้เห็นจริงได้ จึงมีความน่าเชื่อถือได้ และการส่งเสริมการตลาดโดยอาศัยสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ทางโทรทัศน์เป็นสื่อกลาง

2.5) การพัฒนาทางด้านสังคม รายการโทรทัศน์เป็นสื่อกลางที่ให้คนในสังคมได้พบความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ภายในสังคมตนเองอาศัยอยู่ และสังคมอื่น ๆ

2.6) การสร้างค่านิยมใหม่ ๆ ในสังคม เช่น การนำเสนอข่าวต่อการทุจริตคอร์รัปชัน จนกระทั่งมีการสอบสวนลงโทษผู้กระทำความผิด ก่อให้เกิดการยอมรับกระบวนการยุติธรรมในสังคม การโฆษณาประชาสัมพันธ์ส่งเสริมให้คนรักษาความสะอาด เป็นต้น ทำให้เกิดความรับผิดชอบและวินัยทางสังคม

2.7) การเป็นกระจกสะท้อนสังคม การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับปัญหาสังคมเพื่อให้เป็นกระจกสะท้อนสังคม และเพื่อรณรงค์หาทางแก้ปัญหาสังคม

3) ความสำคัญด้านการเป็นเครื่องมือในการสื่อสารของโลก ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้มนุษย์สามารถติดต่อส่งข่าวสาร และรับรู้ ความเป็นไปหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเวลาอันรวดเร็ว

3.1) ความสำคัญในการรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโลก การรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากที่ต่าง ๆ ของโลก ทำให้ประชากรในโลกได้รับรู้ ซึ่งอาจมีผลกระทบหรือมีความสำคัญต่อความเป็นอยู่ของประชากร

3.2) ความสำคัญในการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนความรู้ความบันเทิงในรูปแบบอื่น ๆ ประชาชนในประเทศต่าง ๆ ของโลกมีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ความบันเทิงซึ่งกันและกันได้อย่างรวดเร็ว ทำให้มีหูตากว้างขวางขึ้น เห็นโลกกว้างมากขึ้น เช่น รายการภาพยนตร์ต่างประเทศ

3.3) ความสำคัญในการใช้เป็นที่ทำให้เกิดการพึ่งพาซึ่งกันและกันทั่วโลกข่าวสารที่นำเสนอผ่านโทรทัศน์ โดยเฉพาะเหตุการณ์ที่เป็นเรื่องของความทุกข์ยาก ความเดือดร้อนของประชาชน มักก่อให้เกิดการพึ่งพาซึ่งกันและกันและให้ความร่วมมือช่วยกันทั่วโลกได้ ก็เพราะความก้าวหน้าทาง

เทคโนโลยี การสื่อสารช่วยให้ทั่วโลกรับรู้เรื่องราวข่าวสารต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั่วโลกได้อย่างรวดเร็วฉับไว และทันต่อเหตุการณ์

อุษณีย์ ศิริสุนทรไพบูลย์ (2552, น. 287-303) กล่าวว่า ความสำคัญของรายการโทรทัศน์ แบ่งเป็นทั้งหมด 4 ด้านเป็นหลัก

1) ด้านการเสนอข่าวสาร รายการโทรทัศน์เป็นสื่อที่เอื้อต่อการนำเสนอข่าวสารที่เกิดขึ้นไม่ว่าที่ใดในโลกให้แพร่กระจายออกไปอย่างรวดเร็ว การเสนอข่าวสารเหตุการณ์ปัจจุบัน กิจกรรมบ้านเมือง กิจกรรมสาธารณะ รายการสารคดีพิเศษ และรายการข่าวพิเศษ ซึ่งเรื่องที่จะเป็นข่าวได้ต้องเป็นเรื่องราวที่ประชาชนมีความสนใจใคร่รู้

2) ด้านการเสนอความคิดเห็น การแสดงความคิดเห็นถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ในสังคมเสรีนิยมจะให้ความสำคัญกับการแสดงความคิดเห็นอย่างมาก รายการโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีศักยภาพสูงในการเป็นช่องทางเสนอความคิดเห็น การเสนอความคิดเห็นของรายการโทรทัศน์ต่อประชาชนทำได้หลายลักษณะ เช่น การถ่ายทอดความคิดเห็น รายการโทรทัศน์เป็นสื่อที่ถูกใช้ประโยชน์ในการถ่ายทอดความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีประสบการณ์ต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งเผยแพร่ไปสู่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนนำสารที่ได้รับไปคิดวิเคราะห์ เป็นข้อมูลประกอบในการดำเนินชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ การเสนอความคิดเห็นยังรวมไปถึงการเสนอความคิดเห็นเพื่อนำมาพิจารณาเพื่อให้ผู้รับสารปรับเปลี่ยนทัศนคติหรือพฤติกรรมทั้งในด้านที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ รวมถึงการโฆษณาสินค้าซึ่งเป็นการนำมาซึ่งความสนใจเพื่อประโยชน์ต่อธุรกิจอุตสาหกรรม

3) ด้านการให้ศึกษา การศึกษาเป็นรากฐานเบื้องต้นของการพัฒนาประเทศ รายการโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีศักยภาพในการนำความรู้กระจายไปสู่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็ว ยังถือเป็นการทวีคูณทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด เช่น นำอาจารย์ผู้สอนที่มีความสามารถมาสอนผ่านรายการโทรทัศน์ จะทำให้เด็กนักเรียนที่อยู่ตามโรงเรียนห่างไกลมีโอกาสได้พบผู้สอนที่ดี โดยไม่ต้องแย่งกันเข้าโรงเรียนที่มีชื่อเสียงเพียงไม่กี่แห่ง

4) ด้านการให้ความบันเทิง รายการโทรทัศน์เป็นสื่อที่ประชาชนทั่วไปนิยมใช้เพื่อเปิดรับความบันเทิง เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน และเพื่อให้ผู้ชมมีความสุขหลีกหนีจากความเป็นจริง นอกจากนี้แล้ว การให้ความบันเทิงโดยแฝงความรู้ไว้ให้ผู้รับสาร ซึ่งก็คือ นอกจากได้รับความสนุกสนานจากการชมแล้ว ยังได้ความรู้หรือคติชวนคิดด้วย

สรุปได้ว่า รายการโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีความสำคัญในการเผยแพร่ความรู้และวัฒนธรรม และมีความสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์ในสังคมเป็นอย่างมาก โดยรวมไปถึงด้านการเมือง การศึกษา และการแลกเปลี่ยนความรู้และความบันเทิง

2.1.3 รูปแบบและประเภทของรายการโทรทัศน์

รายการโทรทัศน์แบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามลักษณะรูปแบบของรายการโทรทัศน์ ซึ่งมีนักวิชาการและผู้รู้ได้อธิบายไว้ดังนี้

ชนาพร พิทยาบุรณ์ (2559, น. 28-31) กล่าวว่า รูปแบบรายการโทรทัศน์สามารถแบ่งเป็น प्रकारดังต่อไปนี้

- 1) รายการพูดคุยกับผู้ฟัง (Straight Talk Programme)
- 2) รายการสนทนา (Conversational Programme)
- 3) รายการสัมภาษณ์ (Interview Programme)
 - 3.1) การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (Formal Interview)
 - 3.2) การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview)
- 4) รายการอภิปราย (Discussion Programme)
- 5) รายการสารคดี (Documentary Feature Programme)
- 6) รายการนิตยสารทางอากาศ (Magazine Programme)
- 7) รายการข่าว (News Programme)
- 8) รายการบรรยายเหตุการณ์ (Commentary)
- 9) รายการตอบปัญหา (Quiz Programme)
- 10) รายการเพลง (Music Programme)
- 11) รายการละครวิทยุ (Radio Drama หรือ Radio Play)
- 12) รายการปิกนิกะ (Variety)
- 13) รายการสารระละคร (Docu-Drama)

อรนุช เลิศจรยารักษ์ (2556, น. 63-66) กล่าวว่า รูปแบบรายการโทรทัศน์แบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ รายการที่ไม่ใช่ละคร (nondramatic programs) และรายการละคร (dramatic programs)

รายการที่ไม่ใช่ละครนั้นมักจะมีทุกวัน เพราะการจัดไม่ยุ่งยาก บทก็ไม่ลำบาก บางทีพูดโดยไม่มีบทได้ การซ้อมไม่จำเป็นต้องมาก การผลิตก็เสียค่าใช้จ่ายถูกกว่าละคร การเตรียมการก็ใช้ระยะเวลาสั้น ส่วนละครนั้นต้องการเวลาจัดเตรียมและฝึกซ้อมอย่างน้อย 1 สัปดาห์

รายการที่ไม่ใช่ละครพอจะแยกแยะได้ดังนี้

- 1) รายการข่าว (news programs)
- 2) รายการสนทนา (discussion programs)
- 3) อภิปราย (panels) เกม (games) การตั้งปัญหาให้ผู้เข้าแข่งขันตอบปัญหา (quizzes) และการประกวด (contests)
- 4) รายการผู้หญิง (women's programs)
- 5) รายการเด็ก (children's programs)
- 6) รายการวัยรุ่น (teen-age programs)
- 7) รายการการศึกษา (educational programs)

- 8) รายการให้ความรู้ (informational programs)
 - 9) รายการศาสนา (religious programs)
 - 10) รายการปิกนิกและรายการดนตรี (variety and musical programs)
- รายการละคร (dramatic programs) แยกแยะได้ดังนี้
- 1) ละครเล่นเป็นตอน (serials)
 - 2) ละครตลก (situation comedies)
 - 3) ละครตะวันตก (westerns)
 - 4) ละครสืบสวน (detective drama)
 - 5) เรื่องที่เขียนเป็นตอน ๆ (anthology series)
 - 6) ละครพิเศษ (dramatic special)

กาญจนา แก้วเทพ (2552, น. 134-137) กล่าวว่า สรรพสิ่งทุกอย่างในโลกรวมทั้งผลงานของสื่อมวลชน (Media Products) จะประกอบด้วย 2 มิติอยู่เสมอ คือ เนื้อหาสาระ (content) และรูปแบบ (form/format) ถ้าการใช้เกณฑ์คือ ลักษณะความเป็นจริง (Objective) และลักษณะเร้าอารมณ์ (Emotive) มาเป็นเกณฑ์แบ่ง อาจจำแนกประเภทของรายการโทรทัศน์ได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

- 1) ประเภทการแข่งขัน เช่น กีฬา ประกวดนางงาม จะเป็นรายการที่เป็นเรื่องจริง แต่ทว่ามีลักษณะน่าตื่นเต้น เร้าอารมณ์ได้มาก
- 2) ประเภทละคร เป็นรายการประเภทที่ไม่ใช่เรื่องจริงแต่ทว่าสามารถเร้าอารมณ์ได้มากเช่นกัน
- 3) ประเภทข่าว เป็นรายการที่เน้นข้อเท็จจริงแต่การนำเสนอเป็นแบบเรียบ ๆ ไม่จำเป็นต้องกระตุ้นอารมณ์
- 4) ประเภทการชักชวนโน้มน้าว เช่น การโฆษณาที่ไม่มีประสิทธิภาพ จะมีข้อเท็จจริงน้อยและอาจจะไม่ค่อยเร้าอารมณ์มากนัก

พงษ์ วิเศษสังข์ (2552, น. 111-117) กล่าวว่า รายการโทรทัศน์มีความหลากหลายพอสมควร และสามารถจำแนกประเภทโดยใช้เกณฑ์ต่าง ๆ ได้ดังนี้

- 1) จำแนกประเภทตามหน้าที่ของการสื่อสาร สามารถแยกออกได้เป็น 5 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้
 - 1.1) รายการข่าว (To inform) เป็นรายการที่เสนอเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวเราและรอบโลกในแต่ละวัน
 - 1.2) รายการความรู้และการศึกษา (To instruct และ To educate) อาจเป็นรายการที่มุ่งให้ความรู้การศึกษาแก่ผู้รับสารโดยตรง (To instruct) หรือเป็นรายการที่ให้ความรู้และการศึกษาในรูปลักษณะของความบันเทิง (To educate)

1.3) รายการโน้มน้าวและจูงใจ (To persuade) เป็นรายการที่โน้มน้าวใจให้ผู้รับสารเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น โน้มน้าวใจให้เลิกยาเสพติด เลิกเมาแล้วขับ หรือเลิกสิ่งอบายมุขทั้งปวง เป็นต้น

1.4) รายการบันเทิง (To entertain) เป็นรายการที่มุ่งให้เกิดความสนุกเพลิดเพลิน ผ่อนคลายความเครียด ในปัจจุบันโทรทัศน์มีความบันเทิงสูงในแทบทุกรายการ ไม่เว้นแม้กระทั่งรายการข่าว เช่น ฉากรายการ มุมกล้อง ลีลาการนำเสนอการแต่งกายและเทคนิคพิเศษต่าง ๆ ที่นำเข้ามาใช้ในรายการ เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ชม

1.5) รายการรณรงค์ (To mobilize) เป็นรายการสั้น ๆ และเป็นการสร้างความร่วมมือร่วมใจของคนในสังคมในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เช่น รณรงค์ให้คนไทยเที่ยวเมืองไทย ใช้ของไทย รณรงค์ให้บริจาคโลหิต รณรงค์ให้ซื้อดอกมะลิเพื่อนำเงินไปบำรุงสภาพอากาศ หรือรณรงค์ให้รักษาป่า และต้นน้ำลำธาร เป็นต้น

2) จำแนกประเภทโดยใช้ลักษณะการถ่ายทำเป็นเกณฑ์

2.1) รายการสด (Live program) เป็นรายการที่จัดและถ่ายทอดออกสัญญาณไปในขณะเดียวกัน

2.2) รายการบันทึกเทป (Recorded Program) เป็นรายการที่บันทึกล่วงหน้าก่อนการออกอากาศจริง

2.3) รายการกึ่งสดกึ่งบันทึกเทป เป็นรายการที่เป็นที่นิยมรายการหนึ่งเนื่องจากสามารถเปิดโอกาสให้ผู้รับสารที่บ้านรับชม พร้อมทั้งสามารถเห็นแหล่งข้อมูลที่หลากหลายที่บางครั้งไม่สามารถนำเสนอสด ๆ ได้

3) จำแนกประเภทตามลักษณะของผู้ชม

3.1) รายการเด็ก (Children program) เป็นรายการที่มุ่งให้สาระความรู้และความเพลิดเพลินแก่เด็กในวัยต่าง ๆ มีเด็ก ๆ เป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก

3.2) รายการผู้ใหญ่ (Adult program) เป็นรายการที่มุ่งไปที่ผู้ใหญ่โดยรวมโดยไม่ได้แยกตามเพศ เช่น รายการข่าว รายการสารคดี และรายการสนทนา เป็นต้น

3.3) รายการผู้หญิง/ชาย (Program for women/men) เป็นรายการที่ผู้ผลิตต้องมีเพศของผู้รับสารอยู่ในการพิจารณาตลอดเวลาของการผลิต เช่น รายการละคร รายการสุขภาพที่มุ่งไปที่ผู้รับสารผู้หญิง รายการกีฬาการท่องเที่ยวที่มุ่งไปที่ผู้ชายเป็นหลัก

3.4) รายการแม่บ้าน (Program for housewives) มักเป็นรายการช่วยเสริมทักษะความรู้ด้านใดด้านหนึ่งแก่แม่บ้าน เช่น รายการทำอาหาร รายการเสริมสวย หรือให้ความบันเทิง เช่น รายการละคร รายการตลก มักออกอากาศในช่วงกลางวัน

4) จำแนกประเภทโดยใช้รูปแบบของรายการเป็นเกณฑ์

รูปแบบ หมายถึง วิธีการและลีลาการนำเสนอเนื้อหาสาระและสิ่งที่อยู่ในรายการสามารถแบ่งได้ดังนี้

4.1) รายการสนทนา (Talk show) เป็นรายการที่มีรูปแบบการนำเสนอรายการที่พิธีกรสนทนากับแขกรับเชิญ ในหัวข้อที่ได้ตั้งประเด็นไว้

4.2) รายการสัมภาษณ์ (Interview program) เป็นรายการที่มีผู้สัมภาษณ์ฝ่ายหนึ่งและผู้ถูกสัมภาษณ์อีกฝ่ายหนึ่ง

4.3) รายการอภิปราย (Discussion program) เป็นรายการที่มีรูปแบบการนำเสนอรายการที่มีผู้ดำเนินการอภิปราย 1 คน ทำหน้าที่ในการป้อนประเด็นหรือคำถามแก่ผู้ร่วมอภิปรายที่มีตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป แต่ไม่ควรเกิน 4 คน

4.4) รายการเกมโชว์ และตอบปัญหา (Game show และ Quiz show) เป็นรายการที่มีรูปแบบการนำเสนอรายการที่จัดให้มีการแข่งขันระหว่างผู้ที่มาร่วมรายการด้วยการเล่นเกมหรือตอบปัญหาแข่งขันกันโดยมีของรางวัลตอบแทนในการแข่งขัน

4.5) รูปแบบสารคดี (Documentary) เป็นรูปแบบรายการที่นำเสนอเนื้อหาสาระที่ให้ความรู้และการศึกษาด้วยข้อมูลเชิงลึก โดยเสนอภาพและเสียงที่มีความสอดคล้องและกลมกลืน ซึ่งรายการสารคดีเองอาจมีการแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ แยกย่อยไปอีก เช่น สารคดีทั่วไป สารคดีเชิงข่าว สารคดีท่องเที่ยวหรือสารคดีเชิงประวัติศาสตร์

4.6) รูปแบบสาระละคร (Docudrama) เป็นรายการที่ผสมผสานรูปแบบสารคดีเข้ากับรูปแบบละคร หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นรายการสารคดีที่นำเสนอด้วยวิธีการเร้าอารมณ์ ดำเนินเรื่องในรูปแบบของละคร ไม่ใช่เป็นการเสนอละครทั้งรายการ

4.7) รูปแบบละคร (Drama) เป็นรูปแบบการนำเสนอที่เป็นการจำลองสถานการณ์เป็นละครมีการกำหนดผู้แสดง จัดสร้างฉาก แต่งตัวละครให้สมจริง

4.8) รายการเกมโชว์ (Game show) และ รายการตอบปัญหา (Quiz show) เป็นรายการที่มีรูปแบบของความสนุกสนาน ซึ่งหากเป็นรายการเกมโชว์ ความสนุกสนานจะเกิดจากการแข่งขันโดยใช้พลังกำลัง ความว่องไวของผู้ร่วมรายการ

4.9) รายการเพลง และดนตรี (Music) เป็นรายการที่มีรูปแบบการนำเสนอที่ประกอบด้วยเพลงและดนตรีเป็นหลักอาจเป็นรายการบันทึกเทปหรือรายการถ่ายทอดสดก็ได้

4.10) รายการนิตยสารทางอากาศ (Magazine on air) เป็นรายการที่มีรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาหลากหลายเรื่องราวรวมอยู่ในรายการเดียวกัน โดยมีกระบวนการผลิตที่เชื่อมโยง (Link) เนื้อหาจากเรื่องหนึ่ง ไปยังอีกเรื่องหนึ่งได้อย่างกลมกลืน

4.11) รายการปิกนิก (Variety) เป็นรายการที่นำเสนอความหลากหลายของรูปแบบในรายการเดียวกัน ประกอบด้วยตลก ดนตรี และการสัมภาษณ์เป็นหลัก

4.12) รายการตลก (Comedy) เป็นรายการที่ให้ความบันเทิงเป็นหลักด้วยเป้าหมายให้คนหัวเราะ รูปแบบจะเป็นการนำเสนอเหตุการณ์เกี่ยวกับความผิดพลาดยุ่งเหยิงของตัวละคร มักจะไม่เป็นเรื่องที่น่ากลัว

4.13) รายการถ่ายทอดสด (Commentary) เป็นรายการที่ถ่ายทอดเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นจริง เช่น การแข่งขันกีฬา งานมหกรรมงาน และพิธีต่าง ๆ เป็นต้น

4.14) รายการข่าว (News program) เป็นการเสนอข้อมูลของสถานการณ์และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อตอบสนองธรรมชาติของความอยากรู้อยากเห็นของมนุษย์

4.15) รายการ Infomercial เป็นรายการที่นำเอาสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งเพียงชนิดเดียวมานำเสนอในรูปแบบของรายการบันเทิง

4.16) รายการ Home Shopping เป็นรายการที่สินค้าจะมีโอกาสได้รับการประกาศสรรพคุณอย่างเต็มที่ ผู้ชมที่บ้านสามารถสั่งซื้อโดยไม่ต้องเดินทาง

4.17) รายการ Reality เป็นรายการที่ไม่มีนักแสดง ทุกคนที่ปรากฏในรายการดำเนินชีวิตไปตามเหตุการณ์ เน้นการนำเสนออารมณ์ของผู้ที่โลดเล่นอยู่บนหน้าจอ

สุมน อยุ่สิน และคณะ (2547, น. 16-20) กล่าวว่า การแบ่งประเภทของรายการโทรทัศน์มีหลากหลายวิธีการ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ใช้ในการพิจารณา ซึ่งแบ่งประเภทรายการพอสังเขปออกได้เป็นดังนี้

- 1) การแบ่งประเภทรายการตามลักษณะการออกอากาศ
 - 1.1) รายการถ่ายทอดสด (Live)
 - 1.2) รายการบันทึกเทป (Recording)
 - 1.3) รายการถ่ายทอดสดเพื่อออกอากาศเป็นเทป (Live for Recording)
- 2) การแบ่งประเภทรายการตามลักษณะของงานประพันธ์
 - 2.1) งานที่มาจากจินตนาการ (Fiction) เช่น ละคร ภาพยนตร์
 - 2.2) งานที่มาจากเรื่องจริง (Non-Fiction) เช่น สารคดี รายการแนวเรื่องจริง
- 3) การแบ่งประเภทรายการตามกลุ่มผู้ชม
 - 3.1) รายการสำหรับเด็ก
 - 3.2) รายการสำหรับเกษตรกร
 - 3.3) รายการสำหรับสตรี
 - 3.4) รายการสำหรับวัยรุ่น

- 4) การแบ่งประเภทรายการตามกลุ่มลักษณะรายการ
 - 4.1) กลุ่มรายการข่าวสาร
 - 4.2) กลุ่มรายการสาระประโยชน์
 - 4.3) กลุ่มรายการบันเทิง
- 5) การแบ่งประเภทรายการตามวัตถุประสงค์ของรายการ
 - 5.1) รายการเพื่อเผยแพร่ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์
 - 5.2) รายการเพื่อเผยแพร่ศาสนา
 - 5.3) รายการเพื่อการเผยแพร่ผลงานของพรรคการเมืองช่วงก่อนการเลือกตั้ง
- 6) การแบ่งประเภทตามขอบเขตการรับชม
 - 6.1) รายการท้องถิ่น (Local Program)
 - 6.2) รายการเครือข่าย (Network Program)
 - 6.3) รายการซินดิเกต หรือ รายการสำหรับสมาคม (Syndicated Program)
- 7) การแบ่งประเภทรายการตามรูปแบบการนำเสนอ
 - 7.1) รายการละคร (Drama)
 - 7.2) รายการข่าว
 - 7.3) รายการวิเคราะห์สถานการณ์ (Current Affairs)
 - 7.4) รายการสารคดี
 - 7.5) รายการบันเทิง
 - 7.6) รายการเพลง
 - 7.7) รายการเด็ก
 - 7.8) รายการภาพยนตร์
 - 7.9) รายการกีฬา
 - 7.10) รายการเพื่อการศึกษา

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ (2547, น. 442-443) กล่าวว่า การจำแนกประเภทของสื่อโทรทัศน์ มักไม่นิยมจำแนกประเภทของสถานีแบบ format station เช่นการจำแนกประเภทของสถานีวิทยุ เนื่องจากสถานีโทรทัศน์แห่งหนึ่งมักต้องให้บริการหลากหลายเนื้อหาสาระแก่ผู้ชมหลายกลุ่ม การจำแนกประเภทของรายการจึงเน้นที่ประเภทของเนื้อหาสาระ (genre) ดังนี้

- 1) รายการแนวข่าวสารและสารคดี หรือรายการจากข่าวและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น (news and reality programme หรือ non-fiction) ได้แก่
 - 1.1) รายการข่าวและวิเคราะห์ข่าว (news and current affairs)
 - 1.2) รายการสารคดี (feature and documentary)

- 1.3) รายการการศึกษา (education)
 - 1.4) รายการสนทนา (talk)
 - 1.5) รายการบรรยายนอกสถานที่ในการถ่ายทอดสดต่าง ๆ (commentary on public events)
 - 2) รายการแนวจินตคดีหรือบันเทิง (imaginative / fiction programme หรือ entertainment programme) ได้แก่
 - 2.1) รายการละครโทรทัศน์ (television drama or soap opera)
 - 2.2) รายการตลก (situation comedy)
 - 2.3) รายการภาพยนตร์ (movies)
 - 2.4) รายการการ์ตูน (cartoon)
 - 2.5) รายการเกมและแข่งขันตอบปัญหา (game and quiz show)
 - 2.6) รายการปิกนิกะบันเทิง (light entertainment)
 - 2.7) รายการดนตรีและเพลง (music)
 - 2.8) รายการกีฬา (sports)
 - 3) รายการแนวการมีส่วนร่วมของผู้ชมและวิทยากรรับเชิญ (audience oriented programme) ได้แก่
 - 3.1) รายการเปิดสายจากผู้ฟัง (phone-in)
 - 3.2) รายการอภิปราย (discussion)
 - 3.3) รายการเพื่อผู้บริโภค (consumer)
 - 4) รายการโฆษณา (commercial programme) ได้แก่
 - 4.1) รายการโฆษณาสินค้า (commercial or advertisement)
 - 4.2) รายการประกาศบริการ (public service announcement)
 - 4.3) รายการรณรงค์เพื่อสังคม (social advertisement)
- สรุปได้ว่า รูปแบบและประเภทของรายการโทรทัศน์มีความหลากหลาย เนื่องจากลักษณะเนื้อหาและจุดมุ่งหมายต่างกัน แต่ละรูปแบบและประเภทจะมีบทบาทและความสำคัญเฉพาะตัว

2.2 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับรายการสารคดี

รายการสารคดีเป็นสื่อทางโทรทัศน์ประเภทหนึ่ง สาระนั้นเนื้อหาเป็นข้อมูลหรือเรื่องราวที่มีความเป็นจริง มีหลากหลายประเภท เป็นสิ่งที่ให้ความรู้และความเพลิดเพลินกับผู้ชมในเวลาเดียวกัน ดังนั้นนักวิชาการได้อธิบายความหมาย ลักษณะ ประเภท เนื้อหา และคุณค่าของรายการสารคดีไว้ดังนี้

2.2.1 ความหมายของรายการสารคดี

รายการสารคดีเป็นรายการที่ให้ความรู้และความเพลิดเพลินแก่ผู้รับชม เนื้อหา มีความหลากหลายและเป็นเรื่องจริง มีนักวิชาการและผู้รู้ได้อธิบายความรู้เกี่ยวกับรายการสารคดี ผู้วิจัยได้ค้นหาหนังสือตำรา และเอกสารที่เกี่ยวกับความหมายของรายการสารคดี มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กุลนารี เสือโรจน์ (2561, น.44) กล่าวว่า รายการสารคดีโทรทัศน์ หมายถึง รายการที่นำเสนอข้อมูล ภาพ และเสียงของเหตุการณ์ หรือสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่จริง เป็นการนำเสนอเรื่องราวเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างละเอียด เจาะลึกตลอดทั้งรายการ รายการสารคดีจัดเป็น Non-fiction เช่นเดียวกับรายการประเภทข่าว เนื่องจากเนื้อหาของรายการมีที่มาจากเรื่องจริงและเชื่อถือได้ ไม่ใช่เรื่องที่แต่งขึ้นมา สารคดีจึงจัดเป็นรายการประเภทสาระ แม้สารคดีบางรายการจะนำเสนอในลักษณะบันเทิงคดี แต่เนื้อหาหรือข้อมูลก็เป็นไปเพื่อทำให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ

สมสุข หินวิมาน และคณะ (2557, น. 98) กล่าวว่า สารคดี (documentaries หรือ features) เป็นรายการที่นำเสนอข้อมูล ภาพ และเสียงของเหตุการณ์ หรือสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่จริง โดยนำเสนอเรื่องราวเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างละเอียด เจาะลึกตลอดรายการ สารคดีจัดเป็นรายการประเภท non-fiction เช่นเดียวกับรายการข่าว เนื่องจากเนื้อหาเป็นเรื่องจริงและเชื่อถือได้ ไม่ใช่เรื่องที่แต่งขึ้น สารคดีจัดเป็นรายการประเภทสาระ แม้สารคดีบางรายการจะนำเสนอโดยมีกลิ่นอายของบันเทิงคดี แต่เนื้อหาหรือข้อมูลที่นำเสนอมุ่งหวังให้ผู้ชมเกิดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ

อรนุช เลิศจรยารักษ์ (2556, น. 68) กล่าวว่า รายการสารคดีเป็นรายการที่มุ่งเน้นเสนอข้อเท็จจริง ให้ความรู้ ข้อมูล และเหตุการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ชม มุ่งให้ผู้ชมเมื่อชมแล้ว มีแรงบันดาลใจให้กระทำ การเสนอเรื่องราวข้อเท็จจริงโดยผ่านรูปแบบของรายการประเภทต่าง ๆ เช่น รูปแบบรายการพุดคุย การสัมภาษณ์ เพื่อให้เกิดความหลากหลายในรูปแบบของความน่าสนใจ และต้องมีความหลากหลายในเรื่องของกลวิธีการนำเสนอ การอ่านบทบรรยายประกอบภาพ ดนตรี เสียงประกอบการสัมภาษณ์ การสนทนา การพุด จะทำให้เกิดความหลากหลายในรูปแบบ ดูแล้วสนุกสนาน ได้รับความรู้และไม่น่าเบื่อ

คณะศิลปศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตกระบี่ (2556) กล่าวว่า รายการสารคดี (Feature หรือ Documentary) รูปแบบรายการเป็นการนำเสนอเพียงเนื้อหาเดียว เช่น การนำเสนอเรื่องสัตว์ ก็จะมีแต่เรื่องสัตว์ หากเป็นเพลงที่จะเปิดในรายการก็ต้องเป็นเพลงที่เกี่ยวกับสัตว์ การสัมภาษณ์ต้องพุดเรื่องสัตว์ การสนทนาก็ต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสัตว์ จึงเรียกว่า รูปแบบรายการนี้ว่า รายการสารคดี

คมสัน รัตนะสิมากุล (2555, น. 170) กล่าวว่า รายการสารคดี (documentary program) เป็นรายการที่นำเสนอเนื้อหาสาระที่เป็นความรู้และวิชาการ แต่ไม่ใช่รายการที่ให้ความรู้แต่เพียงอย่างเดียว เนื่องจากสามารถสอดแทรกความบันเทิงเข้าไปได้ด้วย และความบันเทิงที่ว่านี้อาจจะแทรกเข้าไปได้หลายลักษณะ

ศุภางค์ นันตา (2553, น. 115) กล่าวว่า รายการสารคดี ก็คือรายการที่นำเสนอเนื้อหาสาระในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง (one subject) อย่างละเอียดเจาะลึกด้วยวิธีการเสนอรายการที่หลากหลาย โดยเรื่องที่น่าสนใจต้องเป็นข้อเท็จจริงใช้เสียงจริงของบุคคลหรือจำลองเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น

จากความหมายของรายการสารคดี จึงสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่ม Documentary และ Feature ดังต่อไปนี้

1) รายการสารคดี (documentary) หมายถึง รายการสารคดีที่เป็นจริงทั้งหมด มีวัตถุประสงค์เพื่อบอกกล่าว (to inform) และเป็นการเสนอเรื่องราวข้อเท็จจริงอย่างตรงไปตรงมา

2) รายการสารคดี (feature) หมายถึง รายการที่มุ่งเสนอเนื้อหาบนพื้นฐานความเป็นจริง แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องจริงทั้งหมดโดยจะเป็นการจำลองเหตุการณ์เพื่อมุ่งสร้างภาพหรือกระตุ้นอารมณ์ให้ผู้ชมเกิดความบันเทิงและความรู้สึกต่อเรื่องนั้น ๆ มากกว่าใช้ข้อเท็จจริงแต่เพียงอย่างเดียว

อุษณีย์ ศิริสุนทรไพบูลย์ (2552, น. 238) กล่าวว่า รายการสารคดี (documentary programme) เป็นรายการที่นำเสนอเรื่องราวที่เป็นจริงหรือมีพื้นฐานอยู่บนความจริง ไม่ใช่จากการแต่งขึ้น ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่ผูกพันกับเหตุการณ์และบุคคลจริง อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะเป็นการเสนอเรื่องจริง แต่การนำเสนอจะต้องมีลักษณะสร้างสรรค์ไม่ใช่ลอกเลียนจากของจริงทั้งหมด โดยไม่มีการตกแต่ง รายการสารคดีเป็นรายการที่มุ่งเน้นให้ความรู้มากกว่าความบันเทิง

เอกธิดา เสริมทอง (2552, น. 99) กล่าวว่า รายการสารคดี หมายถึง รายการที่เสนอข้อเท็จจริงของข้อมูล หรือของเหตุการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ชม เมื่อผู้ชมรับชมแล้วจะได้รับความรู้เพิ่มขึ้น หรืออาจเกิดแรงบันดาลใจให้เกิดการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติ ตามแง่มุมที่ต้องการนำเสนอ ในบางครั้งพบว่าสารคดีบางเรื่องให้ข้อเสนอแนะ หรืออาจให้แนวทางช่วยตัดสินใจ จะเห็นได้ว่าสารคดีอาจไม่ต้องรักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัดเท่ากับการรายงานข่าว

ธีรภาพ โลหิตกุล (2552, น. 12-19) กล่าวว่า สารคดีมีมิติ เหมือนภาพหนึ่งภาพที่มีครบทั้งเรื่องราว การจัดวางองค์ประกอบ (Composition) แสงเงา ให้ความหมายลึกซึ้งกึ่งใจก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกในทางสร้างสรรค์ด้านหนึ่งแก่ผู้ชม มิติ (Dimension) ในความหมายตามพจนานุกรม หมายถึง กว้าง (คุณ) ยาว (คุณ) ลึก ความหมายของสารคดีจะได้แบ่งเป็น 3 ประเด็น ตามมิติในทางสารคดี มีดังต่อไปนี้

ความหมายที่ 1) ด้านกว้าง หมายถึง เสนอเรื่องราวอย่างรอบด้านทุกประเด็นสำคัญที่ล้อมรอบตัวข้อมูลที่จะนำเสนอ เช่น แม่น้ำเจ้าพระยา มองได้ทั้งในแง่ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ธรณีวิทยา ศิลปวัฒนธรรม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ด้านยาว หมายถึง การนำเสนอภาพที่ทำให้มองเห็นและเข้าใจพัฒนาการอันยาวไกลจากอดีตสู่ปัจจุบัน จากยุคหนึ่งสู่ยุคหนึ่ง ด้านลึก หมายถึง การนำเสนอเรื่องที่ลึกลงไปจิตวิญญาณของผู้คนที่มีความผูกพันอยู่กับสถานที่นั้น ๆ ก่อให้เกิดอารมณ์ด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ตื่นเต้น ตื่นตาตื่นใจ ปิติยินดี โศกสลด สนุกสนาน ตลกขบขัน น่ารัก หรือประทับใจอย่างรุนแรง อันจะนำมาซึ่งสำนึกหรือการตระหนักในจิตใจอย่างใดอย่างหนึ่ง

ความหมายที่ 2) มิติที่ 1 รูปแบบการนำเสนอที่ดี ผู้ชมได้รับความเพลิดเพลินอันเกิดจากการดำเนินเรื่องดี การใช้ภาษาสละสลวยกินใจ การเคลื่อนไหวของกล้องได้อารมณ์สอดคล้องกับเนื้อหา ดนตรีประกอบสอดคล้องประสานล้อรับกับภาพและเนื้อหาอย่างกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว ผู้ให้เสียงบรรยายได้อารมณ์ มีความน่าเชื่อถือ มิติที่ 2 เนื้อหาที่ดี ผู้ชมได้รับสาระทางปัญญา ได้รับความรู้สึกใหม่อันเกิดจากความคิดสร้างสรรค์ในการจับประเด็นของผู้เขียนบท มิติที่ 3 แง่คิดมุมมองดี ในสารคดีเรื่องหนึ่งตอนหนึ่ง อาจมีหลายแง่มุมมองที่จะให้ผู้ชมได้ใช้วิจารณ์ญาณเอาเองได้

ความหมายที่ 3) หากจะกล่าวเจาะจงเฉพาะประเด็น “ข้อมูล” แล้ว สารคดีที่มีมิติเรื่องหนึ่งควรจะประกอบด้วยข้อมูล 2 ประเภท คือ ข้อมูลทางกายภาพ: ข้อมูลประเภทข้อเท็จจริงทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ข้อมูลทางจิตภาพ: เป็นข้อมูลประเภททัศนคติ ความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียน หรือของบุคคลที่เกี่ยวกับเนื้อหาสารคดีเรื่องนั้น ๆ ซึ่งผู้เขียนประสงค์จะเสนอไว้ในงานสารคดี เป็นแง่คิดให้ผู้ผู้อ่านเก็บไปคิดพิจารณาเพื่อให้เกิดความตระหนักถึงในเรื่องต่าง ๆ

นงนุช ศิริโรจน์ (2549, น. 93) กล่าวว่า รายการสารคดี หมายถึง รายการที่นำเสนอเรื่องราวที่เป็นจริง จะเป็นเรื่องราวเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างลึกซึ้ง โดยมีการนำเสนอในรูปแบบเดียว หรือหลายรูปแบบผสมผสานกันก็ได้ รายการสารคดี เป็นรายการที่นำเสนอโดยไม่จำกัดว่าจะเป็นเนื้อเรื่องแบบใด เช่น เป็นรายการที่ให้ความรู้ ข่าวสาร หรือบันเทิง แต่โดยส่วนใหญ่แล้ว รายการสารคดีจะเน้นในเรื่องของความรู้และข่าวสารมากกว่า

สรุปได้ว่า รายการสารคดีเป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่งที่ทำให้ความรู้และความเพลิดเพลินเนื้อหาของรายการสารคดีมาจากเรื่องจริง ไม่ใช่เรื่องสมมุติ ซึ่งเข้ากับชีวิตของคนในสังคมเป็นอย่างดี เป็นสื่อที่เน้นให้ความรู้ในหลาย ๆ ด้าน โดยแทรกความบันเทิงไว้ด้วย

2.2.2 ลักษณะของรายการสารคดี

ลักษณะของรายการสารคดี หมายถึง สมบัติเฉพาะตัวของรายการสารคดี ผู้วิจัยได้ค้นหาหนังสือตำรา และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของรายการสารคดี มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สมสุข หินวิมาน และคณะ (2557, น. 102-103) กล่าวว่า รายการสารคดีแต่ละเรื่องอาจมีรูปแบบการนำเสนอที่แตกต่างหรือจัดอยู่คนละประเภท แต่สารคดีทุกเรื่องมีลักษณะเดียวกันคือ

1) นำเสนอข้อมูลที่เป็นจริง (fact) สารคดีเป็นรายการจำพวก non-fiction คือ นำเสนอเรื่องราวที่ไม่ได้สมมุติหรือแต่งขึ้น พยายามเสนอข้อเท็จจริง (fact) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง เอกลักษณ์ข้อนี้ของสารคดีเป็นเอกลักษณ์เดียวกับของรายการข่าว

2) ให้ความรู้ (education) สารคดีจะมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้ แต่มีความแตกต่างจากรายการเพื่อการศึกษาที่มุ่งให้ผู้รับสารได้รับความรู้เฉพาะเรื่อง เช่น รายการสอนภาษาอังกฤษ แต่สารคดีทางโทรทัศน์ให้ผู้รับสารได้รับความรู้ทั่วไป (general knowledge) ไม่ได้จำเพาะเจาะจงให้ความรู้ศาสตร์สาขาใดสาขาหนึ่ง

3) นำเสนอด้วยความจริงจัง (seriousness) รายการสารคดีบางรายการมีความบันเทิงแฝงอยู่ จะนำเสนอด้วยอารมณ์หรือโทนเรื่องที่ร่าเริง สนุกสนาน แต่เนื้อหาหรือข้อมูลที่ให้กับผู้ชมต้องเชื่อถือได้

4) นำเสนอบางส่วนของชีวิตคน สัตว์ เหตุการณ์ สิ่งของ ในช่วงเวลาหนึ่ง สารคดีชุดหนึ่งไม่สามารถนำเสนอทุกแง่มุมของสิ่งต่าง ๆ สารคดีทำได้แค่เพียงนำเสนอบางแง่มุมของชีวิต นอกจากนี้แล้วสารคดีไม่สามารถนำเสนอเรื่องราวของสิ่งต่าง ๆ ครอบคลุมทุกช่วงเวลาได้ แต่จะเลือกบางช่วงเวลาของชีวิตหรือเหตุการณ์มานำเสนอ เพราะโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีเวลาในการนำเสนอจำกัด

5) เสียงบรรยาย เอกลักษณ์ที่โดดเด่นประการหนึ่งของรายการสารคดีคือ การใช้เสียงบรรยายเพื่อให้ผู้ชมทราบว่าเรื่องราวที่กำลังขมั้นนั้นคืออะไร นอกจากนี้ เสียงบรรยายยังเป็นสิ่งที่ช่วยเสนอมุมมอง และการตีความหมายภาพหรือเหตุการณ์ของผู้ผลิตรายการด้วย พิธีกรต้องออกเสียงอย่างชัดถ้อยชัดคำด้วยความมั่นใจ เพื่อให้น่าเชื่อถือ เพราะข้อมูลที่นำเสนอเป็นข้อเท็จจริง และมุ่งให้ผู้ชมได้รับความรู้

คมสัน รัตนะสิมากุล (2555, น. 175-177) กล่าวว่า รายการสารคดีเป็นรายการที่ไม่เพียงแต่นำเสนอข้อเท็จจริงในแต่ละประเด็นล้วน ๆ หากแต่ยังได้สร้างอารมณ์ความรู้สึกให้เกิดขึ้นกับผู้รับสารด้วย ซึ่งรายการสารคดีควรมีลักษณะ ดังนี้

1) มีความคิดเห็น รายการสารคดีที่ดีต้องมีการแสดงความคิดเห็นของบุคคลต่าง ๆ เกี่ยวกับประเด็นที่มีการนำเสนอ เพื่อทำให้สารคดีเกิดมุมมองที่หลากหลายและมีความน่าสนใจ

2) มีความเกี่ยวข้องกับผู้รับสาร รายการสารคดีนอกจากจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ให้กับผู้รับสารแล้ว จะใช้ความรู้สึกด้านอารมณ์มาทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกร่วมไปกับเรื่องราวหรือข้อเท็จจริงที่นำเสนอในรายการสารคดี ซึ่งเป็นสารประโยชน์ที่จะทำให้รายการสารคดีนั้นมีอารมณ์และชีวิตชีวา

3) อ้างอิงได้ รายการสารคดีเป็นเรื่องจริงซึ่งไม่ได้แต่งขึ้นมา มาจากเหตุการณ์และบุคคลที่มีอยู่จริง ผู้ผลิตต้องค้นคว้าจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และบันทึกเรื่องราวจากสถานที่จริง เพื่อให้รายการสารคดีมีแหล่งอ้างอิงที่เชื่อถือได้ และผู้ผลิตจะไม่สามารถสร้างภาพหรือสถานการณ์เลียนแบบขึ้นมาได้

อุษณีย์ ศิริสุนทรไพบุลย์ (2552, น. 239) กล่าวว่า รายการสารคดีโทรทัศน์ที่ดีจะต้องมีลักษณะสร้างสรรค์ทั้งการกำหนดเรื่อง ศิลปะการนำเสนอเนื้อหา เทคนิคการถ่ายทำ การตัดต่อลำดับภาพ และการให้เสียงดนตรีและเสียงประกอบตลอดจนการใช้เทคนิคพิเศษและภาพกราฟิกที่สอดคล้องกลมกลืนกับเนื้อหาสาระ บรรยายภาค และอารมณ์ของรายการ รายการสารคดีที่สามารถผลิตรายการได้อย่างสร้างสรรค์จะช่วยทำให้ผู้ชมได้สาระความรู้ พร้อมทั้งเกิดความเพลิดเพลินในการรับชม

เอกธิดา เสริมทอง (2552, น. 99) กล่าวว่า รายการสารคดีจัดเป็นรายการที่คาบเกี่ยวระหว่างรายการเพื่อความบันเทิงและรายการเพื่อความรู้ รายการสารคดีเป็นรายการที่มีกลุ่มเป้าหมายกว้างครอบคลุมตั้งแต่วัยเด็กจนถึงผู้ใหญ่ เป็นรายการที่ทุกคนในบ้านสามารถชมได้ ด้วยลักษณะการนำเสนอรายการที่ให้ความรู้ และความบันเทิง (Edutainment Program) จึงทำให้รายการสารคดีเป็นรายการสร้างสรรค์ที่ได้รับความนิยมสูง และเป็นรายการที่ผู้ใหญ่มักไม่ปฏิเสธเมื่อเด็ก ๆ อยากรู้อะไร

นงนุช ศิริโรจน์ (2549, น. 94) กล่าวว่า ลักษณะที่สำคัญของรายการสารคดีโทรทัศน์มีดังต่อไปนี้

1) ต้องเข้าใจง่าย ผู้ที่จะทำรายการสารคดีควรใช้สำนวนภาษาที่บุคคลทั่วไป เข้าใจง่าย ไม่ใช่ใช้สำนวนภาษาเฉพาะกลุ่ม เช่น ภาษาของพวกวัยรุ่น หรือของบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

2) ให้ความเพลิดเพลิน มีการดำเนินเรื่องที่ดี ทำให้ผู้ชมเข้าถึงเนื้อเรื่อง และติดตามชมอย่างเพลิดเพลินไม่รู้สึกรำคาญ

3) ให้ความรู้ นำเสนอเรื่องราวที่น่าติดตาม และเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นสด ๆ ร้อน ๆ รวมทั้งนำเสนอความแปลกใหม่ที่ไม่มีใคร

4) ดำเนินเรื่องกระชับ การผลิตรายการสารคดีจะต้องดำเนินเรื่องให้กระชับ ไม่เยิ่นเย้อ ยืดยาวจนเกินไป จะทำให้ผู้ชมเกิดความเบื่อหน่ายได้

สรุปได้ว่า ลักษณะที่โดดเด่นของรายการสารคดีจะอยู่ที่เนื้อหา ซึ่งเป็นเรื่องหรือเหตุการณ์ที่มาจากเรื่องจริง รายการสารคดียังเป็นรายการที่เหมาะสมการรับชมทุกวัย และการให้ความรู้ทั่วไป โดยผสมความบันเทิง สามารถทำให้ผู้ชมเกิดอารมณ์และความรู้สึกร่วมได้เป็นอย่างดี

2.2.3 ประเภทของรายการสารคดี

รายการสารคดีมีประเภทอย่างหลากหลาย กลุ่มครอบคลุมด้านวิชาการ การท่องเที่ยว ประวัติบุคคล เป็นต้น รายการสารคดีสามารถแบ่งประเภทโดยตามเนื้อหาของรายการสารคดี มีนักวิชาการและผู้รู้ได้แบ่งประเภทของรายการสารคดีไว้ที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ชนาพร พิทยาบูรณ์ (2559, น. 188) กล่าวว่า รายการสารคดีแบ่งเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ 1) สารคดีวิชาการ ให้ความรู้ทางวิชาการแขนงต่าง ๆ เช่น สังคมศาสตร์ ภาษาศาสตร์ เกษตรศาสตร์ 2) สารคดีทั่วไป ให้ความรู้ทั่วไป ๆ เช่น การเล่นเกม การทำขนม ตัดเสื้อผ้า ประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ การท่องเที่ยว การออกกำลังกาย เป็นต้น 3) สารคดีชีวประวัติ เป็นสารคดีเกี่ยวกับบุคคลที่มีชื่อเสียง หรือบุคคลที่มีความสามารถเป็นพิเศษ มีข้อมูลที่ชัดเจนถูกต้องตรงไปตรงมา

เกศินี จุฑาวิจิตร (2557, น. 185-188) กล่าวว่า ในทางวิชาการ ได้มีการจำแนกประเภทของสารคดีแบบกว้าง ๆ ออกได้ 2 ประเภท คือ สารคดีเชิงข่าวและสารคดีทั่วไป

1) สารคดีเชิงข่าว (news feature) หมายถึง สารคดีเกี่ยวกับข่าวหรือเหตุการณ์ปัจจุบัน เนื้อหาและสาระสำคัญของสารคดีประเภทนี้ ได้แก่ ข่าวหรือเหตุการณ์สำคัญที่กำลังอยู่ในความสนใจ หรือยังอยู่ในความคิดคำนึงของประชาชน การนำเสนอต้องมีความทันเวลาที่ไปถึงกับล้ำสมัย สารคดี

เชิงข่าวเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของผู้อ่านในฐานะมนุษย์ปุถุชนสารคดีเชิงข่าว แบ่งออกได้ 2 ประเภท ดังนี้

1.1) สารคดีเสริมข่าว (bright) คือ สารคดีสั้น ๆ ที่ผู้เขียนเลือกเสนอเฉพาะแง่มุมเบา ๆ ที่แฝงไว้ด้วยมุขตลกหรือขบขันอยู่ในที หรืออาจเป็นแง่มุมแปลก ๆ ก็ได้ โดยปกติการเสนอสารคดีประเภทนี้จะให้ความรู้สึกผ่อนคลาย เบาสบาย

1.2) สารคดีเคียงข่าว (sidebar) คือ สารคดีที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ข่าว โดยตรงหรือเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจากผลกระทบของเหตุการณ์ สารคดีเคียงข่าวจะเน้นที่องค์ประกอบของอารมณ์ ความรู้สึก ความสนใจในฐานะที่ผู้อ่านและผู้เขียนต่างก็เป็นปุถุชนคนหนึ่งมากกว่าการเน้นเรื่องราวหรือเหตุการณ์ว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของข่าว

2) สารคดีทั่วไป (non-news feature) คือ สารคดีไม่ใช่ข่าว บางคนอาจเรียกว่าสารคดีเกี่ยวกับมนุษย์ สารคดีประเภทนี้จะต้องมีคุณสมบัติในการเร้าความสนใจ และเร้าอารมณ์เป็นสำคัญ และอาจจะมีบางเรื่องที่ควรนำเสนอให้เหมาะสมแก่โอกาสและกาลเทศะ สารคดีทั่วไป แบ่งออกได้หลายประเภท ดังนี้

2.1) สารคดีบุคคล (personal profiles) คือ เรื่องเกี่ยวกับบุคคล อาจเป็นด้านชีวประวัติ ผลงานที่สำคัญ สภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิต วิธีการทำงาน อุดมการณ์และประสบการณ์ที่น่าศึกษา

2.2) สารคดีโอกาสพิเศษ (seasonal stories) คือ สารคดีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเทศกาลหรือฤดูกาลในโอกาสพิเศษต่าง ๆ

2.3) สารคดีประวัติศาสตร์ (historical features) คือ สารคดีที่วาดด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับความเป็นมา พัฒนาการและประวัติศาสตร์ของเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ภูมิปัญญาไทย ความสำคัญของโบราณสถานเอกลักษณ์ที่ทรงคุณค่ามาแต่โบราณ ฯลฯ

2.4) สารคดีจดหมายเหตุ (archives) เป็นเรื่องของการบันทึกเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ อาจจะเป็นทางราชการหรือกิ่งรายการก็ได้

2.5) สารคดีความทรงจำ (memory) เป็นเรื่องราวความทรงจำในอดีตที่มีความสำคัญสำหรับสังคมหลังให้ผู้เขียนนำมาเขียนเผยแพร่ หรืออาจจะเขียนเองจากความทรงจำของตนก็ได้

2.6) สารคดีท่องเที่ยว (travel features) คือ สารคดีที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการเดินทางท่องเที่ยว ประสบการณ์และบันทึก ในการเดินทาง

2.7) สารคดีศิลปะและวัฒนธรรม (art and culture) คือ สารคดีที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับงานด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ

2.8) สารคดีแนะวิธีทำ (how-to-do features) คือ สารคดีที่เน้นขั้นตอนกระบวนการในการดำเนินงาน แนะนำวิธีปฏิบัติตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ เพื่อให้ได้แนวปฏิบัติที่พึงประสงค์ (best practice) เช่น การเสนอแนะการทำงานแบบลดขั้นตอน การสอนวิธีทำขนมหรืออาหารบางประเภท การสอนให้ผลิตสิ่งของจากวัสดุเหลือใช้ ฯลฯ

2.9) สารคดีเกี่ยวกับมนุษย์ (human stories) คือ สารคดีที่นำเสนอเรื่องราวทั่วไปที่อยู่ในความสนใจหรือเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มคนเฉพาะกลุ่ม เช่น สารคดีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเด็กและการพัฒนาเด็ก สารคดีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ คนชายขอบคนรักสัตว์ ฯลฯ

สมสุข หินวิมาน และคณะ (2557, น. 100-102) กล่าวว่า สารคดีที่ออกอากาศทางโทรทัศน์ในปัจจุบันมีหลายรูปแบบ การแบ่งสารคดีทางโทรทัศน์ตามเนื้อหาสาระที่ปรากฏในรายการ แบ่งได้ 2 ประเภทดังนี้

- 1) สารคดีที่เน้นการนำเสนอเฉพาะสาระ เช่น รายการร้อยปีไกลบ้าน (ไทยพีบีเอส)
 - 2) สารคดีที่ผสมผสานความบันเทิงไว้กับสาระ เช่น รายการกบนอกกะลา (โมเดิร์นไนน์ทีวี)
- การแบ่งสารคดีทางโทรทัศน์ตามวิธีการนำเสนอแบ่งได้ 4 ประเภทดังนี้

1) Fly on the wall (บางครั้งเรียก Observational Documentary) เป็นสารคดีประเภทที่นำผู้ชมไปเฝ้ามอง หรือสำรวจชีวิตของคน สัตว์ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งผู้ที่ถูกเฝ้าสังเกตอาจรู้หรือไม่รู้ตัวว่ากำลังถูกบันทึกภาพอยู่ เปรียบเหมือนแมลงวันที่เฝ้าแอบดูชีวิตผู้อื่น หรือความเป็นไปในโลก

2) Participatory Documentary เป็นสารคดีที่นำผู้ชมไปติดตาม สำรวจชีวิตของคน สัตว์ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยที่ผู้ผลิตเข้าไปมีส่วนร่วมในสถานการณ์นั้น ๆ สารคดีประเภทนี้จะมีผู้ดำเนินรายการปรากฏตัวให้เห็น และเข้าไปอยู่ท่ามกลางเหตุการณ์ต่าง ๆ หรือมีปฏิสัมพันธ์กับคนในสถานที่นั้นทั้งการพูดคุย ให้ความเห็น หรือทำกิจกรรมต่าง ๆ

3) Drama Documentary เป็นสารคดีที่ใช้ผู้แสดงถ่ายทอดเรื่องราว ซึ่งนำมาจากชีวิต หรือเหตุการณ์จริง หรืออยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริง ไม่ได้แต่งขึ้นจากจินตนาการ สารคดีรูปแบบนี้ใช้การนำเสนอแบบละครเพื่อจำลองเหตุการณ์

4) Expository Documentaries สารคดีประเภทนี้เป็นสารคดีที่อธิบายข้อเท็จจริงกับผู้ชมแบบตรงไปตรงมา ไม่เน้นความสวยงามของภาพ หรือการใช้ลีลาภาพ ผู้ดำเนินรายการจะใช้เสียงบรรยายแบบสั่งการหรือเด็ดขาดเพื่อนำเสนอข้อมูล มีเป้าหมายเพื่อนำผู้ชมด้วยคำพูดของผู้ดำเนินรายการ มีลักษณะคล้ายรายการข่าว

คมสัน รัตนะสิมากุล (2555, น. 173-175) กล่าวว่า ปัจจุบันสารคดีที่นำเสนอทางสื่อโทรทัศน์มีหลายประเภท ซึ่งความหลากหลายเกิดมาจากลักษณะของเนื้อหาของสารคดี วอลเวอร์ตัน (Wolverton, 1983 อ้างถึงใน กำจร หลุยยะพงศ์, 2550 : 14-12-14-13) ได้แบ่งประเภทของสารคดี ดังนี้

1) สารคดีเชิงข่าว (news documentary) เป็นรูปแบบสารคดีที่มีเนื้อหาเกี่ยวเนื่องกับข่าวที่เกิดขึ้นมาแล้ว

2) สารคดีเชิงท่องเที่ยว (travel documentary) เป็นรูปแบบสารคดีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ ในหลากหลายแง่มุม ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องประวัติความเป็นมา ความสำคัญ จุดที่น่าสนใจ วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมต่าง ๆ ฯลฯ ซึ่งให้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลินแก่ผู้ชม

3) สารคดีเชิงสังคม (sociological documentary) เป็นรูปแบบสารคดีที่เกี่ยวกับสภาพสังคมและวิถีชีวิตของคนกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ในสังคม เช่น สารคดีชีวิตคนข้างถนน สารคดีเด็กด้อยโอกาส ฯลฯ

4) สารคดีเชิงสืบสวน (investigative documentary) เป็นรูปแบบสารคดีที่เจาะลึกในประเด็นปัญหาหนึ่งซึ่งยังคงมีความเคลือบแคลงและกำลังอยู่ในความสนใจของสาธารณชน

5) สารคดีเชิงอธิบาย (explanatory and informative documentary) เป็นสารคดีที่อธิบายและให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้คนได้เข้าใจ

6) สารคดีเล่าประสบการณ์ (experiential documentary) เป็นสารคดีที่บอกเล่าเกี่ยวกับประสบการณ์พิเศษหรือแปลก ๆ ของบุคคลต่าง ๆ

7) สารคดีเชิงประวัติศาสตร์ (historical documentary) สารคดีประเภทนี้จะเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติและความเป็นมาของบุคคล สถานที่ และเหตุการณ์ในอดีต

8) สารคดีเชิงพยาน (testimonial personality documentary) เป็นสารคดีที่นำเสนอบุคคลที่เป็นพยานอยู่ในเหตุการณ์ต่าง ๆ

นอกจากประเภทของสารคดีที่วอล์เวอร์ตันกล่าวมาแล้ว ยังมีสารคดีอีกประเภทหนึ่ง นั่นคือสารคดีเนื่องในโอกาสพิเศษ (special occasion feature) ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับบุคคล ประเพณี วันหรือเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้และให้คนระลึกถึงความสำคัญของบุคคล ประเพณี วันหรือเหตุการณ์นั้น

ศุภางค์ นันตา (2553, น. 117-125) กล่าวว่า รายการสารคดีที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยเน้นเนื้อหาเป็นหลักแบ่งได้ 5 ประเภท คือ

1) สารคดีทั่วไป (general feature) นำเสนอเรื่องราวที่อยู่ในความสนใจ มีความรู้ และมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตแก่ผู้ชม มีผลกระทบต่อประชาชน เน้นการกระตุ้นให้เกิดการแก้ไข ปฏิบัติตาม เช่น ปัญหาสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต สุขภาพ เป็นต้น

2) สารคดีเนื่องในโอกาสพิเศษ (special occasion feature) มักนำเสนอในโอกาสพิเศษต่าง ๆ ของบุคคล สถาบัน เรื่องเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรม เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ วันสำคัญต่าง ๆ

3) สารคดีเชิงข่าว (news documentary) เป็นการนำข่าวที่ประชาชนสนใจมาเสนออย่างละเอียดทั้งเบื้องหน้าเบื้องหลังตามข้อเท็จจริง เพื่อให้ทราบความเป็นมา หาสาเหตุ ความคืบหน้าของเหตุการณ์ และนำมาสรุปข้อคิดเห็นในเชิงวิเคราะห์ ซึ่ให้เห็นข้อเท็จจริงต่าง ๆ

4) สารคดีเชิงวิเคราะห์ (investigative documentary) มีลักษณะคล้ายกับสารคดีเชิงข่าว และสารคดีเชิงวิเคราะห์ทางโทรทัศน์ สามารถประมวลข้อมูลได้ทั้งภาพและเสียง มานำเสนออย่างละเอียด

5) สารคดีท่องเที่ยว (touring feature) เสนอความรู้เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ตั้งแต่สภาพท้องถิ่น ความเป็นอยู่ ความรู้ทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี การเดินทาง ที่พัก สถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ต้องพรรณนาจูงใจให้คล้อยตามเกิดความเพลิดเพลินและเกิดภาพทัศน์

รุ่งฤดี แผลงศร (2548, น.3-5) กล่าวว่า ประเภทของสารคดีสามารถจัดแบ่งตามจุดมุ่งหมาย แบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ

1) สารคดีท่องเที่ยว มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสนอแนะสถานที่ท่องเที่ยว หรือชักชวนให้ไปเที่ยวสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง หรืออาจเป็นการเล่าเรื่องเพื่อถ่ายทอดสิ่งที่ได้ไปพบเห็นมาให้แก่ผู้ชมก็ได้

2) สารคดีชีวประวัติและอัตชีวประวัติ มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอเรื่องราวของบุคคลที่น่าสนใจหรือเรื่องราวของตนเอง โดยต้องการให้เรื่องราวนั้นสะท้อนแนวคิดภาพชีวิตที่อาจนำไปเป็นบทเรียนหรือแนวทางในการดำเนินชีวิตให้แก่ผู้ชมได้ตามสมควร

3) สารคดีให้ความรู้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สาระความรู้ทั้งความรู้พื้นฐานทั่ว ๆ ไป และความรู้ด้านวิชาการต่าง ๆ แก่ผู้ชมเป็นหลัก

4) สารคดีแสดงข้อคิด มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสนอข้อคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างมีหลักเกณฑ์ เพื่อให้ข้อคิดนั้นเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตหรือพัฒนาชุมชนสังคมให้ดียิ่งขึ้น

5) สารคดีพิเศษ มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอเรื่องราวพิเศษหรือในโอกาสพิเศษต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องกับบุคคล หรือเหตุการณ์สำคัญ

สรุปได้ว่า การแบ่งประเภทรายการสารคดีตามเนื้อหาของรายการสารคดี จะได้ทำให้รูปแบบและประเภทชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผู้ชมสามารถได้รับข้อมูลรายการสารคดีอย่างถูกต้องจาประเภทของรายการสารคดี รายการสารคดีแต่ละประเภทมีลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมชีวิตมนุษย์ สิ่งแวดล้อมรอบตัว สังคม เป็นต้น

2.2.4 เนื้อหาของรายการสารคดี

เนื้อหาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญสำหรับรายการสารคดี เนื้อหาที่ดีจะทำให้เกิดความเพลิดเพลินในเวลารับชม และความโดดเด่นของเนื้อหาของรายการสารคดีก็คือ ความเป็นจริง มีนักวิชาการและผู้รู้ให้ความหมายกับเนื้อหาของรายการสารคดี มีรายละเอียดต่อไปนี้

ศุภางค์ นันตา (2553, น. 130-131) กล่าวว่า รายการสารคดีจะมีความน่าสนใจ น่าติดตามนั้นก็อยู่ที่เนื้อหา เนื่องจากเนื้อหาเป็นส่วนที่ทำให้ผู้ชมทราบถึงความสำคัญ ความประทับใจ และเนื้อหาในแต่ละรายการนั้นมีรายละเอียดดังนี้

1) รายการสารคดีทั่วไป (general feature) เนื้อหาของรายการสารคดีทั่วไป โดยส่วนใหญ่ มักเป็นเรื่องราวกว้าง ๆ โดยทั่วไปไม่จำกัดเฉพาะเจาะจง เนื้อหาในรายการสารคดีทั่วไปจะเป็นเรื่องการให้ข่าวสาร ให้ความรู้ทั่วไป เนื้อหาในรายการสารคดีประเภททั่วไป อาจไม่ต้องการแสดงข้อเท็จจริงจนเกินไป แต่เน้นที่ความเป็นเรื่องราวที่ผู้ชมสามารถนำไปประยุกต์หรือปฏิบัติตามได้โดยง่าย

2) รายการสารคดีเนื่องในโอกาสพิเศษ (special occasion feature) เช่น สารคดีเกี่ยวข้องกับเทศกาลประเพณีต่าง ๆ วันสำคัญทางศาสนา วันสำคัญของชาติ เป็นต้น เนื้อหา มักจะเป็นการยกย่อง หรือชี้ให้เห็นเป็นตัวอย่าง หรือให้ระลึกถึงความสำคัญของวันนั้นในแง่ประเพณีอันดีงาม เป็นวัฒนธรรมที่น่ายกย่อง เป็นลักษณะของความสามัคคีของคนในชาติ

3) รายการสารคดีเชิงข่าว (news feature) เนื้อหาทั้งหมดมีแหล่งข้อมูลพื้นฐานมาจากข่าวที่เกิดขึ้นจริง ส่วนใหญ่จะเลือกเอาเรื่องที่กำลังมีปัญหาอยู่ เพื่อให้สังคมหรือผู้ชมได้พิจารณา หรือชี้ชวนให้เกิดการแก้ปัญหาที่เหมาะสมต่อไป

4) รายการสารคดีเชิงวิเคราะห์ (the investigative documentary) เนื้อหามักจะเน้นเรื่องราวสาระที่ค่อนข้างหนักแสดงให้เห็นถึงข้อเท็จจริง ข้อดี ข้อเสีย ของประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ หรือเป็นเรื่องราวของสิ่งแวดล้อม สิ่งมีชีวิต หรือสิ่งไม่มีชีวิต อื่น ๆ

5) รายการสารคดีท่องเที่ยว (touring feature) เนื้อหาส่วนใหญ่ชัดเจนในด้านการเน้นเรื่องสถานที่ท่องเที่ยว ประวัติความเป็นมา และสิ่งที่น่าสนใจที่ควรจะไปเยือน นอกจากนี้ อาจให้ข้อมูลในเรื่องวิธีการเดินทางไปสถานที่เหล่านั้น ตลอดจนการเตรียมตัวเดินทาง

เกศินี จุฑาวิจิตร (2557, น. 183) กล่าวว่า เนื้อหาของสารคดีจะต้องมีความสมบูรณ์ในตัวเอง บางคนเปรียบสารคดีว่าเหมือนกับร่างกายของคนเรา ร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ ก็เหมือนกับสารคดีที่มีองค์ประกอบครบถ้วน การสร้างคุณค่าให้แก่สารคดีอีกประการหนึ่ง คือ เนื้อหาจะต้องกระชับความสนใจของคน เนื้อหาของสารคดีควรให้แง่คิด มุมมองใหม่ ๆ และโน้มน้าวใจในทางที่สร้างสรรค์ โดยเน้นการสร้างจิตสำนึกต่อสังคมส่วนรวม จิตสำนึกต่อความรัก ความห่วงใย และห่วงใยในธรรมชาติ จิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและความเป็นไทย จิตสำนึกของความรัก และความเมตตาในเพื่อนมนุษย์ ดังกล่าวนี้เป็นจุดเ้าสำคัญที่คอยกระตุ้นเตือนและสะกิดให้ผู้อ่านเกิดความสำนึกรู้สึกผิดชอบชั่วดีและเกิดความตระหนักในเรื่องที่กล่าวถึง

ธัญญา สังขพันธานนท์ (2553, น. 29) กล่าวว่า เนื้อเรื่อง (body) หรือ เนื้อหาเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของสารคดี เพราะเป็นที่รวมประเด็นสาระทั้งหมดของสารคดีเอาไว้ หากเปรียบร่างกายของมนุษย์ เนื้อเรื่องก็ส่วนที่เป็นลำตัวนั่นเอง ซึ่งมีเนื้อที่มาก มีรายละเอียดซับซ้อน เนื้อเรื่องในสารคดีเป็นส่วนที่รวมเอาสาระความรู้ ข้อมูลสืบค้น บรรยายภาพของสารคดีซึ่งถ่ายทอดออกมาด้วยการบรรยาย พรรณนา อธิบายหรือการแทรกคำพูดของบุคคลมาจากการวางโครงเรื่องเป็นประเด็นใหญ่ ประเด็นย่อย แต่ต้องประกอบกันอย่างมีเอกภาพสัมพันธ์ภาพ และสอดคล้องภาพ โดยความสามารถในการนำเสนอหรือการเล่าเรื่องของผู้เขียน ความสมบูรณ์ของสารคดีดูได้จากเนื้อเรื่องสารคดีในสื่อพิมพ์มีความสั้นยาวของเนื้อเรื่องแตกต่างกันออกไปตามลักษณะการเขียนและเจตนาของผู้เขียน

ธีรภาพ โลหิตกุล (2552, น. 35-36) กล่าวว่า เมื่อพยายามเรียนรู้เทคนิคภาพและการตัดต่อแล้วอย่าเพิดเพลินจนลืมหัวใจของงานเขียนในหน้าที่ตน คือ ผู้เขียนบท นั่นคือการจับประเด็นหรือตีโจทย์ให้แตกว่า เมื่อจะทำสารคดีเรื่องหนึ่ง จะนำเสนอออกมาในประเด็นที่ไม่ซ้ำซาก และยังให้ความเพลิดเพลินกับผู้ชม ก่อให้เกิดสาระทางปัญญา รวมถึงก่อให้เกิดสำนึกในทางสร้างสรรค์กับผู้ชม มิฉะนั้น หากสารคดีของเรายึดติดกับเรื่องเทคนิคภาพและการตัดต่อมากเกินไป ก็จะเป็นสารคดีที่ภาพสวย เทคนิคแพรวพราว แต่ขาดสาระทางปัญญา ก็ไม่เกิดประโยชน์อันใดกับผู้ชม

โดยสรุปแล้ว สัดส่วนของรูปแบบกับเนื้อหา หรือเทคนิคการนำเสนอกับสาระทางปัญญา ควรให้สัดส่วน 50:50 เท่า ๆ กันทีเดียว

ถวัลย์ มาศจรัส (2545, น. 174-177) กล่าวว่า เนื้อหาที่ปรากฏในรายการสารคดี จำแนกได้ดังนี้

1) เนื้อหาทางด้านวิชาการ เนื้อหาสาระที่จะต้องคำนึงถึงมากที่สุดก็คือเนื้อหาสาระทางด้านวิชาการ เช่น เรื่องราวชีวิตสัตว์ต่าง ๆ

2) เนื้อหาสาระเสริมบทเรียน เนื้อหานี้จะมีส่วนเสริมให้บทเรียนมีความชัดเจนยิ่งขึ้น และน่าเรียนรู้มากยิ่งขึ้น เช่น เรื่องการทำงาน

3) วิถีชีวิตในท้องถิ่น ชีวิตของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นเป็นชีวิตที่น่าสนใจ เพราะมนุษย์เป็นผู้เจริญ การอยู่รวมกันมาก ๆ มักจะมีประเพณีและวิถีในการดำรงชีวิตที่ผิดแผกแตกต่างกันไป ในแต่ละท้องถิ่น ภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน ภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตสามารถนำมาเป็นเนื้อหาในสารคดี เพื่อให้ผู้ชมได้เรียนรู้และเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษตน ไปยอมรับภูมิปัญญาจากต่างบ้านต่างเมือง

4) ความรู้ทั่ว ๆ ไป เช่น เรื่องสัตว์ เรื่องพืช

5) สถานที่สำคัญในท้องถิ่น ในแต่ละท้องถิ่นจะมีสถานที่สำคัญประจำถิ่นอยู่โดยทั่วไป เช่น สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ สถานที่สำคัญทางภูมิศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ฯลฯ

6) วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ที่ประชาชนยึดถือปฏิบัตินั้น ปัจจุบันกำลังถูกละเลยเป็นอย่างมาก เรื่องราวต่าง ๆ อย่างนี้ สามารถนำมาเป็นเนื้อหาสารคดีเพื่อการเรียนรู้ เพื่อการอนุรักษ์ หรือเพื่อฟื้นฟูก็ได้ทั้งสิ้น

7) อื่น ๆ ยังมีเรื่องราวต่าง ๆ อีกมากมายที่รับรู้กันในแต่ละท้องถิ่น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ถ้าสืบสาวให้ดีแล้วก็จะเห็นถึงความสำคัญที่ซ่อนอยู่เรื่องราวต่าง ๆ

สรุปได้ว่า เนื้อหาที่ปรากฏในรายการสารคดี มีความหลากหลายตลอดจนครอบคลุม เรื่องราวที่อยู่ใกล้ตัวและใกล้ตัวมนุษย์ เนื้อหาของรายการสารคดีเป็นข้อมูลหรือเรื่องราวที่มีความเป็นจริง ซึ่งทำให้ผู้ชมได้รับแง่คิดและมุมมองใหม่โดยรูปแบบทันสมัย และสามารถนำไปประยุกต์ในชีวิตประจำวัน

2.2.5 คุณค่าของรายการสารคดี

รายการสารคดีเป็นสื่อประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญสำหรับสังคมข้อมูลข่าวสาร เป็นรูปแบบ ที่ให้ความรู้ ความคิดและความเพลิดเพลินพร้อมกันทีเดียว มีนักวิชาการอธิบายคุณค่าของรายการ สารคดีไว้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ชนาพร พิทยาบุรณ์ (2559, น. 187) กล่าวว่า คุณค่าของรายการสารคดีอยู่ที่ 4 ประการ เป็นหลัก ได้แก่ 1) ให้ความรู้เฉพาะสาขาวิชา ความรู้ที่เป็นเนื้อหาสาระเกี่ยวกับธรรมชาติ ความรู้ที่นำไป ประกอบอาชีพได้ เช่น การนำสมุนไพรไทยมาประกอบเป็นยา ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาหาร

ประเภทต่าง ๆ ความรู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ 2) ให้ความเป็นข้อเท็จจริง (Fact) การบอกเล่าเรื่องที่มีหลักฐานที่น่าเชื่อถือ 3) ส่งเสริมให้ผู้ชมมีแนวคิดที่กว้างขวางขึ้น เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน การแก้ปัญหาให้กับสังคม การจัดการการศึกษาของประเทศ 4) ให้ความบันเทิง เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย เพื่อสนองความต้องการของผู้ชม ให้มีอารมณ์สนุกสนานไปกับเนื้อเรื่องของรายการสารคดีนั้น ๆ และได้ความรู้ ข้อเท็จจริง

เกศินี จุฑาวิจิตร (2557, น. 182-206) กล่าวว่า คุณค่าของสารคดีอยู่ที่ความเพลิดเพลินในการชม และภายใต้ความเพลิดเพลินนั้นก็แฝงไว้ด้วยความรู้ ข้อมูลและข้อเท็จจริง สารคดีไม่ใช่ผลงานวิชาการ แต่ต้องแสดง “ภูมิปัญญา” ของผู้เขียนบท สารคดี ไม่ใช่ นวนิยาย แต่ต้องมี “ความเป็นนวนิยาย” และสารคดี ไม่ได้มุ่งโน้มน้าวใจ แต่อ่านแล้วต้อง “กินใจ” “โดนใจ” จึงจะ “จับใจ” การเขียนสารคดีคือ การกระทำทางความคิดบางอย่างกับข้อเท็จจริง ข้อมูลหรือความรู้ และถ่ายทอดเป็นภาษาเขียนอย่าง “ง่าย” และ “งาม” ด้วยความพิถีพิถัน

ปราณี สุรสิทธิ์ (2557, น.79) กล่าวว่า สารคดีเป็นสื่อที่ให้ความรู้ ความคิด ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ของมวลมนุษยชาติอีกรูปแบบหนึ่ง มุ่งให้ทั้งสาระและความเพลิดเพลิน สารคดีมีเนื้อหาหลากหลายทั้งด้านการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง วิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี และสารคดีทางโทรทัศน์ สามารถให้ทั้งภาพและเสียงสร้างความน่าสนใจ ประทับใจ และน่าจดจำ

ชลอ รอดลอย (2551, น. 15-16) กล่าวว่า คุณค่าของสารคดีมีอยู่ 4 ประการ คือ

- 1) ให้ความรู้ ข้อเท็จจริง และเนื้อหาสาระแก่ผู้อ่าน
- 2) ให้คำแนะนำแก่ผู้อ่านในการนำไปปฏิบัติได้จริง
- 3) ให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่าน
- 4) ให้ความจรรโลงใจแก่ผู้อ่าน

สรุปได้ว่า สารคดีนอกจากให้ความรู้ ข้อเท็จจริง และเนื้อหาสาระแล้ว ยังให้คำแนะนำในการปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ ให้ความเพลิดเพลิน และให้ความจรรโลงใจแก่ผู้อ่านอีกด้วย

พงษ์ วิเศษสังข์ (2552, น. 135-137) กล่าวว่า คุณค่าของรายการสารคดีที่สรุปจากหน้าที่ของการสื่อสารที่มีต่อสังคม และเป็นที่มาของหน้าที่สารคดีโทรทัศน์ในฐานะสื่อมวลชนของ Harold Lasswell และ Charles Wright (1984) และ Dennis McQuail (1994) มีทั้งหมด 5 ประการ ดังนี้

1) สอดส่องดูแลและบอกเล่าถึงสถานการณ์แวดล้อม (Surveillance of the Environment) หมายถึง การสอดส่อง ตรวจสอบเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อมรอบตัว และการเมือง นอกจากนั้น ยังส่งเสริมให้เกิดความคิดใหม่ ๆ และความเจริญก้าวหน้าทางสังคมด้วย

2) ผสมผสานส่วนต่าง ๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน (Correlation parts of society) เป็นเวทีของการแสดงออกซึ่งเป็นความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ ปัญหาที่น่าสนใจ และมีความสำคัญ

ต่อประชาชนในสังคม รวมทั้งการอธิบาย ดีความ เพื่อให้เกิดฉันทามติในสังคม และเป็นการเสริมสร้าง กระบวนการการเรียนรู้

3) ถ่ายทอดมรดกทางสังคม และวัฒนธรรม (Transmission of social heritage) การให้ความรู้ ให้การศึกษา โดยการถ่ายทอดสิ่งที่มีคุณค่าในการเรียนรู้ เพื่อเป็นการเสริมสร้าง และทะนุบำรุง ค่านิยมพื้นฐานทางสังคมให้สืบทอดต่อไป

4) ให้ความบันเทิง (Entertainment) มนุษย์มีความต้องการในการแสวงหาความรื่นเริง บันเทิงใจ สื่อมวลชนจึงได้พยายามทำการสื่อสารเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว

5) การรณรงค์ทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ (Mobilization) รณรงค์สร้างความร่วมมือร่วมใจให้เกิดแนวร่วมทางความคิด และพฤติกรรมทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ เช่น การรณรงค์ให้เกิดความรักชาติ ใช้ของไทย กินของไทย เที่ยวเมืองไทย เป็นต้น

สรุปได้ว่า คุณค่าของสารคดีมีทั้งหมด 3 ประการเป็นหลัก คือ การให้ความรู้ การให้แง่คิด และการให้ความเพลิดเพลิน ในด้านความรู้ จะทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้ที่เกี่ยวกับเรื่องราวที่เป็นความจริง ในด้านแง่คิด ผู้อ่านจะได้รับความรู้ใหม่จากการอ่านสารคดี เพื่อใช้ในการใช้ชีวิตในด้านความเพลิดเพลิน ผู้อ่านได้รับข้อมูลข่าวสารอยู่ในความเพลิดเพลินสนุกสนานที่แฝงอยู่ในจินตนาการของผู้เขียน ซึ่งจะได้พักผ่อนหย่อนใจเมื่อเวลาการรับรู้

2.3 ความรู้เกี่ยวกับรายการสารคดีทางโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน”

สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” เป็นรายการที่บอกเล่าถึงอาหารที่เป็นเมนูเด่นของท้องถิ่นต่าง ๆ ในประเทศไทย สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต ประเพณี ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของคนไทย การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาวิจัยรายการสารคดีทางโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” ฉะนั้น ผู้วิจัยได้ค้นคว้า และรวบรวมความรู้เกี่ยวกับสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” ดังนี้

1) ประวัติของสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน”

รายการ “ตามอำเภอจาน” เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 ออกอากาศทุกวันเสาร์ 12:00-12:30 น. ดำเนินโดย อโนชา ศิริจร และเฉลิมพล ตันต์ทวิสุทธิ์ ผู้สร้างรายการ คือ อมรินทร์ เทเลวิชั่น (AMARIN TV, 2556)

2) ลักษณะของสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน”

รายการ “ตามอำเภอจาน” เป็นรายการที่พาชมกิจกรรมท่องเที่ยว และที่พักแบบโฮมสเตย์ สนุกไปกับการตามหาวัตถุดิบ และรายการ “ตามอำเภอจาน” ได้ผสมผสานการประกอบอาหารกับการท่องเที่ยวเข้าไว้ด้วยกัน สามารถเปิดเผยอาหารพื้นบ้านและการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นพร้อมกัน ทำให้ผู้ชมเห็นถึงความสวยงามของทิวทัศน์ท้องถิ่น และสัมผัสความอร่อยของอาหารพื้นบ้าน

รายการ “ตามอำเภอใจ” เป็นรายการที่กล่าวถึงความอร่อยของอาหารแต่ละอำเภอ ภูมิปัญญาในอาหาร การทำมาหากินของคนไทยในแต่ละภูมิภาค และอาหารที่เกี่ยวข้องกับประเพณี และวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่น รายการ “ตามอำเภอใจ” เป็นรายการที่ตามหาวัตถุดิบตามอำเภอ ต่าง ๆ ทั่วประเทศไทยเพื่อตามหาวัตถุดิบมาปรุงอาหารที่บ้าน ซึ่งเป็นรายการที่นำเสนอเนื้อหา เกี่ยวกับการตามหาวัตถุดิบ โดยผสมผสานกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในระหว่างที่ตามหาวัตถุดิบ โดยมีพิธีกร 2 คน ร่วมกับชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ ในกระบวนการตามหาวัตถุดิบ ผู้ชมสามารถได้รับรู้ เกี่ยวกับการวัตถุดิบการทำอาหาร อาหารท้องถิ่น ภูมิปัญญา ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

นอกจากนี้แล้ว ผู้ชมยังได้รับความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการประกอบอาหาร และมุมมองแง่คิด ที่สามารถใช้เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต พิธีกรกับชาวบ้านท้องถิ่นเป็นผู้ที่พาไปชมแหล่งวัตถุดิบ และสัมผัสความสนุกในตอนการตามหาวัตถุดิบและการประกอบอาหาร ชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นรู้จัก การใช้ภูมิปัญญาในการเพาะปลูกพืชผักและการดำรงชีวิต และเรื่องเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ในชุมชนท้องถิ่น นอกจากส่งเสริมการค้าขายของผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแล้ว ผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัยยังมีผลประโยชน์ ต่อผู้บริโภค ชุมชนช่วยกันสร้างกฎเกณฑ์เพื่ออนุรักษ์วัตถุดิบ และรักษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ในชุมชน ท้องถิ่น ชาวบ้านทุกคนให้ความสำคัญกับระบบนิเวศอย่างสมดุล จึงอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างกลมกลืน นอกจากสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีแก่การเจริญเติบโตของวัตถุดิบต่าง ๆ แล้ว ยังช่วยสร้างความสวยงาม ของการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นอีกด้วย ในการดำรงชีวิต ชาวบ้านรู้จักการใช้ความสามัคคี เพื่อประสบความสำเร็จ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของจริยธรรมสำหรับสังคมที่ดีงาม

รายการ “ตามอำเภอใจ” ว่าเป็นรายการไทยเชิงท่องเที่ยว ที่สะท้อนการกิน-อยู่อย่างไทย สัมผัสชีวิตของคนและชุมชน ตามหาอาหารถิ่นที่บ่งบอกถึงวิถีของคนในชุมชน เพื่อทำความรู้จัก กับเมนูพื้นบ้านให้มากยิ่งขึ้น ออกอากาศทุกวันเสาร์ เวลา 12:00 น. อมรินทร์ ทีวี ช่อง 34 จานดาวเทียม และเดเบิลทีวี ช่อง 44 (TOT iptv, 2557)

รายการ “ตามอำเภอใจ” ดำเนินรายการโดยพิธีกร คุณอนิชา ศิริจร และ คุณเฉลิมพล ตันต์ทวิสุทธิ์ ทุกตอนมีระยะเวลาประมาณ 20 นาที พิธีกรกับชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ จะออกไปตามหา วัตถุดิบและทำกับอาหารด้วยกัน มีการบอกเล่าและนำเสนอของพิธีกรยังมีการพูดคุยกันระหว่างชาวบ้าน กับพิธีกร เป็นรายการที่พาผู้ชมไปสัมผัสวิถีชีวิต เมนูโดดเด่น และวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น ๆ ของประเทศไทย (TOT iptv, 2557)

3) รางวัลที่สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอใจ” ได้รับ

ในปี พ.ศ. 2561 อนิชา ศิริจร พิธีกรของสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอใจ” ได้รับรางวัล การเสนอชื่อเข้าชิงรางวัลโทรทัศน์ทองคำ สาขาผู้ดำเนินรายการประเภทเดี่ยวดีเด่น ปี พ.ศ. 2562 สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอใจ” ได้รับรางวัลนาฏราช ครั้งที่ 11 ซึ่งเป็นรางวัลสาขาสารคดียอดเยี่ยม

และสาขาพิธีกรยอดเยี่ยม อีกทั้งได้รับรางวัลแห่งความสำเร็จธุรกิจยอดเยี่ยม พ.ศ. 2562 สาขา รายการส่งเสริมการท่องเที่ยวดีเด่น (AMARIN TV HD ข่าว รายการทีวี, 2562)

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบด้วยงานวิจัยที่เกี่ยวกับสารคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวกับรายการโทรทัศน์ มีสาระสำคัญดังนี้

2.4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับรายการสารคดีโทรทัศน์

จากการศึกษาค้นคว้า งานวิจัยที่เกี่ยวกับรายการสารคดีโทรทัศน์มีดังนี้

WANG ZHIZI (2561) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์เนื้อหาและคุณค่าของ รายการโทรทัศน์ "ทุ่งแสงตะวัน" พ.ศ. 2561 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเนื้อหาและวิเคราะห์คุณค่าของรายการโทรทัศน์ "ทุ่งแสงตะวัน" พ.ศ. 2561 ขอบเขตของการวิจัยคือ การศึกษาวิเคราะห์รายการที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 ตั้งแต่วันที่ 6 มกราคม 2561 ถึงวันที่ 29 ธันวาคม 2561 จำนวน 52 ตอน ผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาของรายการโทรทัศน์ "ทุ่งแสงตะวัน" พ.ศ. 2561 สามารถแบ่งเป็น 5 หมวดหมู่ ได้แก่ 1) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) วัฒนธรรม นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปะ อาหาร ประเพณี และความเชื่อของชุมชนต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของวัฒนธรรมในประเทศไทย 3) ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) การใช้เวลาว่างของเยาวชน 5) การติดตามผู้เคยออกรายการ เนื้อหาที่นำเสนอทำให้เห็นถึงความสำคัญของธรรมชาติที่มีต่อมนุษย์ และสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อได้มีชีวิตที่ยั่งยืนเนื่องจากประสบการณ์วัยเด็กมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมาก รายการมีคุณค่าหลายประการ ได้แก่ ด้านการให้ความรู้ ด้านการให้แง่คิด ด้านการให้ความบันเทิง ด้านการเป็นสื่อกลาง ด้านการแสดงตัวตนของกลุ่มชน และด้านการให้ความสำคัญต่อภาษาถิ่น ซึ่งคุณค่าต่าง ๆ ดังกล่าวแสดงให้เห็นแนวทางการใช้ชีวิตในสังคมปัจจุบันที่ต้องอนุรักษ์ธรรมชาติและรักษาวัฒนธรรมของตนเอง

XU ZHILAN (2561) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นในรายการโทรทัศน์ "ภัตตาคารบ้านทุ่ง" พ.ศ. 2561 มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กระบวนการบริโภคอาหารท้องถิ่นและวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของคนไทยในรายการโทรทัศน์ "ภัตตาคารบ้านทุ่ง" พ.ศ. 2561 ขอบเขตของการวิจัย คือ เนื้อหาในรายการโทรทัศน์ที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยพีบีเอสในปี พ.ศ. 2561 จำนวน 50 ตอน ผลการวิจัยพบว่า เรื่องกระบวนการบริโภคอาหารและวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น 4 ภูมิภาค มีกระบวนการบริโภคอาหาร 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการผลิต การปรุงอาหาร และการบริโภคอาหารท้องถิ่น สะท้อนถึงพฤติกรรมของคนไทยในท้องถิ่นในการบริโภคอาหารตามบรรพบุรุษ ประเพณี ความเชื่อ และการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ ด้านวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น พบว่าอาหารท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติเป็นแหล่งอาหาร

ภูมิปัญญาการถนอมอาหาร การใช้ภาษาถิ่นและสำนวนภาษา ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนไทยแต่ละภูมิภาค

ZHAO YANYAN (2561) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง วิถีชีวิตของคนไทยสังคมเมืองที่สะท้อนผ่านในรายการโทรทัศน์ “วัฒนธรรมซุบแปังทอด” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์วิถีชีวิตของคนไทย และเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาสังคมจากรายการโทรทัศน์ “วัฒนธรรมซุบแปังทอด” ขอบเขตของการวิจัย คือ เนื้อหาในรายการโทรทัศน์ที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง Thai PBS ในปี พ.ศ. 2556 จำนวน 63 ตอน ผลการวิจัยพบว่า ด้านวิถีชีวิตของคนไทย ประกอบด้วย 1) ชีวิตความเป็นอยู่ เมืองไทยเป็นสถานที่ที่มีคนพักอยู่อาศัยผสมกันด้วยมีคนหลายเชื้อชาติและสัญชาติ ครอบครัวมีการยอมรับความรักของคนเพศเดียวกันมากขึ้น คนไทยส่วนมากชอบใช้รถยนต์ส่วนตัวมากกว่ารถสาธารณะ ใช้วิธีการสื่อสารสมัยใหม่มากขึ้น คนไทยนิยมเลี้ยงสัตว์ รัสเซียรักและผูกพันกับสัตว์เลี้ยงมาก คนไทยเริ่มดูแลสุขภาพตนเองด้วยการออกกำลังกาย คนไทยมีอาชีพหลากหลาย แต่ละอาชีพมีความสำคัญต่อสังคม และคนไทยคำนึงถึงการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติมากขึ้น 2) ค่านิยม คนไทยนิยมเสี่ยงโชคซื้อลอตเตอรี่ นิยมใช้อินเทอร์เน็ตในชีวิตประจำวัน 3) ความเชื่อคนไทยเชื่อเรื่อง “หมอดู” และเรื่อง “ผี” มาก 4) วัฒนธรรม คนไทยนิยมดื่มกาแฟและชามากขึ้น นิยมกินอาหารรสหวาน 5) ประเพณี คนไทยมีจิตใจที่ตรงมายังคงยึดมั่นในประเพณีทำบุญตักบาตรและให้ความสำคัญกับประเพณีการแต่งงาน ในด้านปัญหาสังคมพบว่า มีปัญหาสังคมเพิ่มขึ้น เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาสุขภาพ ปัญหาในการทำงาน ปัญหาการติด ปัญหาความยากจน เป็นต้น โดยนำเสนอแนวทางแก้ปัญหาสังคมหลายแนวทาง เช่น การสร้างความรับผิดชอบต่อตัวเอง การช่วยเหลือสังคม และการสร้างบรรยากาศที่ดีต่อสังคม เป็นต้น

สุภาชีณีย์ คำศรีม่วง (2558) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง สัญญาทางวัฒนธรรมอาหารผ่านรายการโทรทัศน์สารบันเทิงทางอาหาร มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ถึงสัญญาทางวัฒนธรรมอาหารผ่านเนื้อหาและองค์ประกอบของรายการโทรทัศน์สารบันเทิงทางอาหารวิเคราะห์การตีความและการรับรู้ของผู้บริโภคต่อการถ่ายทอดสัญญาในรายการโทรทัศน์สารบันเทิงทางอาหาร เพื่อนำข้อค้นพบในการศึกษา มาสร้างสรรคโครงการสื่อศิลปะ ขอบเขตการวิจัย คือ ศึกษาข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาได้แบ่งประเภทของข้อมูลออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ผู้ศึกษาใช้วิธีการเก็บรวบรวมกลุ่มตัวอย่างจากรายการอาหารทางโทรทัศน์ ได้แก่ รายการภัตตาคารบ้านทุ่ง ที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ ThaiPBS ทุกวันเสาร์เวลา 16.05-16.30 น. โดยเก็บรวบรวมกลุ่มตัวอย่าง ในแต่ละตอนของรายการภัตตาคารบ้านทุ่ง ที่ออกอากาศภายในปี 2557-2558 จำนวน 4 ตอน จากการออกอากาศจำนวนทั้งสิ้น 28 ตอน 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) โดยค้นคว้าจากเอกสารที่รวบรวมจากหนังสือ วิทยานิพนธ์ สื่อสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลรายการภัตตาคารบ้านทุ่ง โดยคัดลอก (ดาวน์โหลด) จากเว็บไซต์ www.thaipbs.or.th/BanTung

เพื่อไว้ใช้ศึกษาถึงแนวคิดลักษณะของรายการภัตตาคารบ้านทุ่ง และแนวคิดในการแต่งเพลงประกอบรายการ ผลการวิจัยพบว่า สัญญาทางวัฒนธรรมอาหาร และองค์ประกอบในการนำเสนอรายการโทรทัศน์สารบันเทิงทางอาหาร สะท้อนภาพกระบวนการประกอบสร้างความจริงอย่างประณีตจากการใช้ภาพสัญลักษณ์ของท้องถิ่น ด้วยการสร้างความตระหนักถึงวัฒนธรรมการกินแบบดั้งเดิมผ่านเทคนิคสารคดีที่หยิบเนื้อหาและคุณค่าของภาพแทนวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นที่คุ้นเคย รวมไปถึงการแสดงให้เห็นภาพการทำหน้าที่ขององค์ประกอบ เทคนิคและโภชนาการที่มีส่วนในการควบคุมการกินอาหารในขอบเขตของวัฒนธรรมอาหารที่สืบทอดต่อกันมารายการภัตตาคารบ้านทุ่ง เป็นอีกตัวอย่างที่สำคัญเนื้อหาของรายการที่ถูกสร้างขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของคนรุ่นใหม่ ด้วยการสร้างรายการวาไรตี้อาหาร โดยใช้อาหารเป็นสื่อกลาง บอกเล่าเรื่องราวชีวิต ความเป็นอยู่วัฒนธรรม เคล็ดลับการสืบทอดและอาหารของชุมชนพื้นถิ่นที่แตกต่าง เปิดโลกทัศน์ ด้วยความรู้อันหลากหลายผ่านอาหารนานาชาติที่แฝงแง่ดี สร้างค่านิยมเชิงบวก ทั้งต่อเองและสังคม รายการโทรทัศน์เกี่ยวกับวัฒนธรรมการกิน มีความนิยมเป็นอย่างมากและมีให้เลือกชมหลายประเภท การกินเป็นเรื่องสำคัญต่อมนุษย์และสังคมโดยรวม อาหารยังมีมิติทางวัฒนธรรมและสังคม ยังเป็นเครื่องสะท้อนพื้นที่ทางสุนทรียศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา ตลอดจนการดัดแปลงพลิกแพลงตามเงื่อนไขทางวัฒนธรรม รสนิยม และความคิดสร้างสรรค์

เอื้องอริน สายจันทร์ (2553) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง บทบาทของรายการอาหารทางโทรทัศน์ในการสืบทอดวัฒนธรรมอาหาร มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบในการนำเสนอของรายการทางโทรทัศน์ และวิเคราะห์บทบาทของรายการทางโทรทัศน์ ขอบเขตของการวิจัย คือ ทำการศึกษารายการอาหารทางโทรทัศน์ทั้งหมดจำนวน 25 รายการ ที่ออกอากาศผ่านทางสถานีโทรทัศน์ช่องฟรีทีวีจำนวน 5 สถานี และ 4 ตอนต่อหนึ่งรายการ รวมทั้งสิ้น 100 ตอน ผลการวิจัยพบว่า เครื่องมือที่เป็นสื่อกลางที่บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับอาหาร ไม่เพียงแต่มีหนังสืออย่างเดียว เมื่อเกิดสื่อโทรทัศน์ขึ้นก็ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการถ่ายทอดความรู้เรื่องอาหารอีกครั้ง เมื่อสื่อโทรทัศน์ได้เข้ามามีบทบาทและมีอิทธิพลอย่างมากกับสังคมไทยรวมทั้งสังคมโลกด้วยเทคนิคทางภาพและเสียงที่ไม่เคยมีมาก่อน ทำให้สื่อโทรทัศน์เป็นที่นิยมในคนหมู่มาก อีกทั้งด้วยคุณสมบัติที่สามารถแพร่กระจายไปได้ไกลทั่วสารทิศ ยิ่งทำให้โทรทัศน์กลายเป็นกลไกสำคัญในการรักษา สืบทอด และเปลี่ยนแปลงความรู้เรื่องอาหารที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อผู้รับสารในสังคม รูปแบบรายการอาหารทางโทรทัศน์ส่วนใหญ่คือ การมีผู้สาธิตมาทำอาหารและมีพิธีการเป็นผู้ดำเนินรายการบรรยายการสาธิต โดยที่ผู้สาธิตจะสาธิตการทำอาหารตั้งแต่การเตรียมส่วนผสม การสาธิตวิธี การปรุงอาหารไปจนถึงการจัดแต่งอาหารใส่ภาชนะ เน้นที่การให้สาระความรู้มากกว่าความบันเทิง

บัวชมพู พอร์ด (2552) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง โครงการผลิตรายการอาหารไทย “สำหรับไทยสู่สำหรับโลก” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ใช้สื่อโทรทัศน์ข้ามชาติของไทยในการเผยแพร่ข้อมูล

ข่าวสารเกี่ยวกับอาหารไทย เพื่อสร้างรูปแบบรายการอาหารไทยที่สอดคล้องกับโครงการ “ครัวไทยสู่โลก” ของหน่วยงานของรัฐและเอกชน ขอบเขตของการวิจัยคือ การศึกษาเพื่อคิดค้นรูปแบบรายการอาหารไทยตามโครงการ “สำหรับไทยสู่สำหรับโลก” ขอบเขตการวิจัย คือ การสัมภาษณ์ พันธมิตรทางธุรกิจที่เป็นส่วนสำคัญของการผลิตรายการอาหารไทยทางโทรทัศน์ในเบื้องต้น คือ ผู้สนับสนุนด้านข้อมูล ผู้สนับสนุนด้านการเงิน ผู้สนับสนุนด้านการผลิต และผู้สนับสนุนด้านช่องทางการออกอากาศ รายการอาหารในประเทศ 5 รายการ และรายการอาหารต่างประเทศ 5 รายการ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบรายการที่ให้ความรู้ด้านอาหารไทย ผสมผสานการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว สอดแทรกการเผยแพร่ วัฒนธรรมผ่านรายการ โทรทัศน์ที่ออกอากาศในต่างประเทศ มีความเป็นไปได้ที่จะได้รับการสนับสนุนจากพันธมิตรธุรกิจ และผู้จัดทำได้มองเห็นความเป็นไปได้ของโครงการอาหารไทยที่สามารถพัฒนาศักยภาพในต่างประเทศต่อไป เนื่องจากการออกอากาศผ่านเคเบิล ทีวี จะเป็นช่องทางที่มีประสิทธิภาพในการเผยแพร่อาหารไทยและวัฒนธรรมไทยยิ่งขึ้นในระดับโลก ด้านเนื้อหาสาระของรายการ ควรเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับการทำอาหารไทยแบบง่าย ๆ และสุขภาพ ให้ความรู้เกี่ยวกับวัตถุดิบและเครื่องปรุงที่ใช้ในการประกอบอาหาร เช่น พืชผัก สมุนไพร ตลอดจนนำเสนอคุณประโยชน์ของวัตถุดิบและเครื่องปรุงเหล่านั้น มีการสอดแทรกความรู้ สูตรอาหาร เคล็ดลับ เทคนิคต่าง ๆ นอกจากนี้แล้ว รูปแบบรายการเป็นการผสมผสานรายการสารคดีอาหารกับสารคดีความรู้เรื่องวัตถุดิบกับการท่องเที่ยว ภายใน 30 นาที สอดแทรกสถานที่ท่องเที่ยวไทยในรายการอาหาร และการนำเสนออาหารผ่านวัฒนธรรมไทย เพื่อสร้างความน่าสนใจให้กับรายการ

สรุปได้ว่า รายการโทรทัศน์เป็นช่องทางที่ดีที่สุดสำหรับการสืบทอดความรู้และความเพลิดเพลินตามการพัฒนาการของสังคม เครื่องมือที่ทันสมัยมีอิทธิพลต่อชีวิตของคนในสังคม ในฐานะที่เป็นสื่อประเภทหนึ่งที่สืบทอดวัฒนธรรมอาหาร รายการโทรทัศน์ได้รับความนิยมจากผู้ชมเป็นอย่างมาก เนื่องจากได้เรียนความรู้ในเวลาการชมโดยผ่านความรู้ที่สนุกสนานเพลิดเพลิน

2.4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับสารคดี

จากการศึกษาค้นคว้า งานวิจัยที่เกี่ยวกับสารคดีมีดังนี้

CHEN GANGWEI (2560) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์สารคดีท่องเที่ยวเส้นทางสายไหม พ.ศ. 2546-2558 มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาและคุณค่าของสารคดีท่องเที่ยวเส้นทางสายไหม พ.ศ. 2546-2558 ขอบเขตของการวิจัย คือ สารคดีท่องเที่ยวจำนวน 6 เรื่องที่ผู้เขียนได้เดินทางไปเที่ยวบนเส้นทางสายไหมในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนในช่วงพ.ศ. 2546 ถึง พ.ศ. 2558 ได้แก่ เรื่อง 1) *ย่ำรอยทราย...บนสายแพรไหม พ.ศ. 2546* 2) *เส้นทางสายแพรไหมในซินเจียง พ.ศ. 2552* 3) *บนเส้นทางสายไหม พ.ศ. 2552* 4) *ทางสายไหม พ.ศ. 2555* 5) *แพรไหมบนเส้นทางสายฝุ่น พ.ศ. 2556* 6) *ตะลุยเส้นทางสายไหม พ.ศ. 2558* ผลการวิจัยพบว่า สารคดีท่องเที่ยวเส้นทางสายไหมมีเนื้อหาเกี่ยวกับการเดินทาง สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ การปกครอง วัฒนธรรม

และวิถีชีวิตของคนบนเส้นทางสายไหม ผู้เขียนยังได้แสดงความคิดต่อผู้คนและสิ่งต่าง ๆ บนเส้นทางสายไหม เป็นเนื้อหาที่เป็นข้อเท็จจริงและความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศาสนา และวัฒนธรรมที่เจริญรุ่งเรืองของประเทศจีนในอดีตถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมของคนบนเส้นทางสายไหมในด้านอาหาร การกิน การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย เทศกาลและประเพณี ที่ได้แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน และหลากหลาย จึงมีคุณค่าในด้านให้ความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์เดินทางในสมัยโบราณ การปกครอง และการพัฒนาบ้านเมือง เส้นทางเดินทางและการแลกเปลี่ยนสินค้า ถิ่นที่อยู่ และวัฒนธรรมของชนเผ่าต่าง ๆ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ความรู้ต่าง ๆ เป็นข้อมูลที่ใช้ในการเตรียมตัวและการวางแผนการเดินทางท่องเที่ยวเส้นทางสายไหมได้ตามต้องการ คุณค่าด้านความบันเทิง ผู้เขียนใช้ภาษาและสำนวนโวหารถ่ายทอดความรู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมบนเส้นทางสายไหม ความสวยงามธรรมชาติ ความเก่าแก่ยาวนานของสถานที่ท่องเที่ยวและประเพณีต่าง ๆ ของชนเผ่า ทำให้ผู้อ่านเกิดความประทับใจและความสนุกสนาน รวมทั้งผู้อ่านได้แง่คิดด้านคุณธรรมที่สามารถนำไปเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต

LIU SUNYUE (2558) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์สารคดีที่ได้รับรางวัลแว่นแก้ว ปี พ.ศ. 2553-2556 มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาของสารคดีที่ได้รับรางวัลแว่นแก้ว ปี พ.ศ. 2553-2556 ขอบเขตของการวิจัย คือ ทั้งหมดจำนวน 8 เรื่องที่ได้รับรางวัลแว่นแก้ว ปี พ.ศ. 2553-2556 ได้แก่ พวกเราแปลงร่างได้ (2553) ชีวิตศิษย์วัด (2553) เมื่อฉันลงมือปลูกต้นไม้ (2553) เกิดเป็นเด็กตลาด (2553) วัยใสหัวใจไขว่ (2554) ใคร ๆ ก็เคยยี่สิบ (2554) จากยายอีสานถึงหลานฝรั่ง (2555) และหนูน้อยหัวใจพิราบแข่ง (2556) ผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาสารคดีที่ได้รับรางวัลแว่นแก้ว ปี พ.ศ. 2553-2556 แบ่งได้เป็น 2 ประเภท 1) สารคดีที่ให้ความรู้เชิงวิชาการ ซึ่งเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับความรู้ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ความรู้ชีววิทยาเกี่ยวกับชีวิตสัตว์ชนิดต่าง ๆ ความรู้ภูมิปัญญาการเกษตรของภาคใต้ที่เกี่ยวกับการแนะนำวิธีการปลูกต้นไม้และการดูแลธรรมชาติ ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวอีสาน และความรู้เกี่ยวกับบุคคลสำคัญของโลกจำนวน 25 คน ที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จเมื่ออายุ 20 กว่า ประเภท 2) เป็นสารคดีเล่าประสบการณ์มีเนื้อหาที่น่าสนใจประสบการณ์ชีวิตในวัยเด็ก ได้แก่ การเลี้ยงนก การดำเนินชีวิตในชุมชนตลาดกัจจวัตรประจำวันที่โรงเรียนและการเป็นลูกศิษย์วัด และสารคดีที่ได้รับรางวัลแว่นแก้ว ปี พ.ศ. 2553-2556 มีคุณค่าในด้านการให้ความรู้ แง่คิด และความเพลิดเพลิน

นภาพรรณ พันธุ์จินดา (2554) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์สารคดีชีวประวัติพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเขียนสารคดีชีวประวัติพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เพื่อศึกษาลักษณะการใช้ภาษาในสารคดีชีวประวัติพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ และเพื่อศึกษาคุณค่าของ

สารคดีชีวประวัติพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ขอบเขตของการวิจัย คือ การวิเคราะห์สารคดีชีวประวัติพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ จำนวน 4 เรื่อง คือ *แม่เล่าให้ฟัง เวลาเป็นของมีค่า* *เจ้านายเล็ก ๆ - ยุวกษัตริย์ และพระราชธิดาในรัชกาลที่ 5* ผลการวิจัยพบว่า กลวิธีการเขียนมีทางด้านการเปิดเรื่อง การเสนอเรื่อง การปิดเรื่อง และการตั้งชื่อ ภาษาในพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์มี 3 ระดับ ได้แก่ ภาษาแบบเป็นทางการระดับมาตรฐานราชการ ภาษาแบบไม่เป็นทางการระดับกึ่งทางการ และภาษาแบบไม่เป็นทางการระดับสนทนา ซึ่งระดับภาษาที่พบมากที่สุดคือ ภาษาแบบไม่เป็นทางการระดับกึ่งทางการ ด้านคุณค่าของเนื้อหาพระนิพนธ์สารคดีชีวประวัติ พบคุณค่า 4 ด้าน ได้แก่ 1) คุณค่าด้านการให้แง่คิด คือ แง่คิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต แง่คิดในการอบรมเลี้ยงดูบุตร 2) คุณค่าด้านการให้ความรู้ คือ ความรู้เกี่ยวกับสภาพสังคม ความรู้เกี่ยวกับพระราชประวัติและพระบรมวงศานุวงศ์ ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความรู้เกี่ยวกับสภาพภูมิศาสตร์ และความรู้เกี่ยวกับประเพณี 3) คุณค่าด้านความบันเทิง 4) คุณค่าด้านพระพรศนะ

กันยารัตน์ ผ่องสุข (2553) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง เนื้อหาและกลวิธีทางภาษาในงานเขียนสารคดีท่องเที่ยวของ “นั้วกลม” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเนื้อหาและกลวิธีทางภาษาในสารคดีท่องเที่ยวของนั้วกลม ขอบเขตของการวิจัย คือ ศึกษาเฉพาะผลงานสารคดีท่องเที่ยวที่ได้รับการตีพิมพ์แล้ว 6 เรื่อง คือ 1) *โตเกียวไม่มีชา* (2547) 2) *กัมพูชาพริบตาเดียว* (2548) 3) *เนปาลประมาณสะตือ* (2549) 4) *สมองไหวในช่องกง* (2550) 5) *นั่งรถไฟไปตุ๋เยิน* (2551) 6) *ลอนดอนไดอารี่ 1.1 “พอจะมีเวลาให้ความสุขบ้างไหม”* (2551) ผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาในสารคดีท่องเที่ยวของนั้วกลมประกอบด้วยข้อมูลหลัก 2 ประการ คือ 1) ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยว 2) ข้อมูลที่เป็นพรศนะของผู้เขียน นั้วกลมได้เน้นการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นพรศนะของผู้เขียนมากกว่าการเสนอข้อมูลประการแรก พรศนะเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นพรศนะที่ผู้เขียนมีต่อโลกและชีวิตมนุษย์ ข้อมูลที่นั้วกลมเสนอต่อผู้อ่านเป็นสิ่งที่นักเดินทางควรนำมาพิจารณาเพื่อนำไปปฏิบัติให้การเดินทางครั้งนั้น ๆ มีความราบรื่นเป็นอย่างมาก และพรศนะต่าง ๆ ทำให้ผู้อ่านเห็นถึงการเดินทางท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่นำพาเราไปพบกับประสบการณ์ดี ๆ ที่ให้ข้อคิดกับชีวิต ส่งผลให้เรามีทั้งสายตาก็กว้างไกลและหัวใจที่เปิดกว้าง ซึ่งเกิดจากความเข้าใจตนเอง บุคคลอื่น ตลอดจนโลกและสิ่งแวดล้อม ด้านกลวิธีทางภาษาในการเสนอพรศนะของนั้วกลม ได้พบว่า นั้วกลมใช้กลวิธีทางภาษาที่หลากหลายและน่าสนใจในการเสนอพรศนะสู่ผู้อ่าน กลวิธีทางภาษาที่นั้วกลมใช้เสนอพรศนะประกอบด้วย การเน้น (emphasis) การเล่นคำ การใช้ความเปรียบ การละเมิดการเกิดคู่กัน (การเลือกใช้คำผิด แต่ไม่ผิดความหมาย และไม่ผิดไวยากรณ์) การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ การสรุปด้วยคำคม การกล่าวอ้างข้อความ และการใช้บทสนทนา กลวิธีทางภาษาเหล่านี้มักจะถูกประจักษ์ร่วมกัน กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการแสดงพรศนะของนั้วกลม นั้น สามารถช่วยดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน

ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังทำให้ผู้อ่านรู้สึกเป็นกันเองกับผู้เขียนและรู้สึกว่าได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเดินทางนั้น

สมนา ชื่นคลัง (2553) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง ความต้องการรับชมรายการสารคดีโทรทัศน์ของวัยรุ่นในอำเภอเมืองจังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะประชากรของวัยรุ่น ระดับความต้องการรับชมรายการสารคดีโทรทัศน์ พฤติกรรมการรับชมรายการสารคดีโทรทัศน์และศึกษาเนื้อหาและรูปแบบรายการสารคดีโทรทัศน์ของวัยรุ่นในอำเภอเมืองจังหวัดนนทบุรี ขอบเขตของการวิจัยคือ ความต้องการรับชมรายการสารคดีโทรทัศน์ของวัยรุ่นอายุระหว่าง นักเรียน 12-20 ปี ที่กำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ใน เมืองสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรีเขต 1 จำนวน 400 คน ระยะเวลาการแจกแบบสอบถามช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2552 ระยะเวลา 1 เดือน ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะประชากรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 16-17 ปี กำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 และผู้ที่รับชมรายการสารคดีโทรทัศน์ ส่วนใหญ่จะเปิดรับชมในวันเสาร์ อาทิตย์ สาเหตุในการเลือกชมรายการเพราะรายการมีความน่าสนใจ เนื้อหารายการสารคดีโทรทัศน์ส่วนใหญ่ที่เปิดรับชมเป็นสารคดีธรรมชาติ และนำไปใช้ประโยชน์เพิ่มเติมความรู้ทางวิชาการ ผู้ชมส่วนใหญ่นิยมเปิดรับชมรายการสารคดีโทรทัศน์รูปแบบละคร โดยเฉพาะรายการเชิงท่องเที่ยว

ณัชชา วานิชอังกูร (2546) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง จุดมุ่งหมาย เนื้อหา และวิธีการนำเสนอในการสื่อสารผ่านรายการสารคดีสั้นทางโทรทัศน์ มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบจุดมุ่งหมายที่แท้จริงขององค์กร ผู้ต้องการทำการสื่อสารผ่านรายการสารคดีสั้นทางโทรทัศน์ และเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาและวิธีการนำเสนอที่สามารถตอบสนองต่อจุดมุ่งหมายดังกล่าวผ่านรายการสารคดีสั้นทางโทรทัศน์ ขอบเขตของการวิจัยคือ ศึกษาเฉพาะรายการ “สารคดีสั้นทางโทรทัศน์” ที่มีระยะเวลาในการนำเสนอ 1-3 นาที ที่ผลิตในประเทศไทย ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ ช่อง 3 ช่อง 5 ช่อง 7 ช่อง 9 ช่อง 11 และสถานีโทรทัศน์ไอทีวี โดยออกอากาศในปี 2545 เป็นระยะเวลา 6 เดือน ตั้งแต่วันที่ 6 มกราคม 2545 ถึงวันที่ 30 มิถุนายน 2545 ผลการวิจัยพบว่า ในบรรดาผู้ที่ต้องการสื่อสารผ่านสารคดีสั้นทางโทรทัศน์ที่เป็นองค์กร รายการนั้น มีจุดมุ่งหมายที่แท้จริงเพื่อให้ความรู้ที่สัมพันธ์กับภารกิจขององค์กร และประชาสัมพันธ์ผลงานเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กรด้วยการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับลักษณะงานขององค์กร และใช้วิธีการนำเสนอด้วยเสียงบรรยายประกอบภาพ หรือมีพิธีกรดำเนินรายการ และมีการสัมภาษณ์สำหรับกลุ่มรัฐวิสาหกิจพบว่ามีจุดมุ่งหมายที่แท้จริง คือ ประชาสัมพันธ์ผลงานขององค์กรและเสริมสร้างภาพลักษณ์ด้วยการนำเสนอเนื้อหาตามบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบขององค์กรและเผยแพร่กิจกรรมด้านกาส่งเสริมสังคม และใช้วิธีการนำเสนอมีทั้งเสียงบรรยายประกอบภาพ ละครสั้น พิธีกรดำเนินรายการและการอ่าพยาน ส่วนองค์กรเอกชนนั้นแยกจุดมุ่งหมายที่แท้จริงเป็น 2 แบบ คือ 1) จุดมุ่งหมายโฆษณาผลิตภัณฑ์ขององค์กรด้วยการนำเสนอเนื้อหาที่จูงใจผู้ชม โดยเลือกกล่าวถึงจุดเด่นของผลิตภัณฑ์ไว้ในรายการ และใช้วิธีการนำเสนอด้วยแบบที่มีพิธีกรดำเนินรายการ การนำสินค้ามาเป็นอุปกรณ์

ประกอบฉาก ละคร การสาธิตและการอำนวยการ 2) การให้ความรู้พร้อมกับเสริมสร้างภาพลักษณ์ให้องค์ ด้วยการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวกับปัญหาสังคมและแสดงความห่วงใยสังคม โดยใช้วิธีการนำเสนอแบบที่มีทั้งเสียงบรรยายประกอบภาพ มีพิธีกรดำเนินรายการ และการสัมภาษณ์ รวมทั้งการใช้สไลด์แกน และพร้อมกับระบุชื่อผู้สนับสนุนเพื่อต่อยอดผู้บริโภคร

สรุปได้ว่า สารคดีเป็นสื่อที่มีเนื้อหาอันหลากหลาย และสามารถให้ความรู้ทั่วไปแก่ผู้ชม นอกจากนี้แล้ว ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้รับจากสารคดี สามารถใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจะนำแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอใจ” พ.ศ. 2563 เพื่อให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีแนวทางการวิจัยที่ชัดเจน

บทที่ 3

การวิเคราะห์เนื้อหาในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563

รายการ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 เป็นสารคดีโทรทัศน์ที่พาผู้ชมไปรู้จักอาหารพื้นบ้าน ทำให้ผู้ชมรู้จักวัตถุดิบและอาหารของท้องถิ่นต่าง ๆ อีกทั้งยังทำให้เข้าใจภูมิปัญญา วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่นด้วย โดยผ่านการนำเสนอของพิธีกรเป็นหลัก ผสมผสานกับคำพูดคุยกัน ระหว่างพิธีกรกับชาวบ้านในระหว่างการเดินทางตามหาวัตถุดิบและการประกอบอาหารในบ้านเรือนชาวบ้าน การวิเคราะห์เนื้อหาในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ผู้วิจัยพบว่า เนื้อหาในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 แบ่งได้เป็น 4 ด้าน ดังนี้

- 3.1 วัตถุดิบในการประกอบอาหาร
 - 3.1.1 วัตถุดิบมาจากธรรมชาติ
 - 3.1.2 วัตถุดิบมาจากการเพาะปลูก
- 3.2 การประกอบอาหารท้องถิ่น
 - 3.2.1 อาหารที่มีเอกลักษณ์
 - 3.2.2 อาหารเพื่อสุขภาพ
 - 3.2.3 อาหารที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ
- 3.3 วัฒนธรรมและประเพณี
 - 3.3.1 ประเพณีและเทศกาล
 - 3.3.2 การต้อนรับแขก
- 3.4 ภูมิปัญญาชาวบ้าน
 - 3.4.1 การใช้สีธรรมชาติ
 - 3.4.2 การใช้กลิ่นหอมของสมุนไพร
 - 3.4.3 การใช้วัสดุอุปกรณ์
 - 3.4.4 การถนอมอาหาร
 - 3.4.5 การเพาะปลูกและการเก็บเกี่ยว

เนื้อหาในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 วัตถุดิบในการประกอบอาหาร

วัตถุดิบในการประกอบอาหาร หมายถึง สิ่งที่ได้เตรียมไว้สำหรับนำมาปรุงเป็นอาหาร หรือนำไปแปรรูปเพื่อถนอมอาหาร และทำให้มีอาหารประเภทหลากหลายมากขึ้นจากวัตถุดิบเดียวกัน วัตถุดิบที่รายการ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 นำเสนอเป็นวัตถุดิบสำคัญที่มีชื่อเสียงของแต่ละท้องถิ่น

เป็นวัตถุดิบเฉพาะท้องถิ่น หรือวัตถุดิบเฉพาะฤดูกาล ทำให้การนำเสนอเนื้อหาของรายการมีความน่าสนใจติดตามชม สามารถแบ่งได้เป็นทั้ง 2 ประเภท ได้แก่ วัตถุดิบมาจากธรรมชาติและวัตถุดิบมาจากการเพาะปลูก มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1.1 วัตถุดิบมาจากธรรมชาติ

วัตถุดิบมาจากธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเอง เป็นวัตถุดิบที่มีแหล่งกำเนิดจากธรรมชาติ เช่น พืชผักที่เกิดขึ้นตามป่า และสัตว์ที่อาศัยอยู่ในธรรมชาติ ชุมชนในท้องถิ่นสามารถนำวัตถุดิบตามธรรมชาติมาประกอบเป็นอาหารพื้นบ้าน วัตถุดิบในธรรมชาติที่นำเสนอในรายการมีมากมายหลากหลาย มีทั้งสัตว์ พืชผัก และดอกไม้ เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและสภาพภูมิประเทศของแต่ละท้องถิ่น จะช่วยสร้างวัตถุดิบที่มีรสชาติดีโดยไม่ต้องปรุงแต่ง วัตถุดิบที่เกิดในธรรมชาติอย่างทั่วไป จะออกรสชาติแตกต่างกันขึ้นอยู่กับภูมิภาค เช่น คุณภาพของดิน สารอาหารในน้ำ ความชื้นและอุณหภูมิของอากาศ แต่ถ้าพูดถึงเนื้อสัตว์จะมีเพิ่มเติมตรงที่พฤติกรรม ถ้าสัตว์ได้รับประทานอาหารที่ดีต่อสัตว์ประเภทนั้นและที่อยู่อาศัย ก็จะทำให้คุณภาพเนื้อดีขึ้น มีตัวอย่างดังนี้

1) สัตว์

สัตว์ เป็นวัตถุดิบในการปรุงอาหาร แบ่งได้เป็นสัตว์น้ำ และแมลงต่าง ๆ สัตว์ถือเป็นสิ่งสำคัญสำหรับชุมชนท้องถิ่น สามารถประกอบเป็นอาหาร บำรุงร่างกาย และสร้างรายได้เสริม การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสัตว์ที่เป็นวัตถุดิบในการประกอบอาหารจะเสนอข้อมูลที่เป็นความรู้เกี่ยวกับลักษณะ รูปร่าง ชื่อเรียกตามท้องถิ่น ที่อยู่อาศัย วงจรชีวิต วิธีการขยายพันธุ์ คุณค่าทางโภชนาการ และวิธีการจับเพื่อนำไปประกอบอาหาร และชุมชนท้องถิ่นจะนำวัตถุดิบเหล่านั้นไปปรุงอาหารตามลักษณะของวัตถุดิบนั้น ๆ เช่น การย่าง การผัด การตุ๋น เป็นต้น มีตัวอย่างดังนี้

ตอน ตามหาวัตถุดิบ ที่มีชื่อว่า หอยแครงนกเขา นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับอาหารพื้นบ้านที่ทำจากหอยแครงนกเขาในชุมชนเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ หอยแครงนกเขาเป็นหอยชนิดหนึ่งที่ชาวบ้านจะหากันช่วงที่น้ำลง เป็นหอยที่หายากเนื่องจากต้องใช้ความสามารถในการมองฝืนน้ำ แล้วสังเกตน้ำผุดขึ้นในตอนที่ย่อยออกมาหายใจ ชาวบ้านนำพิธีกรทั้ง 2 คนไปตามหาหอยชนิดนี้เพื่อใช้เป็นวัตถุดิบในการปรุงเป็นแกงคั่วหอยแครงนกเขา และหอยแครงนกเขาผัดขี้เมา เป็นอาหารที่รสชาติจัดจ้าน และมีความหวานกับความนุ่มจากเนื้อหอยที่สด ๆ ดังตัวอย่าง

พิธีกร (ผู้หญิง) : พูดถึงมันยากเหมือนกันนะคะ บัง คือ เป็นแบบมันไม่สามารถมองด้วยการดูหรือว่าเป็นตัวฝ้ามัน มีน้ำละมันถึงเป็นหอยที่ไม่ได้มีแบบเอาไปขาย เป็นแบบตามตลาด เราไม่เคยเจอหอยแครงนกเขาขายอยู่ตามตลาด เพราะว่า ถ้าเทียบก็คือหายากนะคะ ต้องคนดูเป็นจริง ๆ ค่ะ

พิธีกร (ผู้ชาย) : จริงครับ และนอกจากหอยแครงนกเขา
แล้วครับ บริเวณพื้นที่อ่าวพังงานี้ะครับ ยังมีชาวบ้านมาหาหอย
อื่น ๆ กันด้วยครับ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 17 ตามหาวัตถุดิบ ที่มีชื่อว่า หอยแครงนกเขา ออกอากาศ 2 พ.ค. 63)

ภาพที่ 1 หอยแครงนกเขาที่หาได้จากอ่าวพังงา

ที่มา : <https://youtu.be/FzKLExi8xy0>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า สารคดีได้นำเสนอวิธีการหาหอยของชุมชนเขาทอง ซึ่งเป็นวิธีการหาด้วยการสังเกตน้้ำผุดที่เกิดจากการลอยขึ้นมาหายใจของหอยแครงนกเขา หอยประเภทนี้มีลักษณะที่หายาก การมองเป็นวิธีที่เหมาะสมกับการหาที่ชาวบ้านปฏิบัติกันมา เห็นได้ว่า วัตถุดิบแต่ละประเภทมีวิธีการหาที่แตกต่างกัน ความรู้และประสบการณ์ในด้านการหาวัตถุดิบของชุมชนท้องถิ่นสามารถอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตประจำวันของท้องถิ่นนั้น ๆ

ตอน ลุยป่าบ้านหนองกลางหา “บักขี้เฒ่า” นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้าน ขึ้นดอยเข้าไปตามหาบักขี้เฒ่าที่ชุมชนบ้านหนองกลาง อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดพะเยา เพื่อนำไปทำน้ำพริกบักขี้เฒ่าและแกงผักหวานใส่บักขี้เฒ่า บักขี้เฒ่าเป็นแมลงตัวอ่อนชนิดหนึ่งที่หาได้เฉพาะฤดูกาล และมีข้อจำกัดด้านสภาพแวดล้อมสำหรับการเติบโต บริเวณที่จะพบเจอบักขี้เฒ่าส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สูง มีดินที่แห้ง และมีมูลควาย ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : วันนี้นะครับ จะพาออกไปหาวัตถุดิบที่หายากครับ แล้วก็ต้องบอกเลยว่า 1 ปีมีแค่ครั้งเดียว นั่นก็คือบักขี้เฒ่า
นั่นเอง [...]

พิธีกร (ผู้หญิง) : อย่างควายที่ขึ้นมาในป่าเนี่ย เขาทำให้เกิด
บักขี้เถ้า และอย่างตามทุ่งที่เขาเลี้ยงนี้ มันไม่มีเนาะ

ชาวบ้าน (พี่พร) : ตามทุ่งปมีครับ เพราะพื้นที่มันแฉะ
มันจะต้องเป็นที่แห้งมันถึงจะได้ เพราะมันต้องย้าย เวลาน้ำขังเขาต้อง
ย้ายครับ เพราะตอนนี้อยู่บนคอย น้ำก็เลยขัง

พิธีกร (ผู้หญิง) : บักขี้เถ้ามันเป็นชื่อเรียกตัวอ่อนของตัวง
ปีกแข็งที่หากินตามมูลควายหรือว่าขี้ควายคะ หรือถ้าจะเข้าใจง่าย ๆ
ก็คือแมงกุดจี้นั่นเองคะ แต่บางที่นั่นก็จะเรียกแมงกุดจี้นี้ว่า บักขี้เถ้า บางที่
ก็จะเรียกกันว่าแมงกุดจี้นี้ว่าคะ [...] บักขี้เถ้าที่ชาวบ้านออกมาหา
กันนั้นนะคะ มีทั้งหากิน แล้วก็หาไปจำหน่ายคะ โดยการซื้อขาย
บักขี้เถ้าที่นั่นนะคะ เขาก็จะขายกันเป็นลูก ๆ แบบนี้เลยละคะ [...]
มันมากเลยอะ กลิ่นมันเหมือนมันแกว

พิธีกร (ผู้ชาย) : กลิ่นคือกลิ่นขี้ควายครับ กลิ่นแบบว่า เรา
เดินไปตามทุ่งนา แล้วมีกลิ่นแบบอันนั้นนะ

พิธีกร (ผู้หญิง) : อืม คือกินแล้วคิดถึงบ้าน

พิธีกร (ผู้ชาย) : เออ ๆ ถูกต้อง

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 19 ลุยป่าบ้านหนองกลางหา “บักขี้เถ้า” ออกอากาศ 16 พ.ค. 63)

ภาพที่ 2 บักขี้เถ้าที่เป็นลูกกลม ๆ

ที่มา: <https://youtu.be/CdR5LvmTP2s>

ภาพที่ 3 บักซี่เบาที่ผ่าออกมา

ที่มา: <https://youtu.be/CdR5LvmTP2s>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็น การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมการเติบโต และแหล่งอาหารของบักซี่เบา และชื่อเรียกที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น บักซี่เบาเป็นแมลงตามธรรมชาติที่หากินยาก เนื่องจากมีระยะเวลาและสภาพแวดล้อมเป็นเงื่อนไขจำกัดสำหรับการเติบโต สภาพแวดล้อมการเติบโตอย่างเป็นพิเศษ ทำให้บักซี่เบาที่มีรสชาติเฉพาะตัว จะออกรสชาติคล้ายมันแกวและมีกลิ่นพิเศษ การรักษาวินัยชีวิตแบบชาวนา การเลี้ยงควาย และการดูแลป่าไม้ ก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยที่จะช่วยสร้างสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับการเติบโตของบักซี่เบา ทำให้ชาวบ้านในท้องถิ่นเองได้มีอาหารและสร้างรายได้เสริมแก่ชุมชนอีกด้วย

ตอน ล่าปลาโทง ปลาอันตรายแห่งท้องทะเล นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับชาวบ้านกับพิธีกรออกเรือกันตามหาปลาโทงด้วยวิธีการวางอวนเขียวและส่องไฟไล่ปลาเข้าไปในอวน ซึ่งตอนกลางคืนเป็นช่วงเวลาที่เหมาะกับการหาปลาโทง เพราะระดับน้ำทะเลไม่มีการเปลี่ยนแปลงมาก ปลาโทงเป็นปลาที่มีฟันแหลมคม ไม่ใช่ปลาคราย แต่จะกระโดดเข้าหาเรือเมื่อเจอแสงไฟ ต้มส้มปลาโทงอย่างใส่กระเจี๊ยบและคั่วกลิ้งปลาโทง เป็นอาหารพื้นบ้านที่ทำจากปลาโทงที่หาได้ในบ้านแหลมนาว อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย): ปลาโทงสด ๆ ที่เราได้มานั้นนะครับ เราจะนำมาตัดบริเวณปลายปากแหลมออก และหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ ครับ ซึ่งปลาโทงนะครับ เป็นปลาที่มีกระดูกค่อนข้างแข็ง และตัวมีลักษณะกลม เนื้อหนา เมื่อนำไปทำอาหารจะทำให้สุกยาก เราจะแล่เนื้อปลาก่อนที่จะนำไปทำอาหารครับ โดยเนื้อปลาที่ได้มานั้นนะครับ เราจะนำมาย่างก่อนที่จะนำมาทำ 2 เมนู นั่นก็คือ ต้มส้มปลาโทงย่าง และคั่วกลิ้งปลาโทงครับ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 25 ล่าปลาโทง ปลาอันตรายแห่งท้องทะเล ออกอากาศ 27 มิ.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ปลาโทงเป็นปลาที่มีเนื้อหนาและกระดูกแข็ง เหมาะกับการนำไปต้ม คั่ว เพื่อให้เนื้อปลาสุกอย่างเต็มที่ ปลาโทงเป็นวัตถุดิบที่หาได้จากทะเลในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเห็นได้ว่า ชุมชนที่อาศัยอยู่ใกล้ทะเล มีความผูกพันกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติรอบตัว ธรรมชาติถือเป็นแหล่งวัตถุดิบสำคัญในการประกอบอาหารของมนุษย์ โดยที่สามารถปรุงเป็นอาหารพื้นบ้าน เพราะคนในชุมชนรู้จักการใช้วิธีปรุงตามลักษณะของวัตถุดิบ

สรุปได้ว่า ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติทำให้วัตถุดิบที่ใช้ปรุงอาหารมีความหลากหลายรวมถึงทั้งสัตว์น้ำที่หาได้ในน้ำทะเล และแมลงที่หาได้จากป่าเขา ชุมชนท้องถิ่นรู้จักพึ่งพาวัตถุดิบที่มาจากธรรมชาติ และไปตามหาวัตถุดิบต่าง ๆ ตามช่วงเวลา และการใช้ความรู้กับประสบการณ์ในการตามหาวัตถุดิบ สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติในท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นปัจจัยที่สำคัญสำหรับการเติบโตของวัตถุดิบ และสามารถมอบรสชาติเฉพาะท้องถิ่นแก่วัตถุดิบนั้น ๆ อีกด้วย ซึ่งทำให้แต่ละท้องถิ่นมีแหล่งวัตถุดิบธรรมชาติที่สามารถหล่อเลี้ยงชุมชนนั้น ๆ

2) พืชผัก

พืชผัก ทั้งลำต้น กิ่ง ใบ และยอด สามารถใช้ปรุงอาหารได้ พืชผักตามธรรมชาติมีหลายชนิด เช่น ต้นไม้ตามป่า สาหร่ายในทะเล ฐูปฤษีในบึง เป็นต้น ทั้งหมดนี้สามารถนำไปปรุงอาหารคาวหรืออาหารหวาน ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับการนำวัตถุดิบที่เป็นพืชผักจากธรรมชาติมาประกอบอาหาร โดยที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับข้อมูลที่เป็นความรู้ในด้านภูมิประเทศที่เหมาะสม ลักษณะ ประโยชน์ วิธีการขยายพันธุ์ และวิธีการเลือกพืชผักที่เหมาะสมกับการใช้เป็นวัตถุดิบในการประกอบอาหาร มีตัวอย่างดังนี้

ตอน *ลงน้ำลุยป่าตามหา “ต้นสาคุ”* นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้านเดินทางเข้าป่าเพื่อไปโค่นต้นสาคุ ซึ่งเป็นพืชที่มีชื่อเสียงของอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ต้นสาคุที่ตัดจะนำไปทำเป็นแป้งสาคุที่ใช้ทำของหวานท้องถิ่น ปากหม้อกะทิสด และสาคุกวน ต้นสาคุเป็นพืชที่เกิดขึ้นตามบริเวณที่มีน้ำ มีลำต้นสูง อายุยืนยาว การแตกเขากวางเป็นสัญลักษณ์ที่ต้นสาคุมีแป้งสมบูรณ์ ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : เราจะพาคุณผู้ชมนะคะ ไปดูของดีของขึ้นชื่อของจังหวัดพัทลุงกัน นั่นก็คือ การทำแป้งสาคุจากต้นสาคุแท้ ๆ ค่ะ

พิธีกร (ผู้ชาย) : อย่างพื้นที่ตรงนี้นะครับ ที่จะมีต้นสาคุอยู่ เห็นว่าจะเป็น้ำ ตรงนี้เป็นคลองหรือว่าเป็นบึงหรือ

ชาวบ้าน (พ่อโชคดี) : ก็เป็นบึงครับ

พิธีกร (ผู้หญิง) : อย่างนี้คือเขาขึ้นเอง ตามธรรมชาติไหม พ่อ

ชาวบ้าน (พ่อโชคดี) : ครับ ขึ้นเองตามธรรมชาติ มันจะ
แตก มันจะออกไปเรื่อย[...]

พิธีกร (ผู้หญิง) : สาเหตุที่เราจะตัดต้นนี้ นะคะ มีอายุประมาณ
10 ปีค่ะ สังเกตว่า จะสูง แล้วก็ใหญ่กว่าต้นอื่น ซึ่งสาเหตุที่ทำให้แบ่ง
ได้นั้น นะคะ จะมีอายุตั้งแต่ 8 ปีขึ้นไป โดยจะต้องดูว่าสาเหตุต้นไหน
นั้นเริ่มติดดอก หรือที่ชาวบ้านจะเรียกกันว่า แตกเขากวาง ซึ่งก็แสดงว่า
สาเหตุต้นนั้นสามารถที่จะตัดมาทำแบ่งสาเหตุได้แล้วค่ะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 10 ลงน้ำลุยป่าตามหา “ต้นสาเหตุ” ออกอากาศ 14 มี.ค. 63)

ภาพที่ 4 ต้นสาเหตุที่ขึ้นตามธรรมชาติ

ที่มา: <https://youtu.be/tAufGXJzwao>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า สารคดีนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะ สภาพแวดล้อม การเจริญเติบโตของต้นสาเหตุ และวิธีการเลือกต้นสาเหตุที่มีแบ่งสมบูรณ์ ต้นสาเหตุเป็นพืชที่ชอบน้ำ อายุยาว ต้นสาเหตุในพื้นที่ที่พบลุงนี้ เป็นวัตถุที่มีชื่อเสียง เนื่องจากสิ่งแวดล้อมธรรมชาติเอื้อต่อการเจริญเติบโต ชาวบ้านในท้องถิ่นจึงรู้จักนำวัตถุดิบธรรมชาตินี้มาใช้เป็นประโยชน์ เช่น การนำแบ่งที่ทำจากต้นสาเหตุ มาประกอบเป็นของหวาน การสังเกตดอกของต้นสาเหตุเป็นวิธีการเลือกต้นสาเหตุของคนในชุมชน แสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านมีความเข้าใจต้นสาเหตุเป็นอย่างดี โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับต้นสาเหตุ ความสมบูรณ์ของแบ่ง และการอยู่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่สมดุลแก่การเติบโตของพืชผักธรรมชาติ

ตอน ลงเรือตามหา “หน่อรูปฤๅษี” นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับชาวบ้านกับพิธีกรออกเรือ ไปหาหน่อรูปฤๅษี ที่บึงสามร้อยยอด อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อนำไปประกอบอาหารท้องถิ่นที่ชื่อว่า แกงคั่วส้มหน่อรูปฤๅษี ฤๅษีผัดน้ำปลา และน้ำพริกกะปิ กินคู่กับรูปฤๅษีสด ๆ หน่อรูปฤๅษีถือเป็นพืชผักตามธรรมชาติที่ขยายพันธุ์ด้วยดอก แต่ละที่มีชื่อเรียกต่างกัน ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : ฐูปฤษีนี้ะคะ มีชื่อเรียกที่หลากหลาย บางพื้นที่ก็เรียกว่าต้นปรีอ หรือบางที่ก็เรียกว่ากฐูปนะคะ เป็นพืชที่ล้มลุกที่ขยายพันธุ์ด้วยดอกคะ ส่วนหน่อที่นั้นก็สามารณนำมารับประทานได้ แล้วเป็นที่นิยมของชาวบ้านในบึงนะคะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 8 ลงเรือตามหา “หน่อฐูปฤษี” ออกอากาศ 29 ก.พ. 63)

ภาพที่ 5 หน่อฐูปฤษีที่หาได้ในบึงสามร้อยยอด

ที่มา: <https://youtu.be/bVMB9oOM57M>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า สารคดีนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับวิธีขยายพันธุ์ และชื่อเรียกที่หลากหลายของฐูปฤษี ชาวบ้านในบึงนิยมนำส่วนหน่อของฐูปฤษีมาประกอบเป็นอาหารพื้นบ้าน และพืชผักนี้ยังเป็นวัตถุดิบที่ชาวบ้านรู้จักกันอย่างดี เพราะว่าเป็นพืชเฉพาะท้องถิ่น พืชผักตามธรรมชาตินั้น นอกจากโตขึ้นจากดินแล้ว ยังมีพืชที่อาศัยอยู่ใต้น้ำด้วย ซึ่งหน่อฐูปฤษีนั้นถือเป็นวัตถุดิบที่ได้เพิ่มความหลากหลายให้กับอาหารการกินของคนในชุมชนแห่งนี้

ตอน ลุยทะเลระนองตามหาหอยนมสาว นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้านท้องถิ่นออกทะเลไปตามหาสาหร่ายไบบ้านแหลมนาว อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง และสาหร่ายไบบ่ที่หาได้จะนำไปทำยำหอยนมสาวใส่สาหร่ายไบบ่ ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : สาหร่ายไบบ่หรือสาหร่ายทุ่นจะพบมากบริเวณที่มีน้ำทะเลขึ้นและลงถึงครับ ชาวบ้านจะนิยมเลือกเก็บสาหร่ายไบบ่ที่ค่อนข้างแก่ หรือที่ใบมีสีเข้มชัดเจนครับ เพราะสาหร่ายที่ยังอ่อนและเป็นใบเล็ก ๆ นะครับ เมื่อนำไปทำอาหารเนี่ยก็จะละและไม่อร่อยครับ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 20 ลุยทะเลระนองตามหาหอยนมสาว ออกอากาศ 23 พ.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า สารคดีนำเสนอที่อยู่และวิธีการเลือกสาหร่ายใบในชุมชนท้องถิ่น สาหร่ายใบเกิดขึ้นตามคลื่นน้ำทะเล ชุมชนท้องถิ่นนิยมเลือกใช้สาหร่ายใบที่สุกเต็มที่มาประกอบอาหาร โดยจะเลือกสาหร่ายใบด้วยวิธีสังเกตความเข้มของสี การนำอาหารทะเลกับสาหร่ายผสมกัน นอกจากได้มีรสชาติเข้ากันดีแล้ว ยังทำให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์จากอาหารที่มาจากทั้งสัตว์น้ำและพืชผัก

ตอน ลุยหา “ตัวเวียด” แมลงยามค้ำคีน นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับผักแมะ ซึ่งผักแมะเป็นพืชผักที่ขึ้นง่าย และเติบโตได้เร็วในช่วงเวลาหน้าฝน พิธีกรกับชาวบ้านไปตามหาผักแมะเพื่อประกอบอาหารพื้นบ้านของบ้านพิต้า อำเภอหนองพิต้า จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยที่จะนำไปปรุงเป็นแกงกะทิตัวเวียดใส่ผักแมะ ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : หลังจากที่เราไปหาตัวเวียดกันเมื่อคืนนะ ครับ เข้านี้ พี่ไก่อามาหาอีก 1 วัตถุดิบครับ ที่เราจะเก็บไปทำอาหารกัน นั่นก็คือผักแมะ ที่นี้ออกเสียงว่า

ชาวบ้าน (พี่ไก่อ) : ยอดแมะ

พิธีกร (ผู้ชาย) : พี่ไก่อบอกว่า เออ ผักแมะจะอยู่ตามสวนสมรมที่ชาวบ้านเขาปลูกกันไว้ ใช่ไหมคะ

ชาวบ้าน (พี่ไก่อ) : ใช่ค่ะ จะขึ้นได้ทุกที่ ไม่ว่าจะตรงไหนที่มีเมล็ดที่นกไปกิน แล้วมันก็งอกขึ้นมาได้หมด[...]

พิธีกร (ผู้ชาย) : ผักแมะหรือผักแหมะนะครับ เป็นผักที่พบมากในทางภาคใต้ครับ บางทีนะครับ จะเรียกกันว่า ยอดของ ซึ่งเป็นพืชตระกูลเดียวกับมะระขึ้นครับ ผักแมะเป็นผักที่ขึ้นง่ายสามารถขึ้นได้ทุกที่นะครับ โดยเฉพาะช่วงหน้าฝนครับ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 27 ลุยหา “ตัวเวียด” แมลงยามค้ำคีน ออกอากาศ 11 ก.ค. 63)

ภาพที่ 6 ผักแมะและลูกแมะ

ที่มา: <https://youtu.be/wDFnsx2yYUM>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า สารคดีนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะและวิธีการขยายพันธุ์ของผักเมาะ ผักเมาะเป็นพืชผักที่สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ง่าย สามารถขึ้นตามสวนสมรม ซึ่งเป็นสวนที่ปลูกพืชผัก ต้นไม้ต่าง ๆ ผสมผสานรวมกันหลายชนิด ผักเมาะขยายพันธุ์ด้วยวิธีงอกจากเมล็ดที่นกกินแล้วไม่ย่อย ผักเมาะสามารถกินได้ทั้งส่วนใบและส่วนผล ชุมชนทางภาคใต้รู้จักนำผักเมาะไปประกอบเป็นอาหารท้องถิ่น จึงเห็นได้ว่า ชุมชนท้องถิ่นรู้จักนำพืชผักตามธรรมชาติที่เห็นได้อย่างทั่วไปมาสร้างความอร่อยและความเป็นท้องถิ่น

สรุปได้ว่า ป่าไม้ ทะเล สวนสมรม บึงในชุมชน ล้วนถือเป็นแหล่งกำเนิดของพืชผักตามธรรมชาติหลาย ๆ ชนิด คนในชุมชนท้องถิ่นต่างก็มีวัตถุดิบพืชผักธรรมชาติที่ใช้ปรุงอาหาร และวัตถุดิบเหล่านั้นสามารถปรุงเป็นทั้งอาหารคาวและอาหารหวาน ด้วยวิธีการปรุงต่าง ๆ เช่น การผัด การนึ่ง การต้ม เป็นต้น สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่สมดุล ทำให้พืชผักต่าง ๆ เจริญเติบโตได้ดี อีกทั้งช่วยสร้างแหล่งอาหารอันหลากหลายแก่ชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ

3) ดอกไม้

ดอกไม้ เป็นส่วนหนึ่งของต้นไม้ที่ผลิออกจากต้นหรือกิ่ง มีหน้าที่ทำให้เกิดผลและเมล็ดเพื่อสืบพันธุ์ ดอกไม้เป็นผลของพืชที่โตขึ้นตามธรรมชาติหรือสามารถปลูกไว้สำหรับชมเล่น ซึ่งดอกไม้ที่บานออกมา มีคุณค่าทางด้านจิตใจและสามารถนำไปรับประทานได้ และเพิ่มความสวยงามแก่ชีวิตประจำวันของชุมชน ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับการนำดอกไม้มาประกอบอาหาร มีตัวอย่างดังต่อไปนี้

ตอน *เข้าสวนเก็บ “ดอกเสี้ยว”* นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับดอกเสี้ยว ชาวบ้านพาพิธีกรขึ้นเขาไปตามหาดอกเสี้ยวที่บ้านป่าเมียง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง เพื่อนำดอกเสี้ยวไปประกอบอาหารท้องถิ่น ยำดอกเสี้ยว และดอกเสี้ยวชุบแป้งทอด ดังตัวอย่าง

พิธีกร (ผู้ชาย) : แต่ว่ามีอีกอย่างหนึ่ง ที่ถือว่าเป็นของขึ้นชื่อ นะครับ ของที่บ้านป่าเมียงของเรา นั่นก็คือดอกเสี้ยวครับ แต่ว่ามีปีละครั้ง ใ้ใหม่ครับ

ชาวบ้าน (แม่ทรายคำ) : เจ้า ปีละครั้งเจ้า

พิธีกร (ผู้ชาย) : ดอกเสี้ยวขาวหรือเสี้ยวดอกขาวนี่นะครับ จะเป็นดอกเสี้ยวป่าหรือว่าชงโคป่า ซึ่งจะพบมากในพื้นที่ป่าบนภูเขาที่มีอากาศเย็นครับ โดยเสี้ยวป่านั้นครับ ชาวบ้านจะนิยมนำดอกมารับประทานมากกว่าใบ เพราะใบนั้นะ จะมีรสชาติขม

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 12 *เข้าสวนเก็บ “ดอกเสี้ยว”* ออกอากาศ 28 มี.ค. 63)

ภาพที่ 7 ดอกเสี้ยวตามป่าเขา

ที่มา: <https://youtu.be/p5ROdKMIwqY>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็น สารคดีนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะและที่อยู่ของ ดอกเสี้ยว ดอกเสี้ยวเป็นดอกไม้ที่ชอบอากาศเย็นและออกดอกเฉพาะฤดู การนำวัตถุดิบที่เป็นดอกไม้มา ประกอบอาหาร ทำให้อาหารน่ารับประทานมากขึ้น และแสดงถึงความประณีต นอกจากนี้ ชุมชนใน ท้องถิ่นยังนิยมบริโภคส่วนของดอกมากกว่าใบเพื่อหลีกเลี่ยงรสขม

สรุปได้ว่า ความอุดมสมบูรณ์ของวัตถุดิบที่มาจากธรรมชาติทำให้อาหารของชุมชน มีความหลากหลาย อาหารที่ทำมาจากสัตว์ ดอกไม้ และพืชผักต่าง ๆ ซึ่งวัตถุดิบที่มาจากธรรมชาติ จะมีความสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่นเป็นอย่างมาก และยังเป็นส่วนประกอบที่สำคัญสำหรับอาหารการกิน ในท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับชาวบ้านได้เป็นอย่างดี ซึ่งวัตถุดิบที่ได้จากธรรมชาติ ถือได้เป็นของขวัญอันมีค่าจากธรรมชาติ ทำให้อาหารท้องถิ่นมีรสชาติเฉพาะมากขึ้นในแต่ละพื้นที่นั้น ซึ่งวัตถุดิบเหล่านั้น ก็เป็นแหล่งความอร่อยของอาหารท้องถิ่น นอกจากนี้ การตามหาวัตถุดิบจากธรรมชาติ ทำให้อาหารท้องถิ่นมีความพอเพียงมากขึ้น การพึ่งพาธรรมชาติทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ใกล้ชิด ชุมชนท้องถิ่นก็ได้นึกถึงความสำคัญของธรรมชาติ

3.1.2 วัตถุดิบมาจากการเพาะปลูก

วัตถุดิบมาจากการเพาะปลูก หมายถึง สิ่งที่น่ามาบริโภคได้โดยผ่านกรรมวิธีในการปลูก และเลี้ยงดูต้นไม้ตั้งแต่การเพาะเมล็ด ซึ่งการเพาะปลูกถือเป็นวิธีอย่างหนึ่งที่ได้สร้างผลผลิตออกมา โดยการไ้ใช้ดินและน้ำในเฉพาะท้องถิ่นนั้น ๆ ผลผลิตเหล่านั้นสามารถนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการประกอบ อาหาร จากสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอใจ” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุดิบมาจากการเพาะปลูก ได้แก่ พืชผัก และผลไม้ ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่ใช้สำหรับเลี้ยงตนเอง และสร้างรายได้ โดยชาวบ้าน จะเลือกสายพันธุ์ตามสภาพแวดล้อม และมีวิธีการเพาะปลูกอย่างสลับกับพืชผักหรือผลไม้อื่น ๆ เพื่อช่วยสร้างรายได้เสริม และเสริมความหลากหลายของผลผลิต มีตัวอย่างดังนี้

1) พืชผัก

พืชผักที่ได้มาจากการเพาะปลูก สามารถนำมาเป็นวัตถุดิบประกอบอาหาร และยังสามารถรับประทานได้ตั้งแต่ยอดใบและรวมไปถึงเมล็ด พืชผักที่ปลูกได้อาศัยดิน น้ำ และสภาพอากาศ การเพาะปลูกพืชผักตามลักษณะของพื้นที่ จะทำให้พืชผักมีคุณภาพดีและผลผลิตสูง ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการนำพืชผักต่าง ๆ จากการเพาะปลูกมาประกอบอาหาร มีตัวอย่างดังนี้

ตอน เมนูเด็ดจาก “ผักเชียงดา” นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้านร่วมกัน เก็บวัตถุดิบที่ชื่อว่า ผักเชียงดา โดยอยู่ที่บ้านศรีแดนเมือง อำเภอต๋อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำไป ทำแกงผักเชียงดาใส่ปลาแห้ง และผักเชียงดาผัดน้ำมันหอย นอกจากนี้ คนในชุมชนยังมีวิธีการปลูก แบบผสมกับการทำสวนผลไม้และพืชผักชนิดอื่น ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : ผักเชียงดานั้นเป็นผักพื้นบ้านของทางภาคเหนือนิยมปลูกกันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะที่บ้านศรีแดนเมือง ชาวบ้านนั้นปลูกกันมากกว่า 20 ปีแล้วค่ะ พื้นที่รวม ๆ นั้นก็มากถึง 50 ไร่ นะคะ ซึ่งการปลูกผักเชียงดานั้น เป็นการปลูกแบบลักษณะควบคู่ไปกับทำสวนลำไยและพืชชนิดอื่น ๆ ค่ะ

ชาวบ้าน (พี่หนุ่ม) : ผักเชียงดานี้มันดูแลง่าย ตรงที่ว่าไม่ต้องใช้สารเคมี

พิธีกร (ผู้หญิง) : อ้าว เทรอคะ คืออย่างนี้โตเองเลย

ชาวบ้าน (พี่หนุ่ม) : โตเอง เหมือนธรรมชาติ เหมือนปวย๋ ตายายที่ปลูก

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 2 เมนูเด็ดจาก “ผักเชียงดา” ออกอากาศ 18 ม.ค. 63)

ภาพที่ 8 ผักเชียงดาปลอดสารพิษที่ชาวบ้านปลูกในสวน

ที่มา: <https://youtu.be/PH2ykymawwc>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ผักเชียงดาเป็นผักที่ดูแลง่าย และปลูกโดยปราศจากสารเคมี ชุมชนบ้านศรีแดนเมืองได้ปลูกผักชนิดนี้เป็นเวลายาวนาน และรู้จักใช้วิธีปลูกแบบผสมผสานสลับกัน กับพืชชนิดอื่น ๆ ซึ่งทำให้ผักที่ปลูกไว้มีความหลากหลาย และได้มีแร่ธาตุอย่างสมบูรณ์ด้วย เห็นได้ว่า ผักพื้นบ้านชนิดนี้ ถือเป็นวัตถุดิบที่ปลอดภัยและมีผลประโยชน์ต่อร่างกายมนุษย์เป็นอย่างดี ยังช่วยสร้างรายได้แก่ชาวบ้านด้วย

ตอน วิถีเกษตรบนดอย เปิบเมนูอร่อยจาก “ชาวม้ง” นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกร ร่วมกับชาวบ้านท้องถิ่นไปเก็บผักที่ปลูกบนดอยของชาวม้ง โดยอยู่ที่บ้านห้วยมะเขือส้ม อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อนำไปประกอบน้ำพริกม้ง นอกจากนี้ ชาวม้งยังรู้จักเลือกปลูกสายพันธุ์ที่เหมาะสมกับ สภาพแวดล้อมท้องถิ่น ดังตัวอย่าง

พิธีกร (ผู้ชาย) : บ้านห้วยมะเขือส้ม เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ บนพื้นที่สูงครับ และพืชเศรษฐกิจอันดับต้น ๆ ของที่นี่นะครับ ก็คือ กะหล่ำปลีและมะเขือเทศครับ [...] มะเขือเทศพันธุ์แกมมานะครับ เป็นสายพันธุ์ที่ชาวบ้านปลูกกันมาหลาย 10 ปีแล้วครับ ซึ่งเป็น สายพันธุ์ที่มีต้นแข็งแรง ทนทานต่อโรคเหี่ยว รูปทรงผลสวย ให้ผลผลิตสูง เนื้อแน่น ทนทานต่อการขนส่งทางไกล [...]

พิธีกร (ผู้ชาย) : เมนูแรกก็คือเมนูพื้นถิ่น นั่นคือเมนูอะไรเจ้า

ชาวบ้าน (พี่ภา) : น้ำพริกม้งค่ะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 5 วิถีเกษตรบนดอย เปิบเมนูอร่อยจาก “ชาวม้ง” ออกอากาศ 8 ก.พ. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า สารคดีได้นำเสนอลักษณะของพืชผักที่ชาวม้งปลูก ชาวม้งจะนิยมนำวัตถุดิบปลูกเองมาบริโภค นอกจากนี้ ในฐานะที่เป็นพืชเศรษฐกิจสำหรับชาวม้ง ที่อาศัยอยู่บนดอย กะหล่ำปลีและมะเขือเทศจะเพาะเป็นสายพันธุ์ที่มีคุณภาพ เหมาะสมกับการขนส่ง ระยะทางไกล ซึ่งได้สร้างรายได้แก่ชาวม้งอย่างพอเพียง

ตอน ลุยหาวัตถุดิบแหลมคม “หวาย-หน่อเลา” นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้าน ไปตัดต้นหวายที่สวนชาวบ้าน โดยอยู่ที่บ้านหนองผือ อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร เพื่อนำไปปรุง เป็นซุปรหวาย นอกจากนี้แล้ว หวายยังเป็นพืชเศรษฐกิจอย่างหนึ่งสำหรับชุมชนท้องถิ่น ดังตัวอย่าง

พิธีกร (ผู้หญิง) : เขาก็จะเริ่มเตรียมตัวไปนาไปไร่ ซึ่งก็ถือ ว่าเป็นอาชีพของคนในชุมชน สิ่งหนึ่งที่เรียกได้ว่า ทำกันทุกบ้าน เลย ก็คือที่นี้แหละ จะมีการปลูกหวาย ทำสวนหวายที่สกลนคร เนี่ย ถือว่าเป็นพื้นที่ในการปลูกหวายเพื่อตัดยอดมากที่สุด [...]

พิธีกร (ผู้หญิง) : อยากชิมไหม

พิธีกร (ผู้ชาย) : ได้ครับ พี่ อ้อ ๆ ขม

พิธีกร (ผู้หญิง) : [...] คือเสน่ห์ของหวาย นี่เอาจริง ๆ คือรสชาติของมันเป็นแบบนี้

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 7 ลุยหาวัตถุดิบแหลมคม “หวาย-หน่อเส้า” ออกอากาศ 22 ก.พ.63)

ภาพที่ 9 หวายที่ชาวบ้านปลูกในสวน

ที่มา: <https://youtu.be/swUm63ETeZM>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า หวายเป็นพืชผักที่มีหนามแหลมตลอดทั้งต้น ส่วนกิ่งสามารถใช้เป็นวัตถุดิบได้ แต่มีรสขมถือเป็นรสชาติที่มีเสน่ห์ จึงเห็นได้ว่า หวายเป็นวัตถุดิบจากการเพาะปลูกที่สร้างรสชาติพิเศษในอาหารท้องถิ่นได้ นอกจากนี้ หวายยังถือเป็นพืชเศรษฐกิจสำหรับชุมชนท้องถิ่นรายได้ส่วนหนึ่งของชาวบ้านก็มาจากการปลูกหวาย

ตอน หน่ออ้อย นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้านไปตัดต้นอ้อย และพร้อมเก็บวัตถุดิบที่นำไปประกอบอาหาร ซึ่งก็คือหน่ออ้อยที่บ้านโนนสวรรค์ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี หน่ออ้อยนั้นสามารถนำไปประกอบเป็นแกงผักหน่ออ้อยใส่ซี่โครงหมู ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : นอกจากอ้อยที่โตในระยะที่ตัดได้แล้วนะคะ จะมีอ้อยต้นเล็ก ๆ ที่โตไม่ทัน ชาวบ้านจะเรียกกันว่าหน่ออ้อยคะ หน่ออ้อยนี้นะคะ ชาวบ้านจะไม่รอให้โตคะ แต่ว่าจะตัดทิ้งไปพร้อม ๆ กับการปรับพื้นที่ และรอปลูกอ้อยรุ่นต่อไปคะ แต่ว่าหน่ออ้อยเหล่านี้คะ จริง ๆ แล้ว ก็สามารถที่จะรับประทานได้คะ โดยชาวบ้านเขาจะเลือกหน่ออ่อน ๆ ไปปรุงอาหารคะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 18 หน่ออ้อย ออกอากาศ 9 พ.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ต้นอ้อยที่เติบโตได้เต็มที่ กลายเป็นสินค้าจำหน่าย ส่วนต้นอ้อยที่เติบโตไม่ทัน กลายเป็นหน่ออ้อยที่สามารถนำไปทำอาหาร ซึ่งเห็นได้ว่า ชาวบ้านรู้จักสร้างประโยชน์ตามลักษณะของพืชผักที่ปลูก ต้นอ้อยสามารถสร้างรายได้แก่ชุมชน ส่วนหน่ออ้อยเป็นวัตถุดิบที่นำไปประกอบอาหารท้องถิ่น

ตอน *ขึ้นเหนือชิมเมนูถิ่นจาก “ใบเมี่ยง” (ใบชา)* นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับใบชาที่ชุมชนบ้านป่าเมี่ยง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นใบชาที่สามารถนำไปทำเป็นอาหารท้องถิ่น ได้แก่ ยำใบเมี่ยง (ใบชา) และไส้อ้วใบชาเห็ดหอม นอกจากนี้ ใบชายังสามารถนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : ใบเมี่ยงที่ชาวบ้านปลูกกันนะคะ หรือว่าจริง ๆ แล้ว ก็คือชานั่นเองคะ ชาที่ชาวบ้านปลูกกันนะคะ เป็นชาอัสสัม ยอดอ่อนนั้นก็จะเก็บมาจำหน่ายเป็นชาชงดื่ม ส่วนใบชาที่แก่ขึ้นมาหน่อย แต่ละบ้านก็จะเก็บมาทำเมี่ยงหมัก หรือว่าใบชาหมักคะ [...] แต่ว่าที่บ้านป่าเมี่ยงนะคะ ไม่ได้มีแค่ใบชาที่เขาเอามาทำเป็นผลิตภัณฑ์ เพราะว่าบ้านเรานี้กิน เขาเรียกว่ามีอาหารจากใบชาด้วย เดี่ยววันนี้จะพาคณะผู้ชมไปชิมยำใบเมี่ยงคะ เป็นเมนูเด่น เป็นจานเด่นของบ้านป่าเมี่ยง [...] อีก 1 เมนูจากใบชา นั่นนะคะ นั่นก็คือไส้อ้วคะ โดยวันนี้คะ เราจะทำเป็นไส้อ้วใบชาเห็ดหอม

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 31 ขึ้นเหนือชิมเมนูถิ่นจากใบเมี่ยง (ใบชา) ออกอากาศ 8 ส.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ใบเมี่ยงหรือว่าใบชาเป็นพืชเศรษฐกิจในชุมชนบ้านป่าเมี่ยง ทั้งใบแก่และใบอ่อนก็สามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ได้ โดยชาวบ้านจะนำใบแก่ไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใบชา และนิยมนำใบอ่อนใช้เป็นวัตถุดิบที่การประกอบอาหาร ซึ่งอาหารที่ทำจากใบชา แสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น รสชาติเฉพาะท้องถิ่นมาจากวัตถุดิบพิเศษและวิธีการทำอย่างเป็นท้องถิ่น เช่น ยำใบเมี่ยง ไส้อ้วเห็ดหอมใบเมี่ยง ชุมชนทางภาคเหนือรู้จักนำใบชาที่เพาะปลูกมาประกอบเป็นอาหารที่มีลักษณะเฉพาะท้องถิ่น และสามารถนำใบชาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์จำหน่ายฝีมือของชุมชนนอกจากสร้างความพอเพียงได้ ยังช่วยเสริมความเป็นเอกลักษณ์ในด้านเมนูพื้นบ้านอีกด้วย

สรุปได้ว่า พืชผักเป็นส่วนประกอบหนึ่งในวัตถุดิบที่ใช้ประกอบอาหาร และพืชผักที่สามารถใช้ประกอบอาหาร ใช้ประกอบอาหารได้ทั้งเมล็ด กิ่งก้านและยอดใบ สภาพอากาศในแต่ละท้องถิ่นช่วยสร้างสภาพแวดล้อมการเติบโตแก่พืชผัก และทำให้ท้องถิ่นนั้น ๆ ได้มีวัตถุดิบที่นำไปใช้

ประกอบอาหารที่มีรสชาติเฉพาะท้องถิ่น พืชผักที่ได้จากการเพาะปลูก ประกอบด้วยพืชผักที่มีกลิ่นสดชื่น เช่น ผักเชียงดา และใบชา พืชพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมการเติบโตในชุมชนท้องถิ่น เช่น กะหล่ำปลีและมะเขือเทศที่ชาวมังปลูกบนดอย และหอยที่ให้รสขมอย่างมีเสน่ห์ พืชผักที่ได้จากการเพาะปลูกเหล่านี้ สามารถใช้เป็นวัตถุดิบในการปรุงอาหารท้องถิ่น ยังช่วยสร้างรายได้แก่คนในชุมชนเป็นอย่างดี

2) ผลไม้

ผลไม้ เป็นของกินที่มีรสชาติหวานเป็นหลัก และบางชนิดยังมีรสชาติเปรี้ยว หรือฝาด นอกจากเป็นของกินในยามว่างแล้ว ยังเป็นวัตถุดิบในการประกอบอาหาร ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 มีเนื้อหาการนำวัตถุดิบจากผลไม้ต่าง ๆ ที่ได้จากการเพาะปลูกมาประกอบอาหาร ทั้งอาหารคาวและอาหารหวาน มีตัวอย่างดังนี้

ตอน ตามรอย “มะขามเทศ” นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้านช่วยกันเก็บมะขามเทศ ที่อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร เพื่อแบ่งส่วนหนึ่งที่เก็บไปประกอบอาหารยำมะขามเทศ และแกงคั่วมะขามเทศ ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ที่นี่นะคะ ถือได้ว่า เป็นแหล่งปลูกผลไม้ที่มีอยู่ด้วยกันหลากหลายชนิดค่ะ โดยสภาพดิน แล้วก็น้ำที่นี้ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์นะค่ะ ทำให้ผลไม้ที่นี้แต่ละอย่างนั้น ถือได้ว่ารสชาติดีไม่แพ้ใครค่ะ

พิธีกร (ผู้หญิง) : เห็นบอกว่า สวนแห่งนี้ก็คือ เป็นมะขามเทศแบบปลอดสาร คือแบบต้องมีการควบคุม

เจ้าสวน (พี่เอ) : ใช่ค่ะ มีการควบคุม มันเป็นแปลงเดี่ยว เราควบคุมได้ค่ะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 6 ตามรอย “มะขามเทศ” ออกอากาศ 15 ก.พ. 63)

ภาพที่ 10 มะขามเทศ

ที่มา: <https://youtu.be/gqh0kjT71zQ>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า มะขามเทศที่อำเภอบ้านแพ้ว เป็นผลไม้ที่มีคุณภาพ ด้วยเหตุผลว่าในพื้นที่แห่งนี้มีสภาพดินที่ดี และมีน้ำอุดมสมบูรณ์ จึงทำให้การเพาะปลูกได้ผลดี อีกทั้งมีการใช้วิธีควบคุมในการปลูก ซึ่งได้ผลผลิตที่ปลอดภัย มะขามเทศที่ปลูกไว้ในสวนผลไม้ยังเป็นวัตถุดิบในการประกอบอาหารอีกด้วย การนำวัตถุดิบที่มีทั้งคุณภาพและรสชาติหอมหวานไปประกอบอาหาร จะได้มีความน่ารับประทานและรสชาติอาหารมีความหลากหลาย

ตอน เก็บ “มะยงชิด” นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้านเข้าสวนไปเก็บมะยงชิดที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อนำไปประกอบข้าวเหนียวมูนมะยงชิด และมะยงชิดลอยแก้ว ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : นี่ ชิมมะยงชิด สดจากสวน จากต้นเลย หวานเปรี้ยวจาง ๆ ค่ะ โห แต่รสชาติมันแบบสดชื่นมาก และเปลือกกรอบมาก แต่เนื้อเขาแบบไม่แข็งนะ เนื้อเขานุ่ม ๆ อร่อย

พิธีกร (ผู้หญิง) : ในจังหวัดอุตรดิตถ์นั้น มีการปลูกมะยงชิดกันมากที่สุดที่อำเภอลับแลค่ะ รองลงมาจะค้ะ ก็คืออำเภอมือง ซึ่งสวนที่โนพาคณะผู้ชมมานี้จะค้ะ อยู่ที่อำเภอมืองจะค้ะ เป็นสวนที่นอกจากจะปลูกมะยงชิดแล้วจะค้ะ ยังมีการปลูกพืชอื่น ๆ ผลผสมแล้วเปิดให้ผู้ทีสนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับการปลูกมะยงชิดอีกด้วยค่ะ

(“ตามอำเภोजาน” : ตอนที่ 13 เก็บ “มะยงชิด” ออกอากาศ 4 เม.ย. 63)

ภาพที่ 11 ต้นมะยงชิด

ที่มา: <https://youtu.be/dR9qe7FKtLU>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า มะยงชิดที่ปลูกสามารถสร้างรายได้ให้กับผู้ปลูกได้อย่างดี เนื่องจากคุณภาพดี มะยงชิดเป็นผลไม้ที่มีรสชาติเปรี้ยวอมหวาน มีผลที่กรอบนอกนุ่มใน ชุ่มชื้นในท้องถิ่น

ยังรู้จักวิธีการนำผลมะยงชิดทำเป็นขนมหวาน ซึ่งเห็นได้ว่า นอกจากเป็นผลไม้ที่กินได้โดยตรงแล้ว มะยงชิดยังสามารถนำไปทำเป็นอาหารหวานด้วย

ตอน *ลุยหาแห้วนา* นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้านไปขุดแห้วนาและนำแห้วนาไปทำแป้งแห้วกัน ที่ชุมชนหนองหลวง อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก โดยแป้งแห้วที่ว่าจะใช้เป็นวัตถุดิบของวุ้นแห้ว และตะโก้แห้ว ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : อย่างแห้วพวกนี้ก็คือ เขาจะเอาไปทำแป้ง
อย่างที่บอกก็คือ เขาจะไม่ได้ทำแบบเอาไปขายเป็นลูก ๆ
อะไรอย่างนี้อะ ก็คือเอาไปแปรรูปเป็นแป้ง [...]

พิธีกร (ผู้หญิง) : อันนี้เป็นแห้วที่ต้มสุกแล้วนะคะ อันนี้เป็น
แห้วดิบ ๆ ที่นี้ เดี่ยวเราจะชิม เพราะว่าแม่บอกว่า จริง ๆ เขาไม่ค่อย
นิยมเอาไปทำอาหารอะไรเท่าไรอย่างนี้ เพราะว่ามันแข็ง

ชาวบ้าน (แม่ทิพย์) : สีแดงแป้งจะเยอะกว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : อ้อ สีดำจะออกหวานกว่า

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 22 *ลุยหาแห้วนา* ออกอากาศ 6 มิ.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า แห้วนาเป็นสายพันธุ์ที่มีลักษณะเนื้อแข็ง และแป้งเยอะ ซึ่งเหมาะกับการทำแป้งแห้ว การดูสีเป็นวิธีที่จำแนกความสมบูรณ์ของแป้งแห้ว แห้วที่แปรรูปเป็นแป้งแห้วสามารถใช้เป็นวัตถุดิบทำอาหารหวาน และยังเป็นผลิตภัณฑ์ที่จำหน่าย ชุมชนในท้องถิ่นรู้จักนำผลไม้ทำเป็นแป้ง ทำให้ผมไม่มีรสชาติที่ถูกปากโดยในรูปแบบที่เป็นของหวาน จึงเห็นได้ว่า ความอร่อยจากวัตถุดิบมีหลายรูปแบบ การแปรรูปเป็นวิธีอย่างหนึ่งที่ทำให้ของหวานมีความหวานนุ่มละมุนลิ้นขึ้น

สรุปได้ว่า วัตถุดิบที่เป็นผลไม้สามารถใช้ประกอบอาหารคาวและอาหารหวานได้ วัตถุดิบเหล่านั้น ยังช่วยสร้างรายได้แก่ชุมชนในท้องถิ่นอีกด้วย ซึ่งได้บริโภคในครัวเรือน และแบ่งไปจำหน่ายที่ตลาด วัตถุดิบที่เป็นผลไม้ ได้เจริญเติบโตด้วยอาศัยสภาพอากาศที่เหมาะสม ยังเป็นวัตถุดิบที่ปลอดภัย ซึ่งวัตถุดิบที่มาจากเพาะปลูกในท้องถิ่นนั้น ๆ มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจและสุขภาพ

การศึกษาเนื้อหาในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ทำให้เห็นว่า วัตถุดิบมาจากการเพาะปลูกของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ มีความหลากหลายและความอุดมสมบูรณ์ มีทั้งพืชผักและผลไม้ แต่ละประเภทมีลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งได้เกิดรสชาติพิเศษเฉพาะท้องถิ่นเมื่อนำไปใช้ในการประกอบอาหารพื้นบ้าน และสร้างประโยชน์ต่อผู้บริโภคได้ ชาวบ้านรู้จักกันเป็นอย่างดีว่า การปลูกพืชผักและผลไม้ที่มีรสชาติที่ดีและมีคุณภาพ ขึ้นอยู่กับการเลือกสายพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพอากาศในหมู่บ้านตนเอง และการดูแลแบบเอาใจใส่ วัตถุดิบที่เพาะปลูกนั้น ช่วยเสริมความอร่อยและความหลากหลายอาหารการกินของชาวบ้าน ยังช่วยสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านท้องถิ่น

3.2 การประกอบอาหารท้องถิ่น

การประกอบอาหารท้องถิ่น เป็นการปรุงแต่งอาหารต่าง ๆ โดยการใช้วิธีการทำที่เสริมความอร่อยหรือการใช้วัตถุดิบเฉพาะถิ่นมาปรุงอาหาร ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 จะนำอาหารท้องถิ่นในทางภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้มาเสนอผ่านกระบวนการตามหาวัตถุดิบ ขั้นตอนการปรุงอาหาร และคำพูดคุยกันระหว่างพิธีกรกับชาวบ้านในตอนรับประทานอาหาร ซึ่งจะทำให้ผู้ชมได้มีความเข้าใจอาหารท้องถิ่นได้ดี โดยได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการประกอบอาหารท้องถิ่นในหลาย ๆ ด้าน ประกอบด้วยอาหารที่มีเอกลักษณ์ อาหารเพื่อสุขภาพ และอาหารที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.1 อาหารที่มีเอกลักษณ์

อาหารที่มีเอกลักษณ์ หมายถึง อาหารที่มีรสชาติเฉพาะเป็นเอกลักษณ์ตามแต่ละท้องถิ่น โดยการใช้วัตถุดิบเฉพาะในท้องถิ่นเป็นส่วนประกอบสำคัญ ทำให้อาหารมีความแตกต่างกันระหว่างแต่ละท้องถิ่น และอาหารเหล่านั้นสามารถถือเป็นตัวแทนหนึ่งในรสชาติท้องถิ่นได้ ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการประกอบอาหารท้องถิ่นด้านอาหารที่มีเอกลักษณ์ มีทั้งอาหารคาวและอาหารหวาน และมีวิธีการทำเฉพาะท้องถิ่น มีตัวอย่างดังนี้

ตอน *ลุยหาวัตถุดิบแหลมคม “หวาย-หน่อเลาะ”* นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้านร่วมกันทำซุปรวมหวายใส่มะเขือ ซึ่งเป็นอาหารที่มีเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านหนองผือ อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร โดยทำจากหวายเผา เนื้อปลาย่าง เห็ดกระด้าง และมะเขือต้มสุกเป็นหลัก และนำไปตำให้เข้ากัน ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : ซุปเราเป็นซุปรูปแบบแห้ง ๆ หรือว่าเป็นน้ำ

ชาวบ้าน (แม่ไม) : เป็นแห้งค่ะ

พิธีกร (ผู้หญิง) : ซุปรวมหวายที่เราทำนะคะ จะเป็นซุปรูปแบบ

อีสานค่ะ ก็คือ จะเป็นซุปรูปแบบแห้ง ๆ นะคะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 7 *ลุยหาวัตถุดิบแหลมคม “หวาย-หน่อเลาะ”* ออกอากาศ 22 ก.พ. 63)

ภาพที่ 12 ซุปรวมหวายใส่มะเขือ

ที่มา: <https://youtu.be/swUm63ETeZM>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า หวายเป็นพืชประจำถิ่นที่ชาวบ้านนำมาทำซूपหวาย ซूपหวายที่ชาวบ้านทำเป็นซूपแบบแห้ง ซึ่งต่างจากซूपทั่วไปที่เป็นแบบน้ำ มีความเป็นเอกลักษณ์ของอาหารทางภาคอีสาน ซूपอีสานจะมีวิธีการทำโดยนำวัตถุดิบที่สุกและใส่น้ำปลากับน้ำปลาร้าโขลก วัตถุดิบทุกอย่างเข้ากันอย่างดี ซึ่งความคุ้นชินในการบริโภคอาหารและวิธีการประกอบที่เฉพาะท้องถิ่น จะทำให้อาหารท้องถิ่นนั้น ๆ มีความเป็นเอกลักษณ์ในทางด้านรูปแบบและรสชาติ

ตอน *เช้าสวนเก็บ “ดอกเสี้ยว”* นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับชาวบ้านพาพิธีกรไปเก็บดอกเสี้ยว เพื่อนำไปประกอบอาหารพื้นบ้านของชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ซึ่งชุมชนที่นี่ จะนิยมรับประทานดอกเสี้ยว โดยจะนำดอกเสี้ยวไปยำ และไปทอด ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : แต่ว่ามีอีก 1 อย่างเนาะ ที่ถือว่าเป็นของ
ขึ้นชื่อนะครั้บ ของที่บ้านป่าเหมี้ยงของเรา นั่นก็คือดอกเสี้ยวครั้บ
แต่ว่ามีปีละครั้บ ไซ้ใหม่เนาะ แม่

ชาวบ้าน (แม่ทรายคำ) : เจ้า ปีละครั้บคะ

พิธีกร (ผู้ชาย) : ที่บ้านป่าเหมี้ยงเราก็กินกันตามปกติไหมจะ

ชาวบ้าน (แม่ทรายคำ) : กินเจ้า เอาไปซุบแบ่งทอด เอาไป

ยำก็ได้จ้า

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 12 *เช้าสวนเก็บ “ดอกเสี้ยว”* ออกอากาศ 28 มี.ค. 63)

ภาพที่ 13 ยำดอกเสี้ยว

ที่มา: <https://youtu.be/p5ROdKMIwqY>

ภาพที่ 14 ดอกเสี้ยวทอด

ที่มา: <https://youtu.be/p5ROdKMIwqY>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ดอกเสี้ยวเป็นวัตถุดิบเฉพาะฤดูกาลและเฉพาะท้องถิ่นของภาคเหนือ การนำดอกเสี้ยวมาปรุงอาหาร นอกจากทำให้มีรสชาติอร่อยแล้ว ยังเป็นอาหารขึ้นชื่อที่ได้ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวด้วย การนำดอกไม้ปรุงอาหารเป็นรูปแบบที่แปลกใหม่ และดอกเสี้ยวเป็นดอกไม้เฉพาะท้องถิ่น จึงสามารถทำให้อาหารกลายเป็นอาหารที่แสดงถึงลักษณะของท้องถิ่น

ตอน หัววัตถุดิบแสนอันตราย “หอยเม่น” นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้านปรุงอาหารพื้นบ้านในชุมชนเกาะนกเกาะ อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นอาหารที่ชื่อว่า ไข่หอยเม่นย่าง โดยชาวเลนนิยมใช้ใบโพทะเลที่หาได้ในชุมชนมาแทนใบตอง เพื่อห่อไข่หอยเม่นและนำไปย่าง ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : นอกจากแกงส้มแล้วนะครั้บ ยังมีอีก 2 เมนูเด็ดที่แม่แดงนะครั้บ บอกว่า ถ้ามาถึงเกาะนกเกาะแล้วเนี่ย ต้องชิมเลยนะครั้บ อย่างเมนูไข่หอยเม่นย่างที่มีจุดเด่นในการทำอาหารแบบชาวเล อย่างการนำใบโพทะเล หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า ใบปั้งเม่นที่สามารถหาได้ในชุมชนบนเกาะมาใช้ห่อแทนใบตองครั้บ

(“ตามอำเภอใจ” : ตอนที่ 30 หัววัตถุดิบแสนอันตราย “หอยเม่น” ออกอากาศ 1 ส.ค. 63)

ภาพที่ 15 ชาวบ้านใช้ใบโพทะเลทำไข่หอยเม่นอย่าง

ที่มา: <https://youtu.be/xChBCSMxqrc>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ใบโพทะเลเป็นพืชผักดั้งเดิมสำหรับชาวเลในชุมชนท้องถิ่น มีรูปหัวใจกว้าง ซึ่งเป็นใบที่เหมาะสมกับใช้เป็นประโยชน์ในการห่ออาหาร ชาวบ้านจะนิยมใช้แทนใบตอง นอกจากนี้ ใบโพทะเลยังเป็นสมุนไพรที่มีคุณค่าทางยา ไข่หอยเม่นและใบโพทะเลที่ได้ในเกาะชุมชน ทำให้เห็นถึงความ เป็นเอกลักษณ์ของอาหารชาวเลในท้องถิ่นนั้น ๆ

ตอน ขึ้นเหนือชิมเมนูถิ่นจากใบเมี่ยง (ใบชา) นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้าน ไปเก็บใบเมี่ยง เพื่อนำไปประกอบอาหารท้องถิ่นในชุมชนบ้านป่าเมี่ยง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ซึ่งก็คือยำใบเมี่ยง และไส้อ้วบใบชาเด็ดหอมที่ทำจากใบเมี่ยง (ใบชา) ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : ถ้าคุณผู้ชมนะคะ ดูแล้วอยากจะมาชิมยำ ใบเมี่ยงนะคะ หรือว่าอยากจะมาชิมไส้อ้วบใหม่ ๆ นะคะ ไส้อ้วบเด็ดหอม ไส้อ้วบใบชานะคะ ก็สามารถที่จะมาได้ที่บ้านป่าเมี่ยงคะ อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปางนะคะ อร่อยมาก ๆ แล้วก็ถือว่าเป็นอาหารที่แสดง ความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนมาก ๆ เลย ก็คือเรื่องของใบชา หรือว่าใบเมี่ยงนั่นเองคะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 31 ขึ้นเหนือชิมเมนูถิ่นจากใบเมี่ยง (ใบชา) ออกอากาศ 8 ส.ค. 63)

ภาพที่ 16 ยำใบเมี่ยง

ที่มา: <https://youtu.be/dlb06LaBuzY>

ภาพที่ 17 ไส้อ้วไบซาเห็ดหอม

ที่มา: <https://youtu.be/dlb06LaBuzY>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า เมนูที่ทำจากใบเมี่ยง (ใบชา) เป็นเมนูท้องถิ่นในชุมชนบ้านป่าเมี่ยง ใบชาอ่อนเป็นวัตถุดิบที่ทำชาชงดื่มและอาหารพื้นบ้าน ชุมชนบ้านป่าเมี่ยงปลูกต้นชาและแปรรูปผลิตภัณฑ์ใบชามาอย่างยาวนาน การบริโภคอาหารที่ทำจากใบชาก็กลายเป็นหนึ่งในอาหารการกินของผู้ที่ชื่นชอบใบชา ยำใบชาและไส้อ้วไบซาเป็นอาหารที่มีความเป็นท้องถิ่น โดยวัตถุดิบที่ปลูกในชุมชนและวิธีการปรุงอาหารเฉพาะถิ่น ยำใบชาดิบจะทำให้ใบชาออกรสชาติดั้งเดิมของใบเมี่ยง (ใบชา) และมีกลิ่นหอมสดชื่นเฉพาะของใบเมี่ยง (ใบชา) และการนำใบชาใช้เป็นส่วนประกอบของไส้อ้วซึ่งเป็นอาหารโดยทั่วไปของภาคเหนือ ทำให้ไส้อ้วของชุมชนมีรสชาติเฉพาะท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น แสดงให้เห็นถึงอาหารที่มีเอกลักษณ์ของชุมชนแห่งนั้น

ตอน ลงน้ำลุยป่าตามหา “ต้นสาकु” นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้านเดินทางเข้าป่าเพื่อไปโค่นต้นสาकु ที่อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เพื่อนำไปแปรรูปเป็นแป้งสาकुที่ใช้ทำของหวานท้องถิ่น ปากหม้อกะทิสด ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : เมหนูจากแป้งสาकुแท้ ๆ หรือว่าแป้งสาकु
ต้มในวันนี้นะคะ เป็นเมนูขนม ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 2 เมนู ค่ะ ซึ่งเมนู
แรกที่เราจะทำกันนี้นั้นนะคะ ก็คือขนมปากหม้อ โดยจะเป็นขนม
ปากหม้อที่กินกับกะทิสดตามแบบฉบับของชาวพัทลุงค่ะ

(“ตามอำเภอจัน” : ตอนที่ 10 ลงน้ำลุยป่าตามหา “ต้นสาकु” ออกอากาศ 14 มี.ค. 63)

ภาพที่ 18 ปากหม้อกะทิสด

ที่มา: <https://youtu.be/tAufGXJzwao>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชาวพัทลุงจะใช้แป้งสาकुที่ทำจากต้นสาकुในท้องถิ่นมาทำเป็นของหวาน การใช้วัตถุดิบและวิธีการทำท้องถิ่น จะทำให้อาหารมีความเป็นท้องถิ่นในทางด้านรสชาติ

สรุปได้ว่า การประกอบอาหารที่มีเอกลักษณ์สามารถแบ่งเป็น 3 ประการเป็นหลัก ได้แก่ การเลือกวัตถุดิบที่มีอยู่ในเฉพาะถิ่น การประกอบอาหารโดยผ่านวิธีการทำเฉพาะถิ่น และการประกอบอาหารเป็นรูปแบบที่ต่างจากท้องถิ่นอื่น ๆ อาหารที่มีเอกลักษณ์ เป็นรูปแบบอย่างหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงแต่ละท้องถิ่นมีเอกลักษณ์ของตนเองในด้านการประกอบอาหาร

3.2.2 อาหารเพื่อสุขภาพ

อาหารเพื่อสุขภาพ หมายถึง อาหารที่สามารถช่วยทำให้มนุษย์มีภาวะที่ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มนุษย์ได้เสริมสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงหลังจากบริโภคอาหารนั้น ๆ อาหารเพื่อสุขภาพเป็นอาหารที่มีผลประโยชน์ต่อร่างกายมนุษย์เนื่องจากความเป็นธรรมชาติของรสชาติอาหาร

และการปลดสารเคมีของวัตถุพิษ ซึ่งอาหารเพื่อสุขภาพสามารถช่วยบำรุงร่างกายของผู้บริโภคได้ ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับอาหารเพื่อสุขภาพ มีตัวอย่างดังต่อไปนี้

ตอน *เมนูเด็ดจาก “ผักเชียงดา”* นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับอาหารท้องถิ่นที่ทำจากผักเชียงดา ซึ่งเป็นแกงผักเชียงดาใส่ปลาแห้ง ผักเชียงดาผัดน้ำมันหอย และผักเชียงดาลวกกินกับน้ำพริก ของบ้านศรีแดนเมือง อำเภอต๋อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ผักเชียงดาที่ใช้เป็นวัตถุดิบ ถือเป็นผักที่มีสรรพคุณมากมาย สามารถช่วยบำรุงร่างกาย และบรรเทาอาการภูมิแพ้ ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : ผักเชียงดานั้นเป็นพืชที่มีสรรพคุณ ช่วยในเรื่องการลดน้ำตาลในเลือด ช่วยลดเบาหวาน และบรรเทา อาการภูมิแพ้ รวมไปถึงยังมีสรรพคุณอีกหลายอย่างนะคะ [...] ผักเชียงดาของเราจะนะคะ วันนี้จะนำมาทำอาหาร 3 เมนูเลยคะ แล้วก็แม่ไฉจะเป็นคนทำให้กินนะ แม่ไฉ เมนูแรกของเราจะเป็นแกง ชาวบ้าน (แม่ไฉ) : แกงผักเชียงดา [...] วิธีทำก็เอาพริกแห้ง ใส่ก่อนเนอะ ลัก...

พิธีกร (ผู้หญิง) : เผ็ดไหม ปกติแกงจะเผ็ดไหม

ชาวบ้าน (แม่ไฉ) : เผ็ด ๆ

พิธีกร (ผู้หญิง) : เอาแบบลำ ๆ เลยนะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 2 เมนูเด็ดจาก “ผักเชียงดา” ออกอากาศ 18 ม.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การใช้ผักเชียงดามาปรุงอาหาร มีประโยชน์ต่อสุขภาพ ซึ่งผักเชียงดาเป็นพืชที่มีสรรพคุณที่ช่วยบำรุงร่างกายได้ และเหมาะกับวิธีการทำหลายอย่าง เช่น การผัด ลวก และแกง ชาวบ้านท้องถิ่นรู้จักนำพืชผักชนิดนี้มาประกอบอาหารพื้นบ้าน สามารถช่วยเสริมความอร่อยให้แก่อาหารและสุขภาพให้แก่ผู้รับประทาน

ตอน *วิถีเกษตรบนดอย เปิบเมนูอร่อยจาก “ชาวม้ง”* นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกร กับชาวบ้านไปเก็บผักที่ชาวบ้านปลูกบนดอย เพื่อที่จะนำไปประกอบอาหารพื้นบ้านแบบสุขภาพ ของชุมชนบ้านห้วยมะเขือส้ม อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นน้ำพริกม้ง ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : เมนูแรกก็คือเมนูพื้นบ้าน นั่นคือเมนูอะไรจะ

ชาวบ้าน (พี่ภา) : น้ำพริกม้งคะ

พิธีกร (ผู้ชาย) : อย่งใช้มะเขือเทศ อย่งนี้ก็เหมือน

น้ำพริกอ่องไหมครับ

ชาวบ้าน (พี่ภา) : ไม่เหมือนค่ะ เราจะได้ผลมอย่างอื่น ๆ
นอกจากเกลือเนาะ แล้วก็ใส่หมูด้วย ถ้าน้ำพริกอ่อน เราต้องใส่
หมู

พิธีกร (ผู้ชาย) : เออ นี่เขาอย่างใหม่

ชาวบ้าน (พี่ภา) : ก็แล้วแต่ค่ะ คนสมัยก่อนเขาชอบกิน

แบบธรรมชาติ เพราะว่าสุขภาพจะดี

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 5 วิถีเกษตรบนดอย เป็นเมนูอร่อยจาก “ชาวม้ง” ออกอากาศ 8 ก.พ. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชาวม้งนิยมการประกอบอาหารแบบเรียบง่าย และใช้เกลือ
อย่างเดียวเป็นเครื่องปรุงรส เพราะว่า การประกอบอาหารแบบธรรมชาติ จะมีผลประโยชน์ต่อร่างกาย
ทำให้สุขภาพแข็งแรงดี ซึ่งอาหารเพื่อสุขภาพจะช่วยรักษาร่างกายให้แข็งแรง อีกทั้งยังได้ชิมรสชาติ
อาหารตามแบบธรรมชาติที่ไม่มีการปรุงแต่งมาก

สรุปได้ว่า อาหารเพื่อสุขภาพจะเน้นวิธีการประกอบอย่างง่าย ๆ เพื่อให้วัตถุดิบออกรสชาติ
ธรรมชาติ อีกทั้งยังช่วยเสริมสุขภาพของร่างกาย ชุมชนท้องถิ่นรู้จักบำรุงร่างกายโดยบริโภคอาหาร
ซึ่งเห็นได้ว่า อาหารการกินที่เรียบง่าย นอกจากให้รสชาติดั้งเดิมแล้ว ยังมีผลประโยชน์ต่อร่างกาย
ผู้บริโภคอีกด้วย

3.2.3 อาหารที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ

อาหารที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ หมายถึง อาหารที่รับมาปฏิบัติต่อจากปู่ย่าตายาย
เป็นความรู้ด้านอาหารการกินที่สืบทอดมารุ่นต่อรุ่น และได้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่และวิถีการดำเนิน
ชีวิตของบรรพบุรุษ ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับ
อาหารที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ มีตัวอย่างดังต่อไปนี้

ตอน ตามหาวัตถุดิบจากสัตว์มีพิษ “แมงป่องข้าง” นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรกับ
ชาวบ้านไปตามหาแมงป่องข้าง เพื่อนำไปประกอบอาหารเฉพาะกลุ่มของบ้านซิ่นต๋น อำเภอลำปลายมาศ
จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งอาหารพื้นบ้านที่ทำจากแมงป่องข้าง คือ สะเออะแมงเงา ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : แมงป่องข้างที่ชาวบ้านจะพาเราไปหา

ในวันนี้ะครับ ก็เป็นชนิดเดียวกับที่เราเห็นขายตามรถเข็นแมลง

ทอดทั่วไปนี้แหละครับ ซึ่งชาวบ้านที่นั่นะครับ เขาก็นิยมกินกันมา

ตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายายนั่นแหละครับ โดยเชื่อว่ากินแล้วเนี่ย จะสุขภาพดี

ไม่เจ็บป่วยง่ายนะครับ [...] เมนูแรกเมนูอะไรจ๊ะ

ชาวบ้าน (ยายวันนา) : สะเออะแมงเงา

พิธีกร (ผู้ชาย) : สะเออะแมงเงา คำว่าสะเออะนี่แปลว่า
อะไรครับ มันคืออะไร

ชาวบ้าน (ยายวันนา) : แปลว่าตุ๋น

พิธีกร (ผู้ชาย) : อ้อ การตุ๋นหรือ อ้อ มันแปลว่าเมนูนี้เรา
ต้องออกนุ่ม ๆ

ชาวบ้าน (ยายวันนา) : เราต้องมาสะเออะ

(“ตามอำเภอใจ” : ตอนที่ 32 ตามหาวัตถุดิบจากสัตว์มีพิษ “แมงป่องข้าง” ออกอากาศ 15 ส.ค. 63)

ภาพที่ 19 สะเออะแมงเงา

ที่มา: <https://youtu.be/khpGHBWuWf8>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า แมงป่องข้างเป็นอาหารเฉพาะท้องถิ่นสำหรับชุมชนบ้านซี้ตุน นับตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบันนี้ การประกอบอาหารที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ เป็นรูปแบบที่การสืบทอดอาหารดั้งเดิมของชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ ความชื่นชอบของชุมชนท้องถิ่นที่มีต่อแมงป่องข้าง มาจากความเชื่อที่บรรพบุรุษส่งไปยังลูกหลาน โดยเชื่อกันว่า แมงป่องข้างเป็นแมลงชนิดหนึ่ง que ช่วยเสริมสุขภาพของร่างกาย การบริโภคแมงป่องข้างเป็นวิธีอย่างหนึ่งที่ทำให้ร่างกายแข็งแรงดี ซึ่งชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ยังรักษาวิธีการประกอบอาหารและความคุ้นชินในการบริโภคแมงป่องข้างสืบต่อมา

สรุปได้ว่า การประกอบอาหารตามบรรพบุรุษถือเป็นรูปแบบหนึ่งที่รักษาและสืบทอดความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ความเชื่อในด้านการบริโภคอาหาร ทำให้ลูกหลานได้รักษาวิธีการปรุงอาหารที่ตกทอดลงมารุ่นต่อรุ่น นอกจากบำรุงร่างกายได้แล้ว ยังช่วยเสริมความหลากหลายในอาหารการกินของชีวิตประจำวัน การประกอบอาหารเป็นขั้นตอนที่แสดงให้เห็น

ถึงอาหารในท้องถิ่นนั้น ๆ มีความเป็นเอกลักษณ์ ชาวบ้านมีการประกอบอาหารเพื่อสุขภาพ และทำอาหารที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ ผู้ชมได้สัมผัสอาหารที่มีรสชาติเฉพาะเป็นเอกลักษณ์ตามแต่ละท้องถิ่นโดยผ่านการประกอบอาหารของชุมชนท้องถิ่น อาหารแต่ละท้องถิ่นมีลักษณะเฉพาะท้องถิ่นนั้น ๆ เนื่องจากวัตถุดิบที่ใช้ประกอบอาหาร วิธีการปรุงแต่งรสชาติอาหาร และความคุ้นชินในการบริโภคอาหารที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ ล้วนมีความแตกต่างกันไปตามแต่ละชุมชนท้องถิ่น ซึ่งผู้ชมสามารถสัมผัสความเป็นท้องถิ่นในด้านการประกอบอาหารโดยผ่านสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้เป็นอย่างดี

3.3 วัฒนธรรมและประเพณี

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เป็นแบบแผนพฤติกรรมทั้งหมดของสังคมที่สืบทอดมาแต่โบราณ ผ่านการเรียนรู้ คิดค้น ดัดแปลง เพื่อสนองความต้องการและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ เพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองและมั่นคงในสังคม ประเพณีเป็นแบบขนบธรรมเนียมของชุมชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ประเพณีในท้องถิ่นเป็นสิ่งที่นิยมปฏิบัติตามมาเป็นแผน จนกลายเป็นพฤติกรรมที่ติงามของคนในชุมชน (สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน, 2554) ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งมีวัฒนธรรมการต้อนรับแขกด้วยใบเมี่ยงของชุมชนทางภาคเหนือ และเทศกาลงานวันยอนหอยหลอดของชุมชนทางภาคใต้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.3.1 ประเพณีเทศกาล

ประเพณีเทศกาล หมายถึง ขนบธรรมเนียมที่มีความสัมพันธ์กับเทศกาลต่าง ๆ เช่น เทศกาลสงกรานต์ เทศกาลลอยกระทง เทศกาลเข้าพรรษา เป็นต้น ประเพณีเทศกาลเป็นสิ่งที่กำหนดไว้เป็นประเพณีเพื่อการรื่นเริงในท้องถิ่น การฉลองเทศกาลโดยการจัดงานต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมความพลิดเพลินของชุมชนท้องถิ่น จนกลายเป็นประเพณีที่มีสีสัน และเป็นเอกลักษณ์สร้างชื่อเสียงให้ชุมชน ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับประเพณีเทศกาลในท้องถิ่น ดังตัวอย่าง

ตอน *ยอนหอยหลอด* นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้านเดินทางไปยอนหอยหลอดในวันเทศกาลยอนหอยหลอด ซึ่งเป็นประเพณีท้องถิ่นในหาดบางศิลา อำเภอละงู จังหวัดสตูล ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : วันนี้นะคะ เป็นวันที่ทาง อบต. นี้แหละค่ะ
เขาจัดงานพิเศษ ซึ่งก็คือ “งานวันยอนหอยหลอด” ค่ะ [...] ที่นี้เนี่ย

เขาบอกว่าหอยหลอดนี้ตัวใหญ่ด้วย แล้วก็หมีเยอะมากด้วย ถึงท่าน
จัดเป็นเทศกาลเลย [...]

พิธีกร (ผู้หญิง) : ทาง อบต. เขาจัดเป็นเทศกาลขึ้นมา
ให้มันมีสีสันเพิ่ม หนึ่งก็โปรโมทเพื่อการท่องเที่ยวด้วย แล้วก็
การรักษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ดั้งเดิม

(“ตามอำเภอใจงาน” : ตอนที่ 3 ยอนหอยหลอด ออกอากาศ 25 ม.ค. 63)

ภาพที่ 20 เทศกาลยอนหอยหลอด

ที่มา: <https://youtu.be/b6vpCHwn8Lg>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า เทศกาล “งานวันยอนหอยหลอด” เป็นประเพณีของชุมชน
ชาวแล ในชุมชนท้องถิ่นมีหอยหลอดที่หาได้จากธรรมชาติเป็นจำนวนมากและมีคุณภาพ หน่วยงาน
ที่เกี่ยวข้องจึงจัดเป็นเทศกาลท้องถิ่น มีจุดประสงค์มุ่งจะทำให้ประเพณีเทศกาลนี้มีสีสันสนุกสนาน
และรักษาความเป็นอยู่ดั้งเดิมของชุมชนอย่างเต็มที่ ในขณะที่เดียวกัน สีสันของประเพณีเทศกาล
สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว จึงจะได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น

สรุปได้ว่า ประเพณีเทศกาลเป็นประเพณีที่มีสีสัน มีทั้งความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม
ทรัพยากรธรรมชาติและการท่องเที่ยวในชุมชน การจัดงานเกี่ยวกับหอยเป็นวิธีอย่างหนึ่งที่เผยแพร่
เทศกาลท้องถิ่น การเฉลิมฉลองเทศกาลเป็นสิ่งที่จัดขึ้นโดยผู้คนที่ท้องถิ่น มีจุดประสงค์เพื่อดึงดูดชาวบ้าน
และนักท่องเที่ยวเข้ามาร่วมในเทศกาลท้องถิ่น ความชื่นชอบของผู้คนต่าง ๆ จึงทำให้ประเพณีนี้เต็มไปด้วย
บรรยากาศคึกคักมีชีวิตชีวา และสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่นอีกด้วย

3.3.2 การต้อนรับแขก

การต้อนรับแขกเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมของชุมชน การต้อนรับผู้ที่มาหาหรือมาร่วมงานพิธีต่าง ๆ เจ้าบ้านจะใช้อาหารหรือของว่างที่มีลักษณะเฉพาะถิ่นมาต้อนรับผู้ที่ย้ายมาบ้าน เพื่อแสดงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความยินดีต้อนรับ วัฒนธรรมการต้อนรับแขกจึงทำให้สังคมชุมชนมั่นคงมากขึ้น เพราะความน้ำใจระหว่างบุคคลในสังคม เป็นกำลังที่ทำให้สังคมมนุษย์กลมกลืนและสวยงามมากยิ่งขึ้น ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมการต้อนรับแขกในท้องถิ่น ดังตัวอย่าง

ตอน *เข้าสวนเก็บ “ดอกเสี้ยว”* นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรรมต้อนรับแขกที่บ้านเรือนชาวบ้าน โดยพิธีกรเป็นผู้ที่แนะนำลักษณะของเมือง และชาวบ้านจะเป็นผู้ต่อบอกเล่าวัฒนธรรมการต้อนรับแขกของชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ซึ่งชุมชนที่นี่จะนิยมนำของว่างพื้นบ้านที่ชื่อว่า *เหมียง* มาต้อนรับแขก เพื่อแสดงความยินดีต้อนรับของเจ้าบ้าน ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : ใ้บตองห่อไว้ นะครับ เปิดออกมา ก็ จะดู เป็นก้อน ๆ เหมือนหมากฝรั่งเลยนะ ก็เป็นเหมียงที่ผ่านการหมักแล้ว นะครับ มันช่วยเรื่องอะไรนะ แม่

ชาวบ้าน (แม่ทรายคำ) : หายง่วง กลิ่นมันจะหายง่วง

พิธีกร (ผู้ชาย) : อืม ๆ ให้ตื่นตัว น่าสดชื่น

ชาวบ้าน (แม่ทรายคำ) : เจ้า ถ้าแขกมาบ้าน จะเปิดเอามาสู้

พิธีกร (ผู้ชาย) : มาสู้คือมาต้อนรับ

ชาวบ้าน (แม่ทรายคำ) : เจ้า

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 12 *เข้าสวนเก็บ “ดอกเสี้ยว”* ออกอากาศ 28 มี.ค. 63)

ภาพที่ 21 เหมียงที่ห่อเป็นก้อน ๆ อย่างประณีต

ที่มา: <https://youtu.be/p5ROdkMlwqY>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า เมียงเป็นของว่างดั้งเดิมของชุมชนบ้านป่าเมียง มีลักษณะคล้ายกับหมากฝรั่ง มีประสิทธิภาพที่ทำให้มีความรู้สึกสดชื่น การต้อนรับแขกโดยใช้เมียงหมักที่ทำจากฝีมือของชาวบ้าน ถือเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชุมชนท้องถิ่น จึงเห็นได้ว่า ชุมชนท้องถิ่นมีอรรถยาศยดี คุณสมบัตินี้สามารถส่งเสริมวัฒนธรรมอันดีงามในชุมชน การใช้เมียงอย่างประณีตมาต้อนรับแขก ทำให้แขกที่มาถึงรู้สึกว่าจะอบอุ่นใจและประทับใจมาก

สรุปได้ว่า การต้อนรับแขกเป็นคุณลักษณะประจำบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ การนำเมียงใช้การต้อนรับแขกเพื่อแสดงความยินดีและความเอื้อเฟื้ออาทร เป็นรูปแบบอย่างหนึ่งที่แสดงวัฒนธรรมในชุมชน เมียงเป็นของว่างที่มีความสำคัญกับความกลมกลืนระหว่างบุคคลในสังคม นอกจากแสดงให้เห็นถึงน้ำใจของคนในชุมชน ยังช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนของวัฒนธรรมระหว่างชุมชนภายในกับชุมชนภายนอก

3.4 ภูมิปัญญาชาวบ้าน

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ ความสามารถที่ชุมชนในท้องถิ่นนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต ภูมิปัญญามาจากความรู้หรือความประสบการณ์ของชาวบ้าน เป็นความชำนาญที่รวบรวมสติปัญญาของคนในชุมชนรุ่นต่อรุ่น สามารถใช้เป็นประโยชน์ในการใช้ชีวิตประจำวัน ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน แบ่งได้เป็น 5 ด้าน คือ การใช้สี่ธรรมชาติ การใช้กลิ่นหอมของสมุนไพร การใช้วัสดุอุปกรณ์ การถนอมอาหาร และการเพาะปลูกและการเก็บเกี่ยว มีรายละเอียดดังนี้

3.4.1 การใช้สี่ธรรมชาติ

การใช้สี่ธรรมชาติ หมายถึง การนำวัตถุดิบจากธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ ใบไม้ เปลือกไม้ สมุนไพรที่มีสี สัน มาสร้างสีให้อาหารมารับประทานขึ้น สี่ธรรมชาติเป็นสีที่ติดต่อกับสุขภาพ และปลอดภัย ซึ่งแตกต่างไปจากสีที่ไม่ใช่เกิดอย่างธรรมชาติ การนำสี่ธรรมชาติไปใช้ประกอบอาหาร ถือเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งของชาวบ้าน ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้สี่ธรรมชาติจากดอกไม้และพืชผัก ดังตัวอย่าง

ตอน เก็บ “มะยงชิด” นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้านที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ นำสีจากดอกอัญชันมาทำของหวาน ข้าวเหนียวมูนมะยงชิด เพื่อให้ของหวานมารับประทานมากขึ้น โดยใช้สีจากดอกอัญชันมาย้อมสีข้าวเหนียว ทำให้ข้าวเหนียวกลายเป็นสีม่วงอย่างธรรมชาติ ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : อย่างวันนี้ที่เห็นนะคะ จะมีตัว อันนี้ข้าวเหนียวเนาะ มีอัญชัน แล้วก็มีใบเตย เราจะทำเป็นแบบสี สีใบเตย หรือว่าสีอัญชันในวันนี้

ชาวบ้าน (น้องมธุรส) : สีสดอัญชันค่ะ

พิธีกร (ผู้หญิง) : ดอกสดก็ได้ ดอกแห้งก็ได้ ไข่ไหมคะ

ชาวบ้าน (น้องมธุรส) : ไข่ค่ะ แต่ถ้าเป็นดอกแห้ง ให้เอา
ไปต้ม สีส้มถึงจะออก แต่ถ้าเป็นดอกสด เราสามารถเอามาคั้นกับ
น้ำได้เลย

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 13 เก็บ “มะยมขิด” ออกอากาศ 4 เม.ย. 63)

ภาพที่ 22 ข้าวเหนียวมูนมะยมขิด

ที่มา: <https://youtu.be/dR9qe7FKtLU>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านในท้องถิ่นรู้จักนำสีธรรมชาติมาใช้ในการประกอบอาหาร การใช้สีธรรมชาติ นอกจากเป็นทักษะการประกอบอาหารของชาวบ้านแล้ว ยังมีผลประโยชน์ต่อร่างกายผู้รับประทานอีกด้วย ดอกอัญชันเป็นดอกไม้ที่มีสีสวยงามและสรรพคุณอันหลากหลาย จึงจะทำให้อาหารมีความสวยงามและช่วยเรื่องสุขภาพได้ อาหารที่ผ่านการย้อมสีด้วยดอกอัญชันธรรมชาติ จะได้นำรับประทานมากขึ้น ความรู้ทักษะนี้จึงกลายเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้ใช้ประโยชน์ในการประกอบอาหาร

ตอน ล่าปลาโทง ปลาอันตรายแห่งท้องทะเล นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการประกอบอาหารที่บ้าน ต้มส้มปลาโทงย่างใส่กระเจี๊ยบ โดยจะใช้สีธรรมชาติและรสเปรี้ยวจากกระเจี๊ยบ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาการใช้สีธรรมชาติจากดอกไม้ของชุมชนบ้านแหลมนาว อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : เมนูต้มส้มของเราในวันนี้ะครับ จะให้รส
เปรี้ยวจากกระเจี๊ยบครับ โดยเราจะเลือกใช้ทั้งใบและทั้งกลีบดอกครับ

[...]

พิธีกร (ผู้ชาย) : นีนะครับ เครื่องต้มส้มมะนาว ก็มีตะไคร้
กระเทียม หอมแดง ใส่ลงไปเลยนะครับ กลีบเจี๊ยบและใบเจี๊ยบครับ
ที่เดียวเลย อันนี้จะช่วยเรื่องความเปรี้ยว แล้วก็สีส้มมะนาว

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 25 ล่าปลาโทง ปลาอันตรายแห่งท้องทะเล ออกอากาศ 27 มิ.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า กระเจี๊ยบเป็นดอกไม้ที่ออกสีชมพู และสามารถให้รสเปรี้ยว
การนำดอกเจี๊ยบและใบเจี๊ยบใช้ในการประกอบอาหารต้มส้ม ทำให้ต้มส้มได้มีทั้งสีส้มและรสชาติ
อย่างครบครัน ชาวบ้านมีภูมิปัญญาในการใช้สีและรสชาติจากดอกไม้ สีส้มของต้มส้มเป็นปัจจัย
หนึ่งที่ช่วยให้เจริญอาหารได้ และสีธรรมชาติจากดอกไม้สามารถช่วยดูแลสุขภาพร่างกายได้

ตอน *เข้าสวนเก็บแตงไทย บ้านลาดใต้* นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับชาวบ้านที่อำเภอหนอง
บัวแดง จังหวัดชัยภูมิ รู้จักนำสีธรรมชาติที่ได้จากแตงไทยมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำขนมแตงไทย
เพื่อให้ของหวานออกสีเขียวอย่างธรรมชาติ ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : ส่วนเนื้อเขียว ๆ เอาไหมคะ

ชาวบ้าน (แม่เยาว์) : เอาค่ะ

พิธีกร (ผู้หญิง) : เอาอยู่นะ เพราะยังเป็นเนื้ออยู่นะ

ชาวบ้าน (แม่เยาว์) : เป็นเนื้ออยู่ แล้วมันจะขึ้นหน้าเขียวด้วย

พิธีกร (ผู้หญิง) : อ้าว เหนอ หมายถึงมันจะให้สีด้วย ใช่ไหมคะ

ชาวบ้าน (แม่เยาว์) : ให้สีธรรมชาติของแตงไทยเลยคะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 26 เข้าสวนเก็บแตงไทย บ้านลาดใต้ ออกอากาศ 4 ก.ค. 63)

ภาพที่ 23 ขนมแตงไทย

ที่มา: <https://youtu.be/ZdU5T23ip30>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า สีเขียวของขมเป็นสีธรรมชาติมาจากเนื้อบางส่วนของ แดงไทย ชาวบ้านได้นำภูมิปัญญาด้านการใช้สีธรรมชาติของพืชผักมาใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้อาหาร ที่ทำมีทั้งความน่ารับประทานและมีผลดีต่อสุขภาพ จึงเห็นได้ว่า ชาวบ้านรู้จักวัตถุดิบเป็นอย่างดี จึงสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่า

สรุปได้ว่า สีธรรมชาติสามารถใช้ได้ในอาหารหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นอาหารหวาน หรืออาหารคาวก็ตาม และสีธรรมชาติแบ่งออกเป็นทั้ง 2 ประเภทเป็นหลัก ซึ่งก็คือ สีมาจากดอกไม้ กับสีมาจากพืชผัก การใช้สีธรรมชาติสามารถเพิ่มความสวยงามของอาหาร ภูมิปัญญาการใช้สีธรรมชาติ เป็นสติปัญญาของชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ และภูมิปัญญาเหล่านี้ นอกจากจะเพิ่มสีสัน ทำให้อาหาร มีความน่ารับประทานแล้ว ยังช่วยเสริมสุขภาพแก่ชีวิตชาวบ้านอีกด้วย

3.4.2 การใช้กลิ่นหอมของสมุนไพร

การใช้กลิ่นหอมของสมุนไพร เป็นการใช้กลิ่นของสมุนไพรในการปรุงอาหารเพื่อลดกลิ่นคาว และเพิ่มความหอม สมุนไพรได้รับความนิยมนอกจากชาวบ้านอย่างทั่วไป โดยเฉพาะในด้านการประกอบ อาหาร ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้กลิ่นหอม ของสมุนไพรในประกอบอาหาร ดังตัวอย่าง

ตอน “โจมปลา” ที่กุดหวาย นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้านที่บ้านห้วย อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ทำลาบปลาตองโดยใช้สมุนไพรต่าง ๆ เช่น ใบมะกรูด ใบสะระแหน่ ตะไคร้ เป็นต้น เพื่อให้อาหารมีความหอม ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : เรื่องสมุนไพรที่เราจะใส่ในลาบนั้นนะครับ ก็จะมีหอมแดง ใบมะกรูด ผักชีใบเลื่อย ใบสะระแหน่ เราจะนำมา ซอยเพื่อเตรียมใส่ในลาบครับ ส่วนตะไคร้ นะครับ เราจะหั่นให้มี กลิ่นหอมครับ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 14 “โจมปลา” ที่กุดหวาย ออกอากาศ 11 เม.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านนิยมใช้สมุนไพรมาประกอบอาหาร เพื่อให้ อาหารได้มีกลิ่นหอม และช่วยเสริมรสชาติอาหารให้พิเศษยิ่งขึ้น การใช้กลิ่นหอมจากสมุนไพรมาปรุง อาหาร เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่คู่กับชีวิตประจำวัน ดังนั้น ภูมิปัญญาในด้านการใช้กลิ่นหอมสมุนไพร จึงเป็นสติปัญญาชาวบ้านที่เกิดพร้อมกับการดำเนินชีวิตของชุมชน

ตอน “ดักหอยขม” บึงละหาน นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้านที่บึงละหาน อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ใส่ตะไคร้ในเมนูลาบหอยขม เพื่อให้กลิ่นหอมของสมุนไพร ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : อีกเมนูจากหอยขมที่เราจะทำนะคะ ก็คือลาบหอยขม ซึ่งเราจะนำหอยขมมาต้มให้สุกก่อน โดยจะใส่ ตะไคร้ลงไปด้วย เพื่อเพิ่มความหอมคะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 23 “ดักหอยขม” บึงละหาน ออกอากาศ 13 มิ.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ตะไคร้เป็นสมุนไพรที่ใช้ใส่ในอาหารของชาวบ้านบ่อยครั้ง เนื่องจากกลิ่นหอมเฉพาะตัวของตะไคร้ มีประโยชน์ในการลดกลิ่นคาวของหอย และเพิ่มความหอมแก่อาหารที่ประกอบด้วย สมุนไพรบางชนิดเป็นพืชธรรมชาติที่มีกลิ่นหอม เหมาะกับอาหารการกินสำหรับที่ร้อนชื้น ทำให้ผู้บริโภคอาหารมีความรู้สึกหอมสดชื่น และสรรพคุณต่าง ๆ ของสมุนไพร ยังมีผลประโยชน์ต่อการบำรุงร่างกาย

ตอน *หาวัตถุติบแสนอันตราย “หอยเม่น”* นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวเลร่วมกันปรุงอาหารทะเลพื้นบ้าน ยำไข่หอยเม่น ชาวชุมชนเกาะนกเกาะ อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชุมชนที่นี้รู้จักนำผักคราดทะเลมาลดกลิ่นคาวของหอยเม่น ซึ่งเป็นสมุนไพรที่หาได้ในชุมชนท้องถิ่น ดังความว่า

*พิธีกร (ผู้ชาย) : อีก 1 เมนูที่พลาดไม่ได้เลยนะครั้บ นั่นก็คือ
ยำไข่หอยเม่นครั้บ โดยเราจะเริ่มจัดการคลุกพริกสด กระเทียม
กะปิให้เข้ากัน ก่อนจะปรุงรสด้วยน้ำมะนาวครั้บ นอกจากนั้นนะครั้บ
ยำของเราเนี่ย ยังมีทั้งผลไม้ที่ให้รสเปรี้ยว อย่างมะม่วง และผักคราด
ทะเลนะครั้บ มีกลิ่นหอม และมีสรรพคุณช่วยตัดกลิ่นคาวครั้บ*

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 30 *หาวัตถุติบแสนอันตราย “หอยเม่น”* ออกอากาศ 1 ส.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ยำไข่หอยเม่นเป็นอาหารพื้นบ้านของชาวเล ทำจากหอยเม่น และผักคราดทะเลที่หาได้ในชุมชน ผักคราดทะเลเป็นสมุนไพรชนิดหนึ่ง มีประโยชน์ด้านการให้กลิ่นหอม ซึ่งภูมิปัญญาการใช้พืชผักที่เป็นสมุนไพรของชาวเล ทำให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์ในการประกอบอาหาร ทำให้รสชาติของอาหารดีขึ้น ไม่มีกลิ่นคาว

ตอน *วางอวนดักปลากด* นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรและชาวบ้านในชุมชนบ้านปากน้ำตะโก อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพรนำสมุนไพรชนิดหนึ่ง คือ ใบแป้น ใช้แทนมะกรูดเพื่อลดกลิ่นคาวในการทำผัดเผ็ดปลากด ดังความว่า

*พิธีกร (ผู้หญิง) : สำหรับเมนูที่ 2 ของเรานั้น เราจะทำผัด
เผ็ดปลากดคะ ซึ่งความพิเศษของเมนูนี้ นอกจากเครื่องแกงจะถึง
แล้วนะคะ เราจะใส่พืชท้องถิ่นอีก 1 ชนิดที่ชาวบ้านจะใช้แทนมะกรูด
แล้วก็ช่วยในการตัดกลิ่นคาว นั่นก็คือใบแป้นคะ*

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 34 *วางอวนดักปลากด* ออกอากาศ 29 ส.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การนำสมุนไพรที่มีกลิ่นหอมมาลดกลิ่นคาวของวัตถุดิบ เป็นภูมิปัญญาในด้านการใช้กลิ่นหอมของสมุนไพร ชุมชนท้องถิ่นรู้จักกันเป็นอย่างดีว่า ใบแป้นเป็นใบที่เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ของกลิ่นหอม ซึ่งความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อม

การประกอบอาหารพื้นบ้าน สามารถสืบทอดไปสู่ลูกหลาน และกลายเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่ใช้ในชีวิตประจำวัน

ตอน *คว่ำตะเกียบแทงรุหา “หอยจาว”* นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับชุมชนแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ใช้สมุนไพรต่าง ๆ ในการประกอบอาหาร เพื่อใช้ประโยชน์ทั้งด้านกลิ่นหอมและสรรพคุณของสมุนไพร ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : ที่นี่ เริ่มด้วยการ

ชาวบ้าน (พี่เพียบ) : ตะไคร้

พิธีกร (ผู้ชาย) : ใส่ ตะไคร้ ใบมะกรูดลงไปก่อนนะครับ

ชาวบ้าน (พี่เพียบ) : ใช่ค่ะ

พิธีกร (ผู้ชาย) : นี่ครับ ลงไปพร้อมกันหมดแล้วนะครับ

เพิ่มความหอม ให้มันเป็นน้ำสมุนไพรด้วยนะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 35 *คว่ำตะเกียบแทงรุหา “หอยจาว”* ออกอากาศ 5 ก.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ตะไคร้และใบมะกรูดเป็นสมุนไพรแบบดั้งเดิมสำหรับชุมชนท้องถิ่น กลิ่นหอมเฉพาะตัวและสรรพคุณอันหลากหลายของสมุนไพร มีประโยชน์ทั้งทางด้านการเสริมรสชาติอาหาร ซึ่งเห็นได้ว่า สมุนไพรเป็นส่วนประกอบสำคัญในการประกอบอาหาร และภูมิปัญญาของชาวบ้านก็คือ การสร้างความอร่อยและความสะดวกจากสิ่งที่พบเจอในชีวิตประจำวัน

สรุปได้ว่า สมุนไพรเป็นสิ่งที่หาได้โดยทั่วไปในท้องถิ่น นอกจากมีกลิ่นหอมเฉพาะตัว ยังมีคุณค่าทางด้านการบำรุงร่างกายมนุษย์ ซึ่งเป็นเครื่องปรุงประเภทหนึ่งที่ได้รับการชื่นชอบของชุมชนท้องถิ่น การใช้กลิ่นหอมของสมุนไพรเป็นทักษะความรู้ที่มาจากประสบการณ์ชาวบ้าน ชาวบ้านมีสติปัญญาในการนำสมุนไพรรอบตัวมาใช้ในการประกอบอาหารเพื่อความหอมน่ารับประทาน

3.4.3 การใช้วัสดุอุปกรณ์

การใช้วัสดุอุปกรณ์ หมายถึง การนำเครื่องมือต่าง ๆ มาใช้ในการทำงานใดงานหนึ่ง เพื่อช่วยอำนวยความสะดวก ประหยัดแรง และประหยัดเวลา จนกระทั่งช่วยให้ประสบความสำเร็จ สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาด้านการใช้วัสดุอุปกรณ์ เมื่อชาวบ้านตามหาวัตถุดิบและประกอบอาหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน *ตามล่า “หอยท้ายเขา”* นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้านออกเรือไปตามหาหอยท้ายเขาที่ชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูก อำเภอละงู จังหวัดสตูล ซึ่งชาวบ้านที่นี่มีภูมิปัญญาด้านการใช้วัสดุอุปกรณ์ในการหาหอย โดยการนำใบหูกวางไปทำความสะอาดแวนตาก่อนที่จะดำน้ำลงไปหาหอย ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : เขากำลังเอาใบอะไร บัง หูกวาง ไข่ใหม่

ชาวบ้าน (บัง) : ใบหูกวาง

พิธีกร (ผู้หญิง) : เอาไปทำอะไรคะ เอาน้ำเปล่า ๆ ภูเทรอ

ชาวบ้าน (บัง) : เอาน้ำ เอาน้ำที่มันเป็นยางอยู่ที่ใบ เอามา
กัด เอามาถูแวน ให้มันใส

พิธีกร (ผู้หญิง) : เออ เป็นภูมิปัญญามากนะคะ เพราะว่า
ปกติ ถ้าดำน้ำ เขาต้องใช้สบู่มากอะไรอย่างนี้ แต่นี่คือ
ใช้ใบหูกวางเลย

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 16 ตามล่า “หอยท้ายเกาะ” ออกอากาศ 25 เม.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า น้ำยางของใบหูกวางสามารถเช็ดแวนตาให้สะอาด
ชาวบ้านจะนำมาใช้ตอนการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ภูมิปัญญาการใช้วัสดุอุปกรณ์จากธรรมชาติ
ช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย และอนุรักษ์สัตว์น้ำกับสิ่งแวดล้อมใต้น้ำด้วย ชุมชนในท้องถิ่นรู้จักการใช้
วัสดุอุปกรณ์โดยมีความรู้เกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์นั้น ๆ ซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น
ที่ใช้ในการดำเนินชีวิต

ตอน “โจมปลา” ที่กุดหวาย นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้านไปจับปลาที่ชุมชน
บ้านห้วย อำเภอมือง จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นวิธีการจับปลาที่ปรับใช้ภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม
โดยการใช้ผ้าเขียว (ตะขวยสีเขียวที่ชาวบ้านใช้การจับปลา) มาตักปลาขึ้นมา ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : แต่ถ้าเป็นการโจมปลาแบบในอดีตนะครับ

ชาวบ้านจะใช้วิธีการนำกิ่งไม้มาวาง เพื่อดักปลาครับ

ชาวบ้าน (ผู้ใหญ่) : เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านมาตั้งแต่
สมัยโบราณ สมัยก่อนจะตัดกิ่งไม้มาลุ่ม ๆ เข้าหากัน ทิ้งไว้ให้ปลา
เข้ามาอยู่ เขาก็ทำเหมือนกันนี่แหละ เอาผ้ามาล้อมแล้วก็เก็บกิ่งไม้
ออก

พิธีกร (ผู้ชาย) : ถ้าล้อมอย่างนี้ แล้วข้างล่างเขาก็ออกได้อยู่

ชาวบ้าน (ผู้ใหญ่) : ข้างล่างจะไม่ออก เพราะมีลูกเหล็ก
ถ่วงอยู่ จะติดพื้นดินเลย

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 14 “โจมปลา” ที่กุดหวาย ออกอากาศ 11 เม.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การจับปลาด้วยการใช้วัสดุอุปกรณ์รอบตัว เป็นภูมิปัญญา
ท้องถิ่นที่มีอยู่ตั้งแต่สมัยอดีต และชาวบ้านในปัจจุบันนี้ก็มีความสามารถในการปรับภูมิปัญญาดั้งเดิม
มาใช้เป็นประโยชน์ การจับปลาโดยอาศัยวัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ในสภาพแวดล้อมรอบตัว โดยเฉพาะ
กิ่งไม้ จึงเห็นได้ว่า ภูมิปัญญาของชาวบ้านมีจุดที่นำประทับใจก็คือ การใช้วัสดุอุปกรณ์ที่พบได้อย่าง
ทั่วไปมาสร้างประโยชน์อย่างเต็มที่

ตอน *เข้าสวนเก็บแตงไทย บ้านลาดใต้* นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้านใช้กระทงที่ทำจากใบตองมาใส่ขนมแตงไทย ซึ่งเป็นภูมิปัญญาการใช้ใบตองของชุมชนบ้านลาดใต้ อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : เมื่อส่วนผสมทุกอย่างนั้นเข้ากันดีแล้ว
เราจะหยอดใส่กระทงที่แม่เตรียมไว้ค่ะ จากนั้น ก็จะนำไปนึ่ง
ประมาณ 15 นาที ก็สุกพร้อมทานแล้วค่ะ

(“ตามอำเภอจัน” : ตอนที่ 26 เข้าสวนเก็บแตงไทย บ้านลาดใต้ ออกอากาศ 4 ก.ค. 63)

ภาพที่ 24 ขนมแตงไทยที่ใส่ในกระทง

ที่มา: <https://youtu.be/ZdU5T23ip30>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ใบตองสามารถทำเป็นกระทงที่ใส่อาหาร ภูมิปัญญาด้านการใช้ใบตองในการประกอบอาหาร ถือเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนชาวไทย ในสมัยโบราณ ใบตองก็ได้ใช้เป็นภาชนะใส่อาหารต่าง ๆ อย่างเสมอ เช่น การนำใบตองห่ออาหารไปนึ่ง การนำใบตองห่ออาหารไปย่าง การใช้ใบตองแทนจาน เป็นต้น การใช้กระทงใบตองมาห่ออาหาร เป็นภูมิปัญญาที่ช่วยลดค่าใช้จ่ายในการซื้อวัสดุ เนื่องจากต้นกล้วยเป็นต้นที่มีการเพาะปลูกอย่างทั่วไป นอกจากอำนวยความสะดวกให้แก่ชีวิตประจำวันของชาวบ้านแล้ว กลิ่นหอมและความประณีตของกระทงใบตองจะทำให้อาหารที่ทำนํารับประทานมากขึ้น

ตอน *ลุยหา “ตัวเวียด” แมลงยามค่ำคืน* นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับชาวบ้านในชุมชนบ้านพิต้า อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดนครราชสีมา พาพิธีกรขึ้นภูเขาเคาะตัวเวียด (จับตัวเวียด) วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้จับตัวเวียดทำให้เห็นถึงภูมิปัญญาด้านการใช้ประโยชน์ของวัสดุรอบตัวของชาวบ้าน ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : แล้วอันนี้คือ เป็นร่องรอยหรือครับ
หรือยังไง

ชาวบ้าน (พี่เป็ด) : ค่ะ เมื่อคืน เขามาเคาะกันเมื่อคืน

พิธีกร (ผู้ชาย) : อ้อ ก็มีมาเคาะกันแล้วชุด 1 แต่ว่าสังเกต
ว่าตรงนี้จะเห็นเหมือนต้นกล้วย แต่ของเราเป็นไม้ไผ่ [...] อุปกรณ์
ที่สำคัญในการเคาะเวียดนะครับ ก็คือคบเพลิงครับ ตัวไม้ไผ่ก็
เหมือนว่าผ่าเป็นซีก ๆ ใว้นะครับ แล้วก็เอาทะลายนี่ครอบลงไป
ตรงกลาง แล้วก็จะเป็นอย่างนี้เนาะ เหมือนเป็นคบเลย [...]
เอาทรายใส่ลงไปนะครับ

ชาวบ้าน (พี่เป็ด) : ก้อนขี้ยางตั้งเลย ก้อน 1 ก็ใช้ได้หลาย
ครั้งอยู่ [...] ดอกหญ้า แล้วเราก็ให้มันมาเกาะ เพราะจะได้จับง่าย
หน่อย ถ้าเป็นอย่างอื่น เป็นต้นเขี้ยว ๆ พอเวียดมาเกาะ เราก็ไม่เห็น
เพราะเวียดมันเป็นตัวสีเขียว

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 27 ลุยหา “ตัวเวียด” แผลงยามคำคืน ออกอากาศ 11 ก.ค. 63)

ภาพที่ 25 คบเพลิงที่ใช้จับเวียด

ที่มา: <https://youtu.be/wDFnsx2yYUM>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า คบเพลิงที่ใช้จับตัวเวียดทำจากวัสดุอุปกรณ์ที่รอบตัว
ชาวบ้าน ประกอบด้วยกะลา ทราย ก้อนขี้ยาง ไม้ไผ่ และต้นหญ้า การใช้คบเพลิงจับตัวเวียดเป็น
ภูมิปัญญาด้านการใช้วัสดุอุปกรณ์ของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่ทำคบเพลิงจุดไฟหลังจาก
พระอาทิตย์ตกดิน ตัวเวียดเห็นไฟจะเข้ามาเกาะในต้นหญ้ารอบคบเพลิง ชาวบ้านนำวัสดุที่หาได้

ในชุมชนมาปรับใช้เป็นประโยชน์ในตอนการดำเนินชีวิต ทำให้เห็นถึงความชำนาญของชาวบ้านในตอนการตามหาวัตถุดิบ คบเพลิงเป็นอุปกรณ์ที่ชาวบ้านสร้างขึ้นมาเพื่ออำนวยความสะดวกและความพอเพียงแก่ชีวิตประจำวัน

ตอน *ส่องสวน กุ๋ยช่วยชาว* นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้านที่ชุมชนบ้านนาเพียงอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ไปตัดกุ๋ยช่วยเพื่อปลูกกุ๋ยช่วยชาว คนในชุมชนมีภูมิปัญญาในด้านการใช้กระถางดินเผาปลูกต้นกุ๋ยช่วยให้กลายเป็นกุ๋ยช่วยชาว ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : กระถางดินเผานั้นนะคะ ถือว่าเป็นหนึ่งในอุปกรณ์ที่ชาวบ้านปลูกกุ๋ยช่วยชาวของบ้านนาเพียงนั้นมีกันทุกแปลงค่ะ ซึ่งก็จะใช้ในการครอบต้นกุ๋ยช่วยค่ะ [...] สาเหตุที่ชาวบ้านเลือกใช้กระถางดินเผานั้น เพราะนอกจากจะเป็นวัสดุที่ทึบแสง ไม่สามารถมีแสงแดดผ่านได้นะคะ ดินเผานั้นยังช่วยเก็บความชื้นได้ดีค่ะ โดยกระถางแต่ละใบนั้นก็เจาะรูเล็กน้อย เพื่อเป็นการระบายอากาศ แล้วก็ช่วยถ่ายเทความชื้น เพื่อป้องกันไม่ให้นต้นกุ๋ยช่วยเน่าเนะคะ และต้นกุ๋ยช่วยที่อยู่ในด้านใน เมื่อไม่ถูกแสงแดด ขาดการสังเคราะห์แสง ใบของกุ๋ยช่วยนั้น ก็จะเปลี่ยนเป็นสีขาวอมเหลืองค่ะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 28 ส่องสวน กุ๋ยช่วยชาว ออกอากาศ 18 ก.ค. 63)

ภาพที่ 26 กระถางดินเผาที่ใช้ปลูกกุ๋ยช่วยชาว

ที่มา: https://youtu.be/re8_49K5s2I

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า กระถางดินเผาเป็นอุปกรณ์ที่ชาวบ้านใช้สำหรับการเพาะปลูกต้นกุ๋ยช่วยชาว กระถางดินเผาที่เจาะรูสามารถระบายอากาศ และป้องกันกุ๋ยช่วยไม่โดนแสงแดด

กลายเป็นกุยช่ายขาว ซึ่งเป็นภูมิปัญญาด้านการสังเกตพืชและวัสดุใช้ในการเพาะปลูก จึงเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสม เพื่อให้พืชที่ปลูกเติบโตได้ดี นอกจากนี้แล้ว กระจกดินเผาทำจากวัสดุที่หาได้ง่าย สามารถช่วยลดต้นทุนการเพาะปลูกของชาวบ้าน

ตอน *ลงคลองหากุ้งฝอย* นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการวางไข่จับกุ้งฝอย โดยพิธีกรกับชาวบ้านที่บ้านหนองบัวราย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ใช้ไข่ที่ทำจากขวดน้ำและวัสดุอื่น ๆ มาเป็นอุปกรณ์จับกุ้งฝอย ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : จำ ให้ดูไข่ก่อนเลย ตรงนี้เป็นขวดน้ำที่แบบว่า ไข่แล้วเนาะ แล้วพอกก็เอามาเจาะรูตรงนี้ แล้วก็มันเป็นตะขாயพลาสติกใช้ใหม่ แล้วก็มาติดรอบ ๆ ก็กลายเป็นไซแบบนี้เลย ยังไม่หมดแค่นั้นครับ จะมีตรงนี้ ส่วนที่เป็นปากไซใหม่

ชาวบ้าน (ลุงไสว) : เขาเรียกว่างา

พิธีกร (ผู้ชาย) : งาหรือ

ชาวบ้าน (ลุงไสว) : ครับ ก้านใส่เหยื่อ จะโยนไปในรูปากของมันนี่แหละ แล้วก็ใช้ไม้เสียบ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 36 ลงคลองหากุ้งฝอย ออกอากาศ 12 ก.ย. 63)

ภาพที่ 27 ไข่ที่ชาวบ้านทำเองใช้ไปจับกุ้งฝอย

ที่มา: https://youtu.be/7_Q3kPUSD1g

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ไข่เป็นอุปกรณ์การจับกุ้งฝอยที่ทำจากฝีมือของชาวบ้าน ซึ่งขวดน้ำเป็นวัสดุหลักของการทำไข่ดักกุ้งฝอย ชาวบ้านในท้องถิ่นรู้จักการปรับใช้ประโยชน์ของขวดน้ำ เห็นได้ว่า ความเรียบง่ายและความสะดวกมาจากชีวิตประจำวันของชุมชน กลายเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน สามารถสร้างประโยชน์ไปสู่ชีวิตประจำวันของชุมชนท้องถิ่น

สรุปได้ว่า การนำวัสดุอุปกรณ์อยู่รอบตัวมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต ถือเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ ชาวบ้านมีความชำนาญในด้านการค้นหาวัสดุอุปกรณ์อยู่รอบตัว และด้านการปรับใช้ภูมิปัญญาที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ จึงทำให้การใช้ชีวิตได้ง่ายและสะดวก ภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์โดยชาวบ้าน ถือเป็นสิ่งที่ดีงามที่ได้รับการสืบทอดรุ่นต่อรุ่น

3.4.4 การถนอมอาหาร

การถนอมอาหาร หมายถึง การเก็บผัก ผลไม้ หรือเนื้อสัตว์ไว้ให้อยู่ได้นาน ๆ ด้วยกรรมวิธีบางอย่าง เพื่อกันเน่าเสียหรือไม่ให้เสื่อมคุณภาพ การถนอมอาหารไว้เพื่อกินได้เวลายาวนานหรือทำให้อาหารรักษาความสดชั้วคราว ถือเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้พบเห็นอย่างทั่วไป ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาด้านการถนอมอาหารของชาวบ้าน ดังตัวอย่าง

ตอน ลุยสวน “มะพร้าวน้ำหอม” นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้านพูดถึงวิธีการถนอมยอดมะพร้าวของชาวบ้านที่อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งมีวิธีการเก็บยอดมะพร้าวอย่างง่าย ๆ คือ การใส่ถุงและการแช่เย็น ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : แล้วเวลาเราจะเตรียมยอดมะพร้าวอย่าง

นี้ครับ มีวิธีเก็บ มีอะไรอย่างนี้ไหมครับ

ชาวบ้าน (พี่สา) : มี ต้องใส่ถุงผูกปากให้แน่นแล้วใส่ตู้เย็น

พิธีกร (ผู้ชาย) : แค่นี้เลย ไม่ต้องแช่อะไรเลย ถ้าเราไม่ใส่

ถุงไว้เนี่ย มันจะเป็นอย่างไรครับ

ชาวบ้าน (พี่สา) : มันจะดำ

พิธีกร (ผู้ชาย) : อ้อ ก็เป็นวิธีการของการทำยอดมะพร้าว

เก็บไว้

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 15 ลุยสวน “มะพร้าวน้ำหอม” ออกอากาศ 18 เม.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านในท้องถิ่นถนอมอาหารด้วยใส่ในถุงที่ปิดปากให้แน่น และวางไว้ในตู้เย็น เพื่อรักษาความสดของยอดมะพร้าวโดยไม่ต้องแช่น้ำอื่น ๆ การใช้ถุงปิดปากให้แน่นทำให้ยอดมะพร้าวไม่สัมผัสกับอากาศและยังมีความสดโดยอยู่ได้สภาพอุณหภูมิที่ต่ำกว่าสิ่งแวดล้อมภายนอก วิธีการเก็บอย่างสะดวกเป็นทักษะที่เกิดผลประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่ใช้ในการเก็บวัตถุดิบเฉพาะบางอย่าง

ตอน เข้าสวนเก็บลูกเนียง นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้านเข้าสวนไปเก็บลูกเนียง เพื่อใช้เป็นวัตถุดิบประกอบอาหาร และชุมชนบ้านหน้าสวน อำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่ จะถนอมลูกเนียงด้วยวิธีการเพาะปลูกในทราย เพื่อเก็บไว้กินตลอด ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : นอกจากลูกเนียงที่แก้พืดีเหมาะสำหรับ
การกินสดแล้วนะครับ ในส่วนของลูกที่แก้จัด ชาวบ้านจะนำมา
ปอกเปลือก แล้วเพาะในทรายประมาณ 2 ถึง 3 สัปดาห์ ซึ่งลูกเนียง
ที่เพาะแล้วนะครับ จะมีความกรอบ ทานง่าย และมีกลิ่นแรงกว่า
ลูกแก้จัดที่มีความแข็ง และถือว่าการเพาะลูกเนียงนี้ นะครับ
เป็นการถนอมอาหารอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้มีลูกเนียงไว้กินได้ตลอด
นั่นเองครับ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 9 เข้าสวนเก็บลูกเนียง ออกอากาศ 7 มิ.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การถนอมลูกเนียงด้วยวิธีการเพาะในทราย มีผลประโยชน์
ต่อการบริโภคและการถนอมลูกเนียง และลูกเนียงที่เพาะไว้ นอกจากถูกปากมากกว่าแล้ว ยังถนอมเก็บไว้
ได้นาน ทรายที่ใช้การถนอมอาหาร ไม่มีสารพิษต่อร่างกายมนุษย์ ถือเป็นวิธีการเก็บอย่างปลอดภัย
จึงเห็นได้ว่า ชาวบ้านมีภูมิปัญญาการถนอมอาหารตามลักษณะของวัตถุดิบ และการสร้างความเรียบง่าย
จากสิ่งที่หาได้อย่างทั่วไป

ตอน หัวตฤติบแสนอันตราย “หอยเม่น” นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับวิธีการถนอมอาหาร
ทะเลของชาวบ้านเกาะนกเกาะ อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชาวบ้านรู้จักใช้ประโยชน์ของน้ำทะเล
มาเก็บหอยเม่น ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : ที่นี่อย่างนี้ ถ้าเราแบบว่า เอาออก เอาขึ้น
มาแล้ว อย่างนี้อะ พ่อ แล้วเรากินไม่หมด อยากที่จะเก็บ เราทำ
อย่างไรครับ

ชาวบ้าน (น้ำसान) : ก็เอาน้ำทะเลใส่ถุงไว้ แช่เย็นไว้ นี้อะ
ตัวนี้อะ มันจะละลาย ถ้าไม่ใส่

พิธีกร (ผู้ชาย) : ตัวหนามนี้หรือ

ชาวบ้าน (น้ำसान) : นั่นแหละ มันจะละลาย ถ้าไม่ใส่

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 30 หัวตฤติบแสนอันตราย “หอยเม่น” ออกอากาศ 1 ส.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชาวเลรู้จักใช้ประโยชน์ของน้ำทะเลในการรักษาความสด
ของอาหารทะเล ชุมชนที่พักอาศัยอยู่ใกล้ฝั่งทะเล มีความผูกพันกับทะเลอย่างใกล้ชิด ชาวบ้านสามารถ
ตามหาวัตถุดิบจากทะเล และถนอมวัตถุดิบด้วยน้ำทะเล ซึ่งน้ำทะเลมีประโยชน์ทางด้านกันเปื้อยเน่า
ถือเป็นยากันบูดธรรมชาติที่สามารถเก็บอาหารทะเลอย่างชั่วคราว ชุมชนชาวเลมีความชำนาญในด้าน
การสร้างประโยชน์ด้วยทรัพยากรรอบตัว เพื่ออำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตประจำวัน

สรุปได้ว่า การถนอมอาหารของชาวบ้านมีวิธีอันหลากหลาย การใช้ทรายและน้ำทะเล ซึ่งเป็นสิ่งที่หาได้ง่าย ๆ มาเป็นประโยชน์ในการถนอมอาหาร ทำให้ไม่ต้องเสียของกิน และมีของให้กิน เมื่อถึงช่วงเวลาสิ้นสุดในการเก็บวัตถุดิบนั้น ๆ ทั้งนี้เป็นวิธีง่ายและสะดวกในการถนอมอาหาร ทำให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านมีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก ในกระบวนการที่คิดค้น รวบรวมและสร้างสรรค์ขึ้นมา ก็คือภูมิปัญญาชาวบ้านที่ตกทอดจากบรรพบุรุษและจะสืบทอดต่อไป

3.4.5 การเพาะปลูกและการเก็บเกี่ยว

การเพาะปลูกและการเก็บเกี่ยว หมายถึง การปลูก การเลี้ยงดูพืชผัก และเก็บผลผลิต ตามสภาพภูมิประเทศ และสภาพอากาศในช่วงฤดูต่าง ๆ ซึ่งสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการเพาะปลูกและการเก็บเกี่ยวผลผลิต เช่น ต้นไม้ ผลไม้ โดยอาศัยประโยชน์ของน้ำ เพื่อสร้างความสะดวกในการลำเลียงและการขนส่ง ดังตัวอย่าง

ตอน *วิถีเกษตรบนดอย* นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาการปลูกผักแบบสลับกัน โดยสลับที่ดินปลูกและสลับพืชพันธุ์ ของชาวม้งที่บ้านห้วยมะเขือส้ม อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อรักษาสารอาหารในดิน และคุณภาพของผัก ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : กะหล่ำปลีนะครับ เป็นพืชที่เจริญเติบโตได้ดีในดินแทบทุกชนิดที่ร่วนซุยครับ และจะให้ผลผลิตดีในพื้นที่ที่มีอากาศเย็น [...] สำหรับหมู่บ้านห้วยมะเขือส้มนะครับ เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนเขา ทำให้มีอากาศเย็นทั้งปี ชาวบ้านจึงนิยมปลูกกะหล่ำปลีจนเป็นอาชีพหลัก และสามารถสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านเป็นอย่างดีด้วยครับ

พิธีกร (ผู้ชาย) : กะหล่ำปลีนี้รอบหนึ่งก็คือ 4 เดือนประมาณนี้ไหม

ชาวบ้าน (พี่ยา) : ใช่ค่ะ

พิธีกร (ผู้ชาย) : หนึ่งปีหนึ่งก็ได้ 3 ครั้ง

ชาวบ้าน (พี่ยา) : ปีหนึ่งนี่ ถ้าที่ดินแปลงหนึ่ง เราจะปลูกแค่ครั้งเดียว เราจะเปลี่ยนไปปลูกอีกที่หนึ่ง เพราะว่าถ้าเราปลูกที่เก่า ๆ มันจะทำให้มันมีเชื้อโรคค่ะ แล้วก็มันไม่แข็งแรง ไม่สวยด้วย มันไม่โตด้วย

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 5 วิถีเกษตรบนดอย ออกอากาศ 8 ก.พ. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชาวเมืองที่ชุมชนบ้านห้วยมะเขือส้มรู้จักเลือกเพาะปลูกพืชพันธุ์ที่สามารถเข้ากับสภาพแวดล้อมและภูมิอากาศในท้องถิ่น กระหล่ำปลีถือเป็นพืชเศรษฐกิจสำหรับชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ และชาวบ้านก็มีภูมิปัญญาและความรู้ในด้านการเพาะปลูก โดยจะปลูกแบบการสลับที่ นอกจากรักษาคุณภาพดินแล้ว ยังให้ผลผลิตที่ดี ช่วยสร้างรายได้แก่ชุมชนอีกด้วย

ตอน เก็บ “มะยงชิด” นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาการปลูกมะยงชิดของชุมชนที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งชาวบ้านจะปลูกมะยงชิดแบบผสมต้นที่ชอบแสงแดด เพื่อให้ร่มเงาธรรมชาติแก่ต้นมะยงชิด และฉีดน้ำเป็นวิธีการล้างศัตรูพืช ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : นอกจากที่เราเข้ามาเนี่ย จะมีมะยงชิดที่ขึ้นอยู่เต็มไปหมดแล้ว จะเห็นว่ามีการปลูกอินทผลัมแทรกสลับสลับระหว่างไปด้วย

ชาวบ้าน (ลุงสิทธิ์) : คือ มันเพื่อเพราะว่า มะยงชิดเนี่ย 10 กว่าปีมานี้ มะยงชิดเริ่มติดลูกยาก เพราะว่า ช่วงที่เขาบานดอกอากาศจะร้อน จำเป็นที่จะต้องหว่าน พืชที่เป็นร่มให้มะยงชิดมาเจอตัวนี้ อินทผลัม ซึ่งเป็นพืชที่ชอบแสงแดด อยู่ในพื้นที่แห้งแล้งเหมือนกับมะยงชิดได้ มะยงชิดจะสุกประมาณ ก.พ. มี.ค. ส.ค. ก.ค. อินทผลัมสุก

พิธีกร (ผู้หญิง) : คือนอกจากได้เก็บผลที่อินทผลัมแล้ว ร่มเงาจากใบของเขา นี่ก็คือเพื่อให้กับต้นมะยงชิดด้วยเนาะ [...] ที่สวนลุงสิทธิ์นี้เนาะคะ ลุงสิทธิ์บอกว่าจะเน้นการปลูกแบบไม่ใช้สารเคมีเลยคะ โดยจะเน้นการให้น้ำและการฉีดน้ำแบบนี้เนาะคะ จะช่วยล้างเพลี้ยปลาและราน้ำค้าง ซึ่งถือว่าเป็นศัตรูพืชอย่างดีของมะยงชิดคะ

(“ตามอำเภอจัน” : ตอนที่ 13 เก็บ “มะยงชิด” ออกอากาศ 4 เม.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชาวสวนมีวิธีการเพาะปลูกเชิงชีวภาพ การเพาะปลูกต้นมะยงชิดแบบไม่ใช้สารเคมี และหว่านเงาอย่างธรรมชาติให้กับต้นมะยงชิด ชาวบ้านมีความรู้ในด้านลักษณะพืชพันธุ์ และวิธีการเลี้ยงดูพืชพันธุ์ การใช้ใบของต้นอินทผลัมสร้างร่มเงาแก่ต้นมะยงชิดและการใช้ทรัพยากรน้ำมาเป็นประโยชน์ เพื่อแทนสารเคมี ซึ่งความรู้และประสบการณ์ที่ชาวสวนใช้ในการเพาะปลูก กลายเป็นภูมิปัญญาการปรับแสงแดดและการไม่ใช้สารเคมีด้วยวิถีธรรมชาติ

ตอน ลงน้ำลุยป่าตามหา “ต้นสาคุ” นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านการเก็บเกี่ยวต้นสาคุของชาวบ้านที่อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยชาวบ้านจะตัดต้นสาคุที่โคนลงมาอยู่ในน้ำ เพื่อลำเลียงง่ายกว่า ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : สาเหตุที่ตัดและพร้อมจะทำการโค่นแล้วนะคะ
ตอนนี้ทุกคนนั้นเตรียมพร้อม และเข้าไปจับที่ของตนเองค่ะ [...] และด้วยความที่ต้นสาครนั้นถูกโค่นลงมาในน้ำนะคะ การที่จะลาก ขึ้นมาตัดบนฝั่งนั้นก็เป็นเรื่องยาก เพราะสาครนั้นมีน้ำหนักเยอะ มาก ๆ ค่ะ พอบอกว่าเราจะต้องตัดต้นสาครออกเป็นท่อน ๆ ก่อนที่จะลำเลียงขึ้นบ่อ ซึ่งการตัดต้นสาครนั้น เราก็จะตัดกันในน้ำนี่แหละค่ะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 10 ลงน้ำลุยป่าตามหา “ต้นสาคร” ออกอากาศ 14 มี.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การตัดต้นสาครเป็นท่อน ๆ โดยอยู่ในน้ำ จะทำให้การลำเลียงง่ายขึ้น น้ำสามารถช่วยให้ต้นสาครลอยขึ้น และทำให้น้ำหนักต้นสาครน้อยลง ชาวบ้านรู้จักโค่นต้นสาครลงในน้ำ อาศัยประโยชน์ของน้ำเพื่อประหยัดแรงงาน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่เกิดจากความเข้าใจสภาพแวดล้อมรอบบริเวณการเติบโตของต้นสาคร และประสบการณ์ที่เกิดจากชีวิตประจำวัน

ตอน ลุยสวน “มะพร้าว น้ำหอม” นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านการเก็บเกี่ยวมะพร้าวของชุมชนที่อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งชาวบ้านจะเก็บเกี่ยวมะพร้าวโดยใช้ประโยชน์ของน้ำที่อยู่ในสวนผลไม้ เพื่อลดน้ำหนักมะพร้าวในการขนส่ง ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : [...] ยามปกติ เวลาที่เราเก็บมะพร้าวไปขาย
เราทำแบบนี้ไหมครับ

ชาวบ้าน (พี่ประเสริฐ) : แบบนี้ครับ

พิธีกร (ผู้ชาย) : ต้องมี 2 คนแหละ

ชาวบ้าน (พี่ประเสริฐ) : ถูกต้อง คนที่ 3 คือล่อง

พิธีกร (ผู้ชาย) : เมื่อมะพร้าว น้ำหอมที่ได้อายุพร้อมจะเก็บเกี่ยวผลผลิตนะครับ ชาวสวนเขาจะทำการเก็บด้วยวิธีที่เรียกว่า การรองมะพร้าว อย่างที่พี่ประเสริฐพูดถึงนี่ละครับ ซึ่งก็เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมในการเก็บมะพร้าวของชาวบ้านแพ้วนะครับ โดยลูกมะพร้าวที่ถูกตัดลงในน้ำนะครับ จะถูกมัดรวมกันเป็นแพ็คและลากไปตามร่องสวนครับ ที่ทำเป็นแบบนี้ละครับ เพราะว่ามะพร้าวที่อยู่ในน้ำจะมีน้ำหนักเบาขึ้น และประหยัดเวลา ประหยัดแรงกว่าการที่จะตัดและแบ่งจากบนบ่อครับ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 15 ลุยสวน “มะพร้าว น้ำหอม” ออกอากาศ 18 เม.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การเก็บเกี่ยวมะพร้าว น้ำหอมด้วยวิธีล่องน้ำ จะช่วยลดน้ำหนักของมะพร้าว ทำให้การเก็บเกี่ยวง่ายขึ้น และประหยัดแรงงานของชาวบ้าน ซึ่งเห็นได้ว่า

ชาวบ้านที่เพาะปลูกผลไม้ มีความรู้ในการเก็บเกี่ยวผลผลิต และรู้จักอาศัยประโยชน์ของสิ่งที่อยู่ในสวน ภูมิปัญญาเก็บเกี่ยวที่ดั้งเดิมของชาวบ้านในท้องถิ่น สามารถสร้างความสะดวกในการเพาะปลูก

สรุปได้ว่า ชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ มีภูมิปัญญาต่าง ๆ เพื่อใช้ในการประกอบอาหาร การตามหาวัตถุดิบ และการเพาะปลูกกับการเก็บเกี่ยวผลผลิต ชาวบ้านมีความรู้กับสิ่งที่รอบตัว เป็นอย่างดี จึงนำสิ่งที่หาได้ง่ายมาสร้างประโยชน์ในการใช้ชีวิตประจำวัน นอกจากทำให้การดำเนิน ชีวิตสะดวกขึ้นแล้ว ยังช่วยสร้างรายได้แก่คนในชุมชน

จากการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้พบ เนื้อหาในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 สามารถแบ่งได้เป็น 4 ด้าน 1) ด้านวัตถุดิบในการประกอบอาหาร ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติช่วยสร้างสภาพแวดล้อมการเติบโตที่ดีแก่สัตว์ พืชผัก และดอกไม้ ทำให้คนในชุมชนสามารถตามหาวัตถุดิบอันหลากหลายจากธรรมชาติ การพึ่งพา วัตถุดิบที่หาได้จากธรรมชาติ ทำให้ชุมชนท้องถิ่นได้ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง และให้ความสำคัญกับ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ภูมิประเทศ สภาพอากาศของแต่ละท้องถิ่น ทำให้คนในท้องถิ่น นั้น ๆ มีความรู้ในด้านการเลือกปลูกพืชพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมท้องถิ่น เพื่อให้วัตถุดิบ ที่เพาะปลูกมีความอร่อยและมีคุณภาพ และสร้างรายได้แก่ชุมชนด้วย 2) ด้านการประกอบอาหาร ท้องถิ่น ประกอบด้วยอาหารที่มีเอกลักษณ์ อาหารเพื่อสุขภาพ และอาหารที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ วัตถุดิบเฉพาะถิ่น วิธีการทำ และรูปแบบที่ต่างจากท้องถิ่นอื่น ๆ ทำให้อาหารที่ปรุงมีเอกลักษณ์ของ ตนเอง อาหารเพื่อสุขภาพทำจากวัตถุดิบที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ สามารถบำรุงร่างกายให้แข็งแรง และช่วยรักษาโรคบางอย่าง โดยชาวบ้านจะเลือกพืชผักที่ปลูกเองมาปรุงอาหารด้วยวิธีการทำง่าย ๆ เพื่อให้อาหารออกรสชาติธรรมชาติ และช่วยเสริมสุขภาพของร่างกายด้วย ชาวบ้านในท้องถิ่นยังรักษา วิธีการทำอาหารที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ โดยมีความเชื่อเกี่ยวกับการบริโภคอาหาร และวิธีการทำที่ สืบทอดลงมารุ่นต่อรุ่น ทำให้อาหารพื้นบ้านและความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมของคนในชุมชนได้รับการรักษา ไว้เป็นอย่างดี 3) ด้านวัฒนธรรมและประเพณี วัฒนธรรมเป็นพฤติกรรมที่ดำรงสำหรับชุมชนท้องถิ่น ประเพณีเป็นรูปแบบหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมของคนในชุมชน การต้อนรับ แขกโดยใช้เมี่ยงหมักที่ห่อเป็นก้อน ๆ อย่างประณีต เป็นวัฒนธรรมการต้อนรับแขกของชุมชนภาคเหนือ ซึ่งเมี่ยงถือเป็นตัวแทนของน้ำใจและอบอุ่นใจของเจ้าบ้าน ประเพณีเทศกาลเป็นประเพณีที่มีสีสัน เต็มไปด้วยบรรยากาศคึกคัก การฉลองเทศกาลชาวเล แสดงให้เห็นถึงความเป็นอยู่ดั้งเดิม ความอุดมสมบูรณ์ ของอาหารทะเลเป็นอย่างดี นอกจากนี้ ยังช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในชุมชนท้องถิ่นด้วย 4) ภูมิปัญญาชาวบ้าน เนื้อหาที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน แบ่งออกได้เป็น ภูมิปัญญาด้านการใช้ สีสธรรมชาติ ด้านการใช้กลิ่นหอมของสมุนไพร ด้านการใช้วัสดุอุปกรณ์ ด้านการถนอมอาหาร และด้านการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว การใช้สีธรรมชาติจากพืชผักและดอกไม้ จะทำให้อาหารที่ทำ

สีสันสวยงาม นำรับประทานมากขึ้น การใช้กลิ่นหอมของสมุนไพรต่าง ๆ นอกจากช่วยลดกลิ่นคาว เพิ่มความหอมแล้ว สมุนไพรยังมีคุณค่าที่ช่วยบำรุงสุขภาพร่างกาย ชาวบ้านมีความรู้และประสบการณ์ ในการตามหาวัตถุดิบด้วยวัสดุอุปกรณ์รอบตัว เพื่อให้การตามหาวัตถุดิบและการทำอาหารง่ายขึ้น การถนอมอาหารชั่วคราวโดยใช้วิธีใส่ถุง แห่เย็น แห่น้ำทะเล และเพาะในทราย จะช่วยรักษาความสด ของอาหาร นอกจากนี้ ภูมิปัญญาด้านการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว สามารถช่วยลดต้นทุนในการเพาะปลูก ประหยัดแรง และประหยัดเวลาในการเก็บเกี่ยวผลผลิต ชาวบ้านมีความเข้าใจลักษณะพืชเป็นอย่างดี จึงรู้จักเลือกที่ปลูก และรูปแบบการเพาะปลูก เพื่อให้ผลผลิตที่ดี และรักษาสารอาหารในดิน การเก็บเกี่ยว โดยใช้ประโยชน์ของน้ำ สามารถอำนวยความสะดวกในการขนส่ง

บทที่ 4

วิเคราะห์คุณค่าของสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563

สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 เป็นสารคดีที่มีคุณค่าต่อผู้ชมและชาวบ้านท้องถิ่น ผู้ชมจะได้รับคุณค่าทั้งในด้านความรู้แง่คิดต่าง ๆ ได้สัมผัสสิ่งที่ปรากฏในสารคดีโทรทัศน์ โดยผ่านรูปแบบที่ได้เห็นรูปภาพเคลื่อนไหวและได้ยินเสียงพูดคุยกัน ความสวຍวิจิตรตระการตาของทัศนียภาพ ความประณีตของผลิตภัณฑ์ที่ทำจากฝีมือชาวบ้าน ภาษาท้องถิ่นและรูปแบบการดำรงชีวิตที่มีอัตลักษณ์จึงได้เข้าสู่สายตาผู้ชมอย่างมีชีวิตชีวาและอย่างเป็นรูปธรรม และได้รับความเพลิดเพลินสนุกสนานระหว่างการรับชม นอกจากนี้ ยังมีคุณค่าต่อชาวบ้านท้องถิ่น จากการที่ได้แสดงตัวในสารคดีโทรทัศน์ จะได้เปิดเผยจุดท่องเที่ยวในท้องถิ่นและผลผลิตที่ปลูกด้วยตนเองให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น จึงจะได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นนั้น ๆ จากการวิเคราะห์พบว่า สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 เป็นสารคดีโทรทัศน์ที่มีคุณค่า แบ่งได้เป็นประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

4.1 การให้ความรู้

4.1.1 เทคนิคการประกอบอาหารและการใช้อุปกรณ์

4.1.2 ภูมิปัญญาชาวบ้าน

4.1.3 วิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ

4.1.4 ความรู้เกี่ยวกับสัตว์และพืชพันธุ์

4.2 การให้ความบันเทิง

4.2.1 ความบันเทิงจากคำพูด

4.2.2 ความบันเทิงจากการแต่งกาย

4.2.3 ความบันเทิงจากท่าทาง

4.2.4 ความบันเทิงจากความไม่ชำนาญของพิธีกรในการตามหาวัตถุดิบ

4.3 การให้แนวทางในการดำเนินชีวิต

4.3.1 การพึ่งพาธรรมชาติ

4.3.2 การใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

4.3.3 การดำเนินชีวิตด้วยคุณธรรม

4.4 การช่วยส่งเสริมชุมชนท้องถิ่น

4.4.1 ส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในชุมชนท้องถิ่น

4.4.2 ส่งเสริมการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชนท้องถิ่น

4.5 การเป็นสื่อกลางที่ช่วยเผยแพร่ความเป็นท้องถิ่น

4.5.1 ความเป็นท้องถิ่นในด้านภาษา

4.5.2 ความเป็นท้องถิ่นในด้านรูปแบบการดำรงชีวิต

คุณค่าของสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 การให้ความรู้

สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 เป็นรายการที่ได้ผสมผสานระหว่างการประกอบอาหารกับการท่องเที่ยวเข้าไว้ด้วยกัน ได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับอาหารพื้นบ้านต่าง ๆ รวมถึงวิถีชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น จึงทำให้สารคดีนี้มีคุณค่าด้านการให้ความรู้ ทางด้านเทคนิค การประกอบอาหารและการใช้อุปกรณ์ ภูมิปัญญาชาวบ้าน วิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ และพืชผักกับสัตว์แก่ผู้ชม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.1 เทคนิคการประกอบอาหารและการใช้อุปกรณ์

เทคนิคการประกอบอาหาร หมายถึง วิธีหรือขั้นตอนพิเศษที่ใช้ในการประกอบอาหาร มีจุดประสงค์เพื่อเพิ่มความหอม ความอร่อย และสีสันสวยงามของอาหาร ทำให้อาหารมีความน่ารับประทาน และรักษาความสดของอาหาร เพื่อยืดอายุอาหาร และทำให้รสชาติถูกปาก นอกจากนี้ ยังมีวิธีการทำที่นำอุปกรณ์รอบตัวมาใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต เช่น การใช้ขวดน้ำยัดไส้ การใช้อวนเขียว จับปลาในเวลากลางคืน เป็นต้น ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอความรู้ในด้านเทคนิคการประกอบอาหารและการใช้อุปกรณ์ที่มีความหลากหลาย ได้แก่ เทคนิคการเพิ่มความอร่อยด้วยวิธีการปรุง เทคนิคการเพิ่มความหอมด้วยสมุนไพร เทคนิคการเพิ่มสีสันด้วยสีธรรมชาติ เทคนิคการใช้น้ำทะเลรักษาความสดของหอยเม่น และการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ในการตามหาวัตถุดิบกับปรุงอาหาร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) เทคนิคการเพิ่มความหอม

เทคนิคการเพิ่มความหอม หมายถึง วิธีการทำให้อาหารมีความหอม โดยการใช้สมุนไพร การใช้เครื่องปรุงด้วยวิธีการทำต่าง ๆ ผู้ชมจึงได้รู้จักเทคนิคการเพิ่มความหอมอาหารจากการรับชมรายการ ดังตัวอย่าง

ตอน ลุยหา “หอยวงช้าง” นำเสนอเทคนิคการประกอบอาหารของชุมชนบ้านบางพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดพังงา มีเทคนิคพิเศษเกี่ยวกับการใช้มะนาวเพื่อนำไปปรุงยำหอยวงช้าง ซึ่งเป็นวิธีการแกะมะนาว เพื่อให้มีทั้งกลิ่นหอมและรสเปรี้ยว ดังความว่า

ชาวบ้าน (มะปิว) : มะนาวต้องปอกเปลือกจ้ะ เอาออกมา

เป็นที่ละกليب ๆ

พิธีกร (ผู้ชาย) : ทำไมไม่บีบ ไขมันเปรี้ยว

ชาวบ้าน (มะปิว) : บีบมันไม่มีความหอมของมะนาว
แต่ถ้าแกะแบบนี้ มันจะมีความหอมเป็นพิเศษกว่านี้

พิธีกร (ผู้ชาย) : เรามีความเปรี้ยวทั้งมะนาว มะม่วง

ชาวบ้าน (มะปิว) : มะนาวหอม มะขามเปียกให้ลิ้มเข้มข้น

แล้วก็มะม่วงก็ลิ้น มีรสชาติ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 1 ลุยหา “หอยวงช้าง” ออกอากาศ 11 ม.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การแกะเนื้อมะนาวจะทำให้มีความหอมมากกว่าการบีบ และวัตถุดิบที่ผสมเข้ากันดีจะทำให้อาหารน่ารับประทานทั้งทางด้านรสชาติและสีส้ม ผู้ชมจึงได้รับความรู้ที่สามารถประยุกต์เทคนิคเหล่านี้ใช้ในกระบวนการประกอบอาหารในชีวิตประจำวัน การแกะมะนาวเป็นเทคนิคที่ใช้มะนาวให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ โดยได้ใช้ทั้งน้ำและเนื้อของมะนาว ยังช่วยเพิ่มความหอมให้อาหารอีกด้วย การรู้จักคุณค่าของวัตถุดิบและเครื่องปรุงรสเป็นอย่างดีเป็นขั้นตอนแรกที่จะทำให้การประกอบอาหารได้ครบทั้งรสชาติ ความหอมและสีส้มที่สวยงาม และการเลือกวัตถุดิบที่เข้ากันดีในการประกอบอาหาร เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่ทำให้อาหารมีรสชาติอย่างพิเศษ

ตอน *เข้าสวนเก็บลูกเนียง* นำเสนอเทคนิคการประกอบอาหารของภาคใต้ ซึ่งเป็นอาหารที่ชื่อว่า แกงพุงปลาใส่กะทิ ชุมชนบ้านหน้าสวน อำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่ มีเทคนิคการเพิ่มความหอมและการตัดกลิ่นคาวพร้อม ๆ กัน โดยการใส่สมุนไพรต่าง ๆ ใช้สำหรับลดกลิ่นคาวพุงปลา และเพิ่มความหอม ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : ตะไคร้กับข่า ครบผม ใบมะกรูดนะครับ

พิธีกร (ผู้หญิง) : อย่างพวกนี้คือ ทำให้น้ำนี้หอม แล้วก็ตัด

กลิ่นคาว เพราะว่าเดี่ยวเราจะใส่พุงปลาหรือว่าใส่ปลาแล้ว ถูกไหมแม่

ชาวบ้าน (แม่สาว) : จำ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 9 *เข้าสวนเก็บลูกเนียง* ออกอากาศ 7 มี.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า เทคนิคการใช้สมุนไพรของชุมชนทางภาคใต้ มีประโยชน์ทางด้านการให้กลิ่นหอมและการตัดกลิ่นคาว สมุนไพรเป็นพืชผักที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพแล้วกลิ่นหอมยังมีประโยชน์ในการประกอบอาหาร จึงทำให้ผู้ชมได้รับความรู้ด้านการใช้สมุนไพรอย่างเต็มที่ และรู้จักนำเครื่องเทศรอบตัวมาเพิ่มความหอมความอร่อยแก่อาหารประจำวัน เพราะว่าการประยุกต์สิ่งที่สามัญ ก็สร้างความอร่อยได้

ตอน ตามหาวัตถุดิบ ที่มีชื่อว่า หอยแครงนกเขา นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับเทคนิคการประกอบอาหาร แกงคั่วหอยแครงนกเขา ของชุมชนเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ซึ่งเป็นเทคนิคการใช้สมุนไพรเพิ่มความหอมภายในเวลาที่พอสมควร ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : ทำไมเราถึงต้องใส่เข้ามาตอนเคี้ยวพริก
แกงด้วยคะ

ชาวบ้าน (แม่ครัว) : มันจะชูรสมากกว่าคะ ถ้าเราใส่ตอนท้าย
กลิ่นข่าก็จะออกมาไม่เยอะ

พิธีกร (ผู้ชาย) : หลังจากที่ใส่หัวกะทิลงไปแล้วนะครับ
จะปิดท้ายด้วยใบมะกรูด และเพิ่มความหอมด้วยใบยี่ห่วยครับ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 17 ตามหาวัตถุดิบ ที่มีชื่อว่า หอยแครงนกเขา ออกอากาศ 2พ.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การใส่ข่าในตอนต้นจะได้มีรสชาติที่ดีเนื่องจากกลิ่นข่าจะออกอย่างเต็มที่โดยผ่านการเคี้ยว การใส่สมุนไพรในตอนปิดท้าย เป็นเทคนิคการเพิ่มความหอมและทำให้อาหารมีสีส้มสวยงาม ทำให้ผู้ชมได้รับความรู้ของลำดับขั้นตอนและเวลาที่สมควรในการประกอบอาหาร เทคนิคการประกอบอาหารเกิดจากการดำเนินชีวิตของชุมชน ผู้ชมได้รู้จักขั้นตอนปรุงรสด้วยสมุนไพรผ่านเทคนิคที่ปรากฏในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 และสามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ในการประกอบอาหารในชีวิตประจำวัน

2) เทคนิคการเพิ่มความอร่อย

เทคนิคการเพิ่มความอร่อย หมายถึง การปรุงอาหารให้มีรสชาติอร่อยด้วยเทคนิคต่าง ๆ โดยรวมวิธีการทำต่าง ๆ ทำให้อาหารอร่อยขึ้น เช่น การเผาเพื่อตัดรสขมของวัตถุดิบและเพิ่มความหอม การใช้เกลือขจัดความเปรี้ยวของวัตถุดิบ การใช้เครื่องปรุงรสเพื่อปรุงของหวานให้น่ารับประทานขึ้น ดังตัวอย่าง

ตอน ลุยหาวัตถุดิบแหลมคม “หวาย-หน่อเลาะ” นำเสนอความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการทำซุปรวมใส่มะเขือ เป็นอาหารท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองผือ อำเภอพรหมานิคม จังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นเทคนิคการตัดรสขมของวัตถุดิบเพิ่มความหอมและปริมาณของอาหารให้เพิ่มมากขึ้น ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : หวายเราเอาไปเผา เพราะอะไร

ชาวบ้าน (แม่ตุ้ย) : มันจะลดความขมลง แล้วมันหอมด้วย

[...]

พิธีกร (ผู้หญิง) : ซุปรวมที่เราทำนะคะ จะเป็นซุปรวม
อีสานคะ ก็คือ จะเป็นซุปรวม ๗ นะคะ เพราะฉะนั้น นอกจาก
หวายแล้วเนี่ย เราจะใส่มะเขือเปราะลงไปด้วย ซึ่งมะเขือเปราะนั้น

นะคะ จะนำไปต้มให้สุก ซึ่งก็จะช่วยเพิ่มเนื้อให้กับซุปรวม
แล้วก็ช่วยตัดรสชาติความขมของหวานอีกด้วยค่ะ

(“ตามอำเภอใจ” : ตอนที่ 7 ลุยหาวัตถุดิบแหลมคม “หาวาย-หน่อเลาะ” ออกอากาศ 22 ก.พ. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็น เทคนิคการตัดรสขมของหวานด้วยการเผาหาวายและการใส่
มะเขือเปราะ เพื่อช่วยเพิ่มความหอมและปริมาณของอาหาร กระบวนการประกอบอาหารสามารถใช้ได้
หลายวิธีสำหรับเมนูหนึ่ง เช่น การเจียว การทอด การผัด การนึ่ง และการต้ม เป็นต้น ซึ่งก็มีจุดประสงค์
เดียวกัน เพื่อความอร่อยถูกปาก วัตถุดิบที่ใช้ในประกอบอาหารก็มีบทบาทเช่นกัน จึงได้รู้ว่า การประยุกต์
วิธีการประกอบอาหารและวัตถุดิบอันหลากหลาย เป็นเทคนิคช่วยสร้างความหอมความอร่อยแก่อาหาร

ตอน เก็บ “มะยงชิด” นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับการประกอบอาหารหวาน ข้าวเหนียว
มูนมะยงชิด ของชาวบ้านที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ จะมีการเพิ่มแป้งข้าวโพดลงในน้ำกะทิ
ซึ่งเป็นเทคนิคที่ทำให้ของหวานน่ารับประทานมากขึ้น ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : อีกหนึ่งอย่างที่เราไม่ได้สำหรับเมนูนี้
นะคะ ก็คือน้ำกะทิที่เราจะกินคู่กับข้าวเหนียวมูนมะยงชิดค่ะ
วิธีการทำนั้น ก็จะเริ่มการนำหัวกะทิมาผสมกับแป้งข้าวโพด
เล็กน้อยค่ะ ซึ่งแป้งข้าวโพดนั้นจะช่วยให้ น้ำกะทินั้นข้นแล้วก็น่ากิน
มากขึ้น

(“ตามอำเภอใจ” : ตอนที่ 13 เก็บ “มะยงชิด” ออกอากาศ 4 เม.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การนำแป้งข้าวโพดใส่น้ำกะทิเป็นเทคนิคเพิ่ม
ความเข้มข้นของกะทิ สามารถสร้างความอร่อย ผู้ชมจึงได้รับความรู้ในด้านการประกอบอาหาร
ให้มีความสวยงามและน่ารับประทานยิ่งขึ้น

ตอน หน่ออ้อย นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับเทคนิคการประกอบอาหารพื้นบ้านของชุมชน
บ้านโนนสวรรค์ อำเภอภูพาน จังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นเทคนิคที่การขจัดความเปรี้ยวของหน่ออ้อย
โดยใช้เกลือ และนำไปปรุงแกงเผ็ดหน่ออ้อยใส่ซี่โครงหมู ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : ในส่วนของหน่ออ้อยที่ปอกเสร็จแล้วนะคะ
เราจะนำไปต้มในน้ำประมาณ 30 นาที โดยจะใส่เกลือลงไป
เล็กน้อยนะคะ ซึ่งเกลือนั้นจะช่วยขจัดความเปรี้ยวของหน่ออ้อยค่ะ

(“ตามอำเภอใจ” : ตอนที่ 18 หน่ออ้อย ออกอากาศ 9 พ.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การใส่เกลือลงในน้ำที่ต้มหน่ออ้อย จะช่วยลดรสเปรี้ยว
ของหน่ออ้อย ทำให้รสชาติของอาหารที่ประกอบถูกปากมากกว่า เกลือเป็นเครื่องปรุงรสที่มีประโยชน์
อันหลากหลาย เช่น การปรุงรสอาหาร การหมักเนื้อสัตว์ การดองผักเปรี้ยว การถนอมอาหาร เป็นต้น

การใช้เกลือขจัดความเปรี้ยวของวัตถุดิบ เป็นเทคนิคการประกอบอาหารที่สะดวก เนื่องจากขั้นตอนการทำอย่างเรียบง่าย ซึ่งผู้ชมสามารถนำเทคนิคนี้ไปใช้ในการปรุงอาหารได้

3) เทคนิคการเพิ่มสีส้ม

เทคนิคการเพิ่มสีส้ม หมายถึง การใช้สีธรรมชาติเสริมสีส้มสวยงามของอาหาร ทำให้อาหารน่ารับประทานมากยิ่งขึ้น โดยใช้สีที่มาจากไข่แดงและสมุนไพรวาดังตัวอย่าง

ตอน *เข้าสวนเก็บ “ดอกเสี้ยว”* นำเสนอเทคนิคการทำดอกเสี้ยวชุบแป้งทอดของชุมชนบ้านป่าเมียง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง โดยการใช้ไข่แดงทำแป้ง เพื่อให้ของทอดกรอบดีและไม่ดูเหนียวเหนียว นอกจากนี้ ยังมีสีเหลืองธรรมชาติจากไข่ ดังความว่า

*พิธีกร (ผู้ชาย) : เดี่ยวเราทำแป้งกันก่อนนะครับ นี่ครับ
ใส่น้ำมาก่อน นี่เป็นไข่แดงนะ แม่ใช้น้ำเย็นนี่ แม่บอกว่า มันจะไม่
ดูเหนียว เเท่กับแบบว่า พวกน้ำธรรมดา หรือว่าน้ำอุ่นอะไรนี่เนาะ
แล้วก็ตัวแป้งนี้จะกรอบดีเนาะ*

ชาวบ้าน (แม่สายทอง) : ค่ะ

พิธีกร (ผู้ชาย) : แล้วไข่เนี่ย

ชาวบ้าน (แม่สายทอง) : ไข่ใสให้มันเป็นสีเหลืองนะค่ะ

พิธีกร (ผู้ชาย) : อ้อ เหลืองสวย

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 12 *เข้าสวนเก็บ “ดอกเสี้ยว”* ออกอากาศ 28 มี.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็น เทคนิคการประกอบอาหารของชาวบ้าน จะเน้นทางด้านรสชาติและสีส้ม ซึ่งอาหารที่ประกอบมีทั้งความกรอบและสีสวยงาม ผู้ชมจึงได้รับความรู้เกี่ยวกับเทคนิคพิเศษของการประกอบอาหาร อุณหภูมิของน้ำที่ทำแป้งเป็นปัจจัยที่สำคัญ การใช้ไข่แดงจะทำให้อาหารทอดกรอบดี ในเวลาเดียวกัน ยังช่วยแก้ปัญหาที่อาหารทอดดูเหนียวเหนียว และการใช้สีเหลืองจากไข่ เป็นเทคนิคอย่างหนึ่งที่มีผลดีต่อร่างกายมนุษย์ เพราะว่าไข่บำรุงร่างกายได้ และยังให้สีส้มธรรมชาติด้วย ความเย็นของน้ำ ความร้อนของน้ำมันและสีสวยงามของไข่ ทั้งหมดนี้ ถือเป็นเทคนิคการประกอบอาหารที่มีประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน ซึ่งได้รู้ว่า การประกอบอาหารที่ดีต่อสุขภาพไม่ได้เป็นเรื่องไกลตัวเรา เพราะว่าวัตถุดิบสุขภาพก็อยู่ใกล้ตัวเรา

ตอน *“โจมปลา” ที่ทุ่งหวาย* นำเสนอเรื่องการประกอบอาหารพื้นบ้าน แกงกะทิหยวกกล้วยปลาย่าง ของชาวบ้านที่บ้านห้วย ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งมีเทคนิคพิเศษประยุกต์ใช้ในกระบวนการประกอบอาหาร โดยการใช้ไข่เกลือแช่หยวกกล้วยไว้ก่อนที่นำไปต้ม เพื่อไม่ให้หยวกกล้วยกลายเป็นสีดำ และการใช้ความเปรี้ยวและสีส้มของใบมะขาม ทำให้อาหารมีรสชาติถูกปากและมีสีส้มสวยงาม ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : มาดูที่หยวกกล้วยของเรา อย่างแรกเลย
คือ ก่อนอื่นต้องใส่เกลือลงในน้ำก่อน เพื่ออะไรครับ

ชาวบ้าน (แม่สไว) : เพื่อให้หยวกกล้วยไม่ดำ

[...]

พิธีกร (ผู้ชาย) : มะขามนี้ ไม่ใช่แค่ช่วยเรื่องความเปรี้ยว
อย่างเดียวเนาะ ก็ยังช่วยในเรื่องของสีส้มด้วย ไม่ให้มันดำนะครับ

ชาวบ้าน (แม่สไว) : สีส้มมันสวย

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 14 “โฉบปลา” ที่ฤดูหนาว ออกอากาศ 11 เม.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านในท้องถิ่นรู้จักนำหยวกกล้วยแช่ไว้ในน้ำที่ใส่เกลือ เพื่อรักษาสีของหยวกกล้วย ไม่ให้กลายเป็นสีดำ และตอนที่ประกอบอาหาร ใบมะขามอ่อน จะเกิดประโยชน์ช่วยเพิ่มรสเปรี้ยวและสีส้มน่ารับประทาน ทำให้ผู้ชมได้รับความรู้ในด้านการใช้วัตถุดิบ อยู่รอบตัวตามความต้องการ เกลือไม่เพียงแต่ให้รสเค็มเท่านั้น ยังช่วยรักษาสีวัตถุดิบได้ ต้นมะขาม มีคุณค่าทางด้านผลและใบ ใบมะขาม นอกจากออกรสเปรี้ยวแล้ว ยังเพิ่มความสวยงามแก่อาหารอีกด้วย จึงได้รับความรู้ว่า สิ่งที่เพิ่มความอร่อยและสีส้มสวยงามได้มากเป็นสิ่งที่หาได้ไม่ยากเช่นกัน เทคนิคการประกอบอาหารมาจากชีวิตของเรา และสร้างสรรค์ความอร่อยกับความสวยงามให้ชีวิตของเราด้วย

4) เทคนิคการรักษาความสดของอาหาร

เทคนิคการรักษาความสดของอาหาร หมายถึง การใช้สิ่งที่หาได้รอบตัวมายืดอายุอาหารชั่วคราวและรักษาความสดของอาหาร โดยน้ำแข็ง น้ำทะเลเป็นสิ่งที่ชาวบ้านจะใช้ในการรักษาความสดของอาหาร ทำให้อาหารได้เก็บนานขึ้น และมีรสชาติสด ๆ ดังตัวอย่าง

ตอน *ส่องสวน กุ้ยช่ายขาว* นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับเทคนิคการทำเมนูพื้นบ้าน กุ้ยช่ายขาว ผัดเต้าหู้หมูกรอบ ของชุมชนบ้านนาเพียง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นเทคนิคที่นำกุ้ยช่ายขาวสดไปแช่ในน้ำแข็ง เพื่อให้กุ้ยช่ายขาวมีความกรอบเมื่อผ่านการผัด ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : เดี่ยวเรามาจัดการกุ้ยช่ายกันบ้างนะคะ

อันนี้แม่มีเคล็ดลับก็คือ ทำให้มันกรอบด้วยเนาะ อยากรู้บ้าง แม่

ชาวบ้าน (ป้าสมร) : เอาขึ้นมากำหนึ่ง แล้วก็มาหั่น

พิธีกร (ผู้หญิง) : กุ้ยช่ายนี่ก็คือ เราล้างมาแล้วนะคะ
เพราะฉะนั้น เวลาเราหั่นแล้วเนี่ย เราจะมี นี้ ถูกลงน้ำแข็งแบบนี้
อันนี้ก็เพื่อ

ชาวบ้าน (ป่าสมร) : เพื่อให้กุยช่ายมันจะได้แข็งตัว กรอบ ๆ

พิธีกร (ผู้หญิง) : กรอบ ๆ เนาะ เวลาผัด

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 28 ล่องสวน กุยช่ายขาว ออกอากาศ 18 ก.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การนำกุยช่ายขาวไปแช่ในน้ำแข็งก่อนที่นำไปผัด เพื่อให้กุยช่ายขาวกรอบ กุยช่ายขาวที่อ่อนเมื่อผ่านการแช่ด้วยน้ำแข็ง ได้มีรสชาติที่ถูกปากมากกว่า น้ำแข็งเป็นสิ่งที่ชุมชนนิยมบริโภคคู่กับเครื่องต้ม เพื่อช่วยคลายร้อน นอกจากนี้แล้ว ชาวบ้านยังรู้จักใช้ประโยชน์ของน้ำแข็งในการประกอบอาหาร ทำให้วัตถุดิบได้รักษาความสดเป็นอย่างดี และมีรสชาติกรอบดีด้วย ซึ่งทำให้ผู้ชมได้รับความรู้เกี่ยวกับการใช้ความเย็นรักษาความสดของวัตถุดิบ

ตอน หัววัตถุดิบแสนอันตราย “หอยเม่น” นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับวิธีการรักษาความสดของหอยเม่นที่ใช้ประกอบแกงส้มสับประด ไข่หอยเม่นย่าง และยำไข่หอยเม่น ซึ่งชาวบ้านเกาะนกเกาะอำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี จะนำน้ำทะเลใส่เป็นของที่ใช้รักษาความสดของหอยเม่นดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : ที่นี่อย่างนี้ ถ้าเราแบบว่า เอาออก เอาขึ้น มาแล้ว อย่างนี้อะ พ่อ แล้วเรากินไม่หมด อยากรที่จะเก็บ เราทำอย่างไรครับ

ชาวบ้าน (น้ำसान) : ก็เอาน้ำทะเลใส่ถุงไว้ แช่เย็นไว้ นี้อะ ตัวนี้อะ มันจะละลาย ถ้าไม่ใส่

พิธีกร (ผู้ชาย) : ตัวหนามนี้เหรอ

ชาวบ้าน (น้ำसान) : นั่นแหละ มันจะละลาย ถ้าไม่ใส่ [...]

พิธีกร (ผู้ชาย) : แม่แดงก็จะนำไข่หอยเม่นที่พลูแกะและแช่น้ำทะเลทิ้งไว้วันนะครับ มาล้างด้วยน้ำจืดอีกกรอบหนึ่งนะครับ ก่อนที่จะนำไปทำอาหาร เพื่อล้างความเค็มของน้ำทะเลครับ ที่สำคัญนะครับ เราจะไม่แช่ไข่หอยเม่นในน้ำจืดนานเกินไปครับ เพราะจะทำให้ไข่หอยเม่นนั้นนะครับ ละลาย แล้วไม่จับตัวกันครับ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 30 หัววัตถุดิบแสนอันตราย “หอยเม่น” ออกอากาศ 1 ส.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า น้ำทะเลสามารถใช้รักษาความสดของอาหารทะเลบางอย่าง ถือเป็นของที่ยืดอายุอาหารแบบธรรมชาติ การหมักเกลือและการแช่น้ำทะเล ถือเป็นวิธีการรักษาความสดของอาหารที่มีแนวเดียวกัน ซึ่งก็คือการใช้ความเค็มมายืดอายุอาหารตามลักษณะของวัตถุดิบนั้น ๆ ความรู้การรักษาความสดของอาหารด้วยน้ำทะเล เป็นเทคนิคที่ผู้ชมสามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

สรุปได้ว่า เทคนิคการประกอบอาหารถือเป็นวิธีการประกอบอาหารที่มีความเอื้ออำนวย มีความน่ารับประทาน และสร้างสุขภาพที่ดีโดยการประยุกต์จากสิ่งรอบตัวในชุมชน จุดที่สำคัญของ เทคนิคการประกอบอาหาร อยู่ที่การใช้วัตถุดิบ สมุนไพรและเครื่องเทศเป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ และการประยุกต์วิธีการประกอบตามลักษณะของวัตถุดิบนั้น ๆ ผู้ชมจะได้รับความรู้ในด้านเทคนิค การประกอบอาหารโดยผ่านการรับชมสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ความรู้ เหล่านี้สัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของผู้ชมอย่างใกล้ชิด ผู้ชมสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการประกอบ อาหารของตนได้ ความหมายที่แท้จริงของเทคนิคการประกอบอาหาร ก็คือชีวิตที่มีความอร่อย และความสวยงามมาจากกระบวนการไม่ยาก ความสุขสร้างสรรค์ด้วยฝีมือของแต่ละชุมชน บุคคลในสังคม ให้ความสำคัญกับเรื่องอาหารเพื่อสุขภาพมากขึ้นตามการพัฒนาของสังคม ซึ่งความรู้ด้านการประกอบ อาหารที่ได้จากสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 สามารถสร้างประโยชน์ให้กับผู้ชม เป็นอย่างมาก

5) เทคนิคการใช้อุปกรณ์

เทคนิคการใช้อุปกรณ์ หมายถึง การใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ มาสร้างประโยชน์ด้วยวิธีการทำ ที่ชาวบ้านสร้างขึ้น เพื่อให้การทำตามหาวัตถุดิบและการใช้ชีวิตง่ายขึ้น ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการใช้อุปกรณ์ โดยนำสิ่งที่อยู่รอบตัว หรือสิ่งที่เหมาะกับการสร้างความสะดวกในการใช้ชีวิต ดังตัวอย่าง

ตอน *ยอนหอยหลอด* นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับเทคนิคการตามหาวัตถุดิบกับการใช้อุปกรณ์ ของชาวบ้านหาดบางศิลา อำเภอละงู จังหวัดสตูล โดยชาวบ้านจะใช้ไม้และปูนขาวในการยอนหอยหลอด เพื่อให้หอยเมาและขึ้นมา ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : คี้อตลอดทาง เราก้จะเจอพวก ดอกไม้ทะเลอย่างนี้เินาะ

ชาวบ้าน (มีะปรางมี) : คนโบราณบอกว่า ถ้ามีดอกไม้ทะเล เยอะอย่างนี้ หอยเยอะ

พิธีกร (ผู้หญิง) : เหรอคะ เราก้จะใช้การดูจากพวกนี้ เหมือนกันเินาะ

[...]

พิธีกร (ผู้หญิง) : มีะ หนูถามหน่อย ปูนขาวเนีย มันไปทำ อะไรกับหอยคะ

ชาวบ้าน (มีะปรางมี) : ปูนขาว เพราะมันกัดปาก มันก็เมาขึ้น

พิธีกร (ผู้หญิง) : อ้อ มันเมา ปูนแดงก็เหมือนกัน ไข่เมาคะ

ชาวบ้าน (มะพร้าว) : จำ

พิธีกร (ผู้หญิง) : อ้อ มีน้ำละ มันถึงได้แบบ ยกร่องออกมา

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 3 ยอนหอยหลอด ออกอากาศ 25 ม.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านรู้จักตามหาหอยหลอดโดยการสังเกตบริเวณที่มีดอกไม้ทะเล และนำไม้และปูนขาวไปใช้ในการยอนหอย การใช้ปูนขาวมายอนหอยหลอดจะมีประโยชน์ที่ทำให้หอยเมาและขึ้นมา ผู้ชมสามารถรู้จักเทคนิคการตามหาวัตถุติดและการใช้อุปกรณ์ของชาวบ้าน และรวบรวมเป็นความรู้ได้ นอกจากนี้แล้ว การนำเทคนิคเหล่านั้นไปใช้ในการดำรงชีวิต สามารถเพิ่มความสะดวกได้เป็นอย่างดี

ตอน ล่าปลาโทง ปลาอันตรายแห่งท้องทะเล เป็นภูมิปัญญาทางการใช้อุปกรณ์จับปลา นำเสนอความรู้เกี่ยวกับการใช้อวนเขียวจับปลาของชุมชนบ้านแหลมนาว อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง ซึ่งอวนเขียวนั้นจะทำให้จับปลาได้ง่ายขึ้น เนื่องด้วยปลาจะมองไม่เห็นอวนในตอนกลางคืน ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : มาที่อุปกรณ์ของเราบ้าง เป็นอวนใช้ใหม่ครับ

ชาวบ้าน (บั้งหม้น) : ครับ

พิธีกร (ผู้ชาย) : อันนี้เป็นอวนอะไรครับ

ชาวบ้าน (บั้งหม้น) : เขาเรียกว่าอวนเขียว อวนล้อม สีเขียว

นี่คือใช้ล้อมกลางคืน ปลามันก็จะมองไม่เห็น

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 25 ล่าปลาโทง ปลาอันตรายแห่งท้องทะเล ออกอากาศ 27 มิ.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า อวนเขียวเป็นอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับการจับปลาในตอนกลางคืน เนื่องจากปลาจะมองเห็นอวนไม่ชัด ทำให้การจับปลาสะดวกขึ้น ผู้ชมสามารถได้รับความรู้ทางการเลือกใช้อุปกรณ์ในการดำเนินชีวิตผ่านภูมิปัญญาการใช้อวนของชาวเลในชุมชนท้องถิ่น อุปกรณ์เป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้คน การใช้อุปกรณ์ตามความต้องการ สามารถอำนวยความสะดวกในการใช้ชีวิต นอกจากนี้แล้ว ความรู้ที่ผู้ชมได้จากภูมิปัญญาชาวเลสามารถสะสมเป็นส่วนหนึ่งของความประสบการณ์

ตอน ออกเรือกู้ “ลอบปลา” เป็นภูมิปัญญาทางการทำอุปกรณ์ที่ใช้จับปลานำเสนอเรื่องเกี่ยวกับชาวเลที่เกาะปู อำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่ มีเทคนิคท้องถิ่นในการทำลอบปลา ซึ่งก็คือการใช้ประโยชน์ของน้ำทะเล ทำให้เนื้อไม้ของลอบปลาที่มีน้ำทะเลซึมเข้าไปมีน้ำหนักมากขึ้นและออกกลิ่นเปรี้ยว ทำให้จับปลาง่ายขึ้น ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : ลอบปลา 1 ลูกนะครับ จะใช้เวลาทำประมาณ

2 ถึง 3 วันครับ ขึ้นอยู่กับความชำนาญของแต่ละคน ซึ่งลอบปลาที่

ทำเสร็จแล้วนะครับ ชาวบ้านเนี่ย จะนำลงไปแช่ในน้ำทะเล ประมาณ 7 วันครับ ก่อนที่จะนำออกไปใช้งานจริง ๆ นะครับ ก็เพื่อให้น้ำทะเลเนี่ย ซึมเข้าไปในเนื้อไม้ และมีน้ำหนักที่มากขึ้นนั่นเองครับ ซึ่งเมื่อนำไปวางในทะเลนะครับ ก็จะสามารทำให้ตัวลอบเนี่ย ลงไปได้ลึกถึงหน้าดินครับ และอีกหนึ่งเหตุผลที่สำคัญนะครับ ก็คือน้ำเค็มเนี่ย จะช่วยทำให้ไม้มีกลิ่นเปรี้ยวครับ ซึ่งเป็นอีกหนึ่งวิธีนะครับ ที่จะสามารถล่อให้ปลามาติดลอบได้ด้วยครับ

(“ตามอำเภอใจ” : ตอนที่ 38 ออกเรื่อง “ลอบปลา” ออกอากาศ 26 ก.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชาวเลที่เกาะปุมมีเทคนิคในการใช้ประโยชน์ของน้ำทะเล การนำลอบปลาไปแช่ในน้ำทะเล สามารถทำให้ลอบปลามีน้ำหนักมากขึ้น และลงไปถึงหน้าดิน ซึ่งมีผลต่อปริมาณปลาที่เข้าในลอบ และลอบปลาที่ผ่านการแช่น้ำทะเล ทำให้ตัวลอบออกกลิ่นเปรี้ยว กลิ่นเปรี้ยวนั้นมีบทบาทคล้ายกับเหยื่อล่อปลา ซึ่งผู้ชมจะได้รับความรู้ว่า ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ใกล้ฝั่งทะเล มีประสบการณ์ในการลอบปลา และรู้จักใช้น้ำทะเลมาสร้างประโยชน์ ชาวเลในชุมชนมีความเข้าใจกับระดับความหนาแน่นและความเค็มของน้ำทะเลเป็นอย่างดี และนำความรู้เหล่านั้นไปใช้ในชีวิตจริง กลายเป็นเทคนิคของชาวเลในชุมชน

สรุปได้ว่า การรู้จักใช้อุปกรณ์รอบตัวในการดำเนินชีวิต สามารถทำให้การตามหา วัตถุดิบง่ายขึ้น ซึ่งผู้ชมสามารถนำความรู้ด้านการใช้อุปกรณ์จากการรับชมรายการ และได้รู้จักกับ เทคนิคการใช้อุปกรณ์ของคนในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ

4.1.2 ภูมิปัญญาชาวบ้าน

ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นพื้นความรู้ ความสามารถ ปัญญาชีวิตของผู้ที่อยู่ในพื้นที่ ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ปรากฏในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอใจ” พ.ศ. 2563 เป็นสติปัญญาที่เกิดจากการดำรงชีวิตของชาวบ้าน เป็นความรู้ที่รวบรวมส่วนที่ดีงามของบรรพบุรุษ ยังเป็นรูปแบบที่แสดง ประสบการณ์ของชาวบ้าน ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอใจ” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอความรู้ ในด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน ประกอบด้วยภูมิปัญญาด้านการเพาะปลูก และภูมิปัญญาด้านการเก็บเกี่ยว ดังตัวอย่าง

1) ภูมิปัญญาด้านการเพาะปลูก

ภูมิปัญญาด้านการเพาะปลูก หมายถึง ความรู้ ความสามารถที่ใช้ในการเพาะปลูก ผู้ชมได้มีความเข้าใจภูมิปัญญาด้านการเพาะปลูกของชุมชนท้องถิ่นโดยการรับชมรายการ ซึ่งมีภูมิปัญญา การปลูกหมุนเวียนสลับที่ เพื่อรักษาสารอาหารในดิน และคุณภาพผลผลิต นอกจากนี้ ยังมีการเพาะปลูก ด้วยการใช้ประโยชน์ของร่มเงาพืชพันธุ์อื่น ๆ เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการเติบโตที่ดีแก่พืชผัก ดังตัวอย่าง

ตอน วิถีเกษตรบนดอย เป็นภูมิปัญญาทางการเพาะปลูก นำเสนอภูมิปัญญา การปลูกผักหมุนเวียน การพักที่ดินที่จะปลูกพืชไร่ ของชาวม้งที่บ้านห้วยมะเขือส้ม อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : กะหล่ำปลีนี้รอบหนึ่งก็คือ 4 เดือน
ประมาณนี้ไหม

ชาวบ้าน (พี่ยา) : ใช่ค่ะ

พิธีกร (ผู้ชาย) : หนึ่งปีหนึ่งก็ได้ 3 ครั้ง

ชาวบ้าน (พี่ยา) : ปีหนึ่งนี้ ถ้าที่ดินแปลงหนึ่ง เราจะปลูก
แค่ครั้งเดียว เราจะเปลี่ยนไปปลูกอีกที่หนึ่ง เพราะว่าถ้าเราปลูกที่
เก่า ๆ มันจะทำให้มันมีเชื้อโรคค่ะ แล้วก็มันไม่แข็งแรง ไม่สวยด้วย
ไม่โตด้วย

(“ตามอำเภอจางาน” : ตอนที่ 5 วิถีเกษตรบนดอย ออกอากาศ 8 ก.พ. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชาวม้งนิยมการปลูกแบบสลับที่ เพื่อรักษาแร่ธาตุในดิน ไม่ให้ที่ดินเกิดเชื้อโรคขึ้นมา อีกทั้งยังช่วยที่ดินได้คืนสู่สภาพความอุดมสมบูรณ์เหมือนเดิมในช่วงเวลาที่เพียงพอ ภูมิปัญญาของชาวบ้านทำให้ผู้ชมได้มีความรู้เกี่ยวกับที่ดินเพาะปลูกพืชไร่ การใช้ประโยชน์ของที่ดินอย่างหมุนเวียน เป็นแนวคิดที่ดีสำหรับธรรมชาติและลูกหลาน ทำให้เกษตรกรในชุมชนมีความมั่นคงและความยั่งยืน

ตอน เก็บ “มะยงชิด” เป็นภูมิปัญญาทางการเพาะปลูก นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับวิธีการปลูกมะยงชิดของชุมชนที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ อำเภอลับแลเป็นที่ที่ปลูกมะยงชิดเป็นจำนวนมาก ซึ่งชาวบ้านที่นี่ก็มีวิธีการปลูกมะยงชิด ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : นอกจากที่เราเข้ามาเนี่ย จะมีมะยงชิดที่
ขึ้นอยู่เต็มไปหมดแล้ว จะเห็นว่ามี การปลูกอินทผลัมแทรกสลับ
หว่าง

ชาวบ้าน (ลุงสิทธิ์) : คือ มันเพื่อเพราะว่า มะยงชิดเนี่ย 10
กว่าปีมานี้ มะยงชิดเริ่มติดลูกยาก เพราะว่า ช่วงที่เขาบานดอก
อากาศจะร้อน จำเป็นที่จะต้องหว่าน พืชที่เป็นร่มให้มะยงชิด
มาเจอตัวนี้ อินทผลัม ซึ่งเป็นพืชที่ชอบแสงแดด อยู่ในพื้นที่แห้งแล้ง
เหมือนกับมะยงชิดได้ มะยงชิดจะสุกประมาณ ก.พ. มี.ค. ส.ค.
ก.ค. อินทผลัมสุก

พิธีกร (ผู้หญิง) : คือนอกจากได้เก็บผลที่อินทผลัมแล้ว
 ร่มเงาจากใบของเขา นี่ก็เพื่อให้กับต้นมะยงชิดด้วยนะ
 (“ตามอำเภอใจ” : ตอนที่ 13 เก็บ “มะยงชิด” ออกอากาศ 4 เม.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การปลูกต้นมะยงชิดกับต้นอินทผลัมสลับกัน นอกจากช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการเติบโตของต้นมะยงชิดแล้ว ยังได้เก็บผลผลิตของอินทผลัมด้วย ผู้ชมจึงได้รับความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาการปลูกผลไม้ของชาวบ้านที่เกิดจากการสังเกตและเรียนรู้ลักษณะของพืชแต่ละชนิด พืชที่ชอบแสงแดดเป็นร่มธรรมชาติ สามารถสร้างประโยชน์ต่อพืชที่ต้องการร่มเงา แสงแดดเป็นปัจจัยที่สำคัญสำหรับการสังเคราะห์แสงของพืช แต่แสงที่รุนแรงจะทำให้การเพาะปลูกเกิดเสียหายได้ การปรับความแรงของแสงแดดด้วยร่มเงาของพืช เป็นภูมิปัญญาการใช้วิถีธรรมชาติช่วยสร้างสภาพแวดล้อมอย่างสมดุลแก่พืชเศรษฐกิจ และความสมบูรณ์ของผลผลิตทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น

2) ภูมิปัญญาด้านการเก็บเกี่ยว

ภูมิปัญญาด้านการเก็บเกี่ยว หมายถึง สติปัญญาของชุมชนในการเก็บเกี่ยวสิ่งต่าง ๆ ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอใจ” ได้นำเสนอภูมิปัญญาด้านการเก็บเกี่ยวโดยใช้ประโยชน์ของน้ำและวัสดุที่หาได้รอบตัว เพื่อประหยัดแรงงาน และทำให้สิ่งที่เก็บเกี่ยวขนส่งง่ายขึ้น ดังตัวอย่าง

ตอน ลงน้ำลุยป่าตามหา “ต้นสาकु” นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับภูมิปัญญาการตัดต้นสาकुของชาวบ้านที่อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ต้นสาकुเป็นของดีของขึ้นชื่อของจังหวัดพัทลุง ซึ่งชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ในตอนตัดต้นสาकु โดยใช้กิ่งก้านที่ตัดลงมานำเชือกขึ้นไปผูกกับลำต้น ชาวบ้านจะจับเชือกลากต้นสาकुลงในบริเวณที่มีน้ำ เพื่อตัดต้นสาकुและลำเลียงง่ายกว่า ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : วิธีการเอาเชือกขึ้นไปนะคะ ก็นี่นะครับ
 หาดอะไรง่าย ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัวครับ เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านนะครับ
 อย่างนี้ก็ใช้ เป็นพังของต้นสาकुนะครับ แล้วก็ตามเชือกขึ้นไป
 ให้ไปอยู่บริเวณเลยครึ่งลำต้นไปนะครับ

พิธีกร (ผู้หญิง) : สาकुที่ตัดและพร้อมจะทำการโค่นแล้วนะ
 คะ ตอนนี้นักคนนั้นเตรียมพร้อม และเข้าไปจับที่ของตนเองคะ [...] และด้วยความที่ต้นสาकुนั้นถูกโค่นลงมาในน้ำนะคะ การที่จะลากขึ้นมาตัดบนฝั่งนั้นก็เป็นเรื่องยาก เพราะสาकुนั้นมีน้ำหนักเยอะมาก ๆ ค่ะ
 พ่อบอกว่าเราจะต้องตัดต้นสาकुออกเป็นท่อน ๆ ก่อนที่จะลำเลียงขึ้นบ่อ ซึ่งการตัดต้นสาकुนั้น เราก็จะตัดกันในน้ำนี่แหละคะ

(“ตามอำเภอใจ” : ตอนที่ 10 ลงน้ำลุยป่าตามหา “ต้นสาकु” ออกอากาศ 14 มี.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านรู้จักการใช้สิ่งรอบตัวนำเชือกขึ้นไปบริเวณต้นสาकुในตอนตัด เพื่อลากต้นสาकुโคนลงในบ่อ ต้นสาकुเป็นต้นที่ใหญ่และมีน้ำหนักมาก ซึ่งภูมิปัญญาของชาวบ้านก็คืออาศัยแรงของต้นสาकुเมื่อสาकुโคนลง และตัดต้นสาकुอยู่ในน้ำ เพื่อลดน้ำหนักลง ผู้ชมจึงได้รู้ว่า ภูมิปัญญาของชาวบ้านเป็นความรู้ที่ปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ อาศัยแรงงานของสิ่งอื่น ๆ จะทำให้ประหยัดแรงของตนเอง จนกระทั่งได้รับความสำเร็จ เชี่ยวชาญในด้านการใช้สิ่งที่หาได้ง่ายมาเกิดประโยชน์ เป็นภูมิปัญญาที่อำนวยความสะดวกแก่การดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพของชุมชน

ตอน ลุยสวน “มะพร้าว น้ำหอม” เป็นภูมิปัญญาทางด้านการเก็บเกี่ยวผลไม้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนที่อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร อำเภอบ้านแพ้วเป็นที่ที่ขึ้นชื่อเรื่องการปลูกผลไม้ โดยเฉพาะมะพร้าว น้ำหอม ซึ่งชาวบ้านที่บ้านแพ้วมีภูมิปัญญาเกี่ยวกับการเก็บมะพร้าว ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : เมื่อมะพร้าว น้ำหอมที่ได้อายุพร้อมจะเก็บเกี่ยวผลผลิตนะครับ ชาวสวนเขาจะทำการเก็บด้วยวิธีที่เรียกว่า การร่อนมะพร้าว อย่างที่พี่ประเสริฐพูดถึงนี่ละครับ ซึ่งก็เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมในการเก็บมะพร้าวของชาวบ้านแพ้วนะครับ โดยลูกมะพร้าวที่ถูกตัดลงในน้ำนะครับ จะถูกมัดรวมกันเป็นแพ็ค และลากไปตามร่องสวนครับ ที่ทำเป็นแบบนี้ละครับ เพราะมะพร้าวที่อยู่ในน้ำ จะมีน้ำหนักเบาขึ้น และประหยัดเวลา ประหยัดแรงกว่าการที่จะตัดและแบ่งจากบนบ่อครับ

(“ตามอำเภอจาม” : ตอนที่ 15 ลุยสวน “มะพร้าว น้ำหอม” ออกอากาศ 18 เม.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การร่อนมะพร้าวเป็นวิธีการขนส่งมะพร้าวออกจากสวน โดยการใช้น้ำของบ่อที่อยู่ในสวน ภูมิปัญญาการเก็บมะพร้าวแบบนี้ถือเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวบ้าน ผู้ชมได้สัมผัสภูมิปัญญาชาวบ้านด้วยรูปภาพเคลื่อนไหว และเสียงนำเสนอ น้ำของสวนมีประโยชน์มากในช่วงเวลาการปลูกและการเก็บผลผลิต การทอนน้ำเข้ามาทำให้ต้นมะพร้าวเจริญเติบโตได้ดี กำลังในการลอยของน้ำสามารถช่วยส่งเสริมการขนส่งให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งเห็นได้ว่า ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวบ้านมีคุณค่าทางด้านเกษตรกรรม สามารถเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ประกอบอาชีพการเกษตร และภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น ทำให้แต่ละชุมชนให้ความสำคัญกับชลประทานการเกษตร เพราะว่าการรักษา น้ำเท่ากับการรักษาผลผลิตอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านมีมากมายหลากหลาย สามารถสร้างประโยชน์ในด้านการเพาะปลูกพืชผัก การประกอบอาหาร อีกทั้งการดำเนินชีวิต ผู้ชมจึงได้รับความรู้ที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ และในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาม” พ.ศ. 2563 แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ โดยผ่านรูปแบบที่มีรูปภาพ

เคลื่อนไหวผสมเสียงนำเสนอ ทำให้ผู้ชมได้สัมผัสภูมิปัญญาเหล่านี้อย่างชัดเจน และสามารถใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตต่อไป ภูมิปัญญาของชาวบ้านมีลักษณะเดียวกัน ซึ่งเป็นการใช้สิ่งรอบตัวเกิดประโยชน์ต่อมนุษย์และธรรมชาติ เพราะว่าภูมิปัญญาก็อยู่ใกล้ตัวมนุษย์ ภูมิปัญญาชาวบ้านมาจากชีวิต และสร้างสรรค์ความมีสีสันความสุขให้กับชีวิตรุ่นต่อรุ่น และผู้ชมกลายเป็นสมาชิกหนึ่งในกลุ่มชุมชน เนื่องจากสามารถสัมผัสถึงเสน่ห์ของภูมิปัญญาชาวบ้านท้องถิ่นนั้น ๆ โดยผ่านวิธีการฟังเสียงนำเสนอ การมองเห็นภาพรวมการดำเนินชีวิตของชุมชน ซึ่งทำให้ผู้ชมสามารถนำความรู้เหล่านั้นไปใช้เป็นประโยชน์ตามความต้องการ และภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้ชีวิตผู้ชม การนำผู้ชมค้นหาความรู้ใหม่

4.1.3 วิธีชีวิตชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ

วิธีชีวิตชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ หมายถึง ทางดำเนินชีวิต เป็นทางปฏิบัติที่วางไว้เป็นแนวใช้ในการดำรงชีวิตของกลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก เพื่อให้มีชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุข สะดวกและพอเพียง ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอวิธีชีวิตชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ทำให้ผู้ชมได้รับความรู้เกี่ยวกับวิธีชีวิตชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น วิธีชีวิตตามแนวทางพุทธศาสนา วิธีชีวิตด้านอาหารการกิน วิธีชีวิตด้านการเกษตร และวิธีชีวิตชาวเล มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) วิธีชีวิตตามแนวทางพุทธศาสนา

วิธีชีวิตตามแนวทางพุทธศาสนา หมายถึง ทางดำเนินชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับศาสนาพุทธ ผู้ชมได้รู้จักวิถีชีวิตการตักบาตรตอนเช้าของชุมชนท้องถิ่นโดยผ่านสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ดังตัวอย่าง

ตอน ลุยหาวัดฤดูดิบแล้งคม “ห้วย-หน่อเลา” ได้นำเสนอวิถีชีวิตพุทธของชุมชนบ้านหนองผือ อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร การทำบุญตักบาตรเป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ และยังรักษาไว้ได้ดี สำหรับชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งคนในชุมชนจะใส่บาตรข้าวเหนียวก่อนที่ไปประกอบอาชีพในทุกเช้า ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : อย่างเข้าแบบนี้ นะครับ ที่นี้เนี่ย เขาก็จะเป็นประจำ นะครับ ชาวบ้านเนี่ย เขาก็จะเหมือนว่ามาทำบุญตักบาตรกันครับ เป็นการใส่บาตรข้าวเหนียวคะ ซึ่งก็เป็นวิถีชีวิตที่ทำกันมาแต่ดั้งเดิม นะครับ

พิธีกร (ผู้หญิง) : แล้วก็หลังจากที่ใส่บาตรแล้วเนี่ย เขาก็จะเริ่มเตรียมตัวไปนาไปไร่ ซึ่งก็ถือว่าเป็นอาชีพของคนในชุมชนเนาะ สิ่งหนึ่งที่เรียกได้ว่า ทำกันทุกบ้านเลย ก็คือที่นี้แหละ จะมี การปลุกห้วย ทำสวนห้วยที่สกลนครเนี่ย

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 7 ลุยหาวัดฤดูดิบแล้งคม “ห้วย-หน่อเลา” ออกอากาศ 22 ก.พ. 63)

จากตัวอย่างผู้ชมจะให้เห็นและได้รู้ชีวิตประจำวันของชาวบ้านที่บ้านหนองผือ มีความสัมพันธ์กับศาสนาและการปลูกพืชเป็นอย่างมาก ชาวบ้านนิยมไปทำบุญใส่บาตรในตอนเช้า และไปทำงานต่อไป การทำบุญตักบาตรเป็นสิ่งที่อยู่ร่วมกับชีวิตของชาวบ้านท้องถิ่นมายาวนาน ถือเป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ และลูกหลานได้รักษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมไว้เป็นอย่างดี จนผสมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตชุมชน และการปลูกพืชผักช่วยสร้างสรรค์ความสุขและความพอใจแก่ชีวิตชาวบ้านได้ การตักบาตรตอนเช้าในชุมชนท้องถิ่น ทำให้ผู้ชมเกิดความสงบสุขในใจ เนื่องจากวิถีชีวิตทางด้านประเพณีนี้ยังได้รับการรักษาและการสืบทอด และเข้ากันกับชีวิตประจำวันของชุมชนเป็นอย่างดี

2) วิถีชีวิตด้านอาหารการกิน

วิถีชีวิตด้านอาหารการกิน หมายถึง รูปแบบการใช้ชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับการกิน ผู้ชมได้มีความรู้เกี่ยวกับการบริโภคอาหารของชุมชนท้องถิ่นจากการรับชมรายการ ดังตัวอย่างตอน *เข้าสวนเก็บ “ดอกเสี้ยว”* ได้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนบ้านป่าเมียง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นวิถีชีวิตทางด้านอาหารการกินในชีวิตประจำวันของชุมชน โดยชุมชนบ้านป่าเมียงชอบอมเมียงหมักหลังรับประทานข้าว เพื่อทำความสะอาดช่องปาก และให้ความรู้สึกสดชื่น ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : แล้วอย่างนี้ พอเวลาเอาเมียงหมักแล้ว
เอาไปทำอะไรครับ

ชาวบ้าน (แม่ทรายคำ) : อมอย่างเดียวจ้า

พิธีกร (ผู้ชาย) : อ้อ อมเหมือนแบบเป็นของทานเล่น
เป็นหมาก เป็นอะไรอย่างนี้เลย

ชาวบ้าน (แม่ทรายคำ) : เจ้า ค่ะ ประมาณนั้นนะ

พิธีกร (ผู้ชาย) : คล้าย ๆ กับหมากกันเนาะ

ชาวบ้าน (แม่ทรายคำ) : นั่นแหละ เจ้า คนเหนื้อมักจะ

ชอบอมหลังข้าว พอเขากินข้าวแล้ว เขาจะอม

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 12 *เข้าสวนเก็บ “ดอกเสี้ยว”* ออกอากาศ 28 มี.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การอมเมียงหลังกินข้าวเป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่งสำหรับคนไทยภาคเหนือ ในฐานะที่เป็นอาหารว่างของชุมชนท้องถิ่น เมียงยังมีสรรพคุณในการทำความสะอาดช่องปาก สามารถช่วยรักษาสุขภาพช่องปาก คนไทยภาคเหนือรู้จักการนำวัตถุดิบที่อยู่ในท้องถิ่นมาแปรรูปเป็นอาหารว่าง และความนิยมการอมเมียงนั้นได้กลายเป็นหนึ่งในวิถีชีวิตของคนไทยภาคเหนืออีกด้วย ผู้ชมสามารถได้รับความรู้วิถีชีวิตชุมชนระหว่างการรับชม วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นมีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง สามารถสร้างความเสน่ห์แก่ชุมชนท้องถิ่น

3) วิถีชีวิตด้านการเกษตร

วิถีชีวิตด้านการเกษตร หมายถึง แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ สำหรับชาวบ้านในชุมชน ซึ่งผู้ชมสามารถได้รับความรู้เกี่ยวกับชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่ปรับการทำเกษตรของตนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมภูมิภาค ดังตัวอย่าง

ตอน *เข้าสวนเก็บแตงไทย บ้านลาดใต้* นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตเกษตรของชุมชนบ้านลาดใต้ อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ชาวบ้านบ้านลาดใต้รู้จักทำการเกษตรตามสภาพภูมิภาคในพื้นที่ จึงเลือกปลูกแตงไทยเพื่อให้ผลผลิตการเกษตรเข้ากับสภาพแวดล้อมการเติบโต ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : เดิมทีนะคะ ชาวบ้านที่บ้านลาดใต้นั้น เขาจะทำนาปรังกันคะ แต่ว่าเนื่องจากภัยแล้ง ก็ทำให้ผลผลิตนาข้าว นั้นได้ผลไม่เต็มที่ ชาวบ้านจึงเริ่มหันมาปลูกแตงไทย ทดแทนการทำนาปรัง เพราะว่านอกจากแตงไทยจะเป็นพืชที่ใช้น้ำน้อย แล้วก็ทนแล้งได้ดีแล้วนะคะ ยังเป็นพืชที่อายุสั้น สามารถที่จะเก็บเกี่ยวผลผลิตได้เร็วนั่นเองคะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 26 *เข้าสวนเก็บแตงไทย บ้านลาดใต้ ออกอากาศ 4 ก.ค. 63*)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า วิถีชีวิตเกษตรของคนในชุมชนมีความผูกพันกับสภาพแวดล้อมท้องถิ่นนั้น ๆ ชาวบ้านรู้จักเลือกสายพันธุ์ของผลผลิตเกษตรตามลักษณะที่ดิน และปรับรูปแบบการเกษตรตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ การใช้ประโยชน์ของทรัพยากรน้ำอย่างเต็มที่ จึงทำให้ผู้ชมรู้จักวิถีชีวิตเกษตรจากการรับชม การปรับตามสภาพแวดล้อม จะได้ทำให้มีรายได้ตามปกติ

4) วิถีชีวิตชาวเล

วิถีชีวิตชาวเล หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตของชุมชนชาวเล การรักษาวถีชีวิตแบบดั้งเดิม สามารถสร้างความสะดวกให้แก่ชีวิตชุมชน และการสืบทอดวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม จะทำให้อัตลักษณ์ของชุมชนไม่เสื่อมสูญหาย อีกทั้งทำให้ลูกหลานได้ดำเนินชีวิตในรูปแบบนี้ต่อไป ดังตัวอย่าง

ตอน *“ดูหล้า” ดำน้ำฟังเสียงปลาแบบชาวเลโบราณ* ได้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวเลของชุมชนบ้านในถุ้ง อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งชาวเลในชุมชนมีวิธีการหาปลาด้วยการฟังเสียงปลา เป็นวิถีชีวิตของชาวเลที่สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : ในการออกหาปลาของเราในวันนี้คะ เราจะใช้วิธีโบราณในการดำน้ำฟังเสียงปลา ซึ่งเขาจะเรียกกันว่า ดูหล้าคะ อย่างบ้านเราเนี่ย หากันแบบนี้มานานแค้นไหนแล้วคะ แล้วมีดูหล้าเยอะไหมคะ

ชาวบ้าน (บังนุ้ย) : ตั้งแต่รุ่นปู่ย่าเลยอะ มาตั้งแต่สมัยคน
แก่ ๆ เลยครับ

พิธีกร (ผู้หญิง) : หากันมานาน และทุกวันนี้ยังเหลืออีก
หลายคนไหมคะ ที่สามารถที่จะดำน้ำฟังปลาแบบนี้อะ

ชาวบ้าน (บังนุ้ย) : ที่ในหมู่บ้านในถุ้งนะครับ ตอนนี่ก็
ประมาณ อย่างน้อยก็ประมาณ สี่ห้าสิบ

พิธีกร (ผู้หญิง) : [...] ซึ่งศึกษาในการฟังเสียงปลานี้ นะคะ
จะต้องได้รับการฝึกฝนจากดูหลำรุ่นพี่ และส่งต่อกันจากรุ่นสู่รุ่นคะ
โดยผู้ชายในหมู่บ้านนั้น นะคะ จะฝึกฝนการเป็นดูหลำ แล้วก็ยังคง
ใช้การดำน้ำเพื่อฟังเสียงปลาทุกครั้งเมื่อออกทะเลคะ ทำให้ที่ชุมชน
บ้านในถุ้งนั้น นะคะ มีดูหลำมากที่สุดในประเทศไทยคะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 33 “ดูหลำ” ดำน้ำฟังเสียงปลาแบบชาวเลโบราณ ออกอากาศ 22 ส.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การดูหลำเป็นวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมสำหรับชาวเลในชุมชน
ท้องถิ่นนั้น ๆ วิถีชีวิตการฟังเสียงปลาได้รับการสืบทอดรุ่นต่อรุ่น และคนในชุมชนก็มีความผูกพัน
อย่างใกล้ชิดจากการตกทอดการดูหลำ ผู้ใหญ่เป็นผู้ที่ได้รับประสบการณ์ในการฟังเสียงปลาจากบรรพบุรุษ
ลูกหลานเป็นผู้ที่ฝึกฝนความสามารถการฟังเสียงปลาจากดูหลำรุ่นพี่ ผู้ชมจึงได้รับความรู้ว่า การรักษา
วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมเป็นสิ่งผูกพันชีวิตของคนในชุมชน การสืบทอดแบบรุ่นต่อรุ่น มาจากความร่วมมือ
ร่วมใจของแต่ละคน

สรุปได้ว่า วิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติ
อย่างยาวนานสำหรับคนในชุมชน มีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันอย่างใกล้ชิด การทำบุญตักบาตร
การอมเมียงหลังกินข้าว การทำเกษตรตามสภาพภูมิภาค และการรักษาวิธีการฟังเสียงปลาแบบดั้งเดิม
ของชาวเล ทั้งนี้มาจากการสะสมของประสบการณ์ สติปัญญา การดำเนินการของบรรพบุรุษ
และสืบทอดไปสู่ลูกหลาน เพื่อใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ผู้ชมได้รู้จักการจับปลาแบบโบราณ มีความเข้าใจ
วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ หลังจากการรับชมรายการ และเกิดความสนใจกับวิถีชีวิตของชุมชน
ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นได้รับการรู้จักอย่างทั่วไป นอกจากนี้ ยังช่วยปลูกเร้าให้ผู้ชมหันไปสนใจ
และรักษาวิถีชีวิตของตนเอง

4.1.4 ความรู้เกี่ยวกับสัตว์และพืชพันธุ์

ความรู้เกี่ยวกับสัตว์และพืชพันธุ์ หมายถึง ความรู้ที่ได้โดยการสังเกตและค้นคว้าจาก
ปรากฏการณ์ธรรมชาติ แล้วจัดเข้าเป็นระเบียบ ยังเป็นการศึกษาสิ่งมีชีวิตอย่างเป็นระบบ ทำให้เห็น
ถึงความหลากหลายของธรรมชาติบนโลก เช่น แร่ธาตุ สัตว์ พืชพันธุ์ เป็นต้น ในสารคดีโทรทัศน์

“ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอความรู้เกี่ยวกับสัตว์และพืชพันธุ์ โดยพิธีกรเป็นผู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะ สภาพแวดล้อมการเติบโต แหล่งอาหาร ที่อยู่อาศัย วิธีการขยายพันธุ์และประโยชน์ของสัตว์และพืชพันธุ์ในตอนการตามหาวัตถุดิบนั้น ๆ เพื่อให้ผู้ชมได้รับความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสัตว์และพืชพันธุ์ที่อยู่ในธรรมชาติ และมีความเข้าใจธรรมชาติรอบตัวมากยิ่งขึ้น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ความรู้เกี่ยวกับสัตว์

ความรู้เกี่ยวกับสัตว์ หมายถึง ความเข้าใจสัตว์ที่ได้รับจากการนำเสนอของรายการสามารถแบ่งเป็นความรู้เกี่ยวกับสัตว์น้ำ ความรู้เกี่ยวกับแมลงต่าง ๆ ผู้ชมสามารถได้รับความรู้เกี่ยวกับสัตว์อย่างละเอียด เช่น รูปร่าง ลักษณะ แหล่งอาหาร เป็นต้น อีกทั้งได้เห็นรูปภาพตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติด้วย ทำให้ผู้ชมเข้าใจง่ายขึ้น ดังตัวอย่าง

ตอน ตามหาวัตถุดิบ ที่มีชื่อว่า หอยแครงนกเขา นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับสัตว์น้ำที่ชื่อว่า หอยแครงนกเขาในชุมชนเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ โดยพิธีกรเป็นผู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะชื่อเรียก และที่อยู่อาศัยของหอยแครงนกเขา ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : มาดูลักษณะของหอยแครงนกเขากันชัด ๆ ตรงนี้นะครับ ก็จะคล้ายกับหอยแครง แต่ว่าถ้าเป็นนกเขานี้ มันจะตรงนี้จะกลมกว่าหน่อยนะครับ แล้วก็แบบว่า ใหญ่กว่า แล้วก็จะมีสีขาวตรงนี้ชัดเจน นอกจากชื่อเรียกว่า หอยแครงนกเขาแล้วเนี่ย บางพื้นที่จะเรียกว่า หอยพันกระต่ายครับ พื้นที่ที่จะเจอหอยแครงนกเขา ก็จะอยู่บริเวณพื้นที่ที่จะเป็นดินปนทราย โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีแหล่งอาหารอุดมสมบูรณ์นะครับ อย่างเช่น บริเวณที่มีหญ้าทะเลครับ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 17 ตามหาวัตถุดิบ ที่มีชื่อว่า หอยแครงนกเขา ออกอากาศ 2 พ.ค. 63)

ภาพที่ 28 หอยแครงนกเขา

ที่มา: <https://youtu.be/FzKlExi8xy0>

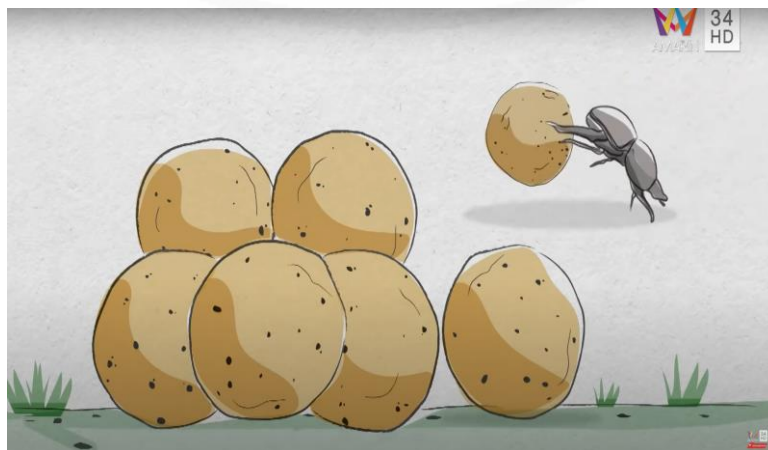
จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า หอยแครงนกเขามีสลักษณะแบบตัวกลม ๆ ใหญ่ ๆ ฝามีสีขาวแทรกอยู่ รูปร่างคล้ายกับพินกระต่าย ซึ่งบางพื้นที่ได้ตั้งชื่อหอยตามลักษณะนี้ เรียกว่า หอยพินกระต่าย หอยนี้จะชอบอาศัยในพื้นที่ที่มีอาหารอุดมสมบูรณ์ ผู้ชมสามารถได้รับความรู้เกี่ยวกับข้อมูลหอยแครงนกเขา ซึ่งก็คือ ขนาดตัวใหญ่ คล้ายกับรูปร่างพินกระต่าย บริเวณที่อาศัยหลัก จะอยู่บนดินทรายและมีแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ ความรู้เหล่านี้ทำให้ผู้ชมมีความเข้าใจสัตว์น้ำมากขึ้น โดยเฉพาะลักษณะรูปร่างและที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ

ตอน ลุยป่าบ้านหนองกลาง หา “บักขี้เฒ่า” นำเสนอความรู้เกี่ยวกับวิธีการสืบพันธุ์ และระยะเวลาการเติบโตของบักขี้เฒ่าที่ชุมชนบ้านหนองกลาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : แมงกูดจี้ ซึ่งเป็นตัวเมียนั้น จะมีหน้าที่วางไข่ แล้วก็ดูแลตัวอ่อน โดยจะเริ่มจัดการบ้านลูกเข้าจากมูลควาย แล้วก็วางไข่ลูกละ 1 ฟองคะ จากนั้นนะคะ ตัวเมียก็จะทำหน้าที่ค่อย ๆ กลิ้งลูกเข้าไป โดยใช้ขาหลังในการทำหน้าที่ปั้นเป็นก้อนคะ ขณะที่กลิ้งไปนั้นนะคะ ดินแล้วก็มีมูลควายก็จะพอกขึ้นเรื่อย ๆ ให้ลูกกลม ๆ ค่ะ ซึ่งดินและมูลควายที่พอกตัวอ่อนอยู่นั้นนะคะ ก็จะเป็นทั้งอาหาร แล้วก็ทำหน้าที่ในการป้องกันมดแมลงที่จะเข้าไปทำร้ายตัวอ่อนด้วยคะ โดยชาวบ้านนั้นนะคะ จะเริ่มออกหาบักขี้เฒ่าในช่วงตั้งแต่มีนาคมไปจนถึงเดือนเมษายนคะ ตัวอ่อนนั้นก็เติบโตจากตัวหนอนเป็นระยะดักแด้ ซึ่งก็เป็นช่วงที่โตเต็มที่ก่อนที่จะออกจากลูกบักขี้เฒ่า และเป็นตัวแก่ต่อไปคะ

(“ตามอำเภอจัน” : ตอนที่ 19 ลุยป่าบ้านหนองกลางหา “บักขี้เฒ่า” ออกอากาศ 16 พ.ค. 63)

ภาพที่ 29 บักขี้เฒ่าใช้ขาหลังกลิ้งลูกบัก

ที่มา: <https://youtu.be/CdR5LvmTP2s>

ภาพที่ 30 ระยะเวลาการเติบโตของบักขี้เถ้า

ที่มา: <https://youtu.be/CdR5LvmTP2s>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า แมงกุดจีตัวเมียมีหน้าที่วางไข่และพอกบ้านลูกบักขี้เถ้า แมงกุดจีใช้มูลควายและดินปั้นลูกบักขี้เถ้าจนเป็นลูกกลม ๆ ด้วยขาหลัง ดังตัวอย่างภาพที่ 28 ซึ่งมูลควายกับดินนั้นสามารถเป็นอาหารของลูกบักขี้เถ้าได้ อีกทั้งยังช่วยป้องกันตัวอ่อนด้วย บักขี้เถ้าเป็นวัฏดุติบเฉพาะท้องถิ่น และมีช่วงระยะเวลาจำกัดที่เหมาะสมกับการนำไปใช้เป็นวัฏดุติบ ดังนั้น ผู้ชมสามารถได้รับความรู้เกี่ยวกับบักขี้เถ้าอย่างถ่องถ้วน ผู้ชมได้เห็นถึงสภาพแวดล้อมการเติบโตของบักขี้เถ้า และกระบวนการพอกลูกบักขี้เถ้า ทั้งนี้ทำให้ผู้ชมนึกถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารสำหรับสัตว์ตามธรรมชาติ ยังเกิดความสนใจต่อสิ่งมีชีวิตในธรรมชาติ

ตอน ลุยหา “ตัวเวียด” แผลงยามคำคั้น นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับความรู้ของตัวเวียด โดยพิธีกรจะเป็นผู้ให้ข้อมูลตัวเวียดในกระบวนการตามหาตัวเวียดที่บ้านพิตำ อำเภอหนองพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับชื่อเรียกและลักษณะตัวเวียด ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : ตัวเวียดเป็นชื่อเรียกของจ๊กจั่นในทางภาคใต้ ที่มีลำตัวสีเขียวครึบ ซึ่งในช่วงหน้าร้อน หรือว่าระหว่างเดือนมีนาคม ถึงเมษายนนะครึบ จะเป็นช่วงตัวเวียดหรือว่าจ๊กจั่นนะครึบ ออกมาจากโพรง และลอกคราบกลายเป็นตัวเต็มวัย ซึ่งก็ยังมีขนาดที่เล็กกว่าจ๊กจั่นที่พบเห็นทั่วไปครึบ ในขณะเดียวกันนะครึบ จ๊กจั่นอีกชนิดหนึ่งที่พบได้ในอีกพื้นที่นะครึบ แต่จะมีขนาดใหญ่กว่า ชาวบ้านจะเรียกกันว่า ตัวवादครึบ

(“ตามอำเภอจัน” : ตอนที่ 27 ลุยหา “ตัวเวียด” แผลงยามคำคั้น ออกอากาศ 11 ก.ค. 63)

ภาพที่ 31 ตัวเวียด

ที่มา: <https://youtu.be/wDFnsx2yYUM>

ภาพที่ 32 ตัวवाद

ที่มา: <https://youtu.be/wDFnsx2yYUM>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ตัวเวียดเป็นแมลงชนิดหนึ่งที่ชอบออกมาหากินในช่วงค่ำคืน มีชื่อเรียกต่างกันตามท้องถิ่นนั้น ๆ สามารถนำไปใช้เป็นวัสดุดับที่ใช้ประกอบแกงกะทิตัวเวียดใส่ผักแฉะได้ และแมลงที่มีตัวขนาดใหญ่กว่าที่หาได้ในพื้นที่อื่น ๆ มีชื่อเรียกว่าตัวवाद ดังตัวอย่างภาพที่ 32 ผู้ชมสามารถได้รับความรู้ในด้านรูปร่างและลักษณะเกี่ยวกับแมลงเหล่านั้น โดยเฉพาะผู้ชมที่ไม่เคยพบเห็นแมลงชนิดนั้น ซึ่งถือเป็นความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการชม ตัวเวียดเป็นแมลงลำตัวสีเขียว ซึ่งแตกต่างไปจากแมลงทั่วไป ดังนั้น ทำให้ผู้ชมเกิดความสนใจอยากที่จะได้รับความเข้าใจแมลงนั้น ๆ

ตอน ตามหาวัตถุบิจากสัตว์มีพิษ “แมงป่องข้าง” ได้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับแมงป่องข้าง โดยเฉพาะลักษณะ วิธีการขยายพันธุ์ เป็นต้น ซึ่งผู้ชมสามารถได้มีความเข้าใจสัตว์ชนิดนั้นหลังจากการรับชมพิธีกรกับชาวบ้านไปตามหาแมงป่องข้างที่บ้านชี้ตุ่น อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : แมงป่องข้างนะครับ เป็นสัตว์ที่มีลำตัว และขาเป็นปล้อง ๆ ครับ มีเปลือกแข็งสีดำหุ้มทั้งลำตัว มีขา 4 คู่ และมีก้ามขนาดใหญ่ 1 คู่ มีหางเป็นปล้องยาว ๆ นะครับ โดยบริเวณปลายหางปล้องสุดท้ายนะครับ จะเป็นส่วนที่มีพิษนะครับ จะมีเข็มคล้ายเหล็กไนเนี่ย อยู่ในส่วนปลายครับ ซึ่งเป็นอาวุธที่ใช้ป้องกันตัว และไล่เหยื่อ ซึ่งหากโดนต่อยแล้วมีอาการแพ้เนี่ยะครับ ก็ต้องรีบปฐมพยาบาลและหาหมอโดยด่วนเลยครับ เพราะฉะนั้น ห้ามจับด้วยมือเปล่าเด็ดขาดครับ แมงป่องข้างตัวเมียนะครับ จะมีลักษณะอ้วนป้อม และบริเวณช่วงท้องจะกว้างครับ ส่วนตัวผู้นะครับ ลำตัวจะผอมเรียกว่าตัวเมีย และมีสีเข้มกว่าครับ แมงป่องข้างนะครับ จะออกลูกปีละครั้ง ครั้งละประมาณ 7 ถึง 20 ตัว และในการเจริญเติบโตนะครับ จะมีการลอกคราบ เพื่อขยายขนาด แมงป่องข้างที่ตัวเต็มวัยนะครับ จะอายุประมาณ 1 ปี และจะมีอายุยืนยาวประมาณ 3 ถึง 5 ปีครับ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 32 ตามหาวัตถุบิจากสัตว์มีพิษ “แมงป่องข้าง” ออกอากาศ 15 ส.ค. 63)

ภาพที่ 33 แมงป่องข้าง

ที่มา : <https://youtu.be/khpGHBWuWf8>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า แมงป่องข้างเป็นสัตว์ที่มีลักษณะลำตัวสีดำ มีเปลือกแข็ง และมีพิษตรงหาง ดังตัวอย่างภาพที่ 32 การนำเสนอของพิธีกร ทำให้ผู้ชมได้รับความรู้เกี่ยวกับ แมงป่องข้างอย่างละเอียด ทั้งด้านลักษณะ ระยะเวลาการเติบโต การขยายพันธุ์ รวมถึงอันตราย จากพิษของแมงป่องข้างและประโยชน์ด้านการใช้เป็นวัตถุดับและยา ซึ่งทำให้ผู้ชมมีความสนใจ กับแมงป่องข้างมากยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า ผู้ชมได้ความรู้ความเข้าใจสัตว์ที่อยู่ในระบบนิเวศธรรมชาติผ่านสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 สัตว์เหล่านั้นถือเป็นส่วนหนึ่งในวัตถุประกอบการประกอบอาหารของชุมชน ท้องถิ่น นอกจากนี้ทำให้ผู้ชมได้รับความรู้เกี่ยวกับสัตว์ที่สามารถใช้เป็นวัตถุดับแล้ว ยังช่วยส่งเสริม ความสนใจของผู้ชมที่มีต่อสัตว์ตามธรรมชาติ

2) ความรู้เกี่ยวกับพืชพันธุ์

ความรู้เกี่ยวกับพืชพันธุ์ หมายถึง ความเข้าใจพืชพันธุ์ที่ได้รับจากการได้ยินเสียง นำเสนอของพิธีกร และได้เห็นรูปภาพเคลื่อนไหวที่ถ่ายทำจากรายการ ผู้ชมจึงได้รับความรู้เกี่ยวกับ พืชพันธุ์จากการรับชมพิธีกรกับชาวบ้านไปตามหาวัตถุดิบที่เป็นพืชพันธุ์ตามป่า ดังตัวอย่าง

ตอน ลงน้ำลุยป่าตามหา “ต้นสาकु” นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับต้นสาकुที่อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยมีพิธีกรกับชาวบ้านให้ข้อมูลของต้นสาकुในตอนที่ตัดต้นเพื่อไปทำแป้งสาकु ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : สาकुที่จะให้แบ่งได้นั้นนะคะ จะมีอายุ ตั้งแต่ 8 ปีขึ้นไป โดยจะต้องดูว่าสาकुต้นไหนนั้นเริ่มติดดอก หรือที่ ชาวบ้านจะเรียกกันว่า แดกเขากวาง ซึ่งก็แสดงว่า สาकुนั้น ขยายพันธุ์ได้ 2 วิธี นั่นก็คือ การแตกหน่อ โดยหน่อของต้นสาकुต้นใหม่นั้นจะขึ้นมาข้าง ๆ กับต้นอื่น ๆ ทำให้เราจึงเห็นว่า สาकुนั้นอยู่รวมกันเป็นกอนั่นเอง และอีกหนึ่งวิธีในการขยายพันธุ์นี้ก็คือ เมล็ดของต้นสาकु ผลหรือว่าเมล็ดที่แก่จัดมันหลุดร่วงลงมานั้น ก็จะเติบโตเป็นสาคุรุ่นใหม่ต่อไป ในขณะที่ต้นแม่ซึ่งออกลูกก็จะอยู่ได้ต้น ในที่สุดคะ สาकुเป็นพืชที่มีเฉพาะถิ่นทางภาคใต้ของประเทศไทย นะคะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 10 ลงน้ำลุยป่าตามหา “ต้นสาकु” ออกอากาศ 14 มิ.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ต้นสาकुเป็นพืชที่นำมาบริโภคได้ ต้นสาकुที่ครบอายุ จะให้แป้งที่มีคุณภาพชั้นสูง ต้นที่มีแป้งจะมีสัญลักษณ์แตกเขากวาง การขยายพันธุ์ของต้นสาकु มีทั้งออกหน่อและขึ้นต้นใหม่ ต้นสาकुมีข้อจำกัดในด้านพื้นที่เติบโต ซึ่งต้นสาकुเป็นต้นไม้เฉพาะถิ่น

ในภาคใต้ของประเทศไทย เพราะว่าบริเวณพื้นที่และสภาพอากาศทางภาคใต้เหมาะสมกับการเจริญเติบโต และการขยายพันธุ์ของต้นสาकु จึงได้เห็นว่สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติของภาคใต้ มีระบบนิเวศอย่างสมดุล

สรุปได้ว่า พืชผักเป็นพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่งซึ่งเป็นพรรณไม้ที่งอกตามทีต่าง ๆ เป็นสิ่งมีชีวิตที่สร้างอาหารเองโดยการสังเคราะห์แสง การดูดน้ำ และแร่ธาตุ จนกระทั่งเจริญเติบโตเป็นต้นใหญ่หรือกอผัก ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอเรื่องราวพืชผักตามธรรมชาติทำให้ผู้ชมได้รับความรู้หลากหลาย และได้นึกถึงความสัมพันธ์ระหว่างพืชผักกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ อีกทั้งยังส่งเสริมผู้ชมให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อม เพื่อรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ

4.2 การให้ความบันเทิง

การให้ความบันเทิง หมายถึง ทำให้เกิดความรู้สึกที่รื่นเริงและสนุกสนาน และช่วยสร้างอารมณ์ขันกับบรรยากาศที่คึกคัก ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 สามารถให้ความบันเทิงแก่ผู้ชม โดยผ่านคำพูด ท่าทาง การแต่งกาย และความไม่ชำนาญในการตามหาวัตถุดิบของพิธีกร ดังต่อไปนี้

4.2.1 ความบันเทิงจากคำพูด

ความบันเทิงจากคำพูด หมายถึง ผู้ชมได้เกิดความรู้สึกที่ดีจากคำพูด น้ำเสียงของผู้นำเสนอ และการพูดคุยกันรวมกับดนตรีประกอบ เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ช่วยสร้างสรรคบรรยากาศอย่างมีชีวิตชีวา ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอเรื่องที่สามารถทำให้ผู้ชมได้มีความสนุกสนานจากคำพูด ซึ่งเป็นคำที่พูดเล่น การร้องเลียนเสียง และการใช้คำอย่างคล้องจองมีจังหวะ เพื่อสร้างความคึกคักและความสนุกสนานในการตามหาวัตถุดิบและการประกอบอาหาร ดังตัวอย่าง

ตอน เก็บ “มะยงชิด” ได้นำเสนอพิธีกรกับชาวบ้านซึ่งเป็นเจ้าของสวน เข้าไปสวนผลไม้ที่อยู่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับสวนแก่ผู้ชม ระหว่างการพูดคุยของพิธีกรกับชาวบ้าน ผู้ชมได้สัมผัสถึงความสนุกสนานจากคำหยอกเล่นของพิธีกรกับชาวบ้าน ซึ่งพิธีกรแนะนำสวนชาวบ้าน และชาวบ้านเชิญชวนผู้ที่สนใจเข้าไปเที่ยวสวน พิธีกรก็ล้อเล่นว่าจะไปกินข้าวโดยที่ไม่สั่งซื้อผลไม้ ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : แล้วยี่สำหรับคุณผู้ชมที่สนใจนะคะ
อยากจะมาที่ศูนย์เรียนรู้สวนสุวรรณเนาะ ของลุงสิงห์ ก็สามารถที่จะติดต่อสอบถามเข้ามาได้ โทรเข้ามาก่อน เพราะบางทีน้องรดน้ำอะไรอยู่ในสวนเนาะ อย่างนี้

ชาวบ้าน (ลุงสิงห์) : ไม่ซื้อ มหา มาเที่ยว มาศึกษา มา
อะไรก็ได้ ไม่จำเป็นว่าจะต้องมาซื้อ ไม่ใช่ มาได้เลย

พิธีกร (ผู้หญิง) : มากินข้าวแล้วก็กลับก็ได้

ชาวบ้าน (ลุงสิงห์) : ได้

พิธีกร (ผู้หญิง) : พูดเล่น แต่หนูก็อยากจะทำนะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 13 เก็บ “มะยงชิด” ออกอากาศ 4 เม.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า พิธีกรกับชาวบ้านนำข้อมูลพื้นฐานของสวนมาให้ผู้ชม ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับวิธีติดต๋อไปทางสวน ในขณะที่เดียวกัน อารมณ์ความรู้สึกของพิธีกรกับชาวบ้านสามารถส่งต่อแก่ผู้ชมระหว่างคุยกันอย่างมีชีวิตชีวา ผู้ชมได้เห็นความขบขันจากท่าทางพิธีกรกับชาวบ้าน และได้ยินเสียงหัวเราะของพิธีกรกับชาวบ้าน พิธีกรตอบว่าจะมากินข้าวที่สวนเมื่อชาวบ้านเชิญชวน ผู้ชมที่สนใจเดินทางมาเที่ยวสวนอย่างเป็นมิตร ซึ่งการแสดงวาจาเพื่อความสนุกแทรกอยู่ในคำพูดคุยกัน จึงส่งเสริมสารคดีโทรทัศน์ให้ดำเนินไปอย่างเพลิดเพลิน คำเชิญชวนของชาวบ้านท้องถิ่น ทำให้เห็นถึงความเป็นกันเองของชุมชนท้องถิ่น ทำให้ผู้ชมเกิดความสนุกสนานและความประทับใจได้

ตอน ตามหาวัตถุดิบที่มีชื่อว่า “หอยแครงนกเขา” ได้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับคำพูดคุยกันระหว่างพิธีกรกับชาวบ้านในกระบวนการการตามหาหอยแครงนกเขา โดยอยู่ที่ชุมชนเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ หอยนี้เป็นหอยที่หายากเนื่องจากต้องมีความสามารถในการสังเกตผิวน้ำ ชาวบ้านท้องถิ่นเป็นคนที่สอนวิธีการตามหาหอยแก่พิธีกร 2 คน ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : แล้วเราจะนั่งตรงนี้อีกนานแค่ไหนคะ บัง

ชาวบ้าน (บัง) : ต้องย้ายทีนะครับ

พิธีกร (ผู้ชาย) : อ้อ ไป ๆ นั่งตรงนี้ไม่เห็น ไปที่อื่น

ชาวบ้าน (บัง) : มันต้องอาศัยความนิ่ง ความเงียบตอน

เดินนะครับ

พิธีกร (ผู้หญิง) : ลมแรงก็ไม่ได้ ฝนตกก็ไม่ได้ เดินมีเสียงก็

ไม่ได้

พิธีกร (ผู้ชาย) : แล้วที่สำคัญ หาหอยก็ไม่ได้

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 17 ตามหาวัตถุดิบ ที่มีชื่อว่า หอยแครงนกเขา ออกอากาศ 2 พ.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็น ระหว่างการพูดคุยกันของพิธีกรกับชาวบ้านในเวลากการตามหาวัตถุดิบ ความน่ารักของพิธีกร จากคำพูดของพิธีกรผู้หญิง ลมแรงก็ไม่ได้ ฝนตกก็ไม่ได้ เดินมีเสียงก็ไม่ได้ และพิธีกรผู้ชายตอบว่า หาหอยก็ไม่ได้ ผู้ชมได้รู้ว่า วิธีการหาเป็นเรื่องที่ยากสำหรับมือใหม่ และความพยายามของพิธีกรให้ผู้ชมเห็นถึงความน่ารักของพิธีกรในตอนที่ยื่นความรู้การหาหอย

ยังมีคำพูดที่อธิบายสิ่งที่จะต้องระวังผสมกับคำพูดที่สร้างอารมณ์ขัน เช่น มันต้องอาศัยความเงียบตอนเดิน ลมแรงไม่ได้ ฝนตกไม่ได้ เดินมีเสียงไม่ได้ ซึ่งจะได้ดึงดูดความสนใจของผู้ชมเป็นอย่างดี และทำให้ผู้ชมติดตามการดำเนินของสารคดีโทรทัศน์โดยผ่านน้ำเสียงของพิธีกรกับชาวบ้าน น้ำเสียง ทำให้ผู้ชมเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินในการรับชม และได้สัมผัสความสนุกสนานของการตามหาวัตถุดิบอย่างใกล้ชิดโดยผ่านน้ำเสียงที่ช่วยสร้างบรรยากาศคึกคัก

ตอน ลุยหาแห้วนา นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้านร่วมทำขนมตะโก้แห้วของชุมชนหนองหลวง อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก โดยพิธีกรกับชาวบ้านในชุมชนคุยกันอย่างสนุกสนาน ดังความว่า

ชาวบ้าน (แม่ชูชีพ) : มา มาช่วยตักหน่อย เร็ว

พิธีกร (ผู้หญิง) : อ้าว ตอนนี้เราเรียกหน่วย

พิธีกร (ผู้ชาย) : กำลังเสริม

พิธีกร (ผู้หญิง) : กำลังเสริมมา

พิธีกร (ผู้ชาย) : อย่างนี้ เวลาแบบว่ามีงานบง งานบุญ

อะไรก็มาช่วยกันทำ

ชาวบ้าน (แม่ชูชีพ) : คนเยอะทำแต่หัวเราะ

พิธีกร (ผู้ชาย) : ถ้าได้บุญร่วมกัน

ชาวบ้าน (แม่ชูชีพ) : ยังไงก็ไม่เอาแล้ว บุญ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 22 ลุยหาแห้วนา ออกอากาศ 6 มิ.ย. 63)

ภาพที่ 34 พิธีกรกับชาวบ้านร่วมทำขนม

ที่มา : <https://youtu.be/sihRRbKLabE>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็น คำพูดคุยระหว่างพิธีกรกับชาวบ้าน ช่วยเสริมความตลกคัก ในระหว่างการทำของหวาน พิธีกรกับชาวบ้านช่วยกัน ทำให้ผู้ชมเห็นถึงความร่วมมืออย่างเป็นมิตร พิธีกรบอกว่า ช่วยกันจะได้บุญร่วมกัน ชาวบ้านตอบว่า คนเยอะทำแต่หัวเราะ กระบวนการที่ ร่วมกันทำอาหาร นอกจากได้ร่วมแรงงานแล้ว ยังได้ร่วมใจกัน เกิดความสุขกัน ซึ่งผู้ชมได้รับความ เพลิดเพลินจากคำพูดคุยและรอยยิ้มของพิธีกรกับชาวบ้าน

ตอน “ดักหอยขม” บึงสะพาน ได้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้านออกเรือไป ดักหอยขมที่บึงสะพาน อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ระหว่างการเดินทางไปดูปลาที่ชาวบ้านที่วางอวน กู้ขึ้นไว้ พิธีกรทำเสียงเลียนปลานกเขา ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : นี่ ได้ปลาส่วนใหญ่ก็จะมี มีปลาหมอ

เหมือนปลาหมอข้างเหยียบเนาะ

ชาวบ้าน (พื้นพ) : ครับ

พิธีกร (ผู้หญิง) : ปลาหมอข้างเหยียบคะ แล้วก็จะมีปลา ตะเพียนหลายตัวเลยนะคะ หลายตัวอยู่ อันนี้ปลาอะไรเอ่ย อันนี้ ปลาอะไรคะ

ชาวบ้าน (พื้นพ) : ปลานกเขา

พิธีกร (ผู้หญิง) : ปลานกเขา จุกกรู๊

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 23 “ดักหอยขม” บึงสะพาน ออกอากาศ 13 มิ.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ระหว่างการออกเรือไปดักหอยขม พิธีกรกับชาวบ้าน ได้พบเจอชุมชนชาวบ้านที่ทำการประมง และเข้าไปชมผลงานของชาวประมง ปลาที่ชาวบ้านหาได้ จากบึงมีหลายชนิด คำว่าจุกกรู๊เป็นคำที่พิธีกรเลียนเสียงนกเขา เพราะชื่อของปลาพ้องกับชื่อนกเขา ดังนั้น ผู้ชมจะได้รับความสนุกสนานในบรรยากาศที่ตลกคัก ชาวบ้านกับพิธีกรคุยกันอย่างเป็นเพื่อนกัน และการร้องเลียนเสียงปลานกเขาของพิธีกร สามารถช่วยส่งเสริมการดำเนินรายการอย่างเป็น ธรรมชาติ ความน่ารักของชาวบ้านกับพิธีกรทำให้ผู้ชมรู้สึกเบิกบานใจอย่างยิ่ง

ตอน ลุยหา “ตัวเวียด” แมลงยามค่ำคืน ชาวบ้านพาพิธีกรขึ้นเขาไปหาตัวเวียด โดยใช้คบเพลิง และพิธีกรกับชาวบ้านพูดคุยกันอย่างสนุกสนาน ยังมีท่าทางกับดนตรีประกอบ ช่วยเสริมอารมณ์ขัน นอกจากนี้แล้ว การเข้าร่วมของทีมงาน “ตามอำเภอจาน” ทำให้กระบวนการจับ ตัวเวียดเต็มไปด้วยบรรยากาศตลกคัก ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : อ้อ แล้วตบเป็นจังหวะอื่นได้ไหม แบบ

1213 122 112

ชาวบ้าน (พี่เบ็ด) : มันก็จะไม่มา ถ้าเสียงดังมันก็ไม่มา

ต้องเงียบ ๆ

พิธีกร (ผู้ชาย) : อย่างนี้ ถ้าเราตบ ยิ่งตบเสียงดังยิ่งดีไหม

ชาวบ้าน (พี่เบ็ด) : ยิ่งดีค่ะ

พิธีกร (ผู้ชาย) : อะ ถ้างั้น ทีมงาน “ตามอำเภอจาน”

ทุกคนช่วยกันตบมือนะครึบ น้องอาร์ม น้องอาร์มตบมือด้วย ฮ่า ๆ

ไม่ได้ ๆ น้องเอ น้องแอม ตุ๊ก แก้ว แม่เกด ทุกคน ตบมือ ช่วยกัน

เขาห้ามพูด ยังพูดไม่หยุด แล้วมันจะมาตอนไหน มันจะมาใช้ไหม

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 27 ลุยหา “ตัวเวียด” แผลงยามค่ำคืน ออกอากาศ 11 ก.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า พิธีกร ชาวบ้าน และทีมงานรายการขึ้นภูเขาไปตามหาวัตถุดิบท้องถิ่น ได้พาผู้ชมสัมผัสความเป็นเอกลักษณ์ของกิจกรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นกิจกรรมการตามหาตัวเวียดโดยใช้คบเพลิงและการตบมือ ในขณะเดียวกัน ความคึกคักและความสนุกสนานที่มาจากคำพูดของพิธีกรกับชาวบ้านสามารถส่งต่อแก่ผู้ชม ยังมีการแสดงวาจา ท่าทางเพื่อแสดงความสนุกให้เห็น ทำให้ผู้ชมเกิดความบันเทิงเมื่อได้ยินเสียงและได้ดูฉากในภูเขา จึงส่งเสริมสารคดีโทรทัศน์ให้ดำเนินไปอย่างเพลิดเพลิน การเชิญชวนของพิธีกรที่ให้ทุกคนช่วยกันตบมือ และคำพูดที่เป็นการใช้คำอย่างคล่องจองมีจังหวะของพิธีกรเหมาะกับสภาพการจับแมลง สามารถส่งเสริมบรรยากาศให้มีชีวิตชีวา แสดงให้เห็นถึงความชำนาญในการดำเนินรายการของพิธีกร และความร่วมมือของแต่ละคน ซึ่งทำให้ผู้ชมเกิดความสนุกสนานและความประทับใจได้อย่างเต็มที่

ตอน “ดูหล้า” คำนำฟังเสียงปลาแบบชาวเลโบราณ ได้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับการทอดปลาที่ชุมชนบ้านในถ้ำ อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งคำพูดระหว่างพิธีกรกับชาวบ้านสร้างความสนุกสนานให้กับผู้ชม ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : ไม่เป็นไรจ้า มันเป็นหน้าที่ของหนู

ชาวบ้าน (มะมีหา) : โอ้ ร่ม ๆ

พิธีกร (ผู้หญิง) : อืม ลม ร่ม กางร่มทอดปลาเลยนะ มะ

ชาวบ้าน (มะมีหา) : กางอันนี้ (ฝ่าหม้อ)

พิธีกร (ผู้หญิง) : ฮ่า ๆ มันจะเยอะไปนะ เราต้องทอด

กรอบมากไหมคะ มะ

ชาวบ้าน (มะมีหา) : ไม่ต้องให้เยอะ ให้แบบพอดี ๆ

พิธีกร (ผู้หญิง) : ให้เนื้อมันยังนุ่ม ๆ ใช้ไหมคะ

ชาวบ้าน (มะมีหา) : ปิด เอาฝาปิดมัน

พิธีกร (ผู้หญิง) : ปิดไปเลยเหรอ

ชาวบ้าน (มะมีหา) : ปิดไปเลย

พิธีกร (ผู้หญิง) : ทำไมไม่บอกตั้งแต่แรกอะ

ชาวบ้าน (มะมีหา) : ลืม

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 33 “คูหล่า” ดำน้ำฟังเสียงปลาแบบชาวเลโบราณ ออกอากาศ 22 ส.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า คำสนทนาระหว่างพิธีกรกับชาวบ้านทำให้กระบวนการประกอบอาหารเต็มไปด้วยความสนุกสนาน น้ำมันกระเด็นในตอนทอดปลา คำแนะนำของชาวบ้านและการตอบของพิธีกร ทำให้เห็นถึงความมีชีวิตชีวา ภาษาท้องถิ่นออกเสียงรุ่มคล้ายกับลม พิธีกรออกเสียงตามชาวบ้านจนนึกถึงเป็นคำว่า ร่ม ซึ่งเป็นผ้ามื้อที่ชาวบ้านอยากบอก สำเนียงท้องถิ่นทำให้การคุยกันระหว่างพิธีกรกับชาวบ้านมีความสนุกสนาน และชาวบ้านลืมบอกให้พิธีกรปิดฝาขณะทอดปลา ช่วยสร้างบรรยากาศที่แท้จริงอย่างที่อยู่ในครัวที่บ้าน ผู้คนที่ร่วมปรุงอาหารจะคุยกันอย่างกลมกลืน ซึ่งผู้ชมจะได้เห็นถึงความคึกคักในการประกอบอาหารของชีวิตประจำวัน และสัมผัสความผาสุกจากสิ่งที่ดีธรรมดา

สรุปได้ว่า คำพูดของพิธีกรกับชาวบ้านเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 สามารถสร้างความสนุกสนานให้กับผู้ชม และส่งเสริมบรรยากาศให้คึกคักและมีอารมณ์ขัน ทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกเพลิดเพลิน เสียงการนำเสนอและการพูดคุยระหว่างพิธีกรกับชาวบ้านท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดความบันเทิง การได้ยินเสียงด้วยการฟังรวมกับการได้รับชมด้วยการมอง ก่อให้เกิดความรื่นเริงบันเทิงทางหูและตา ซึ่งทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกร่วม ได้พักผ่อนคลาย

4.2.2 ความบันเทิงจากการแต่งกาย

ความสนุกสนานในด้านการแต่งกาย หมายถึง ความบันเทิงเกิดจากความแปลกตา เพราะพิธีกรไม่เคยใส่ชุดท้องถิ่นมาก่อน ซึ่งแบ่งเป็นชุดที่ใส่ตอนการเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่ออำนวยความสะดวก และชุดที่ใส่ในชีวิตประจำวันที่แสดงอัตลักษณ์ด้านการแต่งกายของชุมชนท้องถิ่น จึงทำให้ผู้ชมได้รับความสนุกสนานและเกิดความประทับใจผ่านสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ดังตัวอย่าง

ตอน *วิถีเกษตรบนดอย* ได้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับพิธีกรใส่ชุดชาวม้งตอนการประกอบอาหารกับชาวบ้านที่ชุมชนชาวม้งบนดอยที่บ้านห้วยมะเขือส้ม อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังรูปภาพ

ภาพที่ 35 พิธีกรใส่ชุดชาวม้ง

ที่มา : <https://youtu.be/-oKuFqje3nw>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็น ชุดชาวม้งเป็นชุดที่สีเข้มเข้ม และมีลวดลายต่าง ๆ พิธีกรใส่ชุดชาวม้งเมื่อปรุงอาหาร ได้นำชุดของชุมชนท้องถิ่นแสดงตัวผ่านรายการ การรับชมความสวยงามของชุดท้องถิ่นที่มีอัตลักษณ์ ทำให้ผู้ชมรู้สึกบันเทิงใจและประทับใจ

ตอน หน่ออ้อย นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับการแต่งกายของพิธีกร ซึ่งพิธีกรทั้ง 2 คนแต่งชุดตัดอ้อยเหมือนการแต่งกายของชาวบ้านที่บ้านโนนสวรรค์ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ดังรูปภาพ

ภาพที่ 36 ชุดตัดอ้อย

ที่มา : “ตามอำเภอใจ” ตอนที่ 18 หน่ออ้อย ออกอากาศ 9 พ.ค. 63

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชุดตัดอ้อยประกอบด้วยหมวก ถุงมือ ผ้าผูกคอ และเสื้อผ้าแขนยาว ดังตัวอย่างภาพที่ 35 ชุดตัดอ้อยที่พิธีกรใส่สามารถกันแดดและป้องกันผิวหนังของผู้ตัดอ้อย หลีกเลี่ยงการสัมผัสกับใบอ้อยที่คม พิธีกรใส่ชุดตัดอ้อย ทำให้ผู้ชมได้เห็นถึงหน้าตาของชุดตัดอ้อยเป็นอย่างดี การแต่งตัวชุดตัดอ้อยของพิธีกร ทำให้พิธีกรได้เข้ากับสภาพแวดล้อมไร้อ้อยอย่างธรรมชาติ การแต่งกายไม่เหมือนชุดที่ใส่ในชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้ชมได้เห็นถึงความน่ารักของพิธีกร ไม่ว่าจะแต่งตัวด้วยชุดแบบไหน พิธีกรก็มีจุดประสงค์เดียวกัน ซึ่งก็คือการนำความสนุกและความสุขให้ถึงผู้ชม โดยผ่านหน้าจอ

สรุปได้ว่า การแต่งตัวตามสภาพแวดล้อมของพิธีกร ทำให้ผู้ชมได้มีความเข้าใจลักษณะการแต่งกายของชาวบ้าน พิธีกรกับผู้ชมเป็นผู้ที่ไม่ค่อยได้มีโอกาสสัมผัสการแต่งกายของชุมชนท้องถิ่น การใส่ชุดที่ใช้ในการเก็บผลผลิตชาวบ้าน จึงเป็นทิศทางอย่างหนึ่งที่แสดงตัวของการแต่งกายชาวบ้าน และการแต่งตัวที่แปลกใหม่ของพิธีกร ทำให้ผู้ชมรู้สึกประทับใจและเกิดความสนุกสนานเป็นอย่างมาก

4.2.3 ความบันเทิงจากท่าทาง

ความบันเทิงจากท่าทาง หมายถึง ความบันเทิงที่ได้จากการมอง ท่าทางมาจากกิริยาของผู้คนที่ปรากฏให้เห็น ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ผู้ชมสามารถได้รับความบันเทิงในด้านท่าทางของพิธีกรกับชาวบ้าน ในตอนการตามหาวัตถุดิบและการชิมรสชาติอาหารสด ๆ ชาวบ้านเป็นผู้ที่นำพิธีกรไปสัมผัสประสบการณ์ใหม่ และพิธีกรเกิดท่าทางต่าง ๆ ที่ทำให้ขบขัน ท่าทางอย่างมีชีวิตชีวา ทำให้ผู้ชมเกิดความสนุกสนานและความเพลิดเพลิน ดังตัวอย่าง

ตอน ลุยป่าบ้านหนองกลางหา “บักขี้เฒ่า” นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับชาวบ้านในท้องถิ่นพาพิธีกรเข้าป่าตามหาบักขี้เฒ่าที่ชุมชนบ้านหนองกลาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา และชาวบ้านชวนพิธีกรชิมรสชาติบักขี้เฒ่าแบบสด ๆ และพิธีกรขยหัวเราะอย่างมีความสุขเมื่อพิธีกรหญิงชิมรสชาติบักขี้เฒ่าแบบสด ๆ ดังความว่า

ชาวบ้าน (พี่พร) : ดูดกินได้นะครับ นี่

พิธีกร (ผู้ชาย) : ขอลองบ้าง ขอลองบ้าง ดูดเลยเธอ

ชาวบ้าน (พี่พร) : อืม หอม มัน

พิธีกร (ผู้ชาย) : เออ

ชาวบ้าน (พี่พร) : ไม่มีกลิ่น

พิธีกร (ผู้หญิง) : จริงเธอ

ชาวบ้าน (พี่พร) : จริง ไม่มีกลิ่น แต่นุ่ม ๆ กินเลย

พิธีกร (ผู้ชาย) : เฮ้ย อร่อยนะ เออ มัน ๆ อะ พี่โน

พิธีกร (ผู้หญิง) : เห็นแม่มันด้วย แล้วมันรู้สึกแบบ... 123

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 19 ลุยป่าบ้านหนองกลางหา “บักขี้เฒ่า” ออกอากาศ 16 พ.ค. 63)

ภาพที่ 37 ท่าทางของพิธีกรผู้ชายเอาบักชี่เข้าให้พิธีกรผู้หญิงชิม

ที่มา: <https://youtu.be/CdR5LvmTP2s>

ภาพที่ 38 ท่าทางของพิธีกรผู้หญิงหลังจากชิมรสชาติบักชี่เข้าดิบ

ที่มา: <https://youtu.be/CdR5LvmTP2s>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การลองชิมบักชี่เข้าแบบดิบเป็นประสบการณ์ใหม่สำหรับพิธีกร การเชิญชวนอย่างอบอุ่นของชาวบ้าน และความรู้สึกแปลกใหม่หลังจากการลองชิมบักชี่เข้าสด ดังตัวอย่างภาพที่ 36 และภาพที่ 37 ผู้ชมสามารถเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและความแตกต่างของท่าทางพิธีกรทั้ง 2 คน ความประหลาดใจก่อนชิมกับความชื่นชอบหลังชิมของพิธีกรผู้ชาย และความกล้าหาญก่อนชิมกับความไม่เคยชินหลังชิมของพิธีกรผู้หญิง อีกทั้งยังโน้มนำผู้ชมเกิดความรู้สึกร่วมในการลองดูสิ่งใหม่ๆ และดึงดูดความสนใจของผู้ชม ซึ่งผู้ชมได้รับความสนุกสนานจากการรับชม

ตอน ลุยหา “ตัวเวียด” แมลงยามคำคืน ได้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้านขึ้น เขาไปจับตัวเวียดที่บ้านพิต้า อำเภอหนองพิต้า จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งได้เกิดความสุขสนานจาก ท่าทางการอ้าปากของพิธีกรเมื่อได้จับตัวเวียด ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : แล้วพอเราจับได้แบบนี้แล้ว เราเก็บ
อย่างไรครับ ใสไปที่ไหน

ชาวบ้าน (พี่เบ็ด) : เอาใส่กะละมังนี้

พิธีกร (ผู้ชาย) : กะละมังไม่บินหรือจ๊ะ

ชาวบ้าน (พี่เบ็ด) : ไม่ เอาให้มันสลบก่อน

พิธีกร (ผู้ชาย) : ก็ทำอย่างไรก็ได้ ให้สลบ

ชาวบ้าน (พี่เบ็ด) : จำ

ชาวบ้าน (พี่เบ็ด) : จั๊นพลุจะใช้ลมปากของพลุ ฮ่า ๆ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 27 ลุยหา “ตัวเวียด” แมลงยามคำคืน ออกอากาศ 11 ก.ค. 63)

ภาพที่ 39 ท่าทางการอ้าปากของพิธีกร

ที่มา : <https://youtu.be/wDFnsx2yYUM>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็น บรรยากาศการจับตัวเวียดเต็มไปด้วยความสนทนากลมเกลียว การหยอกล้อของพิธีกรโดยที่การอ้าปากเพื่อให้ตัวเวียดสลบ ดังตัวอย่างภาพที่ 38 ท่าทางการอ้าปากของพิธีกร ทำให้ผู้ร่วมรายการกับผู้ชมรู้สึกสนุกสนาน ทำให้ผู้ชมได้สัมผัสถึงความสุขในชีวิตประจำวัน การตามหาวัตถุดิบก็เป็นกระบวนการที่สร้างความเพลิดเพลิน

ตอน หัววัตถุดิบแสนอันตราย “หอยเม่น” ได้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับความสุขสนานที่เกิดจากท่าทางของพิธีกรกับชาวเลในชุมชนเกาะนกเภา อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นท่าทางการป้อนหอยเม่นสด ๆ ของพิธีกรกับชาวบ้าน ดังรูปภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 40 พิธีกรป้อนหอยเม่นให้ชาวบ้าน

ที่มา : <https://youtu.be/xChBCSMxqrc>

ภาพที่ 41 ชาวบ้านป้อนหอยเม่นให้พิธีกร

ที่มา : <https://youtu.be/xChBCSMxqrc>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า พิธีกรกับชาวบ้านป้อนหอยเม่นสด ๆ ที่หาได้ในทะเล ดังตัวอย่างภาพที่ 40 และภาพที่ 41 ผู้ชมได้เห็นถึงความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างพิธีกรกับชาวบ้าน ทั้ง 2 คนมีความสุขในตอนการชิมอาหารทะเลที่หาได้ร่วมกัน ท่าทางการป้อนอาหารระหว่างพิธีกรกับชาวบ้านอยู่บนเรือตามธรรมชาติ ทำให้ผู้ชมรู้สึกมีความสุขใจเหมือนสามารถอยู่ร่วมกับความสุขของพิธีกรกับชาวบ้านด้วยตนเอง ผู้ชมได้เกิดความประทับใจและมีความสุขจากท่าทางที่สนิทสนมกลมกลืนกันระหว่างพิธีกรกับชาวบ้าน นอกจากนี้แล้ว ความไร้เดียงสาของชาวบ้านและพิธีกรที่แสดงออกผ่านหน้าจอโทรทัศน์ ก็คือความสุขและความสนุกสนานที่อยู่ในชีวิตจริงของทุกคน

สรุปได้ว่า ผู้ชมสามารถได้รับความสนุกสนานจากท่าทางการตามหาวัตถุดิบ การชิมอาหารสดของพิธีกร ท่าทางของพิธีกรเป็นภาษากายที่แสดงออกความรักและควมมีชีวิตชีวา ระหว่างการรับชม ผู้ชมจึงได้คลายความเครียดและเกิดความเพลิดเพลินจากการชม

4.2.4 ความบันเทิงจากความไม่ชำนาญของพิธีกรในการตามหาวัตถุดิบ

ความสนุกสนานในด้านความไม่ชำนาญของพิธีกรในการตามหาวัตถุดิบ หมายถึง ความบันเทิงที่เกิดจากความไม่ถนัดในด้านการตามหาวัตถุดิบของพิธีกร พิธีกรเป็นผู้ที่มีความชำนาญในการนำเสนอและการดำเนินรายการ ชาวบ้านเป็นผู้ที่มีความชัดเจนในการตามหาวัตถุดิบ ซึ่งการแบ่งหน้าที่และการให้ความช่วยเหลือกัน สามารถสร้างความสนุกสนานให้กับผู้ชม ดังตัวอย่าง

ตอน ลุยหา “หอยวงช้าง” ได้นำเสนอพิธีกรกับชาวบ้านเดินทางออกทะเลไปตามหาวัตถุดิบ ซึ่งเป็นวัตถุดิบพิเศษของบ้านบางพัฒนา อำเภอมือง จังหวัดพังงา และความไม่ชำนาญของพิธีกรกับความถนัดของเด็กในท้องถิ่นได้เข้าร่วมกันในตอนการหาหอย ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : โอ้ย นี่ คุณผู้ชม มี 3 เลย ตอนแรกพลูเห็นอันนี้อันเดียว คนเดียวไม่น่าทาน เดี่ยวก่อน ซี ซีมาช่วยพี่เลย ซี เร็ว มี 3 ตัวเลย เข้ามา ๆ นี้นะ เดี่ยวพี่ เดี่ยวก่อน วางแผนก่อน เดี่ยวพี่เอาตัวนี้ ที่เหลือ ซีจัดการเลย พี่เอาตัวเดียว เอา เร็ว ลุย เอาละครับ ของใครจะใหญ่กว่ากัน โอ้โฮ ซีมาแล้ว ของพี่เป็นอย่างนี้

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 1 ลุยหา “หอยวงช้าง” ออกอากาศ 11 ม.ค. 63)

ภาพที่ 42 พิธีกรกับเด็กท้องถิ่นจับหอยวงช้าง

ที่มา: <https://youtu.be/X8vao4S9UuM>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การแบ่งหน้าที่ในการจับหอย ทำให้เห็นถึงความน่ารักของเด็กและพิธีกร เด็กถนัดการจับหอย พิธีกรถนัดส่งเสริมอารมณ์ขัน ความไม่ชำนาญของพิธีกรในการจับหอยวงช้าง ทำให้ผู้ชมได้รับความสนุกสนานระหว่างการรับชม และนี่ก็ถึงความมีชีวิตชีวาของขั้นตอนการออกทะเลไปหาหอย อีกทั้งยังเกิดความประทับใจกับความไร้เดียงสาของเด็ก ๆ ในท้องถิ่น

ตอน *คว่ำตะเกียบแทงรู* หา “หอยจาว” นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้านชุมชนแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ไปตามหาหอยจาวโดยใช้ตะเกียบ และเกิดความสนุกสนานในการหาหอย ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : หอยจาว ไอ้โห หายาก เนาะ ต้องเป็นเนาะ

ชาวบ้าน (พี่วีซิด) : ไม่ยากหรอก ไม่ยาก

พิธีกร (ผู้ชาย) : ไม่ยาก ถ้าไม่มีพลอยู่ ไซ้ไหม ฮ่า ๆ ๆ

ขอบคุณมากครับ พี่

ชาวบ้าน (พี่วีซิด) : ครับผม

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 35 *คว่ำตะเกียบแทงรู* หา “หอยจาว” ออกอากาศ 5 ก.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็น พิธีกรเป็นผู้ที่ไม่มีประสบการณ์ในการตามหาหอยจาว ซึ่งการจับหอยจาวเป็นเรื่องที่ทำได้ยากสำหรับพิธีกร พิธีกรจึงเลยตอบว่า ไม่ยาก ถ้าไม่มีพลอยู่ ทำให้ผู้ชมได้เกิดอารมณ์ขัน พิธีกรสามารถนำเรื่องที่ตนเองไม่ถนัดมาเปลี่ยนเป็นความสนุกสนานด้วยคำพูด ทำให้ผู้ชมสัมผัสถึงความน่ารักของพิธีกรและมีความสนุกสนานในการตามหาหอยจาว

สรุปได้ว่า ผู้ชมสามารถได้รับความสนุกสนานและความเพลิดเพลินในการรับชมสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” ในกระบวนการการตามหาหอยจาวต่าง ๆ พิธีกรกับชาวบ้านท้องถิ่นนั้น ๆ ช่วยสร้างบรรยากาศคึกคักและมีชีวิตชีวาด้วยการทำท่าทางและน้ำเสียง ชาวบ้านได้แสดงตัวผ่านกล้อง ผู้ชมทุกท่านจึงได้เห็นถึงความน่ารักและความเป็นมิตรของคนในชุมชน ระหว่างการเดินทางไปตามหาหอยจาว ผู้ที่ร่วมและผู้ติดตามล้วนได้มีความสุข และบรรยากาศที่ถูกสร้างขึ้นมา ทำให้ผู้ชมได้สัมผัสความสนุกสนานเป็นอย่างดี

4.3 การให้แนวทางในการดำเนินชีวิต

การให้แนวทางในการดำเนินชีวิต หมายถึง การให้มุมมองความคิดเพื่อดำเนินชีวิต หรือการให้ทางปฏิบัติที่วางไว้เป็นแนวในการดำเนินชีวิต สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอแนวทางการดำเนินชีวิตแก่ผู้ชม ประกอบด้วย การพึ่งพาธรรมชาติ การใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และการดำเนินชีวิตด้วยคุณธรรม ดังต่อไปนี้

4.3.1 การพึ่งพาธรรมชาติ

การพึ่งพาธรรมชาติ หมายถึง การใช้ชีวิตด้วยอาศัยวัตถุดิบที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และการพึ่งพาธรรมชาติสามารถทำให้ชุมชนให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมความอุดมสมบูรณ์ของวัตถุดิบตามธรรมชาติที่ใช้ในการประกอบอาหาร ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัตถุดิบที่ใช้ประกอบอาหาร และการรักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ เพื่อจะได้พึ่งพาธรรมชาติอย่างยาวนาน โดยเฉพาะในด้านการตามหาวัตถุดิบจากธรรมชาติอย่างถูกวิธีและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ผู้ชมได้นึกถึงความสำคัญของธรรมชาติและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ช่วยส่งเสริมผู้ชมกับธรรมชาติอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน ยังเป็นแนวทางที่การพึ่งพาธรรมชาติสำหรับชุมชนในท้องถิ่นอื่น ๆ ดังตัวอย่าง

ตอน ลงเรือตามหา “หน่อธูปฤๅษี” ได้นำเสนอประโยชน์อันหลากหลายของหน่อธูปฤๅษีตามธรรมชาติในบึงสามร้อยยอด อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งชาวบ้านท้องถิ่นสามารถนำธูปฤๅษีใช้เป็นประโยชน์ในงานจักสาน บำบัดน้ำเสีย และใช้เป็นวัตถุดิบ ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : ธูปฤๅษีนั้นนะคะ มีชื่อเรียกที่หลากหลาย บางพื้นที่ก็เรียกว่าต้นปรีอ หรือบางที่ก็เรียกว่ากกรูปนะคะ เป็นพืชที่ล้มลุกที่ขยายพันธุ์ด้วยดอกคะ หน่อธูปฤๅษีที่แก่จัดนะคะ จะแตกแล้วก็ฟุ้งกระจายออกไป เมื่อเมล็ดไปตกที่ไหน ก็จะเติบโตเป็นธูปฤๅษีคะ ถึงแม้ว่าธูปฤๅษีนั้นนะคะ จะดูเหมือนว่าเป็นวัชพืช แต่ประโยชน์ของมันก็มีไม่น้อยเลยนะคะ ส่วนใบนั้นนะคะ ก็มีประโยชน์ในเรื่องของงานจักสาน ตัวต้นธูปฤๅษี ก็มีประโยชน์ในเรื่องของการบำบัดน้ำเสีย ส่วนหน่อนั้นก็สามารถนำมารับประทานได้

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 8 ลงเรือตามหา “หน่อธูปฤๅษี” ออกอากาศ 29 ก.พ. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ธูปฤๅษีเป็นพืชตามธรรมชาติที่สามารถใช้เป็นประโยชน์ต่าง ๆ ได้แก่ ใบที่ใช้จักสาน ลำต้นที่บำบัดน้ำเสีย และหน่อที่ใช้เป็นวัตถุดิบ นอกจากนี้ ธูปฤๅษียังเป็นพืชที่ขยายพันธุ์ได้ง่าย ซึ่งเห็นได้ว่า คนในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ของพืชผักตามธรรมชาติตามความจำเป็น การพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ จะช่วยสร้างความสะดวกในการดำเนินชีวิตของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ

ตอน ตามล่า “หอยท้ายเขา” ได้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับการตามหาหอยเชิงอนุรักษ์ของชุมชนที่บ้านบ่อเจ็ดลูก อำเภอละงู จังหวัดสตูล เพื่อช่วยสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีแก่สัตว์น้ำใต้ทะเล ทำให้หอยที่อาศัยอยู่ใต้น้ำ มีทั้งคุณภาพและความอุดมสมบูรณ์อย่างเสมอ ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : ตามหาหอยท้ายเกาะของชาวบ้านในชุมชน
นั้นนะคะ ยังคงใช้วิธีการดั้งเดิมก็คือ การตามหาไปที่ละตัวคะ
ซึ่งวิธีแบบนี้คะ นอกจากจะทำให้ปริมาณหอยท้ายเกาะนั้น
สามารถที่จะหาได้ทุกปีแล้ว แล้วก็สร้างอาชีพที่ยั่งยืนให้กับชาวบ้าน
แล้วนะคะ ทั้งชุมชนนั้น ยังให้ความสำคัญในเรื่องของการหา
เชิงอนุรักษ์ นั่นก็คือ ห้ามให้มีการใช้เครื่องปั่นลม ในการดำหาหอย
คะ ซึ่งข้อตกลงดังกล่าวนี้คะ ทุกคนในชุมชนนั้นรู้ดี ทำให้ทุก ๆ
ปีนั้นจึงสามารถหาหอยท้ายเกาะได้ในปริมาณมาก แล้วก็ตัวใหญ่
อีกต่างหากคะ

(“ตามอำเภอใจ” : ตอนที่ 16 ตามล่า “หอยท้ายเกาะ” ออกอากาศ 25 เม.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชุมชนในท้องถิ่นรักษาวินัยดั้งเดิมในการหาหอย จะได้อนุรักษ์
วัตถุดิบที่ใช้ในการประกอบอาหารให้มีปริมาณพอเพียงที่สามารถหาได้ทุกปี และมีคุณภาพอีกด้วย
การอนุรักษ์วัตถุดิบเป็นการกระทำที่สืบทอดมาอย่างรุ่นต่อรุ่น จนกลายเป็นกฎเกณฑ์ของชาวบ้าน
ท้องถิ่นนั้น ๆ ผู้ชมจะได้แนวทางการดำเนินชีวิตที่พึงพาธรรมชาติ ให้ความสำคัญกับการพัฒนา
อย่างยั่งยืน รักษาความสมดุลของระบบนิเวศ จะได้สร้างประโยชน์แก่ตนเองและลูกหลาน ความร่วมมือ
ในการอนุรักษ์ธรรมชาติมีความสำคัญเป็นอย่างมาก การอนุรักษ์ธรรมชาติเป็นหน้าที่ของทุกคน
ในสังคม การให้ความสำคัญกับธรรมชาติก่อน เป็นทิศทางของการได้พึ่งพาธรรมชาติอย่างยาวนาน

ตอน ตามหาวัตถุดิบ ที่มีชื่อว่า หอยแครงนกเขา ได้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับชุมชนเขาทอง
ที่อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ นิยมการหาหอยที่ละตัว เพื่อไม่ทำร้ายสัตว์น้ำและรักษาพื้นที่ใต้น้ำ และจะได้
มีวัตถุดิบที่หาได้จากธรรมชาติตลอดไป ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : วิธีการหาหอยแครงของชาวบ้านในชุมชน
จะไม่นิยมใช้คราดในการหาหอย แต่จะใช้วิธีการหาทีละตัว
เพราะนอกจากไม่เป็นการรบกวนสัตว์น้ำ และสร้างความเสียหาย
ให้กับพื้นที่แล้ว ยังถือเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรอีกด้วยครับ

(“ตามอำเภอใจ” : ตอนที่ 17 ตามหาวัตถุดิบ ที่มีชื่อว่า หอยแครงนกเขา ออกอากาศ 2 พ.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การตามหาหอยเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ จะทำให้ชาวบ้านใน
ชุมชนได้นึกถึงความสำคัญของธรรมชาติ เงื่อนไขเบื้องต้นของการพึ่งพาธรรมชาติคือต้องอนุรักษ์
ธรรมชาติให้ดีกว่าก่อน การรักษาสัตว์น้ำและพื้นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำให้เป็นอย่างดี จะได้มีวัตถุดิบ
ที่หาได้จากธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง เพราะว่าวิธีการหาหอยในชุมชนจะช่วยสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับ
สัตว์น้ำต่าง ๆ ยังทำให้ผู้ชมได้แง่คิดในด้านการพึ่งพาธรรมชาติด้วยการตามหาวัตถุดิบอย่างถูกวิธี

และตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์วัดตฤติบและธรรมชาติ จะมีผลที่ดีสำหรับลูกหลานและธรรมชาติ และทำให้มนุษย์กับธรรมชาติได้อยู่รวมกันอย่างกลมกลืน

ตอน *หาวัตฤติบแสนอันตราย “หอยเม่น”* ได้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับการตามหาหอยเม่นเชิงอนุรักษ์ของชุมชนเกาะนกเกาะ อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมีเขตที่สร้างขึ้นมาจากกฎหมายเพื่ออนุรักษ์สัตว์น้ำ ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : อีก 1 สิ่งที่เราควรระวังนะครับ ในการหาหอยเม่นนะครับ ก็คือพื้นที่ในการหาครับ เพราะถ้าหากเราเข้าไปจับในเขตที่กำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์ หรือเป็นเขตคุ้มครองสัตว์น้ำนะครับ ก็ถือว่ามีความผิดตามกฎหมายครับ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 30 หาวัตฤติบแสนอันตราย “หอยเม่น” ออกอากาศ 1 ส.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การสร้างเขตอนุรักษ์เพื่อคุ้มครองสัตว์น้ำ เป็นการรักษาความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ชุมชนท้องถิ่นตลอดจนลูกหลานได้ใช้ประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง การปลูกเร้าจิตสำนึกการรักษาสัตว์น้ำตามธรรมชาติเป็นแนวทางที่การโน้มนำผู้ชมให้ความสำคัญกับธรรมชาติ เพื่อการพึ่งพาธรรมชาติอย่างยั่งยืนที่ยาวนาน อีกทั้งยังสร้างความผาสุกให้แก่คนรุ่นหลัง

สรุปได้ว่า สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 เป็นสารคดีโทรทัศน์สำหรับบุคคลทั่วไป เน้นการให้ผู้ชมมีความเข้าใจธรรมชาติที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทำให้ผู้ชมได้รับแง่คิดในทางด้านการพึ่งพาธรรมชาติ การตามหาหาวัตฤติบอย่างถูกวิธีกับการสร้างเขตคุ้มครองสัตว์น้ำ จะได้ไม่ทำร้ายกับธรรมชาติ ยังเป็นการรักษาปริมาณและคุณภาพของวัดฤติบธรรมชาติได้เป็นอย่างดี ในกระบวนการตามหาหาวัตฤติบที่ใช้ประกอบอาหาร ทำให้ผู้ชมได้นึกถึงที่มาของอาหารที่บริโภคว่า มาจากไหนมาอย่างไร ซึ่งทำให้ผู้ชมรู้คุณค่าของอาหารที่บริโภค ดังนั้น ผู้ชมสามารถนำแง่คิดที่ปรากฏในสารคดีโทรทัศน์นี้ไปใช้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและธรรมชาติ รักษาของขวัญที่ธรรมชาติมอบให้เป็นอย่างดีเหมือนกับบรรพบุรุษเคยปฏิบัติ อยู่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและทุกคนต้องร่วมมือกันเพื่อพึ่งพาธรรมชาติให้อยู่กับเราไปนาน ๆ รุ่นสู่รุ่น

4.3.2 การใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

การใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ประชาชนทุกระดับใช้ชีวิตตามแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิม การใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วยความพอประมาณ ความมีเหตุผล โดยพิจารณาเหตุปัจจัยตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ซึ่งก็คือการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบต่าง ๆ ทั้งนี้ก็เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของ

การพัฒนา (จุไรรัตน์ แสนใจรักษ์, 2553, น.11-13) การเพาะปลูกเลี้ยงดูผลผลิตโดยใช้สิ่งที่หาได้ง่าย และนำผลผลิตที่ไม่ถึงคุณภาพหรือโตไม่เต็มที่ไปใช้ประโยชน์ต่อ เพื่อประหยัดต้นทุนและช่วยเสริมความพอเพียงในการใช้ชีวิต ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้ให้แง่คิดทางด้านการใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงแก่ผู้ชม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน เก็บ “มะยงชิด” นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับชาวบ้านที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ปลูกต้นมะยงชิดที่ไม่ใช้สารเคมี เพื่อประหยัดต้นทุนการเพาะปลูก และใช้ทรัพยากรน้ำอย่างเต็มที่ ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : ที่สวนลุงสิงห์นั้นมะยงชิด ลุงสิงห์บอกว่าจะเน้นการปลูกแบบไม่ใช้สารเคมีเลยคะ โดยจะเน้นการให้น้ำและการฉีดน้ำคะ การฉีดน้ำแบบนี้มะยงชิด จะช่วยล้างเพลี้ยและรา น้ำค้าง ซึ่งถือว่าเป็นศัตรูพืชอย่างดีของมะยงชิดคะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 13 เก็บ “มะยงชิด” ออกอากาศ 4 เม.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า สวนมะยงชิดของชาวบ้านประยุกต์ปลูกแบบไม่ใช้สารเคมี การใช้วิธีฉีดน้ำเพื่อไม่ให้แมลงทำลายพืช การปลูกเชิงชีวภาพทำให้ต้นมะยงชิดเจริญเติบโตได้ดี ศัตรูพืชเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในการเพาะปลูก การใช้ประโยชน์ของน้ำมาแทนยาปราบศัตรูพืชสามารถประหยัดต้นทุน ชาวบ้านรู้จักใช้วิธีการฉีดน้ำมาล้างศัตรูพืชโดยไม่ทำลายที่ดิน และน้ำที่ลงมายังมีบทบาทรักษาความชื้นของดิน จึงได้ใช้ทรัพยากรน้ำอย่างเต็มที่ อีกทั้งยังรักษาคุณภาพดินไว้ ทำให้การเพาะปลูกได้พัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน เนื่องจากผลไม้ที่ได้ถือเป็นผลผลิตผลการเกษตรปลอดสารพิษ มีผลประโยชน์ต่อสุขภาพของผู้บริโภค และผลไม้ที่มีคุณภาพ เป็นที่ต้องการของตลาดเป็นจำนวนมาก สามารถสร้างรายได้ที่ดีแก่ชาวสวน

ตอน เข้าสวนเก็บแตงไทย บ้านลาดใต้ นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับการใช้ฟางมาคลุมแตงไทย เพื่อไม่ให้แตงไทยโดนแสงแดดจัด โดยอยู่ที่บ้านลาดใต้ อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : อย่างลูกนี้ เราจะเห็นว่า มีเอาฟางมาคลุมมะยงชิด บางลูกเขาจะเอาฟางมาคลุมเอาไว้แบบนี้ เราคลุมเพื่ออะไรคะ แม่

ชาวบ้าน (แม่บุญยง) : เพราะว่าแดดมันจัด แล้วใบไม้ครอบคลุม มันจะร้อน

พิธีกร (ผู้หญิง) : อ้อ ใบไม้ไหม้

ชาวบ้าน (แม่บุญยง) : ทำให้สีไหม้ ๆ

พิธีกร (ผู้หญิง) : ผิวมันเสียอย่างนี้เหอะคะ

ชาวบ้าน (แม่บุญยง) : จ้า

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 26 เข้าสวนเก็บแตงไทย บ้านลาดใต้ ออกอากาศ 4 ก.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การใช้ฟางมาคลุมแตงไทยที่เถาต้นไม่สามารถป้องกันผิวแตงไทย ทำให้ผิวแตงไทยไม่เสีย ฟางเป็นสิ่งที่หาได้ง่ายสำหรับเกษตรกร การนำฟางมาใช้ให้เป็นประโยชน์ก็ถือเป็นหนึ่งในการใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ฟางเป็นวัสดุธรรมชาติ การใช้ฟางในการปลูกแตงไทย จะไม่เป็นมลพิษแก่ที่ดินปลูก เนื่องจากฟางสามารถย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ และฟางที่ย่อยสลายสามารถใช้เป็นประโยชน์ต่อได้ นอกจากนี้แล้ว ชาวบ้านสามารถลดค่าใช้จ่ายในการสั่งซื้อวัสดุที่ใช้คลุมผลแตงไทย และแตงไทยที่อยู่ใต้ฟางได้มีผิวที่เหลืองสวยตลอดจนราคาที่ดี ชาวบ้านรู้จักการนำสิ่งสามัญมาสร้างความปลอดภัย และความพอเพียงก็เป็นแหล่งที่มาของความมั่งคั่งยั่งยืน

ตอน ตามชาวบ้านแปลงถอน “ถั่วลันเตา” นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ของต้นถั่วลันเตาอย่างเต็มที่ ซึ่งชาวบ้านที่บ้านบางเกตุ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี จะนำต้นถั่วลันเตาไปใช้เป็นอาหารวัว ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : และในส่วนของถั่วที่ไม่ได้คุณภาพจะคะ

อย่างเช่น ถั่วที่เปลือกแตก มีรอยเจาะ ถั่วเสีย ถั่วอ่อน ใช้ไม่ได้
รวมไปถึงต้นถั่วที่นั้นจะคะ เราจะไม่ทิ้งคะ แต่ว่าเขาจะนำไปใช้
ประโยชน์เป็นอาหารให้กับวัวมันเองคะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 37 ตามชาวบ้านแปลงถอน “ถั่วลันเตา” ออกอากาศ 19 ก.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ต้นถั่วกับถั่วที่ไม่ได้คุณภาพจะถูกนำไปใช้เป็นอาหารวัว วิธีการทำแบบนี้ นอกจากใช้ประโยชน์ของถั่วอย่างเต็มที่แล้ว ยังช่วยลดต้นทุนในการสั่งซื้ออาหารวัว การจัดการถั่วที่ไม่สามารถนำไปจำหน่าย ถือเป็นแนวทางการใช้ชีวิตแบบพอเพียงและสะดวก ซึ่งได้ปลูกไว้จิตสำนึกของผู้ชมในทางด้านการใช้ประโยชน์วัสดุอย่างเต็มที่ ช่วยลดมลภาวะของสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ผู้ชมสามารถนำแนวทางเหล่านั้นไปปรับใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต

สรุปได้ว่า การใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสิ่งที่ควรได้รับการสรรเสริญ และการเผยแพร่ สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอการปลูกพืชผักของชุมชนท้องถิ่น ผู้ชมจึงสามารถได้มีแง่คิดทางด้านการปลูก และให้ความสำคัญกับสุขภาพของร่างกาย และความสมดุลของนิเวศน์ การไม่ใช้สารเคมีที่ใช้ทางด้านการเกษตร จะได้รับรักษาความอุดมสมบูรณ์ของที่ดิน และได้พืชผักผลไม้ที่ปลอดภัยปราศจากพิษ อีกทั้งยังช่วยลดการลงทุนในการสั่งซื้อปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง และเครื่องมือเกษตร ซึ่งมีผลประโยชน์ต่อชาวเกษตรกรและผู้บริโภคเป็นอย่างมาก ดังนั้น การใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในด้านการเพาะปลูกของท้องถิ่นอื่น ๆ และส่งเสริมการพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง

4.3.3 การดำเนินชีวิตด้วยคุณธรรม

การดำเนินชีวิตด้วยคุณธรรม หมายถึง การดำเนินชีวิตอันดีงามด้วยน้ำใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับการใช้ชีวิตด้วยคุณธรรมในชุมชนท้องถิ่น คนในชุมชนจะดำเนินชีวิต ร่วมแรงร่วมใจ ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างเป็นมิตร ดังตัวอย่าง

ตอน “โถมปลา” ที่กุดหวาย ได้นำเสนอชุมชนบ้านห้วยน้ำคำ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ รู้จักพร้อมใจช่วยกันในการจับปลา เนื่องจากการจับปลาเป็นเรื่องที่ต้องใช้แรงเยอะ ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : แล้วต้องใช้คนเยอะขนาดนี้ทุกครั้งเลย

ใหม่ครับ โจมปลาเนี่ย

ชาวบ้าน (ผู้ใหญ่) : เยอะกว่านี้ก็มี

พิธีกร (ผู้ชาย) : เหมอ มาที่มาเป็นกลุ่ม

ชาวบ้าน (ผู้ใหญ่) : กลุ่มหลาย ๆ คน

พิธีกร (ผู้ชาย) : นอกจากได้ปลาแล้ว ได้ความสามัคคีด้วยนะ

ชาวบ้าน (ผู้ใหญ่) : ต้องใช้ความสามัคคีถึงจะทำได้

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 14 “โถมปลา” ที่กุดหวาย ออกอากาศ 11 เม.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า วิธีการจับปลาของชุมชนบ้านห้วยน้ำคำ เน้นการใช้ความสามัคคี ความร่วมมือเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับชุมชนท้องถิ่น แรงงานเพียงคนเดียวเป็นแรงงานที่เล็กน้อย แต่การรวบรวมแรงงานของชุมชน ก็สามารถเป็นแรงงานที่ยิ่งใหญ่ได้ ซึ่งทำให้ผู้ชมได้มีความเข้าใจกับรูปแบบการดำรงชีวิตของชุมชนเป็นอย่างดี ความสามัคคีของชุมชนมาจากแรงงานของแต่ละคน การใช้ความสามัคคีในการดำรงชีวิต จะช่วยให้ประสบความสำเร็จได้ดี และทำให้ชุมชนมีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ชุมชนท้องถิ่นอยู่ด้วยกันด้วยความรักใคร่ปรองดองกัน สามารถช่วยสร้างบรรยากาศที่กลมเกลียว ต่อสังคม

ตอน ส่องสวน กุ่ยช่ายขาว นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับการปลูกกุ่ยช่ายขาวรวมเป็นกลุ่มกัน เพื่อให้ชุมชนบ้านนาเพียง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นได้มีรายได้ทั่วถึงทุกบ้านเรือนของกลุ่ม และได้มีกุ่ยช่ายขาวจำหน่ายตลอดไป ทำให้ชีวิตชุมชนมั่นคงมากขึ้น ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : บ้านนาเพียงนั้นนะคะ ชาวบ้านจะ

รวมกลุ่มกันในการปลูกและทำกุ่ยช่ายขาวคะ การปลูกและการตัด

ครอบนั้นนะคะ ก็จะต้องหมุนเวียนสลับเปลี่ยนกันไป ซึ่งก็เพื่อเป็น

การกระจายรายได้อย่างทั่วถึงให้กับสมาชิกในกลุ่มคะ นอกจากนั้น

นะคะ ยังทำให้ก๊วยซ่ายขาวของบ้านนาเพียงนั้น มีจำหน่ายตลอดทั้งปีอีกด้วยค่ะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 28 ล่องสวน ก๊วยซ่ายขาว ออกอากาศ 18 ก.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นนิยมทำการเพาะปลูกด้วยรูปแบบรวมเป็นกลุ่ม เพื่อการกระจายรายได้ให้ทั่วถึงสมาชิก การใช้ประโยชน์ของกำลังคนและกำลังวัตถุดิบอย่างชอบธรรม สามารถสร้างความสงบสุขให้แก่ชีวิตของชุมชน ดังนั้น ผู้ชมได้เห็นถึงความสำคัญของการร่วมแรงร่วมใจกัน และได้อยู่ร่วมกับคนในสังคมด้วยความรักใคร่ปรองดองกัน

สรุปได้ว่า การช่วยเหลือกันถือเป็นสิ่งสำคัญในสถานการณ์ดำรงชีวิต ความสามัคคีทำให้ชุมชนท้องถิ่นได้เห็นถึงความสำคัญของการช่วยกัน และทำให้แต่ละคนมีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิด ผู้ชมได้มีความเข้าใจรูปแบบการดำรงชีวิตด้วยคุณธรรมของชุมชนท้องถิ่นโดยผ่านสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ความสามัคคีระหว่างคนในสังคม สามารถทำให้ชีวิตของชุมชนมีความสุขมากขึ้น ฉะนั้น ผู้ชมได้มีความเข้าใจความสำคัญของการช่วยซึ่งกันและกัน ชุมชนในสังคมอยู่ด้วยกันอย่างสมัครสมานสามัคคีและรักใคร่กันเสมอเหมือนพี่น้อง จะทำให้สังคมก้าวหน้าเป็นอย่างดี การสร้างสังคมที่สวຍงาม ต้องการความพยายามจากแต่ละคนและความร่วมมือพร้อมกัน และคุณสมบัติที่ดีงามของผู้คน ก็เป็นพื้นฐานอย่างมั่นคงสำหรับการสร้างความเจริญ

4.4 การช่วยส่งเสริมชุมชนท้องถิ่น

การช่วยส่งเสริมชุมชนท้องถิ่น หมายถึง การช่วยเหลือสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น และช่วยผลักดันการพัฒนาในชุมชนท้องถิ่น สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 มีคุณค่าทางด้านช่วยส่งเสริมชุมชนท้องถิ่นด้านการท่องเที่ยว การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชนท้องถิ่น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.4.1 ส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในชุมชนท้องถิ่น

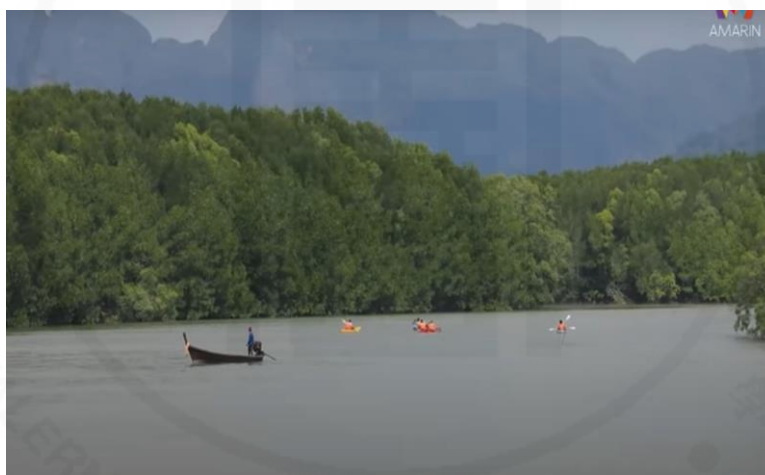
การส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในชุมชนท้องถิ่น หมายถึง การเกื้อหนุนการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น เปิดเผยแพร่พยากรการท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวภายในชุมชนท้องถิ่น ทำให้ผู้ชมเห็นถึงความสวยงามของทิวทัศน์ในชุมชนและบรรยากาศที่มีลักษณะเฉพาะถิ่นที่ดึงดูดความสนใจของผู้ชมได้ เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในชุมชนท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ดังตัวอย่าง

ตอน ตามหา “หอยหนาม” ได้นำเสนอการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในบ้านบางพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดพังงา ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : บ้านบางพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดพังงา ที่นี้ก็เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ป่าชายเลน แบบนี้นั้น ที่คุณผู้ชมเห็นนี้ ก็ห้อมล้อมไปด้วยป่าโกงกาง สวยงามมาก ๆ ครับ ทำให้ที่นี้เนี่ยก็จะ เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ครับ ไม่ว่าจะเป็น การปลูกป่าชายเลน การอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ แล้วก็การเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านนี้ ก็สามารถทำได้รวมถึงนี้เลย แบบที่พลุทำอยู่นี้ การพายเรือชยะ ชมป่าชายเลน ป่าโกงกางตรงนี้ ก็สามารถทำได้เช่นกันครับ

(“ตามอำเภอจางน” : ตอนที่ 4 ตามหา “หอยหนาม” ออกอากาศ 1 ก.พ. 63)

ภาพที่ 43 นักท่องเที่ยวพายเรือชมทิวทัศน์สวยงามที่บ้านบางพัฒนา

ที่มา: <https://youtu.be/qAHZrnomzNg>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของบ้านบางพัฒนาประกอบด้วย กิจกรรมท่องเที่ยวและทิวทัศน์ธรรมชาติที่สวยงาม ดังตัวอย่างภาพที่ 42 นักท่องเที่ยวพายเรือไปชมทิวทัศน์ธรรมชาติ เพื่อสัมผัสเสน่ห์ของชุมชนท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้รับความนิยมนอกจากชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว เนื่องจากกระแสการรักษาสิ่งแวดล้อมในสังคมปัจจุบันนี้ ดังนั้น การท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นได้รับการส่งเสริมที่ดีโดยผ่านช่องทางสารคดีโทรทัศน์ ผู้ชมสามารถเกิดความรักต่อธรรมชาติและมีความประทับใจอย่างลึกซึ้งซึ่งกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และสนใจไปเที่ยวชมท้องถิ่นนั้น ๆ

ตอน ลงเรือตามหา “หน่อธูปฤๅษี” นำเสนอความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยวในบึงสามร้อยยอด อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : บึงสามร้อยยอดแห่งนี้จะ ได้ชื่อว่าเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำโล่ง ซึ่งมีความหลากหลายทางชีวภาพอย่างมากเลยนะ และที่นี้ยังเป็นแหล่งอาศัยของนกนานาชนิด เป็นแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ แล้วก็ยังเป็นแหล่งหาอยู่หากินของชาวบ้านในพื้นที่โดยรอบอีกด้วยค่ะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 8 ลงเรือตามหา “หน่อธูปฤๅษี” ออกอากาศ 29 ก.พ. 63)

ภาพที่ 44 บึงสามร้อยยอดที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ที่มา: <https://youtu.be/bVMB9oOMS7M>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า บึงสามร้อยยอดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้ดึงดูดนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ดังตัวอย่างภาพที่ 43 ชุมชนในท้องถิ่นได้ใช้ชีวิตโดยอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของบึงสามร้อยยอด ผู้ชมจึงได้เห็นความมากมายหลากหลายของสถานที่ท่องเที่ยว จนเกิดความสนใจต่อการท่องเที่ยวชุมชนท้องถิ่น นกหลายชนิดและทิวทัศน์ที่มีสีสันสวยงาม ทำให้ผู้ชมเกิดความรักต่อธรรมชาติและเกิดความประทับใจระหว่างการเดินทาง การสัมผัสแหล่งท่องเที่ยวอย่างที่ได้เห็นรูปภาพเคลื่อนไหวและได้ยินเสียงนำเสนอ ทำให้ผู้ชมเกิดความประทับใจในความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีผลประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวชุมชนท้องถิ่น

ตอน *เข้าสวนเก็บ “ดอกเสี้ยว”* ได้นำเสนอทิวทัศน์สวยงามและอาหารท้องถิ่นที่อร่อยในบ้านป่าเมี่ยง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : ใครอยากมา มาดูดอกเสี้ยว หรือว่ามาชิมก็มาช่วงที่เป็นหน้าของเขาหน่อย ก็จะเป็นช่วงก.พ. มี.ค. นั่นนะค่ะ ก็คือบรรยากาศดี อากาศเย็นตลอดทั้งปี มีลำธารทุกหลังครับ

สำหรับโฮสเทลที่นี้เนาะ ก็ติดต่อมาทางชุมชนได้เลยนะครับ ก็ที่นี้
 ยินดีต้อนรับเนาะ
 (“ตามอำเภอจางน” : ตอนที่ 12 เข้าสวนเก็บ “ดอกเสี้ยว” ออกอากาศ 28 มี.ค. 63)

ภาพที่ 45 ดอกเสี้ยวในจังหวัดลำปาง

ที่มา: <https://youtu.be/p5ROdKMIwqY>

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ดอกเสี้ยว ดังตัวอย่างภาพที่ 44 เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เสริมความสวยงามแก่ทิวทัศน์ท้องถิ่น และเป็นวัตถุดิบที่ได้นำมาประกอบเป็นอาหารที่มีรสชาติเฉพาะท้องถิ่นอีกด้วย การนำเสนอทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีลักษณะโดดเด่น จะทำให้ผู้ชมได้รู้จักการท่องเที่ยวชุมชนเป็นอย่างดี และช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นจังหวัดลำปาง เป็นจุดที่ดีสำหรับการชมน้ำไหลและดอกไม้สีขาว ยังมีที่พักทันสมัยไว้รองรับนักท่องเที่ยว ความเอื้อเฟื้อของชุมชนท้องถิ่นก็จะทำให้ผู้ที่มาเที่ยวมีความรู้สึกอบอุ่นใจมาก

ตอน ลุยทะเลระนองตามหาหอยนมสาว ได้นำเสนอทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแหลมนาว อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง โดยเฉพาะในด้านอาหารท้องถิ่น และกิจกรรมท่องเที่ยว ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : มา หอยชักตีน นี่แหละ ที่ได้เคยเลยนะ

ชาวบ้าน (จี๋ลิ่ง) : ไม่ได้กินหอยชักตีน ไม่ได้มาถึงแหลมนาว

นะ ต้องกินหอยชักตีน

พิธีกร (ผู้ชาย) : อ้อ กำลังดีเลย นี่แปลว่า ถ้านักท่องเที่ยว

มานี้ มาพักโฮมสเตย์นี้ มีแน่นอน อิม หอม หวาน มันสดอะ

อย่างนี้ คุณผู้ชมหรือว่านักท่องเที่ยวที่ได้ดูรายการเราแล้ว
อยากมาเที่ยวนี้มาได้ไหม

ชาวบ้าน (จ๊ะลิ่ง) : มาได้

พิธีกร (ผู้ชาย) : มีกิจกรรมเยอะเยอะ

ชาวบ้าน (จ๊ะลิ่ง) : จำ

พิธีกร (ผู้ชาย) : ถ้าอยากรู้ว่ามီးอะไรบ้าง ก็ติดต่อเข้ามาที่

ชุมชนบ้านแหลมนาวได้เลยเนาะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 20 ลุยทะเลระนองตามหาหอยนมสาว ออกอากาศ 22 พ.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชุมชนบ้านแหลมนาวเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมหลากหลาย รวมอาหารทะเลที่มีความเป็นเอกลักษณ์ พิธีกรกับชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่น ทำให้ผู้ชมได้สัมผัสความสวยงามของทัศนียภาพ ความเอร็ดอร่อยของอาหารพื้นบ้าน และความอัศจรรย์ดีขอบรับแขกของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเห็นได้ว่า สารคดีโทรทัศน์เป็นสื่อกลางที่สามารถแสดงการท่องเที่ยวที่มีเสน่ห์โดยตรง รูปภาพต่าง ๆ ที่ขึ้นหน้าจอ ชักชวนผู้ชมให้หลงใหลกับความสวยงาม และเกิดความสนใจที่อยากจะไปสัมผัสทัศนียภาพที่สวยงาม มีเสน่ห์ดึงดูดจิตใจได้ด้วยตนเอง

ตอน วางอวนดักปลาสด ได้นำเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านปากน้ำตะโก อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร ผู้ชมสามารถเห็นถึงกิจกรรมและทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนโดยผ่านการนำเสนอของพิธีกรและชาวบ้าน ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : บ้านปากน้ำตะโก อำเภอทุ่งตะโก
จังหวัดชุมพร ที่นี่นะคะ มีการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่
หลากหลาย กิจกรรมแรกนั้นนะคะ ที่ใครมาแล้วพลาดไม่ได้ นั่นก็
คือ การออกมานั่งเรือชมวิถีชีวิตยามเช้า พร้อม ๆ กับการจับกาแพ
และขนมของชุมชนในบริเวณปากน้ำตะโกคะ

[...]

ชาวบ้าน (ผู้ใหญ่) : ก็จะพามากินกาแพ ดูพระอาทิตย์ขึ้น

ตอนเช้าที่หาดอรุณทัย เป็นหาดที่ยาวที่สุดในจังหวัดชุมพรแล้วครับ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 34 วางอวนดักปลาสด ออกอากาศ 29 ส.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ที่ปากน้ำตะโกมีกิจกรรมการท่องเที่ยวนั่งเรือสัมผัสความสวยงามของทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตในชุมชนท้องถิ่น ชาวบ้านท้องถิ่นพาพิธีกรไปออกเรือตอนเช้า เพื่อชมความสวยงามของวิวดทะเลพร้อมกับการกินขนมท้องถิ่น โดยอยู่ในสภาพแวดล้อม

ธรรมชาติ ผู้ชมสามารถเห็นถึงวิถีชีวิตและกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นอย่างดี มีความเข้าใจ การท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้นจากการรับชม ซึ่งทำให้เกิดความชื่นชอบและความสนใจการท่องเที่ยว ในท้องถิ่นนั้น ๆ

สรุปได้ว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นสามารถ แสดงออกให้ผู้ชมได้เห็นโดยผ่านการนำเสนอของพิธีกร รูปภาพเคลื่อนไหว สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 เป็นช่องทางที่ดีในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่น สามารถนำทิวทัศน์สวยงามเข้าสู่สายตาของผู้ชม ทำให้ผู้ชมเกิดความรักและความสนใจต่อทิวทัศน์ ธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น ผู้ชมสามารถได้สัมผัสอากาศเย็นสบาย บรรยากาศน่ารัก ทิวทัศน์อย่างสี สันสวยงาม และความเอื้อเฟื้อของชุมชนท้องถิ่น

4.4.2 ส่งเสริมการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชนท้องถิ่น

การส่งเสริมการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชนท้องถิ่น หมายถึง ช่วยเหลือสนับสนุน การทำมาหากินในทางซื้อขายของชุมชนให้ดีขึ้น สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ และมีผลประโยชน์ต่อผู้บริโภค จึงได้ส่งเสริมการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชนท้องถิ่น ดังตัวอย่าง

ตอน *เมนูเด็ดจาก “ผักเชียงดา”* ได้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับผักที่ชื่อว่า ผักเชียงดา เป็นผลิตภัณฑ์ชนิดหนึ่งของชาวบ้านที่บ้านศรีแดนเมือง มีสรรพคุณหลายอย่าง ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : ใบเชียงดานั้นเป็นพืชที่มีสรรพคุณช่วยในเรื่องการลดน้ำตาลในเลือด ช่วยลดเบาหวาน และบรรเทาอาการ ภูมิแพ้ รวมไปถึงยังมีสรรพคุณอีกหลายอย่างนะคะ ซึ่งทางกลุ่มชุมชนนั้น ก็มีการจำหน่ายอย่างทั้งแบบยัดซองและใบชาอ่อน ซึ่งถ้าคุณผู้ชม สนใจ ก็สามารถที่จะติดต่อสอบถามกับทางกลุ่มได้โดยตรงค่ะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 2 เมนูเด็ดจาก “ผักเชียงดา” ออกอากาศ 18 ม.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ผักเชียงดาถือเป็นผักที่มีสรรพคุณหลากหลาย มีผลประโยชน์ ต่อร่างกายมนุษย์ ชาวบ้านจัดกลุ่มขึ้นเพื่อนำผักเชียงดาผลิตออกเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ผู้ชมสามารถ รู้จักสรรพคุณของผักเชียงดา รูปแบบผลิตภัณฑ์ และวิธีการติดต่อกลุ่มชาวบ้านที่ทำการผลิต โดยผ่าน สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 จึงช่วยสร้างความเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค จนส่งเสริมการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชนท้องถิ่นได้

ตอน *ตามรอย “มะขามเทศ”* ได้นำเสนอมะขามเทศของอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัด สมุทรสาคร ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัย และเจ้าสวนยังเสนอรูปแบบการสั่งซื้อและรูปแบบ การเข้าสวนสัมผัสด้วยตนเอง ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : เห็นบอกว่า สวนแห่งนี้ก็คือ เป็นมะขาม
เทศแบบปลอดสาร คือแบบต้องมีการควบคุม

ชาวบ้าน (พี่เอ) : ใช่ค่ะ มีการควบคุม มันเป็นแปลงเดี่ยว
เราควบคุมได้ค่ะ

พิธีกร (ผู้หญิง) : ค่ะ นักท่องเที่ยวหรือว่าคนที่สนใจอยาก
ซื้อ นี่ก็ก็สามารถเข้ามาได้ถึงในสวนเลย คือเปิดให้เข้าสวน
ไม่ได้มาซื้ออย่างเดียวเนาะ

ชาวบ้าน (พี่เอ) : ใช่ ซึ่งเราอะ อยากจะให้คนที่เขาชอบกิน
แต่ว่าเขาอาจจะไม่เคี้ยวแบบไม่ใช่น้ำตาล

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 6 ตามรอย “มะขามเทศ” ออกอากาศ 15 ก.พ. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า มะขามเทศบ้านแพ้วถือเป็นผลิตภัณฑ์ที่ปลอดสารพิษ
เนื่องจากการปลูกอย่างควบคุม ผู้ชมสามารถเห็นสภาพแวดล้อมการปลูกในสวนมะขามเทศโดยผ่าน
สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 และยังสามารถสั่งซื้อและ
เข้าสวนสัมผัสได้ ทำให้สวนของชาวบ้านได้แสดงตัวต่อหน้ากล้อง และผู้ชมได้มีความรู้จกกับสวนเป็น
อย่างดี ซึ่งสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 เป็นแรงผลักดันที่ส่งเสริมการจำหน่ายของ
ผลิตภัณฑ์ชาวบ้าน

ตอน ลุยสวน “มะพร้าวน้ำหอม” ได้นำเสนอผลิตภัณฑ์ทางด้านมะพร้าว น้ำหอม
ที่บ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเป็นสายพันธุ์มะพร้าวที่ขึ้นชื่อ ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : นี้อะครับ คุณผู้ชมครับ ถ้าใครที่รู้สึก
ดูแล้วอยากที่จะซื้อ สั่งซื้อมะพร้าว น้ำหอม หรือเอาต้นพันธุ์นี้
ติดต่อพี่ประเสริฐได้เลย

ชาวบ้าน (พี่ประเสริฐ) : ได้ครับ

พิธีกร (ผู้ชาย) : นอกจากมะพร้าว น้ำหอมที่ปลูกได้ชิมไปนะครับ
ซึ่งก็เป็นมะพร้าวที่ชาวบ้านปลูกเพื่อจำหน่ายลูก ต้องใช้เวลาปลูก
นานถึง 3 ปีครับ กว่าจะติดลูกให้เราได้กิน ได้นำไปจำหน่ายนี้ละครับ
ซึ่งก็มีมะพร้าวอีกสายพันธุ์หนึ่งนะครับ ที่ปลูกเพื่อจำหน่ายยอด
โดยเฉพาะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 15 ลุยสวน “มะพร้าว น้ำหอม” ออกอากาศ 18 เม.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า มะพร้าวบ้านแพ้ว ถือเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพที่ดี และมี
ประเภทหลากหลาย เป็นสายพันธุ์ที่มีชื่อเสียง ได้เพาะปลูกครบเวลาการเจริญเติบโตของต้นมะพร้าว

จึงมีรสชาติหอมหวาน ผู้ชมสามารถสั่งซื้อผลิตภัณฑ์มะพร้าวจากสวนโดยตรงติดต่อกับชาวบ้านโดยตรง ผลิตภัณฑ์มีทั้งลูกมะพร้าว ยอดมะพร้าวและต้นมะพร้าว ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้ การรับชมต้นมะพร้าวในสวนชาวบ้านผ่านสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอใจ” พ.ศ. 2563 และมีพิธีกรเป็นผู้ลองชิมแล้วแสดงความรู้สึกสำหรับรสชาติมะพร้าว จึงทำให้ผู้ชมได้มีความรู้จกกับผลิตภัณฑ์เป็นอย่างดี จนเกิดความสนใจสั่งซื้อ ดังนั้น ได้ส่งเสริมการจำหน่ายของผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นเป็นอย่างดี

ตอน ลุยหาหัวนา นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับแป้งหัวของชุมชนหนองหลวง อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก โดยพิธีกรกับชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้ที่การประกอบของหวานที่ทำจากแป้งหัว ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : เหมือนมันจะสาก ๆ นิดหนึ่ง เคี้ยวเข้าไป แล้วมันแบบกรูบ ๆ

พิธีกร (ผู้หญิง) : ใช่ ๆ แต่เนื้อแห้งไม่ได้เนียนเหมือนหัวทางสุพรรณนะ มัน อย่างที่แม่บอก แป้งมันเยอะงะ แต่โดยรวมคือ อร่อยมากค่ะ [...]

พิธีกร (ผู้หญิง) : ใครที่อยากทำ วิธีทำไม่ยาก อย่างที่เราบอกนะ ก็คือแค่ววน แค่อะไรอย่างนี้ ติดต่อสั่งซื้อไปทางชุมชนได้เลย ที่นี้มีแป้งหัวจำหน่ายด้วย คือปี 1 แค่อุดได้ครั้งเดียว แต่แป้งหัวก็น่าจะมีตลอด ลองติดต่อสอบถามเข้ามาดูนะค่ะ

(“ตามอำเภอใจ” : ตอนที่ 22 ลุยหาหัวนา ออกอากาศ 6 มิ.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า แป้งหัวนาของชุมชนหนองหลวงเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำจากฝีมือของชุมชนท้องถิ่น พิธีกรกับชาวบ้านเป็นผู้ที่แสดงตัวในกระบวนการการประกอบของหวาน โดยการเลือกใช้หัวที่หาได้ในชุมชน ผู้ชมสามารถสั่งซื้อแป้งหัวกับทางชุมชนโดยตรง นอกจากนี้แล้วผู้ชมจะได้เข้าใจวิธีการประกอบกับรสชาติในปากระหว่างการรับชม อีกทั้งได้เห็นการชูดหัวและการทำแป้งหัว ทำให้ผู้ชมได้วางใจกับผลิตภัณฑ์มากยิ่งขึ้น

ตอน ล่าปลาโทง ปลาอันตรายแห่งท้องทะเล ได้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์แปรรูปจากอาหารทะเลของชุมชนบ้านแหลมนาว อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำจากวัตถุดิบที่หาได้ในชุมชน และมีรสชาติอย่างธรรมชาติ ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : อย่างน้ำพริกปลาตัวนี้ ทำไมเราถึงใช้แค่อย่างปลาโทงกับปลาหับอย่างนี้อะครับ

ชาวบ้าน (แม่บ้าน) : ก็คือ เนื้อมันจะเยอะ ก้างจะน้อย คือ น้ำพริกชนิดนี้อะ มันเป็นแบบแห้ง แล้วมันไม่มีส่วนผสมอย่างอื่นเยอะ แต่เน้นเนื้อปลาเป็นหลักเลย

พิธีกร (ผู้ชาย) : นอกจากน้ำพริกแล้วนะครับ ก็ยังมีผลิตภัณฑ์
แปรรูปจากอาหารทะเลอื่น ๆ ที่รับประกันได้เลยว่า ใช้นวัตกรรม
ใหม่แน่นอนครับ สำหรับใครที่สนใจผลิตภัณฑ์ตัวไหนนะครับ
ก็สามารถติดต่อสอบถามกับทางชุมชนได้โดยตรงเลยครับ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 25 ล่าปลาโทง ปลาอันตรายแห่งท้องทะเล ออกอากาศ 27 มิ.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ผลิตภัณฑ์ของชุมชนบ้านแหลมนาวมีทั้งคุณภาพ
และความหลากหลาย เนื่องจากการเลือกใช้นวัตกรรมที่สดใหม่ที่ได้ในชุมชนมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์
ต่าง ๆ และวิธีการทำอย่างดั้งเดิม ผู้ชมที่ขอรับประทานอาหารทะเลและน้ำพริกปลาตัวสามารถ
ได้รับความเข้าใจผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยตรง อาหารทะเลที่แปรรูปเหมาะกับการจำหน่ายที่ตลาด
การเก็บไว้ได้นานก็เป็นจุดเด่นที่ได้ดึงดูดความสนใจของผู้ชม

สรุปได้ว่า ผู้ชมได้เห็นสภาพแวดล้อมการเพาะปลูกพืชผักผลไม้ต่าง ๆ และรูปร่างภายนอก
ของผลิตภัณฑ์โดยผ่านสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 นอกจากนี้แล้ว ผู้ชมยังได้รับ
ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ของชุมชน รวมทั้งรสชาติ คุณภาพ และสรรพคุณ พิธีกรกับชาวบ้านเป็น
ผู้ที่เข้าไปในสวนเพื่อสัมผัสและให้ข้อมูลเหล่านั้น ทำให้ผู้ชมเกิดความสนใจและความวางใจกับผลิตภัณฑ์
นั้น ๆ และผู้ที่สนใจสามารถสั่งซื้อกับชาวบ้านอย่างโดยตรง จึงเห็นได้ว่า สารคดีโทรทัศน์
“ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 มีคุณค่าทางด้านการส่งเสริมการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชนท้องถิ่น

4.5 การเป็นสื่อกลางที่ช่วยเผยแพร่ความเป็นท้องถิ่น

การเป็นสื่อกลางที่ช่วยเผยแพร่ความเป็นท้องถิ่น หมายถึง การเป็นสื่อที่นำข้อมูลและเนื้อหา
หลายประเภทไปสู่มวลชน การนำอัตลักษณ์ในชุมชนท้องถิ่นแพร่อย่างทั่วไป ทำให้ชุมชนภายนอกมี
ความเข้าใจกับชุมชนท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 มีคุณค่า
ทางด้านการเป็นสื่อกลางในการช่วยเผยแพร่อัตลักษณ์ของท้องถิ่น และทำให้บุคคลภายนอกเข้าใจ
รูปแบบการดำรงชีวิตของชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งยังนำความเป็นท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ เข้าสู่สายตาผู้ชม
ดังตัวอย่าง

4.5.1 ความเป็นท้องถิ่นในด้านภาษา

ความเป็นท้องถิ่นในด้านภาษา หมายถึง ถ้อยคำที่ใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน
สำหรับหมู่คนนั้น ๆ และสามารถแสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะกลุ่มชุมชน ในสารคดีโทรทัศน์
“ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับภาษาท้องถิ่น และการนำภาษาท้องถิ่น
ให้แพร่หลาย ดังตัวอย่าง

ตอน *เข้าสวนเก็บ “ดอกเสี้ยว”* ได้นำเสนอภาษาเหนือที่ชาวบ้านใช้ในชีวิตประจำวัน โดยอยู่ที่บ้านป่าเมี่ยง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : แม่ทรายคำนี่ก็ ทำเมี่ยงมานานแล้ว

ใช้ไหมจ๊ะ

ชาวบ้าน (แม่ทรายคำ) : ทำมาเมิ่นแล้วละเจ้า

พิธีกร (ผู้ชาย) : แล้วในหมู่บ้านเรานี้ก็ทำเมี่ยงกันเกือบ

ทั้งหมดไหมครับ

ชาวบ้าน (แม่ทรายคำ) : ทุกคนต้องทำ ทุกหลังคาบ้าน

ทำมาตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่ ลูกหลานที่ไปเรียน

(“ตามอำเภอจางาน” : ตอนที่ 12 *เข้าสวนเก็บ “ดอกเสี้ยว”* ออกอากาศ 28 มี.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การทำเมี่ยงถือเป็นอาชีพหลักของแต่ละครอบครัวในชุมชนท้องถิ่น เพราะว่าเมี่ยงเป็นรายได้ที่สำคัญสำหรับทุกบ้านโดยนับตั้งแต่สมัยก่อน ชาวบ้านได้บอกเล่าเรื่องเมี่ยงด้วยภาษาท้องถิ่น เห็นได้ว่า ภาษาท้องถิ่นสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของชาวบ้านอย่างใกล้ชิด ภาษาท้องถิ่นเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ๆ และคู่กับชีวิตของชุมชนตลอดเวลา ชุมชนยังรักษาภาษาท้องถิ่นเป็นอย่างดีโดยการใช้ภาษาถิ่นในกระบวนการดำเนินชีวิต เป็นการให้กำลังใจผู้คนที่ใช้ภาษาท้องถิ่นให้มีความมั่นใจกับภาษาท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น อีกทั้งยังทำให้ผู้ชมได้สัมผัสเสน่ห์ของภาษาท้องถิ่นระหว่างการรับชม เกิดความสนใจที่จะรักษาภาษาท้องถิ่น และตระหนักถึงความสำคัญของภาษาท้องถิ่น

ตอน *“ดักหอยขม”* บึงสะพาน ได้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับพิธีกรกับชาวบ้านใช้ภาษาท้องถิ่นคุยกันเมื่อออกเรือไปตามหาหอยขมที่บึงสะพาน อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : ตรงนี้มีหลายลำมากนะคะ ที่เขาออกมา

หาปลา คือวางเป็นวงกลม ๆ ค่ะ แล้วก็ตีล้อม ไล่ปลาเนาะ

ชาวบ้าน (พี่นพ) : เขากู้แล้ว

พิธีกร (ผู้หญิง) : กู้แล้วเหรหาคะ

ชาวบ้าน (พี่นพ) : ครับ

พิธีกร (ผู้หญิง) : เราไปเบ็งได้ปะคะ

ชาวบ้าน (พี่นพ) : ได้ ๆ ครับ

พิธีกร (ผู้หญิง) : ขอเบ็งแทนได้ปะ

(“ตามอำเภอจางาน” : ตอนที่ 23 *“ดักหอยขม”* บึงสะพาน ออกอากาศ 13 มี.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า พิธีกรใช้ภาษาท้องถิ่นในการพูดคุยกับชาวบ้าน คำว่า เบ็ เป็นภาษาอีสาน แปลว่า ดู คำว่าบ่ ภาษากลางหมายความว่า ไหม การใช้ภาษาท้องถิ่นพูดคุย สร้างความรู้สึกเป็นกันเอง คนภาคอีสานที่เดินทางห่างจากบ้านเกิดความคิดถึงบ้านเกิดเมืองนอน และยังทำให้ผู้ชมเกิดความสนใจในเรื่องภาษาท้องถิ่น ภาษาท้องถิ่นเป็นหนึ่งในวัฒนธรรม แต่การพัฒนาอย่างรวดเร็วในยุคสมัยใหม่ ทำให้ผู้ใช้ภาษาท้องถิ่นลดน้อยลง โดยเฉพาะวัยรุ่น ในฐานะที่เป็นผู้นำเสนอ การพูดภาษาท้องถิ่นของพิธีกรแสดงให้เห็นถึงเสน่ห์ของภาษาถิ่น ได้ปลูกเร้า จิตสำนึกการอนุรักษ์ภาษาถิ่นของชุมชนภาคต่าง ๆ และทำให้ผู้ชมเกิดความภาคภูมิใจกับความเป็น ท้องถิ่นทางด้านภาษาของบ้านเกิดตนเอง

ตอน “ดูหลำ” ดำน้ำฟังเสียงปลาแบบชาวเลโบราณ ได้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับพิธีกรกับ ชาวบ้านออกเรือไปจับปลาด้วยฟังเสียงปลาที่ชุมชนบ้านในถุ้ง อำเภอท่าศาลา จังหวัด นครศรีธรรมราช ชาวบ้านใช้ภาษาได้คุยกับพิธีกรในการบอกเล่าวิธีการฟังเสียงปลา ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : [...] เราต้องดูอะไรบ้างก่อนที่จะลง

ชาวบ้าน (บั้งเหม) : ลงได้ดูว่าเจียบ ๆ ดูข้าง ๆ อย่าให้มี

อะไรมารบกวน ถ้างฟังเสียงปลา

พิธีกร (ผู้หญิง) : อย่างเรือ แก ๆ อันนั้น ได้ไหม

ชาวบ้าน (บั้งเหม) : เรือแบบนั้นไม่ได้ เสียงมันดังมาก [...]

พิธีกร (ผู้หญิง) : บั้งเหมนี้ดำ ดูหลำมากี่ปีแล้วคะ เนี่ย

ชาวบ้าน (บั้งเหม) : 20 ปีได้แล้ว ดำมานานแล้ว

พิธีกร (ผู้หญิง) : แล้วส่วนใหญ่ เวลาที่เราลงดำคะ เออ ปลาที่ได้เนี่ย มันจะเป็นปลาประเภทไหนคะ เราสามารถแบ่ง ประเภทได้ไหม [...]

ชาวบ้าน (บั้งเหม) : ฟังกี่รูบ้างแหละ

พิธีกร (ผู้หญิง) : ฟังเสียงก็พอแยกออก

ชาวบ้าน (บั้งเหม) : ใช่

พิธีกร (ผู้หญิง) : อย่างคำว่า ดูหลำ นี่คือเขาใช้เรียกการลง ไปในน้ำ หรือเรียกคนลงไป

ชาวบ้าน (บั้งเหม) : เรียกคน

พิธีกร (ผู้หญิง) : ใช่เรียกเรานี้แหละ

ชาวบ้าน (บั้งเหม) : แต่ว่าบางหมู่บ้านหรือบางจังหวัด เขา ก็เรียก กาน้ำ [...]

พิธีกร (ผู้หญิง) : เดียวบังจะลงแล้ว ไซ้ไหมคะ ต้องมี
อุปกรณ์อะไรไหมคะ บัง
ชาวบ้าน (บังเหม) : ไม่มี
พิธีกร (ผู้หญิง) : มีหู ฮ่า ๆ ๆ
ชาวบ้าน (บังเหม) : มีอุปกรณ์แค่นี้ เชือกนี้ กุมไว้ อย่านำให้
ลอยไปไกล เดียวจะกลับมาที่เรือไม่ไหว

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 33 “ดูหล้า” ดำน้ำฟังเสียงปลาแบบชาวเลโบราณ ออกอากาศ 22 ส.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชาวเลใช้ภาษาได้คุยกับพิธีกรในการออกเรือหาปลาด้วยวิธีการฟังเสียงปลา ชาวเลท้องถิ่นเป็นผู้ที่บอกเล่าประสบการณ์และวิธีการหาปลาของดูหล้าโดยใช้ภาษาถิ่นตลอด ซึ่งดูหล้าเป็นคำพูดที่ใช้เรียกผู้ที่หาปลาด้วยการฟังเสียงปลา และมีภาษาถิ่นอื่นเรียกว่า กาน้ำ ซึ่งผู้ชมได้มีความเข้าใจภาษาถิ่นโดยผ่านการพูดคุยระหว่างชาวเลและพิธีกร ยังทำให้ผู้ใช้ภาษาถิ่นเกิดความภูมิใจในการใช้และการรักษาภาษาถิ่นของตนเอง

สรุปได้ว่า ภาษาท้องถิ่น เป็นหนึ่งในวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น แสดงให้เห็นถึงชุมชนท้องถิ่นมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น และชุมชนสามารถใช้ชีวิตอย่างมีความสุข โดยการปฏิบัติและการรักษาวัฒนธรรมที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ ผู้ชมได้มีความรู้จกกับภาษาท้องถิ่นผ่านการเผยแพร่ของสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ซึ่งเห็นได้ว่า สารคดีโทรทัศน์มีคุณค่าในด้านการเผยแพร่ภาษาท้องถิ่น สามารถช่วยส่งเสริมการรักษาวัฒนธรรม และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันระหว่างชุมชนท้องถิ่น

4.5.2 ความเป็นท้องถิ่นในด้านรูปแบบการดำรงชีวิต

ความเป็นท้องถิ่นในด้านรูปแบบการดำรงชีวิต หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตที่เป็นที่ยอมรับที่จะทำให้ชีวิตชุมชนมีความมั่นคงและมีความสุข และเป็นรูปแบบการดำรงชีวิตที่แสดงให้เห็นถึงความ เป็นท้องถิ่น บุคคลภายนอกสามารถเข้าใจรูปแบบการดำรงชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะชุมชนท้องถิ่น โดยผ่านสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ดังตัวอย่าง

ตอน ลุยหา “หอยวงช้าง” ได้นำเสนอชุมชนบ้านบางพัฒนา ที่อำเภอเมือง จังหวัดพังงา ชาวบ้านในชุมชนทำการประมงเป็นหลัก และแปรรูปอาหารทะเลขายตามหน้าบ้าน ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : ชุมชนบ้านบางพัฒนาเป็นชุมชนมุสลิม
ขนาดเล็กที่ตั้งอยู่บนเกาะที่ถูกล้อมรอบไปด้วยป่าชายเลนครับ
มีสะพานปูนขนาดเล็กที่ชาวบ้านใช้ในการสัญจรไปมา อาชีพส่วนใหญ่
ของชาวบ้านที่นี่ก็จะทำประมงเป็นหลัก ทำให้สินค้าต่าง ๆ
ที่ชาวบ้านนำมาขายนะครับ จะเน้นไปทางด้านอาหารทะเลเป็น

ส่วนใหญ่ครับ ซึ่งก็สามารถพบเจอหรือแวะซื้อได้ตามบ้านของ
ชาวบ้านได้ตลอดทาง ซึ่งนอกจากอาหารทะเลสด ๆ แล้วนะครับ
ที่นี่ยังมีอาหารทะเลแปรรูปต่าง ๆ ให้เราได้เลือกซื้อกันอีกด้วยครับ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 1 ลุยหา “หอยวงช้าง” ออกอากาศ 11 ม.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชุมชนบ้านบางพัฒนาเป็นชุมชนเล็ก ๆ ทางภาคใต้ เป็นที่
อยู่อาศัยของชาวมุสลิม ชุมชนบ้านบางพัฒนาส่วนใหญ่เป็นชาวประมง อาหารทะเลเป็นสินค้าหลักที่
นำไปจำหน่าย จึงเห็นได้ว่า ชุมชนที่อาศัยอยู่ใกล้บริเวณชายทะเล รู้จักการใช้ประโยชน์ของ
ทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่รอบตัวเพื่อเลี้ยงชีพ และการนำอาหารทะเลไปประกอบเป็นอาหารทะเล
สำเร็จรูป ถือเป็นของฝากที่ดีและสะดวก ได้ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว และการขายสินค้า
ตามหน้าบ้าน ก็เป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น

ตอน วิถีเกษตรบนดอย ได้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับชุมชนชาวม้งบนดอยที่บ้านห้วยมะเขือส้ม
อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทำการเกษตรตามภูมิประเทศของชุมชนท้องถิ่น และมีพืชเศรษฐกิจ
หลายชนิด ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : บ้านห้วยมะเขือส้ม เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่
บนพื้นที่สูงครับ ชาวบ้านที่นั่นนะครับ เป็นชาวเขาหลากหลายชาติ
พันธุ์ และส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตร ซึ่งพืชที่นิยมปลูก จะเป็น
ชา กาแฟ ข้าวไร่ และพืชเศรษฐกิจอันดับต้น ๆ ของที่นั่นนะครับ
ก็คือกะหล่ำปลีและมะเขือเทศครับ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 5 วิถีเกษตรบนดอย ออกอากาศ 8 ก.พ. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชุมชนบ้านห้วยมะเขือส้มเป็นชุมชนชาวเขาที่มี
ความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ การประกอบอาชีพด้านการเกษตรเป็นหลัก และรู้จักการเพาะปลูก
พืชผักที่หลากหลาย เห็นได้ว่า ชาวเขาในชุมชนท้องถิ่น ได้ปรับตัวเพื่อเข้ากับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ
การเลือกพืชผักที่เหมาะสมกับสภาพที่ดิน และสร้างรายได้พอเพียงโดยการปลูกพืชผักต่าง ๆ
อย่างผสมกัน ผู้ชมจึงได้มีความเข้าใจกับวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นว่า การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม
ก็เป็นรูปแบบอย่างหนึ่งที่ใช้ประโยชน์ธรรมชาติเป็นอย่างดี การปรับตัวเพื่อการฝังรากลึก ซึ่งการรู้จัก
สร้างพื้นฐานในพื้นที่นั้น ๆ ถือเป็นรูปแบบที่สร้างความกลมกลืนระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

ตอน เส้นทางหอมแดงบ้านห้วยน้ำ ได้้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับวิธีการเก็บหอมด้วยวิธีดั้งเดิม
ของชุมชนบ้านห้วยน้ำ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งก็คือการใช้แรงงานในการเก็บ
หอมแดง ดังความว่า

พิธีกร (ผู้ชาย) : ตอนนี้เราพาคุณผู้ชมเดินทางเข้ามาที่ชุมชนบ้านห้วย ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษครับ ที่นี้ นะครับ ถือเป็นอีกหนึ่งหมู่บ้านครับ ที่มีการปลูกหอมแดงกันเกือบทั้งหมู่บ้านเลย แล้วในปัจจุบันนี้นะครับ ชาวบ้านก็ยังใช้วิธีการเอาแรงกันในช่วงฤดูกาลเก็บหอม ซึ่งชาวบ้านที่นี้นะครับ เรียกกันว่า การกุ่มหอมครับ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 21 เส้นทางหอมแดงบ้านห้วย ออกอากาศ 30 พ.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชุมชนบ้านห้วยนิยมการปลูกหอมแดง และการเก็บหอมแดงด้วยแรงงาน ในสมัยปัจจุบันนี้ ส่วนใหญ่จะใช้เครื่องจักรกลแทนกำลังคน แต่ชุมชนบ้านห้วย ยังรักษาวิธีการเก็บหอมแดงแบบดั้งเดิม ทำให้ผู้ชมได้เห็นถึงรูปแบบการทำเกษตรอันตกทอดมาแต่โบราณ ความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าของกลุ่มชาวเกษตรกร

ตอน “ดักหอยขม” บึงละหาน ได้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับชุมชนบึงละหาน อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ได้อาศัยความอุดมสมบูรณ์ของบึงในชุมชน และรู้จักการทำประมงตามฤดูกาล ดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : และตอนนี้นะคะ เราอยู่กับที่บึงละหาน บึงน้ำขนาดใหญ่ ซึ่งก็คือว่าเป็นแหล่งหาอยู่หากินของชาวบ้านที่กินพื้นที่กว่า 4 ตำบลในอำเภอจตุรัสค่ะ [...] ปกติแล้ว เขามาซื้อหรือว่าเราไปขายกันเอง

ชาวบ้าน (พี่นพ) : มาซื้อครับ มารับอยู่ที่บ้าน

พิธีกร (ผู้หญิง) : มาซื้อเลย รู้เลยว่า คนนี้คือหาหอยขมขาย เขาก็มาซื้อถึงบ้านเลยเนาะ คนที่หาหอยขมเนี่ย เขาก็หาปลาหากุ้งหาอะไรพวกนี้ด้วยไหมคะ

ชาวบ้าน (พี่นพ) : หาด้วยครับ

พิธีกร (ผู้หญิง) : กุ้ง ๆ หลาย ๆ อาชีพเนาะ ตามช่วง

ชาวบ้าน (พี่นพ) : ใส่ตะขாயด้วย หอยด้วย หอยยาม 2 วันครึ่ง ส่วนตะขாயใส่ทุกวัน

พิธีกร (ผู้หญิง) : กีระหว่างที่เราปล่อยให้หอยมาติด ก็ไปหาปลาได้ หากุ้งได้ อย่างนี้เนาะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 23 “ดักหอยขม” บึงละหาน ออกอากาศ 13 มิ.ย. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การทำประมงตามช่วงเวลาของชุมชนบึงละหาน ทำให้ชาวประมงได้มีรายได้อย่างมั่นคงและพอเพียง ความอุดมสมบูรณ์ของบึงในชุมชนหล่อเลี้ยงชุมชนมาตลอดเวลา วัตถุประสงค์ที่ทำได้ในชุมชน นอกจากเลี้ยงเองได้ ยังมีคนที่อยู่ในหมู่บ้านมาซื้อถึงที่บ้าน ซึ่งทำให้ผู้ชมเห็นถึงทรัพยากรทางทะเลอันหลากหลายกับรูปแบบการดำรงชีวิตที่มีความเป็นเอกลักษณ์ การสังสรรค์ระหว่างคนในชุมชนเป็นรูปแบบที่การเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน อีกทั้งช่วยสร้างความผูกพันอย่างใกล้ชิดระหว่างชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ

ตอน “ดูหล้า” คำนำฟังเสียงปลาแบบชาวเลโบราณ ได้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับชุมชนบ้านในถุ้ง อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ยังรักษาวิธีการหาปลาโดยการฟังเสียงปลาดังความว่า

พิธีกร (ผู้หญิง) : ชุมชนบ้านในถุ้ง อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช เป็นชุมชนประมงพื้นบ้านที่หาอยู่หากินกันในพื้นที่ของอ่าวท่าศาลา แหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ แล้วก็หล่อเลี้ยงชาวบ้านมาอย่างยาวนาน และด้วยความอุดมสมบูรณ์ของอ่าวท่าศาลาแห่งนี้แหละ ที่นี่แหละ จึงเปรียบเสมือนแหล่งอาหารอันมากคุณค่า จึงทำให้ได้ชื่อว่า อ่าวทองคำค่ะ

[...]

พิธีกร (ผู้หญิง) : ชุมชนบ้านในถุ้งนี่แหละ เป็นชุมชนที่สืบทอดการหาปลาด้วยวิธีโบราณแบบชาวเลดั้งเดิม ที่เรียกกันว่าดูหล้า ซึ่งก็คือชื่อที่ใช้เรียกผู้ที่มีความสามารถในการคำนำฟังเสียงปลาค่ะ

(“ตามอำเภอจาน” : ตอนที่ 33 “ดูหล้า” คำนำฟังเสียงปลาแบบชาวเลโบราณ ออกอากาศ 22 ส.ค. 63)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชุมชนบางท้องถิ่น ยังรักษาวิธีการหาปลาอย่างดั้งเดิมไว้ และชาวเลที่อาศัยอยู่ใกล้อ่าวทะเล มีความผูกพันกับทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างใกล้ชิด ความสำเร็จทางภูมิศาสตร์ ทำให้ชุมชนท้องถิ่นได้ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง และความอุดมสมบูรณ์ในทะเลกับความชำนาญในด้านการฟังเสียงปลา สามารถแสดงออกให้เห็นโดยผ่านรูปแบบสารคดีโทรทัศน์ ผู้ชมจึงได้มีความเข้าใจกับชุมชนท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าในด้านทรัพยากรธรรมชาติหรือความสามารถการหาปลาอย่างมีอัตลักษณ์ก็ตาม ซึ่งสารคดีโทรทัศน์มีคุณค่าในด้านการเป็นสื่อกลางที่เผยแพร่ความเป็นท้องถิ่นและเสน่ห์ของชาวเลท้องถิ่นนั้น ๆ

สรุปได้ว่า รูปแบบการดำรงชีวิตของชุมชนท้องถิ่นที่เข้าสู่สายตาผู้ชมโดยผ่านสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ทำให้ผู้ชมมีความเข้าใจกับรูปแบบการดำรงชีวิต

ที่มีเอกลักษณ์ตามชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ และเกิดความสนใจกับชุมชนท้องถิ่นโดยที่ได้สัมผัสเส้นทางทางด้านการดำรงชีวิตในชุมชน การรักษารูปแบบการดำรงชีวิตอย่างดั้งเดิม นอกจากจะเป็นการสืบทอดการดำรงชีวิตของบรรพบุรุษไปสู่ลูกหลานแล้ว ยังได้เผยแพร่ความเป็นท้องถิ่นของชุมชนไปถึงชุมชนภายนอก ซึ่งสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ก็คือสื่อกลางที่ช่วยส่งเสริมการเผยแพร่รูปแบบการดำรงชีวิตของชุมชนนั้น ๆ

จากการศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 พบว่าคุณค่าของสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 แบ่งได้เป็น 5 ด้าน ประกอบด้วยด้านการให้ความรู้ ด้านการให้ความบันเทิง ด้านการให้แนวทางในการดำเนินชีวิต ด้านการช่วยส่งเสริมชุมชนท้องถิ่น และด้านการเป็นสื่อกลางที่ช่วยเผยแพร่ความเป็นท้องถิ่น 1) ด้านการให้ความรู้ ผู้ชมสามารถได้รับความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการประกอบอาหารและการใช้อุปกรณ์ การปรุงอาหารด้วยวิธีการทำเฉพาะถิ่น การใช้สีสังฆกรรมชาติและกลิ่นหอมของสมุนไพร เป็นเทคนิคของชาวบ้านที่เพิ่มความอร่อย ความน่ารับประทานและความหอมของอาหาร นอกจากนี้แล้ว การรักษาความสดของอาหารด้วยความเย็น จะทำให้อาหารที่ปรุงมีความกรอบ การนำอุปกรณ์ต่าง ๆ ใช้ในการตามหาวัตถุดิบและการปรุงอาหาร ทำให้การดำเนินชีวิตสะดวกขึ้น ซึ่งผู้ชมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปรับให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ผู้ชมยังได้รับความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาด้านการเพาะปลูกและภูมิปัญญาด้านการเก็บเกี่ยวของชาวบ้าน โดยชาวบ้านจะใช้สิ่งรอบตัวมาสร้างประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ซึ่งผู้ชมสามารถนำความรู้ที่ได้ปรับใช้เป็นประโยชน์ วิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ประกอบด้วยวิถีชีวิตตามแนวทางพุทธศาสนา วิถีชีวิตด้านอาหารการกิน วิถีชีวิตด้านการเกษตร และวิถีชีวิตชาวเล ซึ่งผู้ชมได้มีความเข้าใจแนวทางการดำเนินชีวิตของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ และเกิดความสนใจกับวิถีชีวิตชุมชนนี้ถึงถึงความสำคัญการรักษาวถีชีวิตแบบดั้งเดิม ในด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับสัตว์และพืชพันธุ์ ผู้ชมสามารถได้รับความรู้เกี่ยวกับลักษณะ แหล่งอาหาร สภาพแวดล้อมการเติบโต และวิธีการขยายพันธุ์ของสัตว์และพืชพันธุ์ และมีความเข้าใจประโยชน์ของสัตว์และพืชพันธุ์ ยังทำให้ผู้ชมเห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ และนึกถึงการรักษาสีงแวดล้อมธรรมชาติ เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการเติบโตที่ดีแก่สัตว์และพืชพันธุ์ 2) ด้านการให้ความบันเทิง ผู้ชมสามารถได้รับความบันเทิงจากคำพูด ท่าทางการแต่งกาย และความไม่ชำนาญของพิธีกรในการตามหาวัตถุดิบ การนำเสนอและการพูดคุยระหว่างพิธีกรกับชาวบ้านในการตามหาวัตถุดิบและการปรุงอาหาร ช่วยเสริมให้บรรยากาศคึกคักและสนุกสนาน พิธีกรใส่ชุดท้องถิ่น ทำให้ผู้ชมได้เห็นความเอกลักษณ์ของการแต่งกายของชุมชนท้องถิ่น และความแปลกใหม่ของการแต่งตัวของพิธีกรในแต่ละตอน ดังนั้น ผู้ชมจะเกิดความสนใจและความประทับใจในการแต่งกายชุดท้องถิ่น ท่าทางการชิมรสชาติอาหารดิบ การจับแมลง การป้อนอาหารทะเล ทำให้ผู้ชมเกิดอารมณ์ร่วมอย่างมีความสุขและความเพลิดเพลิน ความไม่ชำนาญของ

พิธีกรในการตามหาวัตถุดิบ ทำให้ผู้ชมได้สัมผัสความสนุกสนานในการตามหาวัตถุดิบท้องถิ่นนั้น ๆ ชาวบ้านสอนวิธีการตามหาให้พิธีกร แสดงให้เห็นถึงความน่ารักและความเป็นมิตรของชุมชนท้องถิ่น

3) ด้านการให้แนวทางในการดำเนินชีวิต แบ่งได้เป็น การพึ่งพาธรรมชาติ การใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง การดำเนินชีวิตด้วยคุณธรรม การตามหาวัตถุดิบอย่างถูกวิธีและการสร้างเขตอนุรักษ์คุ้มครองสัตว์น้ำ สามารถช่วยรักษาปริมาณของสัตว์น้ำและรักษาสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการเติบโตของสัตว์น้ำ เพื่อคงไว้ซึ่งมีวัตถุดิบที่หาได้จากธรรมชาติตลอดไป และสามารถพึ่งพาธรรมชาติต่อไปได้รุ่นสู่รุ่น การนำสิ่งที่หาได้ง่ายไปใช้เป็นประโยชน์ในการเพาะปลูกเลี้ยงดูผลผลิต สามารถใช้เป็นแนวทางในการเพาะปลูกของท้องถิ่นต่าง ๆ ช่วยลดต้นทุนในการเพาะปลูกและส่งเสริมการพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง การจับปลาแบบร่วมแรงร่วมใจ และทำการเกษตรโดยรวมเป็นกลุ่ม ทำให้ชาวบ้านได้ความสำเร็จด้วยกัน การดำเนินชีวิตด้วยคุณธรรมทำให้ผู้ชมเห็นถึงความสำคัญของการช่วยเหลือกัน ความผูกพันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้คนในสังคม คุณสมบัติที่ดีงาม จะทำให้ชุมชนอยู่ด้วยกันอย่างรักใคร่กันเสมอเหมือนพี่น้อง 4) ด้านการช่วยส่งเสริมชุมชนท้องถิ่น สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยว และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชนท้องถิ่น ผู้ชมได้เห็นถึงความสวยงามของทิวทัศน์ กิจกรรมการท่องเที่ยว และความประณีตของผลิตภัณฑ์ที่ทำจากฝีมือชาวบ้าน โดยผ่านหน้าจอโทรทัศน์ ผู้ชมได้รับข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการสั่งซื้อผลิตภัณฑ์กับทางชุมชน และสนใจเดินทางไปเที่ยวชุมชน 5) ด้านการเป็นสื่อกลางที่ช่วยเผยแพร่ความเป็นท้องถิ่น ผู้ชมได้มีความเข้าใจความเป็นท้องถิ่นในด้านภาษา และความเป็นท้องถิ่นในด้านรูปแบบการดำรงชีวิต สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 เป็นสื่อกลางที่เผยแพร่ภาษาถิ่น ทำให้ผู้ชมสัมผัสเสน่ห์ของภาษาถิ่น และรูปแบบการดำรงชีวิตที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ และผู้ชมได้เกิดความสนใจในการใช้ภาษาถิ่น และการรักษารูปแบบการดำรงชีวิตของตนเอง

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวិเคราะห์สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหา และวิเคราะห์คุณค่าของสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 โดยวิเคราะห์สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ซึ่งออกอากาศทุกวันเสาร์ เวลา 12.00 น. ทางอมรินทร์ทีวี ช่อง 34 ในระยะเวลา ตั้งแต่วันที่ 11 มกราคม ปี พ.ศ. 2563 ถึงวันที่ 26 กันยายน ปี พ.ศ. 2563 รวมทั้งสิ้น 38 ตอนที่มีการบันทึกจากยูทูป การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิเคราะห์ด้วยบทสารคดีโทรทัศน์ (Textual Analysis) และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) มีผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 มีผลการวิจัยสรุปได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

5.1.1 เนื้อหาในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563

เนื้อหาในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 สามารถแบ่งเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ วัตถุประสงค์ในการประกอบอาหาร การประกอบอาหารท้องถิ่น วัฒนธรรมและประเพณี และภูมิปัญญาชาวบ้าน มีผลวิจัยตามรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) วัตถุประสงค์ในการประกอบอาหาร วัตถุประสงค์ที่นำเสนอในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 แบ่งได้เป็น 2 ประเภทเป็นหลัก ซึ่งก็คือวัตถุประสงค์มาจากธรรมชาติและวัตถุประสงค์มาจากการเพาะปลูก โดยมีทั้งวัตถุประสงค์ที่เป็นสัตว์ วัตถุประสงค์ที่เป็นพืชผัก วัตถุประสงค์ที่เป็นดอกไม้ และวัตถุประสงค์ที่เป็นผลไม้ ซึ่งวัตถุประสงค์เหล่านั้นทำให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและ ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์เกษตรที่ชาวบ้านเพาะปลูก ชุมชนในท้องถิ่นรู้จักการใช้วัตถุดิบที่หาได้จากธรรมชาติมาใช้เป็นประโยชน์ในการประกอบอาหาร ถือเป็นวิธีอย่างหนึ่งที่สร้างความเอื้อต่อรอยแก่อาหารการกินในชีวิตประจำวัน วัตถุประสงค์บางชนิดที่หาได้ในเฉพาะท้องถิ่น สามารถสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชนท้องถิ่น ยังช่วยเสริมความอุดมสมบูรณ์ของวัตถุดิบท้องถิ่นได้อีกด้วย และการนำวัตถุดิบที่เพาะปลูกในท้องถิ่นมาประกอบอาหาร จะได้สร้างสรรค์อาหารที่มีรสชาติเฉพาะท้องถิ่น นอกจากรสชาติที่ได้สัมผัสโดยทั่วไปแล้ว การใช้วัตถุดิบที่เป็นผลไม้มาประกอบอาหาร จะได้เพิ่มความหอมหวานและความแปลกใหม่แก่อาหารท้องถิ่น วัตถุประสงค์ที่เป็นดอกไม้ช่วยสร้างความสวยงามแก่อาหาร ทำให้อาหารที่ประกอบน่ารับประทานมากขึ้น

2) การประกอบอาหารท้องถิ่น ประกอบด้วยอาหารที่มีความเป็นเอกลักษณ์ อาหารเพื่อสุขภาพ และอาหารที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ การเลือกวัตถุดิบพื้นบ้านพร้อมกับการใช้วิธีการทำเฉพาะท้องถิ่น ทำให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ของอาหารท้องถิ่นนั้น ๆ และบำรุงร่างกายให้สุขภาพแข็งแรงดี

3) วัฒนธรรมและประเพณี ประกอบด้วย 2 ประการ ได้แก่ ประเพณีเทศกาลและวัฒนธรรมการต้อนรับแขกของชุมชนท้องถิ่น ประเพณีเทศกาลท้องถิ่นที่มีสีสัน สามารถรักษาความเป็นอยู่ดั้งเดิมของชุมชน และดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวอีกด้วย การนำเมี่ยงที่ใช้ใบตองห่อเป็นก้อน ๆ อย่างประณีตใช้ในการต้อนรับแขก เพื่อแสดงความอบอุ่นใจและความเอื้อเฟื้ออาทรของเจ้าภาพ

4) ภูมิปัญญาชาวบ้าน เนื้อหาที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการใช้สัธธรรมชาติ ด้านการใช้กลิ่นหอมสมุนไพร ด้านการใช้วัสดุอุปกรณ์ ด้านการถนอมอาหาร การใช้สีของพืชผักและดอกไม้ เพื่อทำให้อาหารน่ารับประทานมากขึ้น สีที่มาจากดอกไม้พืชผักและสมุนไพร สามารถนำไปใช้ปรุงอาหารคาวและอาหารหวาน กลิ่นหอมของสมุนไพรสามารถลดกลิ่นคาว และเพิ่มความหอมแก่อาหาร ทำให้ผู้ที่รับประทานรู้สึกหอมสดชื่น และสรรพคุณของสมุนไพรสามารถช่วยบำรุงร่างกายอีกด้วย ชาวบ้านท้องถิ่นมีภูมิปัญญาที่ใช้วัสดุต่าง ๆ มาถนอมอาหารและการนำของรอบตัวมาใช้เป็นประโยชน์ เพื่ออำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต ภูมิปัญญาดังกล่าวนี้นี้ มาจากความรู้ ประสบการณ์ และสติปัญญาของบรรพบุรุษ และได้รับการตกทอดและการสืบสานรุ่นสู่รุ่น

5.1.2 คุณค่าของสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563

คุณค่าของสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 สามารถแบ่งเป็น 5 ประเด็น ได้แก่ การให้ความรู้ การให้ความบันเทิง การให้แนวทางในการดำเนินชีวิต การช่วยส่งเสริมชุมชนท้องถิ่น และการเป็นสื่อกลางที่ช่วยเผยแพร่ความเป็นท้องถิ่น มีผลวิจัยตามรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) การให้ความรู้ สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอความรู้ในหลาย ๆ ด้าน ด้านเทคนิคการประกอบอาหารและการใช้อุปกรณ์ ผู้ชมสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการชมใช้ในการประกอบอาหาร การใช้อุปกรณ์และเครื่องปรุงรสด้วยเทคนิคต่าง ๆ จะทำให้อาหารที่ประกอบครบรสชาติและสีสัน และการใช้อุปกรณ์รอบตัว สามารถอำนวยความสะดวกในการตามหาวัตถุดิบและการปรุงอาหาร ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน ผู้ชมได้สัมผัสภูมิปัญญาชาวบ้านท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างมีชีวิตชีวา และรู้จักการนำภูมิปัญญาเหล่านั้นปรับใช้ในการดำเนินชีวิต อีกทั้งมีความเข้าใจภูมิปัญญาของชุมชน วิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ การตัดภาพตรอนเข้าและการอมเมี่ยงหลังกินข้าว เป็นวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่คู่กับชีวิตชุมชนมาตลอด ผู้ชมได้เห็นถึงวิถีชีวิตชุมชน ยังได้รับการรักษาอย่างดี ชาวบ้านใส่ใจกับการดำเนินวิถีชีวิตของตนเอง ช่วยปลูกเร้าใจผู้ชมรักและถ่ายทอดวิถีชีวิตของตนเอง และด้านพืชผักและสัตว์ในมุมมองธรรมชาติวิทยา ได้นำเสนอ

ความรู้เกี่ยวกับสัตว์และพืชผักในชุมชนท้องถิ่น ผู้ชมสามารถได้รับความเข้าใจสิ่งมีชีวิตในธรรมชาติ โดยเฉพาะลักษณะ รูปร่าง สภาพแวดล้อมการเติบโต และวิธีการขยายพันธุ์ ทำให้ผู้ชมนึกถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และเกิดความรักต่อธรรมชาติ นอกจากนี้ ผู้ชมสามารถได้รับความรู้ด้านภาษาถิ่น มีความเข้าใจและภูมิใจกับภาษาถิ่นมากยิ่งขึ้น

2) การให้ความบันเทิง ผู้ชมสามารถได้รับความเพลิดเพลินจากคำพูด ท่าทาง การแต่งกาย ความไม่ชำนาญของพิธีกรในการตามหาวัตถุขี้บ พิธีกรกับชาวบ้านเป็นผู้ที่สร้างความสนุกสนาน ทำให้รายการสารคดีได้ดำเนินอย่างมีชีวิตชีวา การได้ยินเสียงด้วยการฟังรวมกับการได้รับชมด้วยการมองก่อให้เกิดความรื่นเริงบันเทิงทางหูและตา การแต่งตัวที่แปลกใหม่ของพิธีกร ทำให้ผู้ชมรู้สึกประทับใจมาก ท่าทางเป็นภาษาที่ช่วยเสริมอารมณ์ขัน ทำให้ผู้ชมแต่ละวัยเข้าใจได้ง่ายขึ้น ความไม่ชำนาญของพิธีกรในการตามหาวัตถุขี้บ แสดงให้เห็นถึงความน่ารักของพิธีกรกับความเป็นมิตรของชาวบ้าน ดังนั้น ทำให้ผู้ชมได้รับความสุขจากการรับชม และได้พักผ่อนหย่อนใจเป็นอย่างดี ช่วยลดแรงกดดันจากการทำงาน หรือการเรียน

3) การให้แนวทางในการดำเนินชีวิต สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอแนวทางการดำเนินชีวิตแก่ผู้ชม ประกอบด้วย การพึ่งพาธรรมชาติ การใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และการดำเนินชีวิตด้วยคุณธรรม การตามหาวัตถุขี้บเชิงอนุรักษ์กับการสร้างเขตคุ้มครองสัตว์น้ำ เป็นแนวทางที่ช่วยสร้างความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ และการรักษาสิ่งแวดล้อม การเติบโตของสัตว์กับพืชผัก การอนุรักษ์ได้ดี ก็จะได้พึ่งพาธรรมชาติอย่างยาวนาน การนำสิ่งที่ทำได้จากรอบตัวมนุษย์มาใช้เป็นประโยชน์ และการนำของที่มีอยู่แล้วมาใช้ประโยชน์ต่อ นอกจากได้ประหยัดต้นทุนแล้ว ยังช่วยสร้างความมั่นคงและความพอเพียงแก่ชีวิตของชุมชนอีกด้วย ซึ่งผู้ชมสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อส่งเสริมการพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ความสามัคคีเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการดำเนินชีวิตด้วยคุณธรรม ชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นรู้จักช่วยกันในการใช้ชีวิตเพื่อประสบความสำเร็จ และทำให้แต่ละคนก็มีส่วนร่วมความสุขจากน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ซึ่งได้สั่งสอนให้ผู้ชมรู้จักความสำคัญของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสร้างสังคมที่สวยงามด้วยความพยายามของทุกคน

4) การช่วยส่งเสริมชุมชนท้องถิ่น สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 มีคุณค่าทางด้านการช่วยส่งเสริมชุมชนท้องถิ่นด้านการท่องเที่ยว และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชนท้องถิ่น ทิวทัศน์ที่สวยงามเข้าสู่สายตาของผู้ชมโดยผ่านการนำเสนอกับการเชิญชวนของพิธีกร และรูปภาพเคลื่อนไหว ทำให้ผู้ชมเกิดความรักและความสนใจต่อทิวทัศน์ธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น อยากเดินทางไปสัมผัสเสน่ห์ของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ นอกจากนี้ พิธีกรกับชาวบ้านเป็นผู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ของชุมชน ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำจากฝีมือชาวบ้าน มีความหลากหลายและความประณีต ทำให้ผู้ชมมีความสนใจผลิตภัณฑ์ของชุมชน และผู้ที่สนใจสามารถสั่งซื้อกับชาวบ้านได้โดยตรง

5) การเป็นสื่อกลางที่ช่วยเผยแพร่ความเป็นท้องถิ่น ประกอบด้วยความเป็นท้องถิ่นในด้านภาษา และความเป็นท้องถิ่นในด้านรูปแบบการดำรงชีวิต ภาษาท้องถิ่น เป็นหนึ่งในวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ การนำเสนอของพิธีกรให้ผู้เข้าใจอัตลักษณ์ของภาษาท้องถิ่น และสำนึกถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น นอกจากนี้ ผู้ชมยังได้มีความเข้าใจรูปแบบการดำรงชีวิตอย่างดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 มีคุณค่าที่เป็นสื่อกลางที่เผยแพร่ภาษาและรูปแบบการดำรงชีวิตที่มีความเป็นเอกลักษณ์ ทำให้ชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจ บ้านเกิดตนเอง และช่วยเสริมการแลกเปลี่ยนของวัฒนธรรมระหว่างชุมชนท้องถิ่น

5.2 อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 มีการอภิปรายผลการวิจัยได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

5.2.1 เนื้อหาในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ข้อ 1 คือ เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ผลการวิจัยพบว่า สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ได้นำเสนอเนื้อหาอันหลากหลาย โดยเฉพาะในด้านวัตถุดิบในการประกอบอาหาร ด้านการประกอบอาหารท้องถิ่น ด้านวัฒนธรรมและประเพณี และด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน ทำให้ผู้ชมได้รู้จักความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ภูมิประเทศ อากาศ ที่ดิน และสภาพแวดล้อมที่ต่างกันไป เป็นปัจจัยที่สำคัญสำหรับการเจริญเติบโตของพืชผักและสัตว์ วัตถุดิบอันหลากหลายสามารถสร้างอาหารที่มีรสชาติเฉพาะถิ่นได้ อาหารท้องถิ่นที่มีความเป็นเอกลักษณ์ วัฒนธรรมการต้อนรับแขกและประเพณีเทศกาลชาวเล กลายเป็นมุมมองกว้างสำหรับการรู้จักความสวยงามของชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้ ภูมิปัญญาของชาวบ้านแสดงให้เห็นถึงความรู้ สติปัญญาที่ใช้ในชีวิตประจำวันของชุมชน ชาวบ้านรู้จักการใช้ภูมิปัญญาที่สืบทอดจากบรรพบุรุษมาอำนวยความสะดวกและสร้างความสุข ในการดำเนินชีวิต สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 เป็นสื่อชนิดหนึ่งที่ทำจากข้อมูลและเหตุการณ์ที่มีเกิดขึ้นจริง โดยรูปแบบที่มีเสียงและรูปภาพ นำพาผู้ชมไปสัมผัสวัตถุดิบพื้นบ้าน อาหารท้องถิ่น วัฒนธรรม และภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีความหลากหลายและความเป็นจริง สอดคล้องกับแนวคิดของ ถวัลย์ มาศจรัส (2545, น. 174-177) ที่กล่าวว่า เนื้อหาที่ปรากฏในรายการสารคดีจะมี เนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิตในท้องถิ่น ประเพณี วิถีในการดำรงชีวิต และภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน มนุษย์เป็นผู้เจริญ การอยู่ร่วมกันมักจะมีประเพณีและวิถีในการดำรงชีวิตของท้องถิ่นนั้น ๆ ภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่นก็มีความแตกต่างกัน ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา ทำให้ผู้ชมเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และไปยอมรับภูมิปัญญาจากต่างบ้านต่างเมือง ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ สมสุข หินวิมาน และคณะ (2557, น. 98) กล่าวว่า สารคดี (documentaries หรือ features) เป็นรายการที่นำเสนอข้อมูล

ภาพ และเสียงของเหตุการณ์ หรือสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่จริง มิใช่เรื่องที่แต่งขึ้น เนื้อหาหรือข้อมูลที่นำเสนอ มุ่งหวังให้ผู้ชมเกิดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับ งานวิจัยของ บัวชมพู ฟอร์ด (2552) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง โครงการผลิตรายการอาหารไทย “สำหรับไทยสู่สำหรับโลก” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบรายการที่ให้ความรู้ด้านอาหารไทย ผสมผสานการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว สอดแทรกการเผยแพร่ วัฒนธรรมผ่านรายการ ด้านเนื้อหาสาระของรายการ ควรเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับการทำอาหารไทย แบบง่าย ๆ และสุขภาพ ให้ความรู้เกี่ยวกับวัตถุดิบและเครื่องปรุงที่ใช้ในการประกอบอาหาร เช่น พืชผัก สมุนไพร และการสอดแทรกสถานที่ท่องเที่ยวไทยในรายการอาหาร และการนำเสนออาหารผ่าน วัฒนธรรมไทย เพื่อสร้างความน่าสนใจให้กับรายการ ยังสอดคล้องกับ งานวิจัยของ สุภาวิชฌีย์ คำศรีมวง (2558) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง สัญญะทางวัฒนธรรมอาหารผ่านรายการโทรทัศน์สาระบันเทิงทางอาหาร ผลการวิจัยพบว่า สัญญะทางวัฒนธรรมอาหารและองค์ประกอบในการนำเสนอรายการโทรทัศน์ สาระบันเทิงทางอาหาร สร้างความตระหนักถึงวัฒนธรรมการกินแบบดั้งเดิมผ่านเทคนิคสารคดีที่หยิบ เนื้อหาและคุณค่าของภาพแทนวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นที่คุ้นเคย เนื้อหาของรายการที่ถูกสร้างขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของคนรุ่นใหม่ ด้วยการสร้างรายการวาไรตี้อาหาร โดยใช้อาหารเป็นสื่อกลาง บอกเล่าเรื่องราวชีวิต ความเป็นอยู่วัฒนธรรม เคล็ดลับ การสืบทอดและอาหารของชุมชนพื้นถิ่นที่แตกต่าง เปิดโลกทัศน์ ด้วยความรู้อันหลากหลายผ่านอาหารนานาชาติที่แฝงแง่ดี สร้างค่านิยมเชิงบวก ทั้งต่อตนเอง และสังคม ซึ่งผลการวิจัยเนื้อหาในสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในสารคดีโทรทัศน์ เป็นเพราะ เนื้อหาในสารคดีโทรทัศน์มี ความหลากหลายและความเป็นจริง เนื้อหาที่ได้รับการบันทึกด้วยรูปแบบเสียงและรูปภาพ ทำให้ชีวิต ชุมชนได้ปรากฏขึ้นมาอีกอย่างมีชีวิตชีวา สามารถช่วยเสริมความเข้าใจของผู้ชมที่มีต่อวัตถุดิบ อาหาร วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาในท้องถิ่นนั้น ๆ

5.2.2 คุณค่าของสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ข้อ 2 คือ เพื่อวิเคราะห์คุณค่าของสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ผลการวิจัยพบว่า สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 มีคุณค่าด้านการให้ความรู้พร้อมกับความบันเทิง ผู้ชมสามารถได้ความรู้ต่าง ๆ จากการรับชม โดยเฉพาะในด้านเทคนิคการประกอบอาหาร วิถีชีวิตชุมชน ภูมิปัญญาชาวบ้าน การท่องเที่ยว และผลิตภัณฑ์ของชุมชนท้องถิ่น ผู้ชมยังได้รับแนวคิดต่าง ๆ ที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการดำเนิน ชีวิต โดยเฉพาะในด้านการพึ่งพาธรรมชาติ การใช้ชีวิตด้วยคุณธรรม และการใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจ พอเพียง การนำเสนอและการพูดคุยระหว่างพิธีกรกับชาวบ้าน การแต่งกาย ท่าทางและความไม่ชำนาญ ของพิธีกรในการตามหาวัตถุดิบ สามารถสร้างสรรคบรรยากาศที่มีชีวิตชีวา ผู้ชมจึงสามารถได้รับความ สนุกสนานเพลิดเพลินในการรับชม ยังสามารถนำความรู้และแนวคิดที่ได้ใช้เป็นประโยชน์ ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ ในฐานะที่เป็นสื่อมวลชนชนิดหนึ่ง สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน”

พ.ศ. 2563 ถือเป็นช่องทางที่ดีในด้านการเผยแพร่คุณธรรม และรูปแบบการดำรงชีวิตของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งเป็นสื่อกลางที่อยู่ใกล้มนุษย์ สามารถอำนวยความสะดวกและสืบแก้ชีวิตของคนในสังคม สอดคล้องกับแนวคิดของ ชนาพร พิทยาบุรณ์ (2559 : 187) กล่าวว่า คุณค่าของรายการสารคดีอยู่ที่ 1) การให้ความรู้เฉพาะสาขาวิชา 2) การให้ความเป็นข้อเท็จจริง 3) ส่งเสริมให้ผู้ชมมีแนวคิดกว้างขวางขึ้น เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน 4) การให้ความบันเทิง ให้ผู้ชมเกิดอารมณ์สนุกสนานไปกับเนื้อหารายการ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ พงษ์ วิเศษสังข์ (2552 : 135-137) กล่าวว่า รายการสารคดีสามารถถ่ายทอดมรดกทางสังคม และวัฒนธรรม ซึ่งก็คือการให้ความรู้เพื่อเป็นการเสริมสร้างค่านิยมพื้นฐานทางสังคมให้สืบทอดต่อไป และการให้ความบันเทิง เพื่อตอบสนองความต้องการในการแสวงหาความรื่นเริงของมนุษย์ อีกทั้งยังมีคุณค่าด้านการรณรงค์ทางสังคม และเศรษฐกิจ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับ งานวิจัยของ WANG ZHIZI (2561) ได้ศึกษาวิจัย เรื่องการวิเคราะห์เนื้อหาและคุณค่าของรายการโทรทัศน์ “ทุ่งแสงตะวัน” พ.ศ. 2561 ผลการวิจัยพบว่า รายการมีคุณค่าหลายประการ ได้แก่ ด้านการให้ความรู้ ด้านการให้แง่คิด ด้านการให้ความบันเทิง ด้านการเป็นสื่อกลาง ด้านการแสดงตัวตนของกลุ่มชน และด้านการให้ความสำคัญต่อภาษาถิ่น ซึ่งคุณค่าของรายการแสดงให้เห็นแนวทางการใช้ชีวิตในสังคมปัจจุบันที่ต้องอนุรักษ์ธรรมชาติและรักษาวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งผลการวิจัยคุณค่าของสารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวกับคุณค่าของสารคดีโทรทัศน์ เป็นเพราะคุณค่าของสารคดีโทรทัศน์ อยู่ที่การให้ความรู้และความรื่นเริงบันเทิงพร้อมกัน และสามารถเผยแพร่สิ่งที่อยู่ใกล้มนุษย์ไปถึงทางไกล โดยเฉพาะในด้านการสืบทอดความรู้อันหลากหลาย ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สวยงาม คุณสมบัติที่ดึงดูดของชุมชน และผลิตภัณฑ์ที่มีสีสันของชุมชนนั้น ๆ

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” พ.ศ. 2563 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.3.1 ควรวิเคราะห์สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอจาน” ในด้านอื่น ๆ เช่น องค์ประกอบด้านการใช้ภาษา กลวิธีการนำเสนอ เป็นต้น

5.3.2 ควรวิเคราะห์เนื้อหาและคุณค่าของสารคดีโทรทัศน์อื่น ๆ เช่น กบนอกกะลา กระจกหักด้านถึงพริกถึงขิง เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กันยารัตน์ ผ่องสุข. (2553). *เนื้อหาและกลวิธีทางภาษาในงานเขียนสารคดีท่องเที่ยวของ “นิวกทม”* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2552). *การวิเคราะห์สื่อ: แนวคิดและเทคนิค*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กุลนารี เสือโรจน์. (2561). *หลักการเขียนบทเสียงบรรยายภาพ สำหรับรายการสารคดีทางโทรทัศน์* *An Audio Description Guide for Television Documentary*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เกศินี จุฑาวิจิตร. (2557). *การเขียนสร้างสรรค์ทางสื่อสิ่งพิมพ์ Idea ดี ๆ ไม่มีวันหมด* (ฉบับปรับปรุง) (พิมพ์ครั้งที่ 2). นครปฐม: เพชรเกษมพรินติ้ง.
- คมสัน รัตนะสิมากุล. (2555). *หลักการเขียนบทวิทยุกระจายเสียงและบทวิทยุโทรทัศน์*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนาพร พิทยาบุญ. (2559). *การเขียนบทวิทยุกระจายเสียงเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ชลอ รอดลอย. (2551). *การเขียนสารคดี* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณัชชา วานิชขงูร. (2546). *จุดมุ่งหมาย เนื้อหา และวิธีการนำเสนอในการสื่อสารผ่านรายการสารคดีสั้นทางโทรทัศน์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- ถวัลย์ มาศจรัส. (2545). *สารคดีและการเขียนสารคดี* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: 21 เซ็นจูรี่.
- ธัญญา สังขพันธานนท์. (2553). *การเขียนสารคดีภาคปฏิบัติ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: อินทนิล.
- ธีรภาพ โลหิตกุล. (2552). *กว่าจะเป็นสารคดี* (ฉบับปรับปรุงและเพิ่มเติม) (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: อ่านเอาเรื่อง.
- นงนุช ศิริโรจน์. (2549). *การจัดรายการวิทยุโทรทัศน์ Television Programming*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นภาพรรณ พันธุ์จินดา. (2554). *การวิเคราะห์สารคดีชีวประวัติพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพมหานคร.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- บัวชมพู ฟอร์ด. (2552). *โครงการผลิตรายการอาหารไทย “สำหรับไทยสู่สำหรับโลก”* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- ปราณี สุรสิทธิ์. (2557). การวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันเพื่อการสื่อสาร (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: แพลนพริ้นท์ติ้ง.
- พงษ์ วิเศษสังข์. (2552). *ความรู้พื้นฐานทางวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ Foundations in Broadcasting* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา.
- รุ่งฤดี แผลงศร. (2548). *การใช้ภาพพจน์ในงานเขียนสารคดี*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศิวพร เรืองขนาน. (2547). *การศึกษาวิเคราะห์รายการทำอาหารทางโทรทัศน์ : รายการ “หมึกแดง’ส เวิลด์”* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, กรุงเทพมหานคร.
- ศุภางค์ นันดา. (2552). *หลักการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศุภางค์ นันดา. (2553). *การผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงเบื้องต้น*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมเจตน์ เมฆพ่ายพ. (2552). *การผลิตรายการโทรทัศน์ TV.Production*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา.
- สมนา ขึ้นคลัง. (2553). *ความต้องการรับชมรายการสารคดีโทรทัศน์ของวัยรุ่นในอำเภอเมืองจังหวัดนนทบุรี* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพมหานคร.
- สมสุข หินวิมาน และคณะ. (2557). *ความรู้เบื้องต้นทางวิทยุและโทรทัศน์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุกัญญา สมไพบูลย์ และ ปอรรชัม ยอดเนตร. (2550). *ออกทีวีให้ดูดี TV Performance การปรากฏตัวทางโทรทัศน์ในหลากหลายรายการ*. กรุงเทพมหานคร: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.
- สุทธิ ขัตติยะ. (2555). *หลักการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์*. กรุงเทพมหานคร: ประยูรวงศ์พริ้นท์ติ้ง.
- สุภาณี คำศรีม่วง (2558). *สัณฐานทางวัฒนธรรมอาหารผ่านรายการโทรทัศน์ สารฉบับเชิงทางอาหาร* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- สุมน อยู่สิน และคณะ. (2547). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสื่อมวลชน*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- อมรินทร์ทีวี. (2563). ตามอำเภอใจ. กรุงเทพมหานคร : youtube.
- อรนุช เลิศจรรยาภักช. (2556). *หลักการเขียนบทโทรทัศน์* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุบลรัตน์ ศิริยุคศักดิ์. (2547). *สื่อสารมวลชนเบื้องต้น สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุษณีย์ ศิริสุนทรไพบุลย์. (2552). *หลักการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์*. กรุงเทพมหานคร: พรินท์.
- เอกธิดา เสริมทอง. (2552). *การเขียนบทวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- เอื้องอริน สายจันทร์. (2553). *บทบาทของรายการอาหารทางโทรทัศน์ในการสืบทอดวัฒนธรรม* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- CHEN GANGWEI. (2560). *การวิเคราะห์สารคดีท่องเที่ยวเส้นทางสายไหม พ.ศ. 2546-2558* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, สมุทรปราการ.
- LIU SUNYUE. (2558). *การวิเคราะห์สารคดีที่ได้รับรางวัลแว่นแก้ว ปี พ.ศ. 2553-2556* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, สมุทรปราการ.
- WANG ZHIZI. (2561). *การวิเคราะห์เนื้อหาและคุณค่าของรายการโทรทัศน์ "ทุ่งแสงตะวัน" พ.ศ. 2561* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, สมุทรปราการ.
- XU ZHILAN. (2561). *วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นในรายการโทรทัศน์ "ภัตตาคารบ้านทุ่ง" พ.ศ. 2561* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, สมุทรปราการ.
- ZHAO YANYAN. (2561). *วิถีชีวิตของคนไทยสังคมเมืองที่สะท้อนผ่านในรายการโทรทัศน์ "วัฒนธรรมชูปแบ่งทอด"* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, สมุทรปราการ.

ฐานข้อมูลออนไลน์

นายปรินทร์ นามบุญเรือง. (ม.ป.ป.) *สื่อโทรทัศน์ (Television)*. ค้นคืนจาก

https://www.baanjomyut.com/library_2/extension-3/television/index.html

คณะศิลปศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตกระบี่. (2556). *การผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง*.

ค้นคืนจาก www.ipekraabi.ac.th

บรรณานุกรม (ต่อ)

TOT iptv. (2557). รายการตามอำเภอจันท. ค้นคืนจาก

<http://www.totiptv.com/Product/FreeVOD/amphoejan.aspx>

AMARIN TV. (2556). ตามอำเภอจันท. ค้นคืนจาก <http://www.amarintv.com>.

AMARIN TV HD (2562). ข่าว รายการทีวี ออนไลน์ ค้นคืนจาก

<http://www.amarintv.com/news/detail/16851>

ภาคผนวก

ภาคผนวก
เอกสารรับรองคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย

เรียนรู้เพื่อรับใช้สังคม

เอกสารรับรอง
(Certificate of Exemption)
คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

วันที่ 12 ตุลาคม 2563

ชื่อเรื่อง การวิเคราะห์สารคดีโทรทัศน์ “ตามอำเภอใจ” พ.ศ. 2563
ชื่อนักวิจัย/หัวหน้าโครงการ MISS MENG WEI
คณะวิชา/หลักสูตร หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ขอรับรองว่า งานวิจัยดังกล่าวข้างต้นได้ผ่านการพิจารณาเห็นชอบโดยสอดคล้องกับ
ประกาศเฮลซิงกิ จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ลงนาม

(อาจารย์ ดร.วิรัตน์ ทองรอด)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

วันที่รับรอง

วันที่ 12 ตุลาคม 2563

เลขที่รับรอง

อ.1010/2563

วันที่ให้การรับรอง: 12 ตุลาคม 2563

วันหมดอายุใบรับรอง: 11 ตุลาคม 2565

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	MISS MENG WEI (ทืซา)
วัน เดือน ปีเกิด	23 ธันวาคม 2538
ที่อยู่ปัจจุบัน	161/899 Kensington ถนนสุขุมวิท 107 ซอยสันติคาม 11 สำโรงเหนือ กรุงเทพมหานคร 10270
ประวัติการศึกษา	คณะภาษาต่างประเทศ มหาวิทยาลัยบูรณาน วิทยาลัยเตียนฉือ สาขาวิชาภาษาไทย

